

ΣΙΦΝΙΑΚΑ

ΕΠΕΤΗΡΙΣ ΙΣΤΟΡΙΚΗΣ ΥΛΗΣ ΤΗΣ ΣΙΦΝΟΥ

ΑΘΗΝΑΙ
2000

Η'

ΣΙΦΝΙΑΚΑ
ΑΘΗΝΑΙ 2000
ΕΤΟΣ 8ο - ΤΟΜΟΣ Η΄

ΕΚΔΙΔΕΤΑΙ ΜΕ ΔΑΠΑΝΗ ΤΟΥ ΔΗΜΟΥ ΣΙΦΝΟΥ

ΣΙΦΝΙΑΚά

ΕΠΕΤΗΡΙΣ ΙΣΤΟΡΙΚΗΣ ΥΛΗΣ ΤΗΣ ΣΙΦΝΟΥ
ΑΘΗΝΑΙ 2000 ΤΟΜΟΣ Η'

Συναγάγετε τά περισσεύσαντα κλάσματα ίνα μή τι απόλλυται.
Ίωάνν. ΣΤ', 12.

ΕΚΔΟΤΗΣ - ΣΥΝΤΑΚΤΗΣ
ΣΙΜΟΣ ΜΙΑΤ. ΣΥΜΕΩΝΙΔΗΣ

Άμμοχώστου 18α - Περισσός - 142 33 Ν. Ίωνία, Τηλ. 2797.317
Έκδοτική παραγωγή: ΕΠΤΑΛΟΦΟΣ Α.Β.Ε.Ε., Άρδηττού 12-16,
116 36 Άθήναι, Τηλ. 9214.452, 9217.513 Fax: 9237033

ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΑ

1. Ιστορικά τῶν γυναικείων μονῶν τῆς Σίφνου	σελ. 5
2. Σίφνιοι καί ξένοι ζωγράφοι στή Σίφνο	σελ. 100
3. Τό Έλληνικό Σχολεῖο Σίφνου (1850-1880)	σελ. 123
4. Ίωάννης Νικολάου Βαλέττας	σελ. 143
5. Ζητήματα ταφῆς νεκρῶν στή Σίφνο	σελ. 155
6. Άποστολική επίσκεψη τοῦ Angelo Venier	σελ. 169
7. Σύμμικτα	σελ. 179
8. Σημειώματα	σελ. 203
9. Εὔρετήριο	σελ. 209

Copyright Σ.Μ. Συμεωνίδη

ISBN 1105-4239

Η ΣΦΡΑΓΙΔΑ ΤΟΥ ΕΞΟΦΥΛΛΟΥ προέρχεται από έγγραφο τῆς 19ης Μαΐου 1822 πού απέστειλαν «οἱ κάτοικοι τῆς νήσου Σίφνου» πρὸς τοὺς Άρμοστὰς τοῦ Αἰγαίου Πελάγους. (Μπενάκειο Μουσεῖο. Άρχεῖο Άγῶνος. Φάκ. 87/3). Εἶναι ἡ παλαιά «ΣΦΡΑΓΙΣ ΤΗΣ ΚΟΙΝΟΤΗΤΟΣ ΣΙΦΝΟΥ».

• Ὁ παρῶν Η' τόμος τοῦ περιοδικοῦ διατίθεται ἀπὸ τὸν Δῆμο Σίφνου, πού ἀναδέχτηκε τῆ δαπάνη ἐκτύπωσῆς του.

Εἰκόνα τῆς Θεοτόκου «Ἡ Ὁδηγήτρια», ἔργο τοῦ Σίφνιου εἰκονογράφου Νικ. Πρατικοῦ, στό ναό τοῦ Ταξιάρχου στό Βαθύ (φωτ. Αὐγ. Ναρλῆ).
Βλ. σελ. 118.

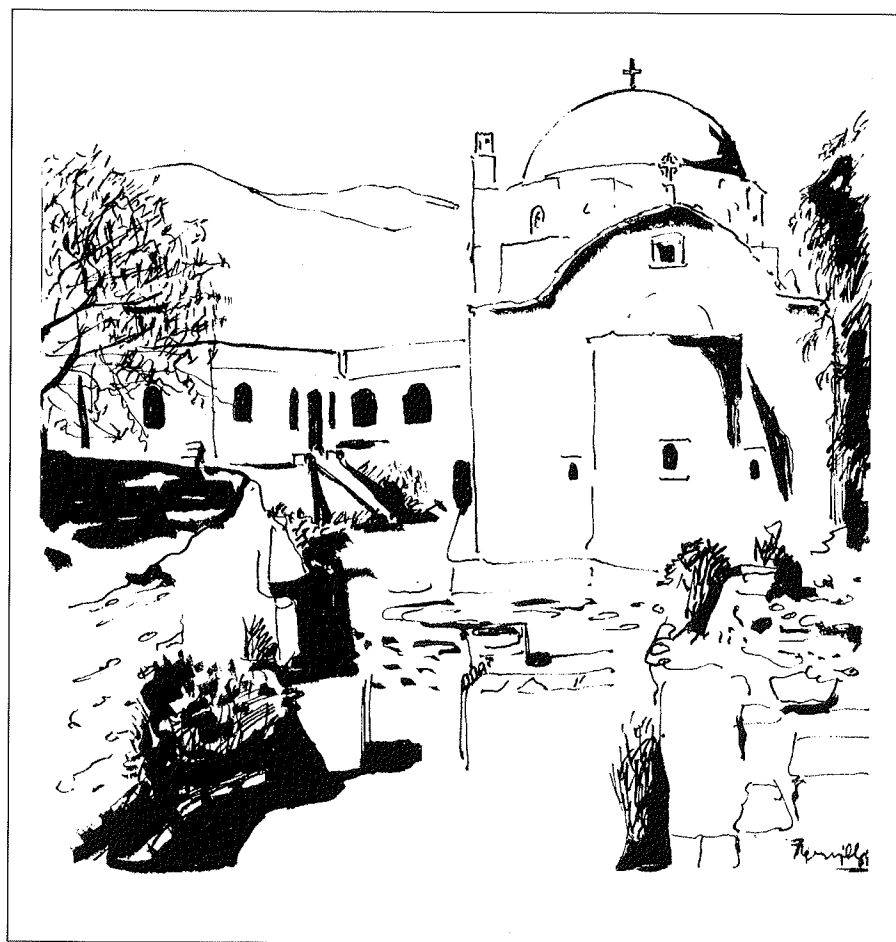

Ἱερά Μονή Θεολόγου τοῦ Μογκοῦ (φωτ. κ. Μαν. Διαμαντῆ).

ΙΣΤΟΡΙΚΑ ΤΩΝ ΔΥΟ ΓΥΝΑΙΚΕΙΩΝ ΜΟΝΩΝ ΤΗΣ ΣΙΦΝΟΥ, ΘΕΟΛΟΓΟΥ ΤΟΥ «ΜΟΓΚΟΥ» & ΧΡΥΣΟΣΤΟΜΟΥ ΣΤΗ ΦΥΤΕΙΑ [πρὸ 1650-1834]

ΠΡΟΛΕΓΟΜΕΝΑ

Ἰκανές πληροφορίες γιὰ τὰ δύο γυναικεῖα μοναστήρια τῆς Σίφνου, τοῦ Ἁγίου Ἰωάννου Θεολόγου τοῦ «Μογκοῦ» καὶ τοῦ Ἁγίου Ἰωάννου Χρυσοστόμου «στή Φυτειά», ἔχω δώσει στό βιβλίο μου Μοναστήρια τῆς Σίφνου, (Ἀθήνα 1984). Ἐκτοτε ὅμως καί κατά τήν πρόοδο τῶν ιστορικών ἐρευνῶν μου, πού συνεχίζονται ἀδιάλειπτα, προέκυψαν καί ἄλλα ἐνδιαφέροντα γι' αὐτά στοιχεῖα ὥστε, μέ τή χρησιμοποίηση ἀμφοτέρων, δημοσιευμένων δηλ. μαρτυριῶν καί τῶν ἀνεκδότων στοιχείων, νά καθίσταται δυνατή ἡ ἀνάπτυξη ἐνός ἱκανοποιητικοῦ περιγράμματος τῆς ἱστορίας τους. Ἡ ἐν λόγω ἀνάπτυξη ἐπιχειρεῖται κατωτέρω, παρά τό γεγονός ὅτι ἐλλείπουν βασικές μαρτυρίες καί γιὰ τὰ δύο αὐτά μοναστήρια, ὅπως λ.χ. ὁ χρόνος ἰδρύσεώς τους, οἱ ἰδρυτές, ὁ κατάλογος τῶν μοναζουσῶν πού διετέλεσαν στό ἀξίωμα τῆς ἡγουμένης κ.ἄ. Παρ' ὅλα ταῦτα, παρέχεται μ' αὐτήν ἱκανοποιητική γνώση τῆς κοινῆς περίπου ἱστορικής πορείας τους, ὁ τρόπος λειτουργίας τους καί διαβίωσης τῶν μοναζουσῶν, ἀλλά καί ὁ ρόλος πού διεδραμάτισαν στήν ἱκανοποίηση κοινωνικῶν ἀναγκῶν τοῦ νησιοῦ, πέραν ἐκείνου τῆς ἄσκησης τοῦ μοναχισμοῦ. Ἐπιχειρεῖται μία ἱκανοποιητική προσέγγιση τῆς παράδοξης, πλὴν ἐπίσημης, καταγγελίας ὅτι ἡ ἰδρυση τῶν δύο μονῶν (ὅπως καί τῶν ὁμοίων τῶν λοιπῶν Κυκλάδων) πραγματοποιήθηκε «διὰ τινος ἐπικρατούσας εἰς αὐτάς (τάς νήσους) κακῆς συνηθείας» καί ὀριστικοποιεῖται ἡ ἀποκατάσταση ἱστορικῶν σφαλμάτων πού εἶδαν, κατά καιρούς, τό φῶς τῆς δημοσιότητας, ἰδιαίτερα γιὰ τή μονή τοῦ Χρυσοστόμου, καί δέν ἀποτολμήθηκε, ὅπως ἔπρεπε, ἡ διόρθωσή τους.

Σχέδιο κ. Φ. Τριανταφύλλου.

ΜΕΡΟΣ Α'

Η ΜΑΚΡΑ ΠΕΡΙΟΔΟΣ ΛΕΙΤΟΥΡΓΙΑΣ ΤΩΝ ΜΟΝΩΝ

[πρό 1650 - 1834]

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 1ο

ΙΔΡΥΣΗ - ΘΕΣΗ - ΚΤΙΡΙΑΚΗ ΣΥΓΚΡΟΤΗΣΗ

1. Πότε ακριβώς και από ποιούς ιδρύθηκαν τά δύο γυναικεία μοναστήρια τής Σίφνου, τοῦ Ἁγίου Ἰωάννου Θεολόγου τοῦ Μογχοῦ καί τοῦ Ἁγίου Ἰωάννου Χρυσσοστόμου στή Φυτειά, δέν γνωρίζουμε. Ἡ παλαιότητα τους, πάντως, προσδιορίζεται ἐπαρκῶς ἀπό τήν πρώτη γι' αὐτά μαρτυρία πού περιέχεται σέ ἀναφορά, ἔτους 1650, τοῦ βικαρίου Σίφνου δόν Μάρκου ντά Πόλλα πρὸς τό Βατικανό. Στήν ἐν λόγω ἀναφορά του ὁ Πόλλα ἔδωσε καί πληροφορίες γιά τήν πολυπληθῆ κοινότητα τῶν ὀρθόδοξων τοῦ νησιοῦ, ἀνέγραψε δέ, μεταξύ ἄλλων, ὅτι διατηροῦσαν, ἐκτός ἀπό τρία ἀνδρικά μοναστήρια, «καί δύο γυναικῶν ἐλληνίδων», τά δύο ἀνωτέρω. Κατά συνέπεια, ἡ ἴδρυσή τους μπορεῖ νά τοποθετηθεῖ σέ χρόνους προγενέστερους τοῦ ἔτους 1650, ἐφ' ὅσον κατ' αὐτό βρισκόνταν ἤδη σέ κανονική λειτουργία.

Εἶχα, ἄλλοτε, διατυπώσει τήν ἄποψη ὅτι τό μοναστήρι τοῦ Θεολόγου πιθανόν νά ιδρύθηκε πρῶτο, ἴσως στίς ἀρχές τοῦ 17ου αἰῶνα², ἐπειδή τοῦτο ἀνακηρύχτηκε πρῶτο πατριαρχικό σταυροπήγιο (1655), ἐνῶ τοῦ Χρυσσοστόμου περιβλήθηκε τά πατριαρχικά προνόμια πολύ ἀργότερα, τό ἔτος 1671³, γιὰ τότο, κατά τήν ἐποχή ἀνακήρυξης τοῦ πρῶτου, ἀγωνίζονταν ἀκόμη γιά τήν ἐμπέδωση τῆς ἀπρόσκοπτης λειτουργίας του. Τήν ἐν λόγω αἰτιολόγηση θεωρῶ ἤδη ἀνεπαρκῆ γιά τό λόγο ὅτι ἡ ἀνακή-

1. Συμεωνίδη, *Μοναστήρια*, σελ. 11, ὑποσ. 1.

2. Συμεωνίδη, *Ἐκκλησιαστ. Ἱστορία*, σελ. 133.

3. Βλ. κατωτέρω, Κεφάλαιο 3.

ρυξη του Θεολόγου σέ σταυροπήγιο μπορεί νά πραγματοποιήθηκε έπειδή τό ήθελε καί τό ζήτησε ή Διοίκησή του, ένώ εκείνη του Χρυσοστόμου νά μήν ήθέλησε, γιά διαφόρους λόγους, νά υποβάλει σχετικό αίτημα καί ή μονή παρέμεινε «ένοριακή» (= υπό τή δικαιοδοσία τής αρχιεπισκοπής Σίφνου, ανιδρυμένης μόλις τότε, τό 1646). Άλλωστε καί ή μαρτυρία, σύμφωνα μέ τήν όποία στή μονή του Θεολόγου έγκαταβίωσαν τό 1655 μόνον «*ύπερ τάς πεντεκαίδεκα*»⁴ μοναχές, δηλ. πλέον τών 15, όχι όμως περισσότερες τών 20 (ένώ άργότερα ό αριθμός τους άνήλθε σέ 70), επιτρέπει νά θεωρήσουμε ότι καί αύτή, λόγω μικρού αριθμού τών μοναζουσών, ίσως βρίσκονταν άκόμη στά πρώτα χρόνια τής λειτουργίας της. Δέν αποκλείεται λοιπόν καί τά δύο αύτά μοναστήρια νά ιδρύθηκαν μετά τό 1617, μετά τήν εκδίωξη του Φράγκου δυνάστη, όταν άρχισε ή ανασύ- νταξη καί αναδιοργάνωση τής Κοινότητας τών ορθοδόξων κατοίκων του νησιού, πού έσπευσαν νά ανακαταλάβουν τό, επί αιώνες, χαμένο προβά- δισμα στον τόπο τους δημιουργώντας νέες καταστάσεις πραγμάτων, όπως τίς ανεγέρσεις νέων ναών καί μονών, έργα δηλωτικά τής κυριαρχη- σής τους στον τόπο, έναντι τών όσων είχάν απομείνει σ' αυτόν καθο- λικών, γιά νά άντιληφθούν ότι ή έποχή τους άνήκε πλέον στό παρελθόν. Από ιστορική θέση βέβαια δέν είναι δυνατόν νά δεχτούμε άλλο, παρά μό- νο ότι καί τά δύο γυναικεία μοναστήρια τής Σίφνου ανιδρύθηκαν σέ χρό- νο προγενέστερον του έτους 1650.

α) Άγιος Ίωάννης Θεολόγος του Μογκου

Κατά τον ιστορικό τής Σίφνου Κάρολο Ίω. Γκιών, ή μονή του Θεο- λόγου, «*ή επιλεγόμενη καί του Μογκου*», πήρε αυτό τό παρωνύμιο «κα- τά παράδοσιν τινά, εκ τής Γαλ (λικής) λέξεως mon gout, διότι ή οικοδο- μήσασα τήν εκκλησίαν τής Μονής εκείνης, έλεγχομένη παρά του συζύγου της διά τήν δαπάνην, έλεγε έκαμα τήν ορεξίν μου (Γαλλ. mon gout)»⁵, χωρίς άλλες λεπτομέρειες. Κατά τήν ίδια όμως Παράδοση:

«*Η οικοδομήσασα τήν Έκκλησίαν τής Μονής*» του Θεολόγου, λέγε- ται πώς ήταν ξένη άρχόντισσα (φράγκισσα), ή όποία, όταν ό βαρώνος σύζυγός της τήν έγκατέλειψε γιά κάποιαν άλλη, έφυγε από τήν πατρίδα της καί, άφου περιπλανήθηκε σέ διάφορα μέρη, κατέληξε στή Σίφνο, όπου καί άπεφάσισε νά μονάσει στή μονή του Θεολόγου πού μόλις είχε ιδρυθεί. Ο βαρώνος, πού γρήγορα μετενόησε γιά ό,τι είχε κάνει, άρχισε

4. Βλ. κατωτέρω, κεφ. 2, παράγρ. 2, δ.

5. Γκιών, *Ιστορία*, σελ. 164.

νά τήν αναζητᾶ μέχρι πού πληροφορήθηκε ότι έγκαταβιώνει στή Σίφνο. Έφτασε λοιπόν κι αυτός στό νησί, τής ζήτησε συγγνώμη καί τήν παρεκά- λεσε νά επιστρέψει σ' αυτόν. Εκείνη όμως άρνήθηκε καί όταν τής είπε γιάτί ξόδεψε χρήματα νά κτίσει τήν εκκλησία τής μονής του άπάντησε πώς, όπως αυτός έκανε τό κέφι του μέ μιάν άλλη γυναίκα, δική της έπιθυ- μία (mon gout) ήταν νά άφοσιωθεί στήν ύπηρεσία του Θεολόγου. Ο βαρώνος γεμάτος πίκρα καί λύπη, άπεφάσισε νά παραμείνει κι αυτός στή Σίφνο. Διάλεξε μιá κατάλληλη τοποθεσία γιά τήν έγκατάστασή του στή σημερινή γειτονιά τής Άπολλωνίας πού λέγεται Παναγία Μπαρου, από τήν όποία θά είχε άνετη θέα πρós τή μονή του Θεολόγου, άνήγειρε ναό τής Παναγίας Ζωοδόχου Πηγής καί ένα κελλί, όπου έζησε σαν μοναχός, προ- σευχόμενος στον Κύριο καί ζητώντας άφεση τής άμαρτίας του. Η εκκλησία του έγινε γνωστή ως «Παναγία του Βαρώνου», όμως μέ τήν πάροδο τών χρόνων παραφθάρηκε σέ «*Μπαρώνου*» καί, τελικά, «*Μπαρου*».

Κατ' άλλη θέση τής Παράδοσης, πού θέλει τό παρωνύμιο τής μονής του Θεολόγου σέ «*Μουγκου*» (όχι Μογκου), οι μοναχές της, πού είχάν παρε- κτραπεί του ήθικου βίου, γεννούσαν βρέφη τά όποία αναγκάζονταν νά θανα- τώνουν, νά «μουγκαίνουν», γιά νά μήν εκτίθενται στήν κοινωνία! Η θέση αύτή τής Παράδοσης έδράζεται βέβαια στίς παρεκτροπές τών μοναζουσών, πού έχουν επιβεβαιωθεί καί ιστορικά, όμως θά πρέπει νά θεωρηθεί υπερβο- λική καί ν' άποδοθεί στό σκαπτικό πνεύμα τών Σιφνίων καί μόνο.

Μετά τά θρυλούμενα από τήν Παράδοση, στά όποία περιέχονται, συ- νήθως, στοιχεία τής πραγματικότητας, θ' αναφερθούμε στίς σχετικές μέ τή μονή ιστορικές πληροφορίες. Καί, κατ' άρχήν, σέ επίσημη μαρτυρία τής έποχής τών πρώτων (ή φερομένων ως πρώτων) χρόνων λειτουργίας της (συγκεκριμένα του έτους 1655), κατά τούς όποίους, «*επίτροπος καί διοικητής καί πρόμαχος καί κυβερνήτης*» της, προβάλλεται «*ό Φραντζέ- σκος Σερμαρτής*»⁶, χωρίς άλλες λεπτομέρειες. Ποιός υπήρξεν ό άνθρω- πος αυτός, μέ τό μεγαλότατο ενδιαφέρον γιά τή μονή, ώστε νά χαρακτη- ρίζεται επίτροπος, διοικητής, πρόμαχος καί κυβερνήτης της; Δυστυχώς οι έρευνές μας δέν απέδωσαν καρπούς. Τό μόνο πού γνωρίζουμε γι' αυτόν, από μαρτυρία τής 2-11-1662, είναι ότι δώρησε «*ένα τεμάχιο γής*» στήν εκκλησία του Άγίου Άντωνίου τών καθολικών⁷. Ήταν καθολικού δόγμα- τος; Άν ναι, μήπως ήταν ό «*βαρώνος*» τής Παράδοσης πού, λόγω τής έγκαταβίωσης τής συζύγου του στή μονή του Θεολόγου, έπεδείκνυε τό μεγάλο ενδιαφέρον του γι' αύτήν; Τό έρώτημα παραμένει, ιστορικά, ανα- πάντητο. Οφείλουμε, πάντως, νά έπιστημάνουμε ότι ή οικογένεια Σερ-

6. Βλ. κατωτέρω, κεφ. 3, α'.

7. Συμεωνίδη, *Μοναστήρια*, σελ. 26.

μαρτη της Σίφνου, τά μέλη της οποίας εμφανίζονται στο νησί από του έτους 1621, υπήρξε μία από τις διακεκριμένες του τόπου κατά τον 17ο αιώνα. Μέλη της οικογένειας Σερμαρτη διετέλεσαν ορθόδοξοι κληρικοί, επίτροποι του κοινού και καντζηλλιέρηδες, όλοι πρόσωπα με σημαντικές γραμματικές γνώσεις. Όμως, για τον Φραντζέσκο Σερμαρτη δεν γνωρίζουμε, ούτε την οικογενειακή σχέση του μαζί τους, ούτε τό επάγγελμά του. Μόνον ότι με δικές του ενέργειες τό μοναστήρι ανακηρύχτηκε πατριαρχικό σταυροπήγιο, εξαρτώμενο απ' ευθείας από τό Οικουμενικό Πατριαρχείο, προκειμένου νά διασφαλιστεῖ ἡ ὁμαλή λειτουργία του, ἡ ἀπαλλαγή του ἀπό τίς τοπικές ἐκκλησιαστικές φορολογίες καί τίς τυχόν ἐπεμβάσεις διοικητικῶν παραγόντων στίς ὑποθέσεις του κ.λπ. Θά μπορούσαμε μάλιστα νά ὑποθέσουμε ὅτι αὐτός υπήρξεν ὁ ἰδρυτής του, ἂν τοῦτο δέν ἀποκλείονταν ἀπό τά διαλαμβανόμενα στό πατριαρχικό σιγίλλιο, στό ὁποῖο τοῦτος χαρακτηρίζεται μόνο «ἐπίτροπος, διοικητής, πρόμαχος καί κυβερνήτης», μεγάλος δηλαδή προστάτης τοῦ μοναστηριοῦ, ὅχι δέ καί ἰδρυτής του, πού, ἂν πράγματι ἦταν, θά ἔπρεπε νά ἐπισημαίνεται.

β) Ἅγιος Ἰωάννης Χρυσόστομος στή Φυτειά

Ἡ ἀνέγερση τῆς μονῆς τοῦ Χρυσοστόμου «κατά τινά τόπον Φυτεῖαν λεγόμενον» τῆς ἔδωσε καί τό παρωνύμιο «Φυτεῖα» Ἅγιος Ἰωάννης Χρυσόστομος στή Φυτεῖα. Όμως, τό θέμα τοῦτο τοῦ παρωνυμίου τῆς, ὅπως καί ἐκεῖνο τοῦ χαρακτήρα τῆς, ἂν δηλ. υπήρξεν ἐξ ἀρχῆς γυναικεῖα μονή ἢ ὄχι, εἶναι ἀνάγκη νά ἐξετασθοῦν ὅλως ἰδιαιτέρα γιατί ἔχουν ἀναπτυχθεῖ ἐπ' αὐτῶν ἀπόψεις ἐντελῶς αὐθαίρετες⁸.

Λέγεται δηλαδή ὅτι λειτούργησε ἀρχικά ὡς ἀνδρική μονή, χωρίς νά προσδιορίζεται χρονικά ἡ περίοδος τοῦ ἀνδρικοῦ χαρακτήρα τῆς. Ἡ ἀποψη αὐτή στηρίχτηκε σέ χαραγματική ἐπιγραφή (= ἐπιγραφή χαραγμένη σέ σοβά ἑνός κελλιῦ τῆς) πού δημοσιεύτηκε τό 1957 καί ἔχει ὡς ἐξῆς:

«Ἐνταῦθα ἔζησεν ὁ σοφός τοῦ γένους διδάσκαλος καί μοναχός γαλουχίας ἐν Πνεύματι Κυρίου τούς...»⁹.

Ἐφοῦ ἔζησε στούς χώρους τῆς ὁ σοφός ἐκεῖνος διδάσκαλος, ἡ μονή υπήρξεν ἀνδρική, συμπέρανε ἡ ἐλεγχόμενη ἀποψη. Όμως, εἶναι διακρι-

8. Ἄντ. Γ. Τρούλλου, *Προσκύνημα στό μοναστήρι τοῦ Χρυσοστόμου Σίφνου*, Ἀθήναι 1962. Ἀρχιμ. Φιλάρ. Βιτάλη, *Οἱ Ἅγιοι Τρεῖς Ἱεράρχες καί ἡ Πνευματικότητα τῆς Σίφνου μας*, Ἀθήνα 1983. Νικ. Καλαμάρη, *Παιδευτήριο τοῦ Ἀρχιεπισκόπου* (Ἱστορία τῆς Σχολῆς τοῦ Παναγίου Τάφου τῆς Σίφνου), Ἀθήνα 1982. Συμεωνίδη, *Μοναστήρια*, σελ. 33, ὑποσ. 5, ὅπου ἀνάκληση προηγούμενης ὑποθετικῆς ἀποψῆς.

9. Μιχαήλ Χαρίλ. Γκητάκου, *Ἀνέκδοτοι Ἐπιγραφαί καί Χαράγματα ἐκ Βυζαντινῶν καί Μεταβυζαντινῶν Μνημείων τῆς Ἑλλάδος*, ἐν Ἀθήναις 1957, σελ. 139.

βωμένο ὅτι, ἀπό τό 1650-1834, ἡ μονή λειτούργησε ἀδιάκοπα ὡς μονή γυναικῶν.¹⁰ Κατά συνέπεια, θά ἔπρεπε ν' ἀποδειχτεῖ ὅτι ἀνδρική διετέλεσε πρό τοῦ ἔτους 1650 βάσει ἄλλων μαρτυριῶν πού δέν προσκομίστηκαν. Πέραν ὅμως τούτου, πρέπει νά ἐπισημάνουμε ὅτι, ἡ ἀνωτέρω ἐπιγραφή, τήν ὁποία δέν μπόρεσε νά προσεγγίσει κανεῖς ἄλλος, παρά τίς καταβληθεῖσες προσπάθειες, ἀκόμη καί ἂν ἦταν ὑπαρκτή καί ἀκριβής, δέν ἀποτελεῖ, μόνη αὐτή, ἀπόδειξη τοῦ ἀνδρικοῦ χαρακτήρα τῆς μονῆς, ἐπειδή ἔζησε στό χῶρο τῆς «ὁ σοφός διδάσκαλος καί μοναχός» γιά τόν ἀπλούστατο λόγο ὅτι, μπορεῖ νά διέμενε σ' αὐτήν ἀκόμη καί ὅταν διατελοῦσε μονή γυναικῶν, ὡς ἐφημεριός τῆς. Γιά τίς τακτικές λειτουργικές ἀνάγκες τους, τά γυναικεῖα μοναστήρια εἶχαν τόν ἐφημέριο τους, ὅπως λ.χ. ἡ μονή τοῦ Θεολόγου τοῦ Μογκοῦ τόν λόγιο ἱερομόναχο Παρθένιο Χαιρέτη καί τόν γέροντα Μακάριο.¹¹

Δέν εἶναι λοιπόν ἀποδεδειγμένο ὅτι ἡ μονή τοῦ Χρυσοστόμου διετέλεσε, πρό τοῦ ἔτους 1650, ἢ καί μεταγενέστερα, ἀνδρική. Ἀναπόδεικτο, ἐπίσης, εἶναι ὅτι, πρό τοῦ 1650, λειτούργησε στούς χώρους τῆς σχολεῖο, ὅπως ἰσχυρίζεται ἡ ἴδια ἀποψη, ἡ ὁποία μάλιστα, προκειμένου νά ἰσχυροποιήσει τίς θέσεις τῆς, χρησιμοποίησε καί τό παρωνύμιο «Φυτεῖα» μέ ἀλλαγὴ τῆς σημασίας του. Θεώρησε δηλαδή ὅτι τοῦτο προέρχεται ἀπό τό ρῆμα «φοιτῶ» = σπουδάζω, ἐπειδή στόν χῶρο τῆς μονῆς λειτούργησε τό δῆθεν σχολεῖο τοῦ «σοφοῦ διδασκάλου», στό ὁποῖο σπούδαζαν οἱ νέοι τῆς Σίφνου. Κατά τήν ἴδια μάλιστα θεωρία, ἡ λέξη Φυτεῖα πρέπει νά γράφεται μέ «οι», δηλ. «Φοιτεῖα», κατά ἐτυμολογική ἐρμηνεία τοῦ παρωνυμίου.¹² Ἡ θεωρία εἶναι αὐθαίρετη καί ἐντελῶς ἐσφαλμένη, γι' αὐτό καί ἀπαράδεκτη, ἀφοῦ «Φυτεῖα» εἶναι τοπωνύμιο, ὀνομασία τῆς περιοχῆς στήν ὁποία ἀνοικοδομήθηκε ἡ μονή, ὅπως συνάγεται ἀπό ἱστορικές μαρτυρίες. Πράγματι, στήν περιοχή αὐτή, μέ ἔδαφος κατάλληλο γιά τήν ἀναπαραγωγή ἀμπελιῶν (ἄς σημειωθεῖ μάλιστα ὅτι στήν τοπική διάλεκτο τὰ νεαρά φυτά ἀμπέλων ὀνομάζονται «φυτεῖες») εἶχε, ἀπό παλαιά, δοθεῖ τό ὄνομα «Φυτεῖες» ἢ «Φυτεῖα». Παλαιότερη γνωστή μνεῖα τοῦ τοπωνυμίου ἔχουμε τό ἔτος 1640 σέ συμβολαιογραφικό ἔγγραφο ἀγορᾶς κτημάτων ἀπό τήν Καθολική Ἐκκλησία Σίφνου:

«...τρία ἀγροτεμάχια στό νησί τῆς Σίφνου, ἕνα συνορεῦον μέ τόν Νικολό τῆς Μαργαρίτας καί τόν παπά Ζαννή Τρουλίδη, τό ἄλλο τοῦ Γιώργη Λώριου στή θέση Φυτεῖες, μέ συκές καί ἀμπέλι, συνορεῦον μέ τόν Γιάννη Ἀχλάδη καί τόν διάκο τῆς Πάτμου...»¹³.

10. Συμεωνίδη, *Μοναστήρια*, σελ. 11-20.

11. Ὁπ.π., σελ. 33.

12. Τήν ἀποψη διετύπωσε ὁ ἀείμνηστος πρόεδρος Πρωτοδικῶν Ἄντ. Πρόκος.

13. Συμεωνίδη, *Μοναστήρια*, σελ. 34.

Στήν τοποθεσία λοιπόν «Φυτειές» κτίστηκε τό μοναστήρι, ἡ «Φυτειά», ὅπως ἀναφέρεται σέ ἄλλα ἐγγραφα καί στό πατριαρχικό σιγίλλιο, ἔτους 1671, μέ τό ὁποῖο ὁ Χρυσόστομος ἀνυψώθηκε σέ πατριαρχικό σταυροπήγιο. Ἀναφέρεται σ' αὐτό ἀκριβῶς:

«...ὅτι ἐν τῇ ἀρχιεπισκοπῇ Σίφνου, κατά τινά τρόπον, Φυτείαν λεγόμενον, μονύδριον εὐρίσκεται γυναικεῖον τοῦ ἐν ἀγίοις πατρός ἡμῶν Ἰωάννου ἀρχιεπισκόπου Κωνσταντινουπόλεως τοῦ Χρυσοστόμου...»¹⁴.

Τοποθεσία λοιπόν καί μόνον ἡ Φυτειά, ἀπό τήν ὁποία ἔλαβε ἡ μονή τό παρωνύμιό της. Ὁ,τιδήποτε ἄλλο στερεῖται σοβαρότητας. Ὁ ἱστορικός Κάρολος Ἰω. Γκιών («Ἱστορία τῆς Νήσου Σίφνου», 1876, σελ. 1β'), ἀναφέρει τόν Χρυσόστομο μόνον ὡς μονή γυναικῶν καί σχολεῖο ἐκεῖνο τοῦ Ἁγίου Τάφου, πού ἰδρύθηκε τό ἔτος 1687, τό ὁποῖο, «μετά τήν ἐθνικήν ἡμῶν ἀποκατάστασιν, μετετέθη εἰς θέσιν κεντρικώτεραν δι' ὄλους τῆς νήσου κατοίκους, ἥτοι ἐν τῇ μονῇ τοῦ Ἁγίου Ἰωάννου τοῦ Χρυσοστόμου». Δηλαδή καί κατ' αὐτόν, ὁ Χρυσόστομος χρησιμοποιήθηκε ὡς σχολεῖο, ὄχι πρό τοῦ ἔτους 1650, ἀλλά «μετά τήν ἐθνικήν ἡμῶν ἀποκατάστασιν» καί τή διάλυσή του τό 1834. Ἄλλωστε καί αὐτός ὁ ἐκδότης τῆς ἐπιγραφῆς γιά «τόν σοφό τοῦ γένους διδάσκαλο», τή μεταγενέστερη αὐτή χρήση τῆς μονῆς ὡς σχολείου ἐπικαλεῖται, προκειμένου νά προσδιορίσει, κατά τρόπον ἔμμεσο, τή χρονολόγησή της σέ νεωτέρους χρόνους¹⁵, πράγμα πού διέφυγε τῆς προσοχῆς ὄλων ἐκείνων πού τή χρησιμοποιήσαν μυθοπλαστικά.

2. Γιά τήν κτιριακή συγκρότηση τῶν δύο μοναστηριῶν, εἰδικά τοῦ Θεολόγου τοῦ Μογκοῦ, τοῦ μεγαλύτερου σέ ἀριθμό μοναζουσῶν, δέν ὑπάρχουν μαρτυρίες. Μόνο γιά ἐκεῖνο τοῦ Χρυσοστόμου ἔχουμε μιά σύντομη καί λιτή περιγραφή πού περιέχεται σέ ἐγγραφο τῆς 7-2-1836:

«Τό ἔξωθεν μήκος τοῦ κτηρίου καί τό πλάτος εἶναι 50 βήματα, τό δ' ἔσωθεν 32, ἔχει δέ 41 οἰκήματα ἄνω καί κάτω. Τό κτήριο εἶναι στερεόν, ἀπέχει δέ τῆς πόλεως (ἐννοεῖται τοῦ Κάστρου) καί τῶν χωρίων Σίφνου ἐν τέταρτον τῆς ὥρας»¹⁶.

Κατά τήν ἀνωτέρω περιγραφή, τό συγκρότημα τῆς μονῆς εἶχε σχῆμα τετράγωνο μέ ἐξωτερικές πλευρές διαστάσεων 50 βημάτων ἐκάστη. Ἐσωτερικά τῶν τεσσάρων αὐτῶν ἰσοπλεύρων τοίχων, εἶχαν ἀνοικοδομηθεῖ 41 διόροφα κτίσματα, κελλιά καί ἄλλοι χρηστικοί χώροι (λ.χ. ἡγουμενεῖο, τράπεζα), ὥστε τό ἐσωτερικό τῶν ἰσοπλεύρων νά ἔχει διαστάσεις 32 βημάτων. Στόν ἀπομένοντα ἀκάλυπτο χώρο ἀνοίγονταν προαύλιο, τό

14. Βλ. κατωτέρω, σελ. 29.

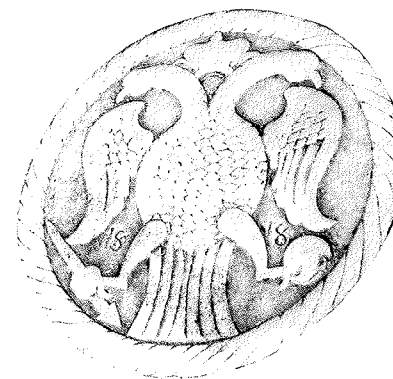
15. Γκητάκου, ὀ.π.π., σελ. 139.

16. Βλ. «Σιφνιακά», τόμ. Γ' (1993), σελ. 31.

ὁποῖο, σύμφωνα μέ ἄλλη μαρτυρία, ἦταν στρωμένο μέ μαρμαρίνες πλάκες καί κατάλληλο «εἰς περίπατον καί συνδιάλεξιν»¹⁷. Στό κέντρο τοῦ αὐλίου χώρου ἦταν ἀνηγερέμενος ὁ σωζόμενος μέχρι σήμερα ἀπλόγραμμας ναός τοῦ Χρυσοστόμου, ρυθμοῦ σταυροειδοῦς ἐγγεγραμμένου μετά τρούλλου.

Τό ὄλο δηλαδή συγκρότημα, περίκλειστο στά ἰσχυρά, προφανῶς, τείχη του, εἶχε φρουριακή μορφή καί σχῆμα τετράγωνο.

Ἡ μονή τοῦ Θεολόγου τοῦ Μογκοῦ, ἀνηγερέμενη στά ριζά τοῦ βουνοῦ τοῦ Προφήτη Ἡλία, σέ τοποθεσία δηλαδή ἀπομακρυσμένη ἀπό τοὺς ὑπάρχοντες τότε οἰκισμούς, πιθανόν νά εἶχε παρόμοιο κτιριακό συγκρότημα, δεδομένης τῆς πληροφορίας ὅτι τό 1655 εἶχε λιγώτερες ἀπό εἴκοσι μοναχές. Ἡ αὔξηση ὅμως τοῦ ἀριθμοῦ τους σέ 70, στά χρόνια πού ἀκολούθησαν, πρέπει νά δημιούργησε τήν ἀνάγκη επέκτασης τοῦ οἰκοδομήματος, ἱκανῆς γιά τή στέγασή τους, ἐκτός ἂν εἶχε ἀνεγερθεῖ ἐξ ἀρχῆς μεγάλη, προκειμένου νά ἱκανοποιήσει, πέραν τοῦ μοναστικοῦ, καί εἰδικώτερος κοινωνικούς σκοπούς, τόν προσδιορισμό τῶν ὁποίων ἐπιχειροῦμε κατωτέρω (βλ. τό Κεφάλαιο 7ο).

17. Ἐντυπο φυλλάδιο μέ τίτλο «Ἡ Σίφνος καί ὁ Δήμαρχος αὐτῆς», Μάρτιος 1860, σελ. 4-5, μέ υπογραφή «εἰς Σίφνιος».

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 2ο

ΔΙΟΙΚΗΤΙΚΟ ΣΥΣΤΗΜΑ ΛΕΙΤΟΥΡΓΙΑΣ ΤΩΝ ΜΟΝΩΝ

1. Διοικητικό και σύστημα διαβίωσης

α) Μέχρι τό 1655, ή μονή τοῦ Θεολόγου, καί μέχρι τό 1671, ἐκείνη τοῦ Χρυσοστόμου, ἦταν μονές «ἐνοριακές», ἀνῆκαν δηλαδή στή δικαιοδοσία τῆς Ἀρχιεπισκοπῆς Σίφνου, ἐνῶ ἀπό τίς ἀνωτέρω, ἀντίστοιχα, χρονολογίες, κατά τίς ὁποῖες ἀνυψώθηκαν σέ πατριαρχικά σταυροπήγια, ἡ ἐξάρτησή τους περιῆλθε στό Οἰκουμενικό Πατριαρχεῖο. Ὅσο διατελοῦσαν ἐνοριακές, ὁ ἀρχιεπίσκοπος διορίζε δύο, συνήθως, εὐυπόληπτα πρόσωπα τῆς κοινωρίας τοῦ νησιοῦ ὡς ἐπιτρόπους τους, οἱ ὁποῖοι, μαζί μέ τήν ἡγουμένη, ἀσχοῦσαν τή διοίκηση τῶν μονῶν καί φρόντιζαν γιά τήν καλή λειτουργία τους. Μετά τήν ἀνακήρυξή τους σέ σταυροπήγια, τόσο τοῦς ἐπιτρόπους, ὅσο καί τήν ἡγουμένη, μετά τήν ἐκλογή της ἀπό τό σύνολο τῶν μοναζουσῶν κάθε μιᾶς μονῆς, διορίζε μέ πράξη του ὁ πατριάρχης, ὁ ὁποῖος, μέ δικά του ὄργανα, τοῦς πατριαρχικούς ἐξάρχους, ἀσχοῦσε τακτικούς ἐλέγχους γιά τή διαπίστωση τῆς καλῆς λειτουργίας τους.

β) Στό ἀξίωμα τῆς ἡγουμένης ἀναδεικνύονταν μοναχή μέ πείρα, φρόνηση καί τήν «ἐμπρέπουσαν θεοσέβειαν». Ἄν ἡ ἐκλογή της γίνονταν σέ τακτικές χρονικές περιόδους, εἶναι ἄγνωστο. Ἀπό τά ὑπάρχοντα στοιχεία (τοῦ τέλους τοῦ 18ου αἰῶνα καί ἐξῆς), οἱ ἐκλεγόμενες στό ἀξίωμα στή μονή τῆς Φυτειᾶς, φαίνεται πῶς τό διατηροῦσαν ἐπί χρόνια. Ἔργο ἐκάστης ἡγουμένης ἦταν ἡ φροντίδα τῆς καλῆς ἐσωτερικῆς λειτουργίας τῆς μονῆς, ἀσχοῦσε ἐξουσία ἐπί τῶν μοναζουσῶν, οἱ ὁποῖες ἔπρεπε νά ὑπακούουν στίς ἐντολές της, ὅμως γιά σοβαρά ζητήματα δέν ἀπεφάσιζε μόνη, ἀλλά μέ σύμπραξη τῆς Ἀδελφότητος καί τῶν ἐπιτρόπων. Στήν ἡγουμένη καί τοῦς ἐπιτρόπους ἀνῆκε ἡ ἀρμοδιότητα ἐκλογῆς τακτικοῦ ἐφημερίου γιά τίς λατρευτικές ἀνάγκες τῶν μοναζουσῶν.

γ) Οἱ ἐπίτροποι, ἀπό τά διακεκριμένα μέλη τῆς κοινωρίας τοῦ νησιοῦ, ἦταν οἱ σπουδαῖοι συμπαραστάτες στήν καλή λειτουργία καί διοίκηση τῶν μονῶν. Πρόσωπα κοινῆς ἐμπιστοσύνης καί μέ ἱκανότητες, ἔφεραν τό ἀξίωμα

τιμητικά. Ἔργο εἶχαν τή φροντίδα τῶν οικονομικῶν ὑποθέσεων καί περιφρούρηση τῆς κτηματικῆς περιουσίας, παρακολουθοῦσαν τή διαγωγή τῶν μοναζουσῶν μέσα καί ἔξω ἀπό τίς μονές, ἐνεργοῦσαν γιά λογαριασμό τους ἐνώπιον τῶν Ἀρχῶν κλπ. Ἐλλείπει στοιχείων δέν ἔγινε δυνατή κατάστρωση καταλόγου τους. Εἶναι ὅμως γνωστό ὅτι ὁ πατριάρχης Γρηγόριος Ε' διορίσε στίς 6 Ἰουλίου 1797 τόν μητροπολίτη Σίφνου Καλλίνικο, ἐπιστάτη, καί ἐπιτρόπους τόν Κωνσταντάκη τοῦ ποτέ Ἀποστόλου Μπάγου καί τόν Νικολάκη Παλαιόν «ἐπί τοῖς τέσσαρσιν σταυροπηγιακοῖς μοναστηρίοις, τῆς Βρύσεως ἐπιλεγόμενου, τοῦ Προφήτου Ἡλιοῦ, τοῦ Χρυσοστόμου Φυτεῖα καί τοῦ Θεολόγου Μογκοῦ ἐπιλεγόμενοις»¹ καί στίς 12 Ἰουνίου 1819, τοῦς Κωνσταντῖνο Ἰω. Μπαῶ καί Τζαννάκη Ἰω. Καμπάνη, σέ ἀντικατάσταση τῶν Ἰωάννη Μπάου καί Κων. Ἀπ. Μπάου στά ἴδια μοναστήρια². Ἄν τό πατριαρχεῖο διορίζε, κάθε φορά, ἐπιτρόπους καί στά τέσσερα πατριαρχικά σταυροπήγια, ὁ ἐνδιαφερόμενος θά πρέπει ν' ἀναζητήσει τόν κατάλογό τους στό βιβλίο μου «Ἡ Κυρία Βρυσιανή», ἐν Ἀθήναις 1966, σελ. 47-49.

δ) Κατά τήν ἀνακήρυξη τῆς μονῆς τοῦ Θεολόγου σέ πατριαρχικό σταυροπήγιο, ὀρίστηκε ὡς σύστημα διαβίωσης τῶν μοναζουσῶν τό κοινοβιακό, ὅπως ἀναγράφεται στό σχετικό πατριαρχικό σιγίλλιο: «...ἔχουσαι τά πάντα κοινά... καί τά ἐνδύματα καί σκεπάσματα αὐτῶν εἶναι ἅπαντα κοινά καί ὁμότροπα καί ὁμότιμα, οὕτως καί αἱ τροφαί αὐτῶν καί τά ποτά...»³, γεγονός πού βεβαιώνει τήν οικονομική δυνατότητα τῆς μονῆς γιά τήν ἐφαρμογή του. Ἄν καί μετά τήν αὔξηση τοῦ ἀριθμοῦ τῶν μοναζουσῶν ἐξακολούθησε νά τηρεῖται τό ἴδιο σύστημα διαβίωσης καί ἐπί πόσο χρονικό διάστημα, εἶναι ἄγνωστο.

Στή μονή τοῦ Χρυσοστόμου, ἀντίθετα, πρό καί κατά τήν ἀνακήρυξή της σέ σταυροπήγιο (1671) καί ἐξῆς, οἱ μοναχές διαβιοῦσαν ἰδιόρρυθμα, κατά τά διαλαμβανόμενα στό πατριαρχικό σιγίλλιο: «...καί μόνοις τοῖς ἐκ τῶν χειρῶν αὐτῶν πόνοις τόν ἐπιούσιον ἄρτον προσποριζόμεναι...»⁴. Δηλαδή μέ προσωπικούς μόχθους, ὅπως ἡ καλλιέργεια κτημάτων καί τά ἐργόχειρά τους, κυρίως ὑφαντά τοῦ ἀργαλειοῦ, ἐξοικονομοῦσαν φτωχικά τήν καθημερινή τροφή τους, ἐλλείπει οικονομικῶν πόρων ἱκανῶν ν' ἀντέξει ἡ μονή τό κοινοβιακό σύστημα διαβίωσης. Τό γεγονός ὅμως ὅτι, ἔστω καί πολύ βραδύτερα, κατά τίς ὑπάρχουσες μαρτυρίες, καί στή μονή τοῦ Θεολόγου παρεχωροῦντο σέ φτωχές μοναχές κτήματα ἰδιοκτησίας της γιά καλλιέργεια καί

1. I.I. Socolov, Ἡ Ἐκκλησία Κωνσταντινουπόλεως κατά τόν 19ον αἰῶνα (Πετρούπολις 1904), σελ. 73.

2. Σίμου Μιλτ. Συμεωνίδη, Ἡ Κυρία Βρυσιανή, ἤγουν συμβολή εἰς τήν ἱστορίαν τῆς ἐν Σίφνω ἱερᾶς Μονῆς τοῦ Γενεθλίου τῆς Θεοτόκου, (Ἀθήναι 1966), σελ. 49.

3. Βλ. κατωτέρω, κεφάλαιο 3ο.

4. Βλ. κατωτέρω, κεφάλαιο 3ο.

αντιμετώπιση τῶν ἐξόδων διαβίωσής τους, βεβαιώνει πῶς καί σ' αὐτήν κάποτε, ἄγνωστο πότε ἀκριβῶς, ἐγκαταλείφθηκε τό κοινοβιακό καί ἐφαρμόστηκε τό ἰδιόρρυθμο σύστημα. Δέν ἀποκλείεται μάλιστα καί ἡ μὴ διαβίωση τῶν μοναζουσῶν τῶν δύο μοναστηριῶν σέ αὐστηρό περιορισμό, ὅπως ἀναφέρει τό 1711 ὁ Βιντσέντσο Καστέλλι⁵, ἀποστολικός ἐπισκέπτης, νά ὀφείλεται στό ἀκολουθούμενο ἰδιόρρυθμο σύστημα, ἀφοῦ ἦταν ὑποχρεωμένες νά φροντίζουν τά, διάσπαρτα στό νησί, κτήματα τῆς μονῆς ἢ προσωπικά τους, στά ὁποῖα ἔπρεπε νά μεταβαίνουν τακτικά.

2. Εἶσοδος, ἀριθμός καί ἔργο τῶν μοναζουσῶν

α) Στίς γυναικεῖες μονές τῆς Σίφνου εἰσέρχονταν γυναῖκες κάθε ἡλικίας οἱ ὁποῖες ἐπιθυμοῦσαν τόν μονήρη βίο γιά μιάν, μετά θάνατον, καλή ζωή. Τοῦτο δέ μέσα στό θρησκευτικοκρατούμενο πνεῦμα τῶν ἐποχῶν ἐκείνων, τό ὁποῖο ἀπετέλεσε τή βάση συγκρότησης τῶν κοινωνιῶν τῶν ὀρθοδόξων. Ἄνθρωποι χωρίς γνώσεις, ἰδιαίτερα θεολογικές, ἀλλά μέ ἔντονα διακρινόμενα χαρακτηριστικά τους τήν εὐσέβεια καί τήν ἀγιότητα βίου τῶν ἀπλοϊκῶν, οἱ ὀρθόδοξοι διατηρήθηκαν ὡς κοινωνίες μέ συμπαγή ἐνότητα, πού λειτούργησαν μέ κανόνες πού καθιέρωσαν καί τήρησαν αὐστηρά καί ἀπαρέγκλιτα, παρά τίς ὅσες ἀντίξοες συνθήκες στή μακράιωνα δουλεία τους (1207-1821).

Σέ ἀντίθεση μέ τά ἀνδρικά μοναστήρια τοῦ νησιοῦ, στά ὁποῖα ἀπαγορεύονταν ἡ εἶσοδος μικρῶν παιδιῶν, στά γυναικεῖα γίνονταν δεκτά καί μικρά κορίτσια πού «ἀφιέρωναν» οἱ γονεῖς τους, κατά παλαιό ἔθιμο. Σχετική εἶναι μαρτυρία, ἔτους 1838, τῆς ἄλλοτε μοναχῆς τῆς Φυτειᾶς Θεοδούλης Ματζουκανάρη:

«*Ἀνέκαθεν ὑπῆρχε ἡ συνήθεια εἰς τούς οἰκογενειάρχας τῆς πατρίδος μου Σίφνου, καθ' ἣν, ὅταν τις αὐτῶν προαιρεῖτο νά ἀφιερῶσιν μιάν ἐκ τῶν θυγατέρων του εἰς ἓν τῶν ἐν Σίφνῳ δύο γυναικειῶν μοναστηρίων, παρεχώρει αὐτῇ καί μικρόν μέρος ἐξ ἧς εἶχε ἀκινήτου περιουσίας, ὡς εἶδος προικός, ὥστε ἐκ τῆς μικρᾶς αὐτῆς προσόδου καί τῶν ἰδίων αὐτῆς ἔργων, ἐπορίζετο ἡ διαμένουσα ὡς μοναχή τά πρὸς τό ζεῖν*»⁶.

Δηλαδή, ἐκτός ἀπό τήν αὐτόβουλη προσέλευση ἐνηλίκων γυναικῶν στίς μονές, εἰσέχονταν καί ἀνήλικα κορίτσια, ὅχι βέβαια μέ τή θέλησή τους, ἀλλ' ἀπό «εὐλάβεια» τῶν γονέων, συνήθως πολυτέκνων μέ περισσότερες θυγατέρες. Γιά τό ἔθιμο τοῦτο, ἀδιανόητο μέ τά σύγχρονα δεδομένα, ἔχουν ἤδη διατυπωθεῖ κάποιες θέσεις καί ἀπόψεις⁷, πρέπει ὅμως

5. Συμεωνίδης, Μοναστήρια, σελ. 19.

6. "Ο.π.π.", σελ. 46.

7. "Ο.π.π.", σελ. 46 ἐπόμε.

τοῦτο νά εἶχε καί ἄλλες παραμέτρους οἱ ὁποῖες δέν ἔγινε δυνατόν νά προσδιορισθοῦν, ἐλλείπει στοιχείων. Εἶναι ὅμως γνωστό ὅτι, πέραν τῆς «ἀφιέρωσης» τῶν ἀνηλίκων ἀπό εὐλάβεια τῶν γονέων, τό ἔθιμο τοῦτο, μέ τήν πάροδο τῶν χρόνων φαίνεται πῶς, σέ ἰκανές περιπτώσεις, χρησιμοποιήθηκε ὡς μέσον ἀποξένωσης τῶν εἰσαγομένων στίς μονές ἀνηλίκων κοριτσιῶν ἀπό περιουσιακά στοιχεῖα, σύμφωνα μέ ἐπίσημες μαρτυρίες περιεχόμενες σέ ἔγγραφα τοῦ Κυβερνήτη Ἰωάννη Καποδίστρια⁸. Τέλος, καί ἄλλοι λόγοι φαίνεται πῶς ἐπέβαλαν τήν εἰσαγωγή ἀνηλίκων κοριτσιῶν στίς μονές, ὅπως λ.χ. θάνατος τῶν γονέων τους (εἴτε ἀπό συχνές ἐπιδημίες πού ἀφάνιζαν κυριολεκτικά τούς ἀνθρώπους, εἴτε ἀπό πολεμικά ἢ πειρατικά γεγονότα κ.λπ. αἰτίες) καί ἔπρεπε νά προστατευθοῦν, ὡς πλάσματα ἀδύναμα καί ἀνυπεράσπιστα.

Τά εἰσερχόμενα στίς μονές ἀνήλικα κορίτσια ἀνελάμβαναν νά διαπαιδαγωγήσουν οἱ ἡλικιωμένες μοναχές, συνήθως συγγενεῖς τους, στίς ὁποῖες παραδίδονταν ὡς «ὑποτακτικές» μέχρι νά ἐνηλικιωθοῦν. Κατά τήν ἐνηλικίωσή τους φαίνεται πῶς ἀπεφάσιζαν ἂν θά μονάσουν ἢ ἂν θά «ἀσπροφορέσουν», ἂν δηλ. θά ἐγκατέλειπαν τίς μονές καί θά ἐντάσσονταν στόν κοινωνικό βίο. Τοῦτο συνάγεται ἀπό μαρτυρία πού περιέχεται στή διαθήκη τῆς μοναχῆς τῆς Φυτειᾶς Μακαρίας Γερόνυμου, ἡ ὁποία «ἄφηνε τῶν δύο παιδιῶν ὅπου εἶχε μαζί της» ἀριθμό κτημάτων, ἐάν παρέμεναν στό μοναστήρι. Διαφορετικά, «ὅποιον παιδί ἤθελεν φύγει ἀπό τό μοναστήρι νά ἀσπροφορέση νά εἶναι ὑστερημένη ἀπό τά ἄνωθα πράγματα»⁹. Μάλιστα τό ἓνα ἀπό τά δύο «παιδιά», ἦταν ἤδη χειροτονημένη μοναχή, γεγονός πού φανερώνει ὅτι καί μοναχές ἐγκατέλειπαν τόν μοναχικό βίο γιά διαφόρους λόγους. Ἐκεῖνα πού τελικά ἐπέλεξαν τόν μονήρη βίο (ἴσως τά περισσότερα πού ἐθίζονταν στό κλίμα τῶν μονῶν καί ἀπό τίς διδασκαλίες τῶν γεροντισσῶν), ἔπαιρναν τό μοναχικό σχῆμα μέ ἔγκριση τῆς Διοίκησης τῆς μονῆς καί τοῦ ἀρχιεπισκόπου Σίφνου, στό διάστημα πού τά μοναστήρια, ὡς «ἐνοριακά», ἀνῆκαν στή δικαιοδοσία του. Παραδίδεται μάλιστα ὅτι γιά τή χορήγηση τῆς ἔγκρισης τοῦ τελευταίου, πλήρωναν σ' αὐτόν πέντε ρεάλια.¹⁰ Ὁ ἴδιος, κατά τόν θάνατο μοναχῆς, λάμβανε καί τήν καθιερωμένη ἀμοιβή τῆς κηδεῖας τῆς¹¹.

8. "Ο.π.π.", σελ. 45.

9. "Ο.π.π.", σελ. 70-71.

10. "Ο.π.π.", σελ. 19, ὑποσ. 23 καί SCPF/SCH. ARCIPEL., τόμ. 9, φ. 307α καί ἐπόμε.

11. Ἡ ἀμοιβή τοῦ ἀρχιεπισκόπου ἀπό τήν κηδεῖα μοναχῆς, ἀκόμη καί ἂν δέν λάμβανε μέρος σ' αὐτήν, δέν ἀποτελοῦσε «εἰδική» ἀμοιβή του γιά μοναχές, ὅπως ἀφήνεται νά ἐννοηθεῖ στήν ἐκθεση τοῦ ἀποστολικοῦ ἐπισκέπτη, ἀλλά γενικῶς ἀμοιβή ἀπό κάθε κηδεῖα, κατά τήν καθιερωμένη στή Σίφνο «Τάξη τῶν Ὀρθοδόξων Χριστιανῶν». Μέ τόν ἴδιο τίτλο καταρτίζεται εἰδική μελέτη πού, σὺν Θεῷ, θά δημοσιευθεῖ προσεχῶς.

Πρέπει λοιπόν να θεωρήσουμε ότι τά γυναικεία μοναστήρια, εκτός από τον κύριο λόγο ίδρυσής τους, εκείνον του μοναχισμού, λειτούργησαν και ως καθιδρύματα προσφοράς κοινωνικού έργου, μέσα στα πλαίσια των δυνατοτήτων της εποχής τους και των αναγκών που δημιουργήθηκαν. τόσο περιστασιακά, όσο και από επαναλαμβανόμενα γεγονότα (όπως λοιμοί, πολεμικές επιχειρήσεις, πειρατείες κ.λπ.). Υπήρξαν παιδαγωγεία νεαρών κοριτσιών, «*ἀφιερωμένων*» ή ορφανών, μέχρι της ενηλικίωσής τους ή παιδευτήρια νέων μοναζουσών για τη συνέχιση του θεσμού του γυναικείου μοναχισμού στο νησί, αλλά και «*θεραπευτήρια*» διανοητικά αναπήρων, κατά ύπαρχουσα μαρτυρία. Κατά την εν λόγω μαρτυρία, στά γυναικεία μοναστήρια ἐγκλείονταν διανοητικά πάσχουσες γυναίκες, στίς οποίες προσφέρονταν περίθαλψη και «*ψυχοθεραπεία*» τής εποχής μέσω, προφανώς, τής θρησκείας και τής γαλήνης του χώρου, ή αὐστηροῦ περιορισμοῦ σέ ἐπικίνδυνες περιπτώσεις.

Ἡ ἀποκάλυψη, μελλοντικά, και ἄλλων στοιχείων προσφοράς κοινωνικῶν ὑπηρεσιῶν ἀπό τά γυναικεία μοναστήρια, θά ἔλθουν σέ ἐπίρρωση τῶν ὄσων ἤδη ἀναπτύχθηκαν ἀνωτέρω.

β) Στά εἰσερχόμενα στίς μονές μικρά κορίτσια κατά τό ἔθιμο τής «*ἀφιέρωσης*» (δηλ. μέ τήν προοπτική τής μόνιμης ἐγκαταβίωσης τους σ' αὐτές), οἱ γονεῖς χορηγοῦσαν, ὅπως παραδίδεται, «*τό ἀναλογοῦν μέρος τής γονικῆς περιουσίας*»¹² (ἤ, σέ δόλιες περιπτώσεις, τό δῆθεν ἀναλογοῦν μέρος τής), πού ἀποτελοῦσε ἕκτοτε προσωπική περιουσία τους τήν ὁποία διαχειρίζονταν, μέχρι τής ενηλικίωσής τους, οἱ διοικήσεις τῶν μονῶν γιά τόν πορισμό τῶν ἐξόδων διαβίωσής τους. Μετά τήν ενηλικίωσή τους και ἐφ' ὅσον ἀκολουθοῦσαν τόν μονήρη βίο, τή διαχείριση ἀσκοῦσαν αὐτοπρόσωπα. Υπήρχαν ὅμως και μοναχές ἐντελῶς ἀπορες ἤ μέ ἐλάχιστη προσωπική κτηματική περιουσία, στίς ὁποῖες ἡ «*Μέση*» (ὅπως λέγονταν τό Ἡγουμενεῖο), παραχωροῦσε ἀριθμό κτημάτων, ἰδιοκτησίας τῶν μονῶν, τά ὁποῖα καλλιεργοῦσαν γιά τήν ἀντιμετώπιση τῶν ἀναγκῶν τοῦ βίου τους¹³. Ὅπως γίνεται κατανοητό, οἱ μοναχές διαβιοῦσαν μέ ἐλάχιστα εἰσοδήματα, σέ περιπτώσεις δέ κακῆς ἐσοδείας ἤ καταστροφῆς τής παραγωγῆς ἀπό θεομηνίες, εἶναι προφανές ὅτι ὑπέφεραν. Ἡ καλλιεργεία ἀπό τίς μοναχές διττῆς κυριότητος κτημάτων, δηλ. προσωπικῶν και μοναστηριακῶν, ἔχει ἰδιαίτερη σημασία και ἐπισημαίνεται γιατί, μετά τή διάλυση τῶν μονῶν ἀπό τό Κράτος τό 1834, ὑπῆρξε ἀφορμή δημιουργίας σοβαρῶν ζητημάτων και διεξαγωγῆς μακροχρονίων δικῶν, ὅπως θά

ἱστορηθεῖ κατωτέρω¹⁴, προκειμένου ν' ἀποδειχθεῖ ὅτι ἀκίνητα ἀποτελοῦσαν προσωπικές περιουσίες τῶν τέως μοναζουσῶν και ὄχι μοναστηριακές πού εἶχαν περιέλθει στήν κυριότητα τοῦ Δημοσίου.

γ) Οἱ μονές εἶχαν ἰδιόκτητα ἀκίνητα τά ὁποῖα εἶχαν περιέλθει στήν κυριότητά τους ἀπό δωρεές ἐν ζωῇ και αἰτία θανάτου. Δηλαδή, κατά τήν εἴσοδο μοαχῶν ἤ μοναζουσῶν στά μοναστήρια, οἱ οἰκονομικά δυνάμενοι ἀφιέρωναν σ' αὐτά («*προσῆλωναν*», ὅπως ἐλέγετο) και ἀκίνητα γιά ἐνίσχυσή τους, ὅπως και ἄλλοι μέ διαθήκες, χάριν μνημοσύνου τους, κατέλιπαν χρήματα και κτήματα. Μέ τήν πάροδο τῶν χρόνων δημιουργήθηκαν κτηματικές περιουσίες, μεγαλύτερης ἀξίας στή μονή τοῦ Μογχοῦ, λιγότερης στή Φυτειά, ὅπως καταγράφονται κατωτέρω. Ἡ Μέση κάθε μονῆς, μέ τή συμπαράσταση τῶν ἐπιτρόπων τής, πέραν τῶν κτημάτων πού παραχωροῦσε γιά καλλιεργεία σέ ἀριθμό μοναζουσῶν γιά τόν πορισμό ἐσόδων διαβίωσής τους, διατηροῦσε ὑπέρ αὐτῆς κτήματα τά ὁποῖα φρόντιζε νά καλλιεργοῦνται ἀποδοτικά γιά τή συγκέντρωση εἰσοδημάτων πού χρησίμευαν γιά τήν ἀντιμετώπιση τῶν λειτουργικῶν ἀναγκῶν, ὅπως συντήρησης και ἐξοπλισμοῦ τοῦ καθολικοῦ και τοῦ λοιποῦ κτιριακοῦ συγκροτήματος, πληρωμῆς μισθῶν ἐφημερίων, τέλεσης πανηγύρεων κ.λπ.¹⁵

δ) Οἱ πληροφορίες γιά τόν, κατά καιροῦς, ἀριθμό τῶν μοναζουσῶν στά δύο γυναικεία μοναστήρια τής Σίφνου, εἶναι ἐλάχιστες, ἰδιαίτερα γιά τούς παλαιότερους χρόνους. Τό 1655 οἱ μοναχές τοῦ Θεολόγου τοῦ Μογχοῦ δέν ξεπερνοῦσαν τίς 20¹⁶, ἄγνωστος δέ ὁ ἀριθμός ἐκείνων τοῦ Χρυσοστόμου. Τό 1667, ὁ ἀποστολικός ἐπισκέπτης Sebastiani ἀναφέρει 100 μοναχές σέ τρία γυναικεία μοναστήρια (χωρίς νά προσδιορίζει ποιά ἦταν αὐτά) και 40 μοναχοῦς σέ δύο ἀνδρικά¹⁷.

Ἡ πληροφορία τοῦ Sebastiani δέν ἔχει διασταυρωθεῖ μέχρι σήμερα, δέν ἀποκλείεται ὅμως νά εἶναι ἀκριβής, δεδομένης και τής ἔλλειψης ἱστορικῶν μαρτυριῶν κατά τήν ἐποχή αὐτή γιά τό, ἀπό τοῦ ἔτους 1654, ἀνδρικό μοναστήρι τοῦ Προφήτου Ἡλιοῦ. Γιά τό τελευταῖο αὐτό, ἡ μαρτυρία τής 5-3-1674, κατά τήν ὁποία «*ἡ κερὰ Μακαρία Γεράρδη (πού) εὑρίσκετο εἰς τό μοναστήρι τοῦ ἀγίου ἡλιοῦ και τῶρα μή δυναμένη νά ὑποφέρει τήν τοσαύτην ψυχρότητα τοῦ ὄρους διά τήν ἀσθένειαν ὁποῦ ἔχει, ἠθέλησε και ἦλθεν εἰς τό μοναστηράκι τής παναγίας (Ἰσαπαντῆς), μετόχιον τοῦ ἀγίου τάφου...*»¹⁸, ἐπιτρέπει τήν ὑπόθεση τής ἀλλαγῆς τοῦ χαρακτήρα του ἀπό ἀνδρικό σέ γυναικεῖο μοναστήρι. Ἄν πράγματι ἔτσι εἶχαν τά πράγματα, τότε ἀνδρικά πρέπει νά ἦταν τά μοναστήρια τής

14. Βλ. και Συμεωνίδη, *Μοναστήρια*, σελ. 52-53 και ἔγγραφο στό παράρτημα.

15. Ὁ.π.π., σελ. 79, ἔγγραφο ἀριθ. 11.

16. Βλ. κατωτέρω τό κεφάλαιο 3ο, τό σιγίλλιο ἀνακήρυξης τής μονῆς σέ πατριαρχικό σταυροπήγιο.

17. Βλ. «*Σιφνιακά*», τόμ. Ζ' (1999), σελ. 123 ἐπέμ.

18. Συμεωνίδη, *Μοναστήρια*, σελ. 14-15.

12. Βλ. ὑπόσημ. ἀριθ. 6.

13. Συμεωνίδη, *Μοναστήρια*, σελ. 98, ὅπου σχετικός πίνακας κτημάτων πού εἶχαν παραχωρηθεῖ γιά καλλιεργεία σέ μοναχές τής Φυτειᾶς. Βλ. και στό Κεφάλαιο 4ο τής παρουσίας ἐργασίας τούς πίνακες κτηματικῆς περιουσίας τῶν μονῶν.

Βρύσης καὶ τοῦ Ἁγίου Ἀρτεμίου, γυναικεῖα δὲ ὁ Θεολόγος τοῦ Μογκοῦ, ὁ Χρυσόστομος στὴ Φυτειὰ καὶ ὁ Προφήτης Ἡλίας. Στὰ τρία τελευταῖα μόναζαν, κατὰ τὸν Sebastiani, 100 μοναχές.

Ἀριθμητικὰ στοιχεῖα ἔχουμε κατὰ τὰ τέλη λειτουργίας τῶν δύο γυναικειῶν μοναστηριῶν. Τό 1828, σέ γενική ἀπογραφή τῶν κατοίκων Σίφνου, ἡ Μονή τοῦ Θεολόγου εἶχε 70 μοναχές καὶ τοῦ Χρυσοστόμου 30¹⁹. Τούς ἴδιους ἀριθμούς ἀναφέρει, τὸν ἴδιο χρόνο, καὶ ὁ Μανουήλ Δεκαβάλλες, συντάκτης ἐκθεσης περὶ Σίφνου «πρὸς τὸν ἔκτακτον ἐπίτροπον τῶν Κεντρικῶν Κυκλάδων» Ἰακωβάκη Ρίζον²⁰. Σέ κατάλογο, τέλος, «τῶν ἐντὸς τοῦ Βασιλείου μοναστηριῶν» ἔτους 1833, ἀναγράφεται ὅτι ἡ μονή τοῦ Θεολόγου εἶχε 66 μοναχές καὶ τοῦ Χρυσοστόμου 35²¹. Ἴσως θὰ πρέπει νὰ θεωρήσουμε ὅτι ὁ ἀριθμὸς τῶν μοναζουσῶν καὶ στὰ δύο γυναικεῖα μοναστήρια δὲν ξεπέρασε ποτέ τίς 100, μέ λιγότερες πάντοτε μοναχές σ' ἐκεῖνο τῆς Φυτειᾶς, τό ὅποιο, ὅπως ἤδη ἀναφέρθηκε, διέθετε κτιριακὸ συγκρότημα μέ 41 μόνο κελλιά-λοιπούς χώρους, ὥστε νὰ μὴν εἶναι δυνατὴ ἡ φιλοξενία μεγαλύτερου ἀριθμοῦ προσώπων.

3. Οἱ κώδικες καὶ οἱ σφραγίδες τῶν Μονῶν

Κατὰ τὴν ἵδρυση καὶ ἔναρξη λειτουργίας ἐκάστης μονῆς, καταρτίζονταν ἐπίσημο βιβλίον, ὁ Κώδικας, στὸν ὅποιο καταχωρίζονταν ἡ ἱδρυτικὴ πράξη καὶ τὰ πρῶτα περιουσιακὰ στοιχεῖα τους. Ἀκολουθῶς καταγράφονταν σ' αὐτὸν οἱ χρηματικὲς ἢ κτηματικὲς δωρεές, οἱ πραγματοποιούμενες ἀπὸ τὴ Μέση (= ἡγουμενεῖο) δοσοληψίες καὶ θεωρήσεις τους, τὰ συναπτόμενα ἢ χορηγούμενα δάνεια καὶ ἄλλες, ποικίλου περιεχομένου, πράξεις γιὰ τὴ διασφάλιση τῶν δικαιωμάτων καὶ ἀναγνώριση τῶν ὑποχρεώσεων τῶν μονῶν.

Οἱ πρωτότυποι κώδικες καὶ τῶν δύο μονῶν (ἀναφέρεται ὅτι ὑπῆρχαν καὶ ἀντίγραφα τους)²², δὲν ἔχουν βρεθεῖ μέχρι σήμερα, ἐκφράζεται δὲ ἡ εὐχὴ νὰ μὴν ἔχουν ἀπωλεσθεῖ. Τοῦτο δὲ γιὰτί, ὅπως συνάγεται ἀπὸ μαρτυρίες ἐγγράφων ἀποκειμένων στὰ Γενικά Ἀρχεῖα τοῦ Κράτους, μετὰ τὴ διάλυση τῶν μονῶν τό 1834, οἱ κώδικες «περιπλανήθηκαν» ἀπὸ Ὑπουρ-

19. Γ.Α.Κ./Γεν., Γραμματεία, Φάκ. 195.

20. Ἀντωνίου Θ. Μαυρογένη, *Ἡ πρό τῆς μεγάλης ἡμῶν Ἐπαναστάσεως καὶ κατ' αὐτὴν ἐκθεσις περὶ τῆς Νήσου Σίφνου*, στὸ «Ἡμερολόγιον 1889 Γυμνασίου Σύρου», σελ. 91 ἔπομ.

21. Συμεωνίδη, *Μοναστήρια*, σελ. 42, ὑποσ. 16.

22. Γ.Α.Κ./Μοναστηριακά, Φάκ. 588, ὅπου τό ἔγγραφο ἀριθ. 22156, 23734/507/28-2-1839, στὸ ὅποιο περιέχεται ἡ πληροφορία. (Βλ. τό ἔγγραφο κατωτέρω, στὸ Μέρος Β', Κεφάλαιο 2ο).

γεῖο σέ Ὑπουργεῖο ἢ ἄλλες Ὑπηρεσίες, ἰδιαίτερα ἐκεῖνος τῆς Φυτειᾶς πού παρέστη ἀνάγκη νὰ χρησιμοποιηθεῖ ὡς ἀποδεικτικὸ στοιχεῖο σέ δικαστικὴ ὑπόθεση κτηματικῆς διαφορᾶς. Δέν ἀποκλείεται ἡ συνεχιζόμενη ἱστορικὴ ἔρευνα νὰ προσεγγίσει κάποτε τὰ πολύτιμα αὐτὰ νοτοκουμέντα, πρᾶγμα πού δὲν ἐπέτυχε μέχρι τώρα.

Τό ἴδιο συνέβη καὶ μέ τίς σφραγίδες τῶν μονῶν, τίς ὁποῖες παρέλαβε, κατὰ τὴ διάλυσή τους, ὁ ἑπαρχος Μήλου καὶ, βραδύτερα, ἀπέστειλε στὴ Νομαρχία Κυκλάδων. Ἄγνωστος παραμένει ὁ τύπος τους, ἀφοῦ δὲν ἔχουν βρεθεῖ ἐνσφράγιστα ἔγγραφα. Δέν γνωρίζουμε, ἐπίσης, ἂν ἐτηροῦντο μοναχολόγια ἢ ἂν ἀριθμὸς φύλλων τῶν Κωδίκων χρησίμευε γιὰ τὴν καταγραφή τῶν ὀνομάτων τῶν μοναζουσῶν.

4. Γνωστὰ ὀνόματα μοναζουσῶν

Ἡ κατάστρωση καταλόγου ὀνομάτων τῶν γυναικῶν πού μόνασαν στίς δύο γυναικεῖες μονές τῆς Σίφνου καὶ, ὅπως ἰδιαίτερα, ἐκεῖνων πού, κατὰ καιρούς, ἀναδείχτηκαν στὸ ἀξίωμα τῆς ἡγουμένης, εἶναι ἀδύνατη, ἐλλείψει στοιχείων. Μόνο ἀπὸ διάσπαρτες πληροφορίες σέ λυτὰ ἔγγραφα, ἐπιγραφές εἰκόνων κ.λπ., γνωρίζουμε τὰ ὀνόματα ἐλαχίστων ἀπ' αὐτές.

ΜΟΝΑΣΤΗΡΙ ΤΗΣ ΦΥΤΕΙΑΣ

• Εὐφημία καὶ Ζαχαρία

Κατὰ τὰ φερόμενα ὡς πρῶτα χρόνια λειτουργίας τῆς Φυτειᾶς, δηλ. κατὰ τὴ δεκαετία 1650-1660, ἀναφέρονται τὰ ὀνόματα τῶν μοναζουσῶν Εὐφημίας καὶ Ζαχαρίας· τῆς δεύτερης μάλιστα μέ τὴν προσθήκη «καὶ τῆς συνοδείας αὐτῆς». Δηλαδή τὴ Ζαχαρία ἀκολουθοῦσε καὶ ἀριθμὸς ἄλλων μοναζουσῶν πού τῆς ἀναγνώριζαν προβάδισμα ὡς πνευματικῆς τους μητέρας. Δέν ἀποκλείεται οἱ μοναχές αὐτές νὰ πρωτοστάτησαν στὴν ἵδρυση τῆς μονῆς καὶ νὰ διηύθυναν τίς τύχες τῆς στὰ πρῶτα βήματα λειτουργίας τῆς. Ἡ Εὐφημία, ἡ Ζαχαρία «μετὰ τῆς συνοδείας αὐτῆς» καὶ κάποια Καλή, δώρησαν στὴ μονὴ τὴν εἰκόνα τῆς Θεοτόκου «ἡ Ἀμόλυτος» πού βρίσκεται μέχρι σήμερα στὸ τέμπλο τοῦ καθολικοῦ, ἔργο ἀνω-νύμου ἀγιογράφου, ἐπὶ τῆς ὁποίας καὶ ἡ ἀναγραφή τῶν ὀνομάτων τους καὶ χρονολογία 1659, Ἰουλίου 22.

• Ζαχαρία β'

Ἐναν περίπου αἰῶνα μετὰ, τό ἔτος 1753, ἀναφέρεται καὶ δεύτερη Ζαχαρία μοναχή. Δέν ἀποκλείεται μάλιστα αὐτὴ νὰ ἔφερε τιμητικὰ τό ὄνομα τῆς πρώτης, τό ὅποιο εἶχε, φαίνεται, συνδεθεῖ μέ τὴν ἱστορία τῆς μονῆς κατὰ τὴν ἐποχὴ ἀνίδρυσής της. Καὶ ἐνῶ γιὰ τὴν πρώτη Ζαχαρία

δέν γνωρίζουμε επίσημα αν διετέλεσε ήγουμένη, ή δεύτερη αναφέρεται ρητά στο άξιωμα σε έπιγραφή έτους 1758 επί εικόνας του Χρυσοστόμου πού κοσμεϊ τό τέμπλο του καθολικού τής Φυτειᾶς (έργο του Σιφνίου άγιογράφου Άθανασίου ιεροδιακόνου). Τά τής θητείας της στο άξιωμα, όπως και τό χρονικό διάστημα πού πρόσφερε τίς ύπηρεσίες της σ' αυτό, παραμένουν άγνωστα.

• Μελετία Άφεντούλενα

Η Μελετία Άφεντούλενα φέρεται ότι γεννήθηκε τό 1745²³, φαίνεται δ' ότι ήγουμένησε κατά τή δεκαετία 1780-1790, ίσως και μερικά χρόνια ακόμη. Τό 1819 αναφέρεται ως «προηγούμενη»²⁴.

• Παρθενία Χλωρή

Κατά μαρτυρία τής άνιψιάς της μοναχής Παρθενίας Παπαντωνίου «ήτις συνέζησε πολλούς χρόνους μέ τήν θείαν της» στη Φυτειά, ή Παρθενία Χλωρή «ήγουμενεύσασα πολλούς χρόνους», ήταν «σύγχρονος τής Πελαγίας» μοναχής²⁵, ή οποία γνωρίζουμε ότι απέβίωσε τό έτος 1792²⁶. Όταν κατά τό έτος 1807, Μαρτίου 1, ό Γεώργιος Γρυπάρης κατέλιπε ύπέρ τής μονής κτήμα του, ήγουμένη διατελοῦσε ή Παρθενία Χλωρή, κατά μαρτυρία του Ζαννή Ι. Καμπάνη (πού περιέχεται σε αναφορά του τής 29-8-1836), ή οποία έχει ως εξής:

«Η τότε τής Μονής Ήγουμένη Παρθενία Χλωρή, αί μετ' αυτήν διαδεχθεῖσαι τήν ήγουμενείαν μέχρι τής διαλύσεως τής Μονής Μαγδαληνή Σκουργιαλοῦ, Καλλινίκη Μελισσοῦ και οι τότε έπίτροποι...»²⁷.

Συνεπώς, άφοῦ ή Παρθενία ήγουμένησε τό 1807 και άφοῦ, όπως αναφέρεται, ήγουμένησε «πολλούς χρόνους», μπορούμε νά υποθέσουμε ότι είχε καταλάβει τό άξιωμα μέσα στην τελευταία δεκαετία του 18ου αϊ. και τό διετήρησε και κατά τήν πρώτη δεκαετία του 19ου αϊ.

• Μαγδαληνή Σκουργιαλοῦ

Η Μαγδαληνή Σκουργιαλοῦ, γεννήθηκε τό 1762²⁸ και διαδέχτηκε, κατά τ' άνωτέρω, τήν Παρθενία Χλωρή στη δεύτερη δεκαετία του 19ου αϊ. Διατηροῦσε τό άξιωμα και τόν Μάιο του 1822, όποτε προσέφερε, ως ήγουμένη, χρηματική βοήθεια ύπέρ τής Έπαναστάσεως²⁹.

23. Βλ. στο Παράρτημα τόν «Κατάλογο ύπεργήρων μοναζουσών κ.λπ.».

24. Βλ. «Σιφνιακά», τόμ. Ζ' (1999), σελ. 97, όπου φέρεται νά δανείζει τό κοινό μέ 300 γρόσια.

25. Συμεωνίδη, Μοναστήρια, σελ. 46.

26. Κώδικας μονής Ταξιαρχών Σερίφου, φ. 112.

27. ΓΑΚ/Μοναστηριακά Φακ. 588. Βλ. και Συμεωνίδη, Μοναστήρια, σελ. 93.

28. Βλ. ύποσημ. 23.

29. Συμεωνίδη, Μοναστήρια, σελ. 93 και «Σιφνιακά», τόμ. Ζ' (1999), σελ. 120.

• Καλλινίκη Μελισσοῦ

Η τελευταία ήγουμένη τής μονής, ή οποία, σε αναφορά της τής 22-9-1834 έγραφε ότι ήγουμένησε «δέκα ολοκλήρους χρόνους τό διαλυθέν γυναικειόν μοναστήριον τής Φυτειᾶς»³⁰, ενῶ σε έξώδικο όμολογία της, από 27-10-1837, ενῶπιον του ειρηνοδίκου Σίφνου δήλωσε δώδεκα³¹.

β) Λοιπές μοναχές

- Έλισάβετ Καραμάνου, από τά Χανιά, και Άγάθη' μνημονεύονται στις 13-2-1671³².

- Ευγενία, τό 1677³³.

- Μακαρία Γερόνιμου, μοναχή και οι ύποτακτικές της Θεονύμφη μοναχή και Μαρία, τό 1680/1681³⁴.

- Θεοτίμη, τό 1753³⁵. Τό ίδιο έτος και Ζαχαρία μοναχή³⁶.

- Παρθενία, τό 1754 (σε έπιγραφή φορητής εικόνας του Άγίου Γεωργίου, επί προσκυνηταρίου του καθολικού τής μονής. Πολύ πιθανόν νά πρόκειται για τήν μετά ήγουμένη Παρθενία Χλωρή (1800-1810).

- Ζαφείρα, τό 1764³⁷.

- Πελαγία του Γκιουζέ Γκιών³⁸, ή οποία τό 1778, Όκτωβρ. 3, «έπροσήλωσε εις τό μοναστήρι του Μέγα Ταξιάρχου Σέρφου... τό γονικόν της χωράφι εις τόν Άγιον Ίωάννην του Κορκοσοῦρι». Απέβίωσε τό 1792.

- Μελετία Άλιμπέρτη, άνιψιά τής Πελαγίας Γκιών³⁹. Μέ διαθήκη της, από 19-7-1835⁴⁰, (δηλ. μετά τή διάλυση τής Φυτειᾶς), «άφισε εις τήν άνεψιάν της Μαρίαν Άβρανοπούλου κτήμα εκ πέντε τεμαχίων», προκειμένου νά τήν γηροκομήσει. Τό κτήμα, καιτοι τής προσωπικής περιουσίας τής μοναχής Μελετίας, κατέλαβε, μέ τόν ίσχυρισμό ότι ήταν μοναστηριακό, ό ένοικιαστής τών μοναστηριακῶν κτημάτων Ίω. Προβελέγγιος, μέ άποτέλεσμα νά ξεκινήσει δικαστικός άγώνας, μεταξύ αυτού

30. Συμεωνίδη, Μοναστήρια, σελ. 79.

31. Συμεωνίδη, Μοναστήρια, σελ. 85.

32. Θεοδοσίου Κ. Σπεράντσα, Ή Παναγία ή Χρυσοπηγή τής Σίφνου, Άθήναι 1949, σελ. 47.

33. Ο.π.π., σελ. 61.

34. Συμεωνίδη, Μοναστήρια, σελ. 70-71.

35. Σε έπιγραφή τής εικόνας «ό Άρχων Μιχαήλ» του καθολικού του Χρυσοστόμου, «Μελισσοῦ» τό έπώνυμό της.

36. Όμοίως στην εικόνα «ή Πυρφόρος άνάβασις του Προφήτου Ήλιου».

37. Συμεωνίδη, Μοναστήρια, σελ. 72.

38. Βλ. ύποσημ. 26.

39. Συμεωνίδη, Μοναστήρια, σελ. 100, 101 κ.ά.

40. Ο.π.π., σελ. 83.

καί τῆς Μαρίας Ἀβρανοπούλου, πού διήρκεσε πολλά χρόνια μέ δικαίωση τῆς τελευταίας (Βλ. κατωτέρω τό Κεφάλαιο ....).

– Θεονύμφη, Μακαρία, Μελανθία, (Αι)μιλιανή· τά ὀνόματά τους ἀναγράφονται στήν εἰκόνα τοῦ τέμπλου τοῦ καθολικοῦ «οἱ τρεῖς παῖδες ἐν τῇ καμίνῳ», ἔργο τοῦ 18ου αἰ., ἀνωνύμου ἀγιογράφου. Ὑπῆρξαν οἱ δωρήτριες τῆς εἰκόνας.

– Θεοδούλη Ἰω. Βερνίκου. Μέ διαθήκη της, ἀπό 15-9-1821, κατέστησε κληρονόμο της τήν ἀνιψιά της.

– Ἄννα Κων. Βερνίκου, μοναχή, ἐπίσης, τῆς Φυτειᾶς⁴¹.

– Εὐφημία Ἀτζόνιου, Μαρία τῆς Φεβρωνίας, Θεοδοσία, Παρθενία, Μελετία, Ζαχαρία Συναδινή καί Φεβρωνία, οἱ ὁποῖες κατά Μάιο τοῦ 1822 προσέφεραν διάφορα χρηματικά ποσά ὑπέρ τῆς Ἐπαναστάσεως⁴².

– Μάρθα, Μάρθα καί Μυροφόρα, οἱ ὁποῖες ἀφιέρωσαν τό 1830 τό κουβούκλιο περιφορᾶς τοῦ Ἐπιταφίου τῆς μονῆς⁴³.

– Παρθενία Παπαντωνίου⁴⁴, ἀνιψιά τῆς ἡγουμένης Παρθενίας Χλωρῆς.

– Ἀγάθη, Θεοδούλη Ματζουκανάρη, Καλή Σταφυλοπάτη, Καλλινίκη, Μακαρία, Μεθοδία, Παρθενία, Διονυσία καί Ἀναστασία, στίς ὁποῖες εἶχαν παραχωρηθεῖ κτήματα τῆς Μονῆς γιά καλλιέργεια⁴⁵.

ΜΟΝΗ ΘΕΟΛΟΓΟΥ ΤΟΥ ΜΟΓΚΟΥ

α) Μοναχές στό ἀξίωμα τῆς ἡγουμένης

• Μελανία

Πρώτη γνωστή ἡγουμένη, τό ὄνομα τῆς ὁποίας ἀναγράφεται σέ ἐπιγραφή τῆς εἰκόνας τοῦ Ἰησοῦ Χριστοῦ ἐπί τοῦ τέμπλου τοῦ καθολικοῦ τῆς μονῆς: «Μελανίας μοναχῆς καί καθηγουμένης, 1807».

• Φεβρωνία

Διατελοῦσε ἡγουμένη πρό τοῦ Ἰανουαρίου 1834, ἄγνωστο ἀπό πότε. Παύθηκε ἀπό τό ἀξίωμα καί ἀντικαταστάθηκε ἀπό ἄλλην, ἐπειδή ἀποδείχτηκε ὅτι γνώριζε καί ὑπέθαλπε τίς ἐρωτικές σχέσεις πού διατηροῦσε ὑφισταμένη της μοναχή (βλ. σχετικῶς κατωτέρω στό κεφάλαιο 7, §4).

41. Ὁ.π.π., σελ. 97.

42. Βλ. «Σιφνιακά», τόμ. Ζ' (1999), σελ. 121.

43. Ἐπί τοῦ ὁποίου σχετική ἐπιγραφή μέ τά ὀνόματά τους.

44. Συμμεωνίδη, *Μοναστήρια*, σελ. 84.

45. Ὁ.π.π., σελ. 96.

β) Λοιπές μοναχές

– Ζηνοβία, κατά ἐπιγραφή ἐπί τῆς εἰκόνας τῆς Θεοτόκου στό τέμπλο τοῦ καθολικοῦ. Ἡ εἰκόνα, ἔργο τοῦ ἀγιογράφου Ἐμμανουήλ ἱερέως Σχορδίλη, προσδιορίζει καί τήν ἐποχή διαβίωσης τῆς Ζηνοβίας στή μονή, δηλ. περί τά τέλη τοῦ 17ου αἰῶνα⁴⁶.

– Ἀθανασία Ζαμπέλη, ἀδελφή τοῦ ἱερομνήμονος Ζαμπέλη⁴⁷. Ἡ ὀγδοντάχρονη τό ἔτος 1843 ἀνιψιά της Αἰμιλιανή Ζαμπέλη⁴⁸, ἀνέφερε ὅτι «ὑπῆρέτησε παιδιόθεν παρ' αὐτῆ». Συνεπῶς ἡ Ἀθανασία μόναζε πρό τοῦ 1763.

– Αἰμιλιανή Ζαμπέλη, κατά τό ἔτος 1763⁴⁹.

– Παρθενία, «γερόντισσα» τῆς μοναχῆς Θεοτίμης⁵⁰. Ἡ πρώτη χαρακτηρίζεται καί «διδασκάλισσα».

Στήν καταγραφή τῶν κτημάτων τῆς μονῆς (3-6-1834) μετά τή διάλυσή της, ἀναγράφονται τά ὀνόματα καλογραιῶν στίς ὁποῖες εἶχαν παραχωρηθεῖ κτήματα γιά καλλιέργεια, τά ἑξῆς:

– Πελαγία, Διονυσία Βασάλου, Ἀφεντούλενα, Μεθοδία, (Μελετία) Στρογγυλή, Καλλινίκη Ἀντ. Νερούτζου, Μελετία, Σωφρονία Σακοπούλου, Μακαρία Φύτρου, Μαρία Π. Βοργιά, Φιλοχρίστη Κιμήλου, Φεβρωνία Ὀρφανοῦ, Εὐγενία Καργιώτη, Χρυσίνα, Μαρία Ὀρφανοῦ, Μελετία Κουτζόγιαννου, Μάρθα, Καλισθένη Προυνιά, Ἐλεῦσα Κρητικάκη, Εὐγενία Κιμουλιάτισσα⁵¹.

[Σημείωση: Ὄνόματα μοναζουσῶν βλ. καί στόν δημοσιευόμενο στό Παράρτημα «Κατάλογο ὑπεργήρων μοναζουσῶν»].

46. Θεολόγου Χρ. Ἀλιμπράντη, *Θησαυροί τῆς Σίφνου. Εἰκόνες τῶν ναῶν καί τῶν μονῶν*. (Ἀθήναι 1979), σελ. 57.

47. Συμμεωνίδη, *Μοναστήρια*, σελ. 108.

48. Ὁ.π.π., σελ. 108-109.

49. Αὐτόθι.

50. Συμμεωνίδη, *Μοναστήρια*, σελ. 45-46.

51. Βλ. κατωτέρω κεφάλαιο 4ο, Β', 1.

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 3ο

ΟΙ ΜΟΝΕΣ ΠΑΤΡΙΑΡΧΙΚΑ ΣΤΑΥΡΟΠΗΓΙΑ

Όπως τὰ ἀνδρικά μοναστήρια τῆς Σίφνου, καί τὰ δύο γυναικεῖα ἀναδείχτηκαν πατριαρχικά σταυροπήγια ὑπαγόμενα ἀπ' εὐθείας στό Οἰκουμενικό Πατριαρχεῖο. Ἡ ἀνακήρυξή τους ἔγινε μέ διαφορά ἰκανῶν χρόνων τὸ ἔτος 1655 τοῦ Θεολόγου τοῦ Μογκοῦ καί τὸ 1671 τοῦ Χρυσοστόμου στή Φυτειά. Τὰ πατριαρχικά σιγιλλιώδη ἔγγραφα ἔχουν δημοσιευτεῖ πρό χρόνων¹, ἀναδημοσιεύονται ὅμως ἐδῶ γιά τήν πληρότητα τῆς ἐργασίας.

α) Ἅγιος Ἰωάννης Θεολόγος τοῦ Μογκοῦ

Ἡ μονή τοῦ Θεολόγου ἀναδείχτηκε σταυροπήγιο νωρίς, τὸ ἔτος 1655, ἐπὶ πατριάρχου Ἰωαννικίου Β', μέ τήν ἔκδοση σχετικοῦ σιγιλλιώδους γράμματος. Τὸ σιγιλλίον πρέπει νά ἐκδόθηκε μετὰ τὸν Μάρτιο τοῦ 1655, ὅταν ὁ πατριάρχης ἐξωσμένος τοῦ θρόνου, κλήθηκε ν' ἀναλάβει καί πάλι τὸ πηδάλιο τῆς Ἐκκλησίας. Ἐνα περίπου χρόνο, ὅσο διήρκεσε ἡ ἀπομάκρυνσή του ἀπὸ τὸν Οἰκουμενικό Θρόνο, διαβιούσε στή Σίφνο, φιλοξενούμενος τοῦ διάσημου μεγαλεμπόρου Βασιλείου Λογοθέτη². Ἴσως δέν εἶναι ἄστοχο νά θεωρήσουμε ὅτι, ἡ αἴτηση τῶν μοναζουσῶν καί τοῦ προστάτη τῆς μονῆς Φραντζέσκου Σερμαρτή, γιά τήν ἀνακήρυξή της σέ σταυροπήγιο, ἐπιδόθηκε στόν πατριάρχη κατὰ τήν ἀναχώρησή του ἀπὸ τῆ Σίφνο, μετὰ τήν ἐπανεκλογή του, ὅπως συνάγεται ἀπὸ σχετικὴ διατύπωση παραγράφου τοῦ σιγιλλίου, κατὰ τήν ὁποία οἱ μοναχὲς «ἐζήτησαν ἐπιμόνως καί γονυκλιῶς ἀποκαταστήσαι τήν ἡμῶν μετριότητα τὸ μοναστήριον αὐτό» πατριαρχικό σταυροπήγιο. Γονάτισαν δηλαδή ἐνώπιόν του, κατὰ τήν ἐπίδοση τῆς αἴτησής τους καί παρεκάλεσαν θερμά, ἀφοῦ ἐπανερχόνταν στή Διοίκηση τῆς Ἐκκλησίας, νά θέσει ὑπὸ τήν προστασία

1. Συμεωνίδη, Μοναστήρια, σελ. 23 ἐπὶ μ., ὅπου καί ἡ περιγραφή τους.

2. Συμεωνίδη, Κοινωνία καί Παιδεία, σελ. 45, ὑποσημ. 9.

τοῦ Πατριαρχείου τὸ μοναστήρι τους, πράγμα πού ἔκανε ὁ πατριάρχης μόλις ἐπέστρεψε στήν Κωνσταντινούπολη καί ἀνέλαβε καθήκοντα.

Τὸ κείμενο τοῦ σιγιλλίου ἔχει ὡς ἐξῆς:

Ἰωαννίκιος ἐλέω Θεοῦ ἀρχιεπίσκοπος Κωνσταντινουπόλεως Νέας Ρώμης καί Οἰκουμενικός Πατριάρχης.

Καί τοῦτο θεία ἐντολή καί παραγγελία τὰς καλὰς ἐχομένας τῶν ἀπαιτήσεων. μὴ παρορᾶσθαι, ἀλλὰ γίγνεσθαι ἀόκνως, καί τελειοῦσθαι ἀνεπιφθόνως. παντὶ γάρ φησί τῷ αἰτοῦντι σε δίδου, τό^β στόμα τοῦ Χριστοῦ. καί αἰτεῖτε καί δοθήσεται ὑμῖν, κρούετε καί ἀνοιγήσεται πᾶς γάρ ὁ αἰτῶν λαμβάνει καί τῷ κρούοντι ἀνοιγήσεται. ἐπεὶ δ' οὖν πρός ἄλλοις καί τοῦτο κέχρηται τὸ προνόμιον^α ἢ καθ' ἡμᾶς τοῦ Χ(ριστ)οῦ μεγάλη ἐκκλησία κατὰ πᾶσαν ἐπαρχίαν, πόλιν τε καί χώραν, ποιεῖν μοναστήρια καί ἐκκλησίας σταυροπήγια, καί ἀποκαθιστᾶν ταῦτα ἐλεύθερα, ἀδούλωτα καί ἀκατα^βπάτητα παρά παντός προσώπου, καί εὐρίσκεται καί ἐν τῇ νήσῳ καί ἐπαρχία τῆς ἀρχιεπισκοπῆς σίφνου μοναστήριον εἰς ὄνομα τιμώμενον τοῦ ἁγίου καί εὐαγγελιστοῦ ἀποστόλου ἰω^βάννου τοῦ θεολόγου, τοῦ μουγκοῦ καλουμένου, ἐν ᾧ οἰκοῦσι μοναχαὶ γυναῖκες τὸν μονήρη βίον διάγουσαι, ὑπὲρ τὰς πεντεκαίδεκα καί ἐζήτησαν ἐπιμόνως καί γονυκλιῶς^γ ἀποκαταστήσαι τήν ἡμῶν μετριότητα τὸ μοναστήριον αὐτό εἰς τιμὴν καί τάξιν καί βαθμὸν σταυροπηγίου, ἢ μετριότης ἡμῶν τήν αἴτησιν αὐτῶν μὴ παριδοῦσα, ὡς^δ εὐλογον οὔσαν καί ἐπωφελῆ, γράφει καί ἀποφαίνεται συνοδικῶς διὰ τοῦ παρόντος αὐτῆς σιγιλλιώδους γράμματος, ἵνα ἀπὸ τοῦ νῦν καί εἰς τὸν ἐξῆς ἅπαντα χρόνον^ε καί αἰῶνα, τὸ μοναστήριον αὐτό εἰς ὄνομα τιμώμενον τοῦ θεολόγου τοῦ μουγκοῦ καλουμένου, οὗ ὁ φραντζέσκος σερμαρτῆς ἐπίτροπος, καί διοικητής, καί πρόμαχος καί^ο κυβερνήτης, εἴη πατριαρχικόν καί σταυροπηγιακόν, παντελεύθερον, ἀδούλωτον καί ἀκαταπάτητον παρά παντός προσώπου τοῦ κατὰ καιρόν προστάτου τῆς ἀρχιεπισκοπῆς ταύτης^ι σίφνου καί ἐξάρχων πατριαρχικῶν, αὐτόσε ἀποστελλομένων παρά τοῦ κατὰ καιροῦς π(ατριαρ)χου καί ἄλλου τινός ἱερωμένου ἢ λαϊκοῦ, ἀλλ' εἶναι ἀσύδοτον πάντη^{ιι} καί ἀκαταζήτητον μηδενὶ μηδέν ὀφείλουσαι δοῦναι αἰ ἐν αὐτῷ τῷ μοναστηρίῳ μονάζουσαι, ἢ τῷ κατὰ καιροῦς π(ατριαρ)ρχῆ ὑποταγῆς χάριν, μίαν ὀκτὸν ἔλαιον.^{ιιι} πρός δέ τούτοις μνημονεύουσιν κατὰ πᾶσαν ἐκκλησιαστικὴν συνέλευσιν καί ἱεροπραξίαν, παρρησία, ἐπ' ἐκκλησία, τοῦ π(ατριαρ)χικοῦ ὀνόματος κατὰ τήν συνήθειαν τῶν σταυ^{ιιι}ροπηγίων, αἰ δέ ἐν αὐτῷ μονάζουσαι καλογραῖται διάγουν τὸν βίον σεμνῶς καί τιμίως καί ἐναρέτως καί σωφρόνως, ἔχουσαι τὰ πάντα κοινὰ καί ζῶσαι κοι^{ιιι}νοβιακῶς καί εἰρηνικῶς καί ἀσκανδαλίστως, ἄνευ ἔριδος τινός καί φιλονικίας, ἀγαπῶσαι ἀλλήλας ὡς μία ψυχὴ ἐν πολλοῖς σώμασιν οἰκοῦσα καί τὰ ἐνδύματα^{ιιι} καί σκεπάσματα αὐτῶν εἶναι ἅπαντα κοινὰ καί ὁμότροπα

καί ὁμότιμα, οὕτως καί αἱ τροφαί αὐτῶν καί τά ποτά, κοινά δίκαιον εἶναι μὴ ὑπεραιροί¹⁷ μένης τινός κατά τῆς ἐτέρας, ἀλλά διάγειν ἅπασαι τὸν βίον ἐν ἀγάπῃ καί ὁμοιοῖα. ἂν δέ τύχη τίς ὑπόθεσις μεταξύ τῶν μοναζουσῶν αὐτῶν δεομένη διορθώ¹⁸σεως ἀναφέρεσθαι πρὸς τὴν ἡμῶν μετριότητα καί τυγχάνειν παρ' αὐτῆς διορθώσεως. ταῦτα πάντα βουλώμεθα μένειν ἀμετάσειστα καί ἀμετακίνητα καί¹⁹ ἀμετάπτωτα μέχρι παντός, ὅς δ' ἂν τῶν πάντων βουληθεῖη ποτέ ἀθετῆσαι τὸ παρὸν σιγιλλιῶδες γράμμα, τῶν νῦν ἢ καί τῶν μετέπειτα καί βλάβην τινά²⁰ ἢ ζημίαν αὐταῖς προσενῆσαι, οὗτος ἱερεὺς ἢ ἰδιώτης, ἀφωρισμένος εἴη παρὰ τῶν ἀγίων τριακοσίων δέκα καί ὀκτώ θεοφόρων π(ατέ)ρων τῶν ἐν νικαῖα καί τῶν λοιπ¹ῶν ἀγίων συνόδων καί κληρονομήσειε τὴν λέπραν τοῦ γιεζῆ καί τὴν ἀγγρόνην τοῦ ἰούδα καί εἴη στένων καί τρέμων ἐπὶ τῆς γῆς ὡς ὁ κáιν ἕως οὗ γένη² ὡς γράφομεν. Ἐπί γάρ τούτῳ ἐγράφη τὸ παρὸν τῆς ἡμῶν μετριότητος καί ἐπεδόθη τοῖς ἐν τῇ μονῇ ταύτῃ τῇ πατριαρχικῇ καί σταυροπηγιακῇ ἐν ἔτει σωτηρίῳ αχνε' (= 1655).

† Ἰωαννίκιος ἐλέω Θεοῦ ἀρχιεπίσκοπος Κωνσταντινουπόλεως, Νέας Ρώμης καί Οἰκουμενικός Πατριάρχης.

† Ὁ Ἐφέσσου Ἰγνάτιος.

† Ὁ Ἡρακλείας Μακάριος.

† Ὁ Νικομηδείας Νεόφυτος.

† Ὁ Χαλκηδόνος Γαβριήλ.

† Ὁ Ἀδριανουπόλεως Νεόφυτος.

† Ὁ Προύσης Παρθένιος.

† Ὁ Σερρών Κύριλλος.

† Ὁ Αἴνου Χριστόφορος.

† Ὁ Μαρωνείας Παγκράτιος.

† Ὁ Ραιδεστοῦ Καλλίνικος.

† Ὁ Μεσημβρίας Δαμασκηνός.

† Ὁ Δρύστρας Μακάριος.

† Ὁ Σίφνου Ἀθανάσιος».

β) Ἅγιος Ἰωάννης Χρυσόστομος

Ἡ ἀνακήρυξη τῆς Μονῆς Χρυσοστόμου, ἀπὸ ἐνοριακῆς, σέ πατριαρχικό σταυροπήγιο (τό ἔτος 1671), πραγματοποιήθηκε «διὰ πολλὰς εὐλόγους αἰτίας» πού ἀνέπτυξε λεπτομερῶς ὁ ἀρχιεπίσκοπος Σίφνου Ἀθανάσιος ἐνώπιον τῆς Ἱερᾶς Συνόδου τοῦ Οἰκουμενικοῦ Πατριαρχείου, εἰσηγούμενος εὐνοϊκά σχετικῆ αἴτηση τῶν μοναζουσῶν. Ποιές ἦταν οἱ αἰτίες αὐτές, δέν ἀναφέρεται, δυστυχῶς. Ἀπὸ τὰ ἀναγραφόμενα στό πατριαρχικό σιγίλλιο ἀνάδειξής της σέ σταυροπήγιο, μολονότι γενικόλογα

καί ἀόριστα, μπορεῖ κανεὶς νά βγάλει κάποια συμπεράσματα πού ἴσως προσεγγίζουν τὴν πραγματικότητα.

Οἱ μοναχές, μέ τὴ σύμφωνη γνώμη τοῦ ἀρχιεπισκόπου, ζήτησαν τὴν ὑπαγωγή τῆς μονῆς τους στὴν ἄμεση δικαιοδοσία τοῦ Πατριαρχείου, προκειμένου νά τελεῖ «ὑπὸ τὴν προστασίαν καί διαφένδευσιν καί προμηθείας ἰσχύν» του, ἡ ὁποία στηρίζονταν στά προνόμια πού εἶχε παραχωρήσει σ' αὐτό τό τουρκικό κράτος, ὥστε κάθε προσβολή ἐναντίον της νά θεωρεῖται προσβολή κατὰ τοῦ Πατριαρχείου καί νά συνεπάγεται τὴν ἐπέμβαση τοῦ κράτους. Τοῦτο δέ προκειμένου τό μοναστήρι «ἀπαρעהίρητον (= ἀπαραβίαστο, ἀπρόσβλητο) διατηρηῆται πάσης ἐνδεχομένης ἐμπειρίας καί προσβολῆς ἐπικινδύνου τῶν κατὰ καιρούς περιστάσεων». «Ὅπως συνάγεται ἀπὸ τὴ διατύπωση τῆς περιόδου αὐτῆς τοῦ σιγιλλίου, ἡ μονή ὡς τότε δέν εἶχε μείνει ἀπρόσβλητη ἀπὸ ἐπιβουλές τρίτων καί εἶχαν παραβιαστεῖ ποικίλα δικαιώματά της, πολὺ πιθανόν οἰκονομικά-περιουσιακά, κατὰ τὴν ἀναφορά τοῦ σιγιλλίου «πολυκίνδυνον γάρ τό χρῆμα τῆς ἀρετῆς». Γιά τοὺς λόγους αὐτοὺς ἦταν ἀνάγκη τό Πατριαρχεῖο «πάσης ἀπαλάξαι (τὴ Μονή) δουλείας ἢ καταπατήσεως», ἀλλά καί «τά πολυειδῶς αὐτῇ πως ἀντιμαχόμενα (= διεκδικούμενα)». Ὅλα αὐτὰ καί οἱ λοιπές αἰτίες πού ἀπαρίθμησε ὁ ἀρχιεπίσκοπος, συνετέλεσαν στὴν ἔκδοση τοῦ σιγιλλίου, τό κείμενο τοῦ ὁποίου ἔχει ὡς ἑξῆς:

Παρθένιος ἐλέω Θεοῦ Ἀρχιεπίσκοπος ΚΠόλεως, Νέας Ρώμης καί Οἰκουμενικός Πατριάρχης.

Ἐγὼ τοῦ σωτηρίου λόγου διδασκαλίας, ὑπὲρ ἡλιακᾶς ἐξαστραπτούσας αὐγᾶς καί τῆς σωματικῆς ἀχλύος ἀπηλλαγμένης ψυχᾶς δεξάμεναι, παντοδαπέσι τρόποις τό μέν προσκόπτειν ἐκκλίνειν, τό δέ προκόπτειν κατ' ἐντολὰς θείας ἐπιζητοῦσι, φῶς οὐράνιον οὔσας καί τὰς οὐρανίους τρίβους διευθετούσας, τοῖς πρὸς τὴν ζωηράν ἐπισπεύδουσι χώραν ἐκείνην ἧς ἐλεεινῶς ἐξερρίφθη ταῖς τοῦ κοινῶν πολεμήτορος μη¹χαναῖς, ἡ πρωτίστη θεοπλαστία καί τὴν τοῦ ἀρχαίου κάλους θηρεύουσιν ἀναμόρφωσιν. διό καί εἰς τὴν κοινήν τῶν ψυχῶν σωτηρίαν διενεργεῖν θεόθεν ἐμπιστευθέντες, προθυμίας τε ἀπάσαις χεῖρα βοη²θείας παρέχων ἀναντιρρήτως ὀφείλουσι, τοῖς ἀρετὴν ἀσκουμένοις καί τὰς ἀφορμὰς δαφιλεύειν αὐτοῖς, δι' ὧν ἀκινδύνως καί εὐχερῶς ἔχειν γυμνάζεσθαι δεόντως καί τό πολυκίνδυνον στάδιον³ ἀπαθῶς τερματίζειν ὡς ἐνεστιν. ἄλλως γάρ τὰς εὐλόγους αὐτῶν παραβλέποντες ἀπαιτήσεις τῆς ἀρετῆς ἀντικηδεμόνες, προδότηι καθίστανται καί λόγον ὑφέξουσιν ἐν ἡμέρα ἐπισκοπῆς⁴ τῆς ἀμελείας αὐτῶν. Ἐπειδὴ τοιγαροῦν καί τανῦν ἀνηρέχθη ἡμῖν ὅτι ἐν τῇ ἀρχιεπισκοπῇ Σίφνου, κατὰ τινὰ τόπον, φυτεῖαν λεγόμενον, μονῆριον εὐρίσκεται γυναικεῖον ἐπονόματι⁵ τοῦ ἐν ἀγίοις πατρός ἡμῶν Ἰωάννου ἀρχιεπισκόπου

Κωνσταντινουπόλεως τοῦ Χρυσοστόμου, ἐν ᾧ κατασκηνοῦν ἡρετήσατο μοναζουσῶν ὀλίγων συνοδεία, τόν μοναδικόν καί ἀσκητικόν γυμναζόμεναι βίον, μετὰ σεμνῆς διαγωγῆς καί ἀναστροφῆς θεαρέστου, αἵτινες πάση μέν ἀποταξάμεναι κοσμική φαντασία, πάση δέ χαίρειν εἰποῦσαι βιωτικῆς ἀπάτης τρυφή καί τά τοῦ¹⁰ σώματος αἰσθητήρια μύσασαι, νοερῶς ἅμα καί θεῖω ἔρωτι ζεῖν ταῖς ψυχικαῖς ἐνεργείαις τό πᾶν ἀνέθεντο πτωχεῖα τε τῇ κατέχει καί ἐνδεία συνδιαιτώμεναι καί μόνοις τοῖς ἐκ τῶν χειρῶν αὐτῶν¹¹ τῶν πόνοις τόν ἐπιούσιον ἄρτον προσποριζόμεναι. καί τό ἱερόν αὐτό σεμνεῖον καί παρθενικόν καταγώγιον, μεθ' ὅσης ἐπιμελείας περιποιούμεναι τῆς αὐξήσεως τε καί βελτιώσεως αὐτοῦ λίαν φροντί¹² ζουσαι πρός οἷς ἔγνωσαν τῆς σταυροπηγιακῆς κλήσει κατασφαλίσαι αὐτό καί ὀχυρῶσαι ὅπως αἰεὶ διατελοῦν ὑπό τήν προστασίαν καί διαφένδουσιν καί προμηθείας ἰσχύν τοῦ ἀποστολι¹³ καὶ οἰκουμενικοῦ πατριαρχικοῦ τούτου θρόνου, ἀπαρεγχείρητον διατηρηῆται πάσης τῆς ἐνδεχομένης ἐ(μ)πειρίας καί προσβολῆς ἐπικινδύνου τῶν κατά καιρούς περιστάσεων. πολυκίνδυνον¹⁴ γάρ τό χρῆμα τῆς ἀρετῆς, τῆς παντοίας δεῖται προνοίας ἀποσοβοῦσαι διά παντός τά πολυειδῶς αὐτῇ πως ἀντιμαχόμενα. περί οὗ παραστάς ἡμῖν σωματικῶς καί ὁ κατά τόπον ἀρ¹⁵ χιερατεύων ἱερώτατος ἀρχιεπίσκοπος σίφνου κύριος Ἀθανάσιος, ἐν ἀγίῳ πνεύματι ἀγαπητός ἡμῶν ἀδελφός καί συλλειτουργός, τήν τε παράκλησιν τῶν μοναζουσῶν αὐτῶν ἀντεξήγγειλεν ἐν λόγῳ¹⁶ καί σχήματι ταπεινώσεως εὐλαβοῦς καί αὐτός μᾶλλον προσεδεήθη [...] ὅπως κατανεύσωμεν δεχθῆναι τό πτωχόν αὐτό μονῶν δριον ὑπό τήν σκέπην τῆς καθ' ἡμᾶς¹⁷ τοῦ Χριστοῦ μεγάλης ἐκκλησίας διά πολλάς εὐλόγους αἰτίας, ἅς φησὶν οἶδεν αὐτός ἀναγκαιοποιούσας τήν σταυροπηγιακῆν ταύτην κλήσιν τῶ μονυδρίῳ ταυτῶ. τούτου χάριν ἡ μετριότης ἡμῶν¹⁸ ὡς καί τῶν σμικρωτάτων τήν σωτηρίαν φροντίζουσα καί μηδέν ἀνεπιμέλητον μένειν ἐπιποθοῦσα τῶν ἐκκλησιαστικῆς ἀντιλήψεως δεομένων τήν αἴτησιν αὐτῶν προσηνῶς ἀπεδέξατο καί κατά¹⁹ τά οἰκεῖα προνόμια τοῦ οἰκουμενικοῦ τούτου θρόνου ἐπένευσαι καταλλάξαν καί ἀσυδοσίαν [...] καί πάσης ἀπα²⁰ λάξαι δουλείας ἢ καταπατήσεως ἐπί ἀσφαλῆ σωτηρία τῶν ἐν αὐτῶ παρθενοῦσῶν ἐν Κυρίῳ ψυχῶν. καί δὴ γράφομεν καί ἀποφαινόμεθα συνοδικῶς ἵνα τό σεμνόν μονῶν δριον αὐτό²¹ τοῦ ἱεροῦ χρυσοστόμου, τό εἰς τήν φυτείαν, ἀπό τοῦ νῦν καί εἰς τό ἐξῆς μέχρι τέρατος αἰῶνος φημί, εἴη καί λέγεται πατριαρχικόν σταυροπηγιον, πάντῃ ἐλεύθερον καί ὅλως ἀσύ²² δοτον καί ἀδούλωτον καί ἀκαταπάτητον, μηδενὶ ὑποκείμενον εἰμὴ τῶ οἰκουμενικῶ μόνῳ θρόνῳ καί κατ' ἔτος παρέχον αὐτῶ λίτραν μίαν μόνην κηροῦ διά²³ τό νενομισμένον τῆς ὑποταγῆς σημεῖον μνημονευομένου ἐν αὐτῶ τοῦ Πατριαρχικοῦ ὀνόματος ἐν πάσαις ταῖς ἱεραῖς τελεταῖς καί μηδενὶ τῶν πάντων μηδέ ἔστω μήτε²⁴

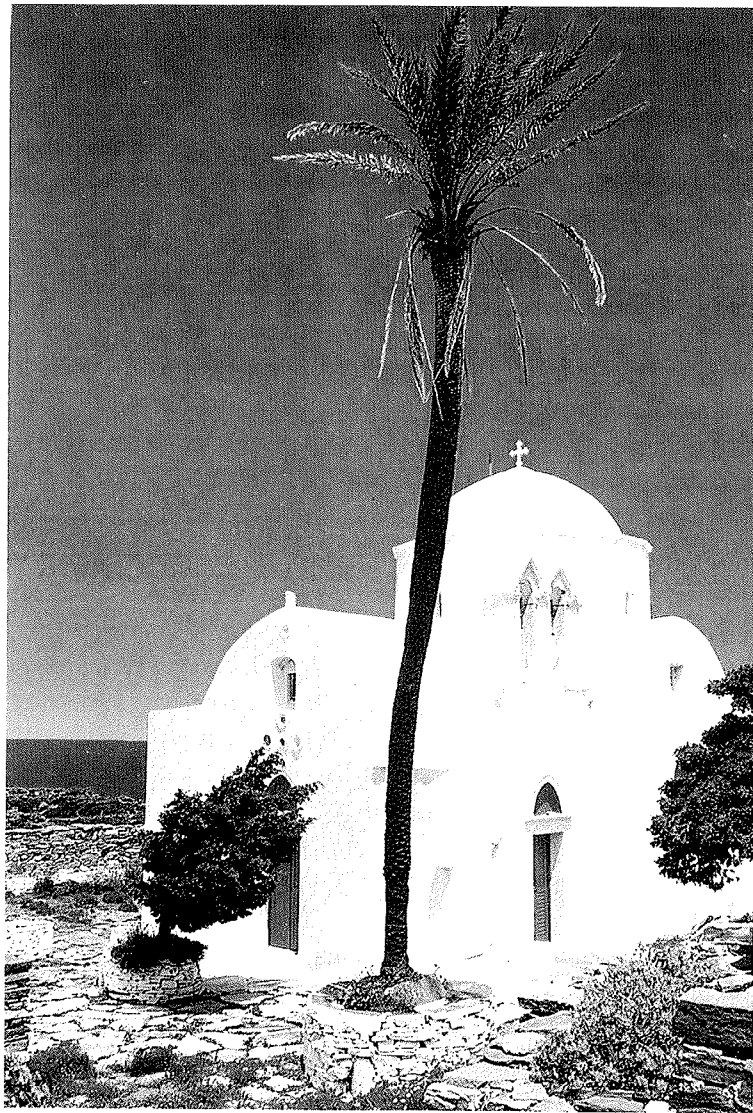
τῶ κατά καιρούς ἀρχιεπισκόπου σίφνου κατεπεμβαίνειν αὐτοῦ καί ἐπηρεάζειν καί ἐνοχλεῖν ταῖς ἐν αὐτῶ μοναζούσαις καί ζητεῖν λαμβάνειν ὀλοτελῶς τι μέχρι²⁵ καί ἐνός ὀβολοῦ, μήτε βάρους ἀγκαρίας τινός ἐπιτείνειν αὐταῖς, ἀλλὰ μένωσιν ἀνενόχλητοι καί ἀζήμιοι διάγουσαι θεαρέστως κατὰ τόν μοναδικόν τύπον, ἀπροσπέλαστοι προσώποις ἀνδρῶν²⁶ καί πειθόμεναι μέν αὐταῖς τῇ ἡγουμένη αὐτῶν ἐν οἷς ἐπιτάσσει ψυχοφελείσιν αὐταῖς, γένητο δέ καί αὐτῆ τύπος πρός αὐτάς ἀρετῆς, ἐμφορούμεναι ὑπό τῆς σωστικῆς τοῦ πνεύματος χάριτος²⁷ μακράν πάσης ἐπηρείας σατανικῆς, τό δέ μονῶν δριον τηρηῆται καί ἐπισκέπτεται πρός αὐξήσιν ἢ βελτιώσιν τῶν ἀναγκῶν αὐτῶ ὑπό τῶν κατά καιρόν ἐπιτρόπων αὐτοῦ ἐν φόβῳ²⁸ θεοῦ καί τῇ τοῦ ἱερέως χρεῖα ἐπὶ τῶ λειτουργεῖν αὐτῶ, γένηται ἢ ἐκλογή τοῦ ἱερατικοῦ προσώπου κοινή κρίση τῆς ἡγουμένης καί τῶν ἐπιτρόπων ἡνίκα δέ νέα ἡγου²⁹ μένη μέλλει καθιστᾶσθαι ἐκλέγῳσι ταύτην κοινῶς αἰ συναδελφαί καλογραῖτες μετὰ τῶν ἐπιτρόπων, ἡλικία, τῇ φρονήσει, τῇ θεοσεβείᾳ ἐμπρέπουσαν καί μή³⁰ ἰσχύει μία μόνη γνώμη τῇ ἀρεσκείᾳ καί ἡγουμένης ἐνὶ δρυσιν ἀλλά ἢ κοινή ἐκλογή κρατήτω. ὅτι δ' ἂν ὀφέποτε διανοθεῖν τήν σταυροπηγιακῆν ἐλευθερίαν τοῦ³¹ μονυδρίου τούτου ἀνατρέφαι καί εἰς δουλείαν καταδυναστεῖσαι αὐτό εἰς ζημίας καί ἀτοπίας καί βλάβης σκάνδαλα προξενῆσαι αὐτῶ, ὁποίας ἂν εἴη τάξεως, ἱερατικῆς ἢ³² λαϊκῆς, ἀφωρισμένος ὑπάρχει ἀπό Θεοῦ τοῦ παντοκράτορος καί κατηραμένος καί ἀσυγχώρητος καί ἄλυτος μετὰ θάνατον αἰωνίως καί ἡ μερίς αὐτοῦ εἴη μετὰ τοῦ προδότου Ἰούδα³³ καί τῶν σταυροσάντων τόν Κύριον καί Θεοῦ πρόσωπον οὐμήποτε ἴδει. καί εἰς ἐνδείξιν ἀπελύθη τό παρόν πατριαρχικόν σιγίλλιωδες γράμμα τῶ αὐτῶ μονυδρίῳ. ἀχοα' μηνὶ ἀπριλλίου θ'.

† Παρθένιος ἀρχιεπίσκοπος ΚΠόλεως, Νέας Ρώμης καί Οἰκουμενικός Πατριάρχης.

- † Ὁ Ἡρακλείας Βαρθολομαῖος
- † Ὁ Κυζίκου Μητροφάνης
- † Ὁ Καφᾶ Δαμασκηνός
- † Ὁ Χαλκηδόνος Ἱερεμίας
- † Ὁ Πισιδίας Μακάριος (;)
- † Ὁ Τορνόβου Γεράσιμος (;)
- † Ὁ Ἀμασειας Γεράσιμος
- † Ὁ Δέρκων Χρύσανθος
- † Ὁ Λιτίτζης Θεοδόσιος
- † Ὁ Μήλου Γεράσιμος

Ἡ, κατά τ' ἀνωτέρω, ἀνακήρυξη τῶν μονῶν σέ σταυροπήγια, τά καθιστοῦσε ἐλεύθερα καί ἀσύδοτα ἀπό ἐπεμβάσεις τρίτων, ἀκόμη καί τοῦ

ἀρχιεπισκόπου Σίφνου, τό ὄνομα τοῦ ὁποίου δέν μνημονεύονταν στούς χώρους τους, ἀλλ' ἐκεῖνο τοῦ ἐκάστοτε πατριάρχη, πρὸς τόν ὁποῖο καί μόνο ἦταν ὑποχρεωμένα «δοῦναι... χάριν ὑποταγῆς», τό μὲν τοῦ Μογκοῦ «μίαν ὀκάν ἔλαιον», τό δέ τοῦ Χρυσοστόμου «λίτραν μόνην κηροῦ» ἐτησίως καί οὐδέν πλέον. Ἀπηλλαγμένα λοιπῶν φορολογιῶν καί ἄλλων ἐπιβαρύνσεων, θά ἦταν σέ θέση νά ἀνταπεξέρχονται, μέ τά φτωχά ἔσοδά τους, στίς ὅποιες ἀνάγκες τους μέ μεγαλύτερη ἄνεση καί ἀποτελεσματικότητα.

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 4ο

ΤΑ ΟΙΚΟΝΟΜΙΚΑ ΤΩΝ ΜΟΝΩΝ ΚΑΙ Η ΚΤΗΜΑΤΙΚΗ ΠΕΡΙΟΥΣΙΑ ΤΟΥΣ

Α'. Τά οἰκονομικά τῶν μοναστηριῶν τῆς Σίφνου, ἀνδρικών καί γυναικείων, οὐδέποτε ὑπῆρξαν ἀνθηρά, μόνιμο δέ πρόβλημα ἀποτελοῦσε ἡ ἀντιμετώπιση τῶν ἀναγκαίων ἐξόδων τους, γι' αὐτό, ἄλλωστε, λειτουργοῦσαν ἰδιόρρυθμα καί ὄχι κοινοβιακά, ἀφοῦ ἡ λειτουργία κοινοβίου προϋπέθετε σημαντικά τακτικά ἔσοδα. Οἱ διοικήσεις τῶν ἀνδρικών μοναστηριῶν χορηγοῦσαν στούς μοναχοῦς ἄδεια ἐκπατρισμοῦ καί μετὰβασῆς τους σέ διάφορα μέρη, ὅπου ἀνθίζε ὁ ἐλληνισμός, προκειμένου νά δημιουργήσουν χρηματική περιουσία μέ τήν προσφορά ἱερατικών ἢ διδασκαλικῶν ὑπηρεσιῶν¹. Μετά τό σχηματισμό σημαντικοῦ χρηματικοῦ κεφαλαίου, ἐπέστρεφαν στή μονή τῆς μετανοίας τους, στήν ὁποία, εἴτε προσέφεραν μέρος τοῦ κεφαλαίου τούτου, εἴτε πραγματοποιοῦσαν ἔργα σ' αὐτήν (συντήρησης τοῦ κτιρίου, ἀνέγερσης ἢ ἐπισκευῆς κελλιῶν κ.λπ.), τό δ' ὑπόλοιπο χρησίμευε γιά τά ἔξοδα διαβίωσης τους ἐφ' ὄρου ζωῆς τους².

Στά γυναικεῖα μοναστήρια, τό ἀνωτέρω «σύστημα» πορισμοῦ προσωπικῶν χρηματικῶν περιουσιῶν, ἦταν ἀνεφάρμοστο, ἐλλείψει, προφανῶς, προσόντων τῶν μοναζουσῶν. Παρόλο τοῦτο, μοναχή τῆς Φυτειᾶς, ἡ Μελετία Ἀλιμπέρτη, «ὑποπεσοῦσα εἰς χρέος, ὑπεθήκευσε ἀμπέλιόν της, ἀπῆλθεν εἰς Κωνσταντινούπολιν, ὑπηρέτησε καί ἐπανελθοῦσα ἀπέσβεσε τό χρέος της καί ἔλυσε τῆς ὑποθήκης τό κτῆμα αὐτῆς»³. Ἐργάστηκε δηλαδή στήν πρωτεύουσα σάν ὑπηρέτρια, ὅσο χρειάστηκε νά συγκεντρώσει τό ποσόν τοῦ χρέους της καί ἀποδέσμευσε τοῦ βάρους τῆς ὑποθήκης τό ἀμπέλι, τό ὁποῖο χρησίμευε γιά τόν πορισμό ἐσόδων γιά τή διαβίωσή της. Ἄλλο σχετικό παράδειγμα δέν ἔχουμε, ὥστε νά θεωρήσουμε ὅτι καί μοναχές ἐξέρχονταν τῆς Σίφνου γιά πορισμό ἐσόδων, πρᾶγμα ὅμως πού

1. Συμεωνίδη, *Βρυσιανή* 1966, σελ. 41.

2. Ἀκόμη ἐνοικίαζαν «διά χρηματικῆς τινός προσφορᾶς ἀπαξ προσφερθείσης» κτῆματα τῆς μονῆς πρὸς καλλιέργειαν ἐφ' ὄρου ζωῆς τους, μετά δέ τόν θάνατό τους, ἡ Μονή τά ἐνοικίαζε σέ ἄλλους μοναχοῦς της (Συμεωνίδη, ὁ.π.π., σελ. 41).

3. Συμεωνίδη, *Μοναστήρια*, σελ. 47.

δέν αποκλείεται. Ἐπίσημη, πάντως, μαρτυρία ἀναφέρει ὅτι οἱ μοναχὲς «πορίζονταν τὰ πρὸς τὸ ζῆν ἐκ τῶν ἐργοχειρῶν των, καθότι τὰ τοῦ μικροῦ λόγου κτήματα ἐκάστης δέν ἐπαρκοῦσαν εἰς διατροφήν των. Αἱ πλεῖσται τούτων εἶναι ἐνδεέσταται»⁴. Ἡ παραχώρηση λοιπὸν ἀριθμοῦ κτημάτων, ἰδιοκτησίας τῶν μονῶν, στίς «ἐνδεέστατες» μοναχὲς γιὰ νὰ πορίζονται ἔσοδα διαβίωσης ἀπὸ τὴν καλλιέργειά τους⁵, ἦταν ἀναπόφευκτη, ἀλλὰ καὶ αἰτία μείωσης τῶν ἐσόδων τῶν καθιδρυμάτων, τὰ ὁποῖα προσπαθοῦσαν, μὲ τίς ἀποδόσεις τῶν ὑπολοίπων κτημάτων τους, χρηματικές δωρεές κ.λπ. μικροέσοδα νὰ ἀντιμετωπίσουν τὰ ἐντελῶς ἀπαραίτητα ἔξοδά τους. Ἔτσι, ἡ γενικὴ οἰκονομικὴ κατάστασή τους ἦταν πάντοτε προβληματικὴ καὶ προκαλεῖ ἐντύπωση, τόσο ἡ μακροχρόνια λειτουργία τους, ὅσο καὶ ἡ ἄριστη διατήρηση τῶν κτιριακῶν συγκροτημάτων τους πού πρέπει ν' ἀποδώσουμε στήν εὐσέβεια τῶν μοναζουσῶν, τὴν αὐταπάρνηση καὶ τὴν ὀλιγάρκειά τους.

α) Τὰ ἔσοδα

Τὰ ἔσοδα τῶν γυναικείων μοναστηριῶν προέρχονταν ἀπὸ διάφορες, πλὴν ἐλάχιστες, πηγές, ὅπως ἀπὸ τὰ παραγόμενα προϊόντα τῆς κτηματικῆς περιουσίας τους, ἀπὸ χρηματικές δωρεές, τὴ σύναψη δανείων κλπ.⁶. Ὅταν, ἐπίσης, ἀπένεμε, κατὰ καιροὺς, στό ταμεῖο περίσσευμα χρημάτων, τὸ ἡγουμενεῖο προέρχονταν σέ ἔντοκη κατάθεσή του, ὥστε ν' ἀποφέρει κάποιον ἔσοδο. Ἀ.χ. τὸ 1797, Μαρτίου 4, τὸ μοναστήρι τοῦ Χρυσοστόμου κατέθεσε στό Κοινὸ Σίφνου 150 γρόσια πρὸς 10% ἐτησίως⁷, τοῦ δὲ Θεολόγου, τὸ 1810, Δεκεμβρίου 1, γρόσια 460 πρὸς 8% ἐτησίως⁸.

β) Τὰ ἔξοδα

Τὰ ἔξοδα ἦταν, κυρίως, οἱ δαπάνες ἐπισκευῶν καὶ συντήρησης τῶν κτιριακῶν συγκροτημάτων τῶν μονῶν καὶ τῶν λοιπῶν ἀκινήτων τους, οἱ κρατικές φορολογίες πού ἐπιβάρυναν τὴν κτηματικὴ περιουσία τους, οἱ ἀμοιβές τῶν ἐφημερίων, τὰ ἔξοδα τῶν πανηγύρεων κ.λπ. Ἀπὸ πίνακα παρομοίων ἐξόδων, ἔτους 1834⁹, ἔχουμε μιὰ σχετικὴ εἰκόνα τῶν ἐξόδων:

4. Αὐτόθι.

5. Οἱ μοναχὲς εἶχαν τὴν ὑποχρέωση καταβολῆς τῆς ἐτήσιας φορολογίας τῶν κτημάτων πού τοὺς παρεχωροῦντο.

6. Συμεωνίδη, *Μοναστήρια*, σελ. 13, 19-20.

7. Βλ. «Σιφνιακά», τόμ. Ζ' (1999), σελ. 93.

8. Ὁ.π.π., σελ. 95.

9. Συμεωνίδη, *Μοναστήρια*, σελ. 79-80.

Καταγραφή τῶν ὄσων ἐξοδεύω εἰς λογαριασμό τοῦ Μοναστηρίου τῆς Φυτείας, τὸ ὁποῖον ἡγουμενεύω:

- 1827, Φεβρουαρίου 2, ἐδανείσθην ἀπὸ τὸν Γεώργιον Ἀβρανᾶν καὶ ἐξεπλήρωσα τὴν καμπάναν τῆς ἐκκλησίας	50
- 1831, διὰ λάδι τῆς ἐκκλησίας ἀπὸ Μιχαλὴν Καρύδην	50
- 1833, Ἰουνίου 10 ἐδανείσθην ἀπὸ τὸν καπτάν Ἀνδρέαν Σκρυμηκύρη καὶ ἐξόδευσα εἰς ἄλλειμα τῆς ἐκκλησίας καὶ ἄλλα ἔξοδα	50
- 1833, Νοεμβ. 8, δι' ἔξοδον τῆς ἑορτῆς τοῦ Χρυσοστόμου ἐδανείσθηκα ἀπὸ Νικόλ. Λεμονῆν εἰκοσάρια 3	58:20
- 1834, Ἰανουαρ. 27, δι' ἔξοδον τῆς ἑορτῆς τοῦ Χρυσοστόμου ἀπὸ τὸν Γ. Προβελέγγιον δύο κιλά σιτάρι	30
- ἦτοι δραχμαὶ ἐξήντα ἐννέα καὶ τριαντατρία λεπτά	238:20

Ἀπὸ τὸν ἀνωτέρω πίνακα συνάγεται ὅτι, περὶ τὰ τέλη τῆς λειτουργίας τῆς, ἡ μονὴ τῆς Φυτείας βρισκόνταν οἰκονομικὰ σέ κακὴ κατάσταση, ἀφοῦ τὸ ἡγουμενεῖο ἀναγκάζονταν νὰ συνάπτει δάνεια γιὰ συντήρηση οἰκοδομῶν, ἀκόμη καὶ γιὰ τὴν τέλεση τῶν πανηγύρεων.

Β'. Η ΚΤΗΜΑΤΙΚΗ ΠΕΡΙΟΥΣΙΑ

Ἡ κτηματικὴ περιουσία τῶν δύο μονῶν δημιουργήθηκε κατὰ τὴν πάροδο τῶν χρόνων ἀπὸ δωρεές εὐσεβῶν χριστιανῶν. Τὰ περιερχόμενα στήν κυριότητά τους ἀκίνητα καταχωρίζονταν στοὺς Κώδικές τους καὶ, ἀκολούθως, στό Κοινὸ Κτηματολόγιο («Καντζελλαρία») γιὰ τὴν πληρωμὴ τῶν κρατικῶν φορολογιῶν¹⁰. Μετὰ τίς ἀνωτέρω καταγραφές τῶν δωρεῶν, τὰ κτήματα ἀποτελοῦσαν ἀναπόσπαστα τμήματα τῆς περιουσίας τους καὶ, οὔτε δωρητὲς μποροῦσαν νὰ ζητήσουν τὴν ἐπιστροφή τους, οὔτε νὰ τὰ διεκδικήσουν τρίτοι. Μόνο σέ περιπτώσεις πού συγγενεῖς τῶν δωρητῶν κατεῖχαν ὄμορα μὲ τὰ δωριζόμενα κτήματα, εἶχαν δικαίωμα ἀγορᾶς τους, μετὰ ἀπὸ ἐγκριση τῆς προϊσταμένης Ἀρχῆς τῶν μονῶν, δηλ. τοῦ Οἰκουμενικοῦ Πατριαρχείου.

Τὴ διαχείριση τῆς κτηματικῆς περιουσίας ἀσκοῦσε ἡ «Μέση» (= ἡγουμενεῖο) καὶ οἱ ἐπίτροποι πού κανόνιζαν ποιὰ καὶ πόσα κτήματα θὰ παρεχωροῦντο γιὰ καλλιέργεια σέ πτωχὲς μοναχὲς καὶ ποιὰ θὰ παρέμεναν γιὰ ἐκμετάλλευση ὑπὲρ τῶν μονῶν. Πρὸ τοῦ ἔτους 1834 ἡ «Μέση» τῆς Φυτείας, ἐπὶ συνόλου 27 κτημάτων, εἶχε παραχωρήσει τὰ δεκαπέντε σέ μοναχὲς τῆς, ἐνῶ ἐκείνη τοῦ Μογκοῦ, ἐπὶ συνόλου 68 κτημάτων, τὰ 25. Ὅταν τὸ 1834 ἡ Κυβέρνηση ἀπεφάσισε τὴ διάλυση τῶν γυ-

10. Ὁ.π.π., σελ. 96.

ναικειών μοναστηριῶν, εἰδικοί ἐκτιμητές πραγματοποίησαν καταγραφή τῆς ἀκίνητης περιουσίας τους πού περιῆλθε στό Κράτος. Οἱ ἐκτιμητές, καταγράφοντας τά κτήματα, ἀνέγραψαν τήν καλή ἢ κακή ποιότητά τους, τί θά ἀπέδιδαν ἂν ἐπωλοῦντο (= ἐκποίηση) ἢ ἐνοικιάζονταν (= ἐπικαρπία), τά ὀνόματα τῶν καλλιεργητῶν κ.ἄ. λεπτομέρειες.

Οἱ πίνακες τῶν ἀκινήτων, πού κατέστρωσαν οἱ ἐκτιμητές, ἔχουν ὡς ἑξῆς:

«Καταγραφή τῶν ἀκινήτων κτημάτων τῆς Μονῆς
τοῦ Ἀγίου Ἰωάννου Θεολόγου (Μουγκοῦ) εἰς Σίφνον»

1. Χωράφι, εἰς Καμμάραις, ζευγαριαῖς 1 1/2 ποιότης καλή, καλῶς καλλιεργούμενον. Ἐκτίμησις ἐπικαρπίας δραχ. 3, ἐκτίμησις δι' ἐκποίησιν δραχ. 70. Καλλιεργεῖται παρά τοῦ Γεωργίου Διαρεμέ ἔχοντος ἐγκαρικήν ἑορτήν εἰς τήν Μονήν.

2. Χωράφι, εἰς Ἀφεντικοῦ, ζευγαριαῖς 1 1/2, ποιότης γῆς καλή, καλῶς καλλιεργούμενον, ἐμπεριέχει δένδρα: 2 συκαῖς - καλῆς ποιότητος. Ἐκτίμησις ἐπικαρπ. δραχ. 10, ἐκτίμησις δι' ἐκποίησιν δραχ. 800. Καλλιεργεῖται παρά τοῦ Γεωργίου Κουράγιου.

3. Ἀμπέλι, εἰς Ἀφεντικοῦ, ἡμερο, ζευγαριαῖς 2 1/2, ποιότης γῆς καλή, καλῶς καλλιεργούμενον. Ἐμπεριέχει δύο συκαῖς καλαῖς. Ἐκτίμησις ἐπικαρπίας δραχ. 10.

4. Ἀμπέλι, εἰς τήν Πηγῆ, ἡμερο, ζευγαριαῖς 3, ποιότης μετρία, ἐμπεριέχει κορομυλιές-ρομάνι-ἐλαιόδενδρα 1, σουνιά 1, ποιότης μετρία. Ἐκτίμησις ἐπικαρπίας δραχ. 16, ἐκτίμησις δι' ἐκποίησιν δραχ. 180. Ἐκ τοῦ Νερούτσου. Χρεωστεῖ τό ἡμισυ εἰς τόν πλησίον του Γιάννη Φράγκον.

5. Χωράφι, εἰς τήν Βαγιά, ζευγαριαῖς 1/2, ποιότης κακή. Ἐκτίμησις ἐπικαρπίας δραχ. 6, ἐκτίμησις δι' ἐκποίησιν δραχ. 30.

6. Χωράφι, εἰς τήν Λαγκάδα, ζευγαριαῖς 1, ποιότης μετρία, ἐμπεριέχει ἐλαίας 6 καλές. Ἐκτίμησις δι' ἐκποίησιν δραχ. 200. Καλλιεργεῖται παρά τοῦ Κουράγιου. Ἐκ τῶν δένδρων τά 4 εἶναι τῆς Πελαγίας.

7. Χωράφι, εἰς τοῦ Φραγγιά, ζευγαριαῖς 1/2, ποιότης κακή, χέρσος. Ἐμπεριέχει συκαῖς 4, ἀπηδίαῖς 4 κακῆς ποιότητος. Ἐκτίμησις δι' ἐπικαρπίαν, δραχ. 2, δι' ἐκποίησιν δραχ. 50. Ὁ υἱός του Γιακουμῆ Τέφη.

8. Χωράφι, εἰς τοῦ Τζιπούλη, ζευγαριαῖς 1/2, ποιότης κακή, χέρσος, ἐμπεριέχει 4 ἀπηδίαῖς, ἐλαία 1 κακῆς ποιότητος. Ἐκτίμησις δι' ἐπικαρπίαν δραχ. 1, δι' ἐκποίησιν δραχ. 30, Γεώργιος Κουράγιος.

9. Χωράφι, εἰς Πλατύ Γιαλό, ζευγαριαῖς 1, κακῆς ποιότητος, χέρσος, ἐμπεριέχει ἐλαίας 10, μετρία ποιότητος. Ἐκτίμησις δι' ἐπικαρπίαν 2 δραχ. Μάρκος Ὀρφανός.

10. Χωράφι, εἰς τοῦς Ἀγίους, ζευγαριαῖς 1 1/2, μετρία ποιότητος. Ἐκτίμησις δι' ἐπικαρπίαν δραχ. 2. Μάρκος Ὀρφανός.

11. Ἀμπέλι, εἰς τοῦς Ἀγίους, ζευγαριαῖς 1 1/2, κακῆς ποιότητος, χέρσος. Ἐμπεριέχει ἐλαία 1, μετρία ποιότητος. Ἐκτίμησις δι' ἐπικαρπίαν δραχ. 3. Μάρκος Ὀρφανός. Ἐκτίμησις δι' ἐκποίησιν καί τῶν τριῶν ἀνωτέρω κτημάτων δραχ. 300.

12. Μελισσοκήπι, εἰς τοῦς Ἀγίους.

13. Χωράφι, εἰς τοῦ Κουτζούδι, ζευγαριαῖς 1, μετρία ποιότητος, καλλιέργεια μετρία. Ἐμπεριεχόμενα δένδρα: ἐλαία 1, συκαῖς 2, καλῆς ποιότητος. Ἐκτίμησις δι' ἐπικαρπίαν δραχ. 6, δι' ἐκποίησιν δραχ. 140. Μπενάρδος.

14. Χωράφι, εἰς τήν Ἀλεβροχιά, ζευγαριά 1, μετρία ποιότητος καί καλλιέργειας. Ἐμπεριέχει ἐλαίας 3, κακῆς ποιότητος. Ἐκτίμησις δι' ἐκποίησιν δραχ. 6.

15. Χωράφι, εἰς τήν Ἀγίαν Βαρβάρα, ζευγαριά 1/2, κακῆς ποιότητος, χέρσος. Ἐμπεριέχει ἐλαίας 3. Ἐκτίμησις δι' ἐκποίησιν δραχ. 10. Διονυσία Βασάλου.

16. Χωράφι, εἰς τήν Ἀγία Τριάδα, ζευγαριαῖς 3/4, κακῆς ποιότητος, πετρῶδες. Ἐμπεριέχει ἐλαίαν 1 κακῆς ποιότητος. Ἐκτίμησις δι' ἐπικαρπίαν δραχ. 3, δι' ἐκποίησιν δραχ. 100. Νικόλαος Κρητικός τῆς προηγούμενης.

17. Χωράφι, εἰς τήν Ἀγίαν Τριάδα, ζευγαριαῖς 3, ποιότητος κακῆς, χέρσος, ἐλαίας 4, ἀπιδίαῖς 6, μετρία ποιότητος. Ἐκτίμησις δι' ἐπικαρπίαν δραχ. 7, δι' ἐκποίησιν δραχ. 150. Ἡ Ἀφεντούλενα.

18. Χωράφι, εἰς τίς Καμμάραις, ζευγαριαῖς 3/4, κακῆς ποιότητος, χέρσος. Ἐμπεριέχει ἀπιδίαῖς 6, μετρία ποιότητος. Ἐκτίμησις δι' ἐπικαρπίαν δραχ. 3, δι' ἐκποίησιν δραχ. 80. Ὁ Κουράγιος.

19. Χωράφι, εἰς τήν Ἀγίαν Τριάδα, ζευγαριαῖς 1 1/2, πετρῶδες, ἀκαλλιέργητον. Ἐμπεριέχει ἐλαίας 2. Ἀμπέλι, εἰς τήν Ἀγίαν Τριάδα, ζευγαριαῖς 1, πετρῶδες-ἀκαλλιέργητος. Ἐμπεριέχουν τό χωράφι ἐλαίας 2, νεόφυτον 1. Ἐκτίμησις εἰς ἐπικαρπίαν δραχ. 7, εἰς ἐκποίησιν (ἀμφότερα) δραχ. 250. Γ. Κόμης.

20. Χωράφια, εἰς Μουγκοῦ, ζευγαριαῖς 1, ποιότητος μετρία. Ἐμπεριέχει ἀπιδία 1, συκαῖς 3, μετρία ποιότητος. Ἐκτίμησις εἰς ἐπικαρπίαν δραχ. 6. Ἀπόστολος Χιονᾶς.

21. Ἀμπέλι, εἰς Μουγκοῦ, ζευγαριαῖς 3, κακῆς ποιότητος. Ἐμπεριέχει συκαῖς 3, μετρία ποιότητος, ἀπιδίαῖς 5, ἐλαίτες 3, ρουδιά 1, κακῆς ποιότητος. Ἐκτίμησις εἰς ἐπικαρπίαν δραχ. 3, εἰς ἐκποίησιν, ὁμοῦ μέ τά ἀνωτέρω χωράφια, δραχ. 100. Ἀπόστολος Χιονᾶς.

22. Χωράφι, εἰς τήν Πλακιά, ζευγαριαῖς 1, κακῆς ποιότητος, καλ-

λιεργημένον, ἐλαίαις 3, κακῆς ποιότητος. Ἐκτίμησις εἰς ἐπικαρπίαν δρχ. 3.

23. Χωράφι, εἰς τὴν Πηγὴν, ζευγαριαῖς 1, μετρίας ποιότητος, καλλιεργημένον, ἐμπεριέχει συκιάς 2, μετρίας ποιότητος, ἐλαία 1, ἀπιδιά 1, μετρίας ποιότητος. Ἐκτίμησις εἰς ἐπικαρπίαν δρχ. 1, εἰς ἐκποίησην δρχ. 70.

24. Ἀμπέλι, ζευγαριαῖς 2, κακῆς ποιότητος, καλλιεργημένον, ἐμπεριέχει ἐλαίας 2, συκιά 1, κακῆς ποιότητος. Ἐκτίμησις εἰς ἐπικαρπίαν δρχ. 6, εἰς ἐκποίησην δρχ. 250. Ἀθούσης, τό καρποτρῶγει ἡ Μεθοδία.

25. Ἀμπέλι, εἰς Παλαιόν Κῆπον, ζευγαριαῖς 3, μετρίας ποιότητος, ἔρημον. Ἐμπεριέχει συκιάς 5, καλῆς ποιότητος. Ἐκτίμησις εἰς ἐκποίησην δρχ. 30.

26. Χωράφι, εἰς Ἀγίαν Βαρβάραν, ζευγαριαῖς 1, μετρίας ποιότητος, καλλιεργημένον. Ἐμπεριέχει συκιάς 5, καλῆς ποιότητος. Ἐκτίμησις εἰς ἐπικαρπίαν δρχ. 6, εἰς ἐκποίησην δρχ. 140.

27. Χωράφι, εἰς Ἀγίαν Βαρβάραν, ζευγαριαῖς 1/2, καλῆς ποιότητος, καλλιεργημένον. Ἐμπεριέχει συκιάς 5, καλῆς ποιότητος. Ἐκτίμησις εἰς ἐπικαρπίαν δρχ. 4, εἰς ἐκποίησην δρχ. 120.

28. Ἀμπέλι, εἰς Ἀγίαν Βαρβάραν, ζευγαριαῖς 1, καλῆς ποιότητος, καλλιεργημένον. Ἐμπεριέχει συκιάς 1. Ἐκτίμησις εἰς ἐπικαρπίαν δρχ. 7, εἰς ἐκποίησην δρχ. 140. Ἡ Στρογγυλή.

29. Κηπάρι, εἰς Ἀγίαν Βαρβάραν, ζευγαριαῖς 1, καλῆς ποιότητος, καλλιεργημένο, ἐμπεριέχει συκιάς 1. Ἐκτίμησις εἰς ἐκποίησην δρχ. 70. Ἡ Καλλινίκη Ἀντωνίου Νερούτζου.

30. Χωράφι, εἰς Ἀγίαν Βαρβάραν, ζευγαριαῖς 1, κακῆς ποιότητος, καλλιεργημένον, ἐμπεριέχει συκιάς 4, μετρίας ποιότητος. Ἐκτίμησις εἰς ἐκποίησην δρχ. 70.

31. Χωράφι, εἰς Τοῦρλον, κακῆς ποιότητος. Ἐκτίμησις εἰς ἐκποίησην δρχ. 5. Ἡ Μελετία.

32. Ἀμπέλι, ζευγαριαῖς 2, κακῆς ποιότητος, καλλιεργημένον. Ἐκτίμησις εἰς ἐπικαρπίαν δρχ. 3, εἰς ἐκποίησην δρχ. 100. Γ. Κοζῆς.

33. Χωράφι, εἰς τὴν Πλακιά, ζευγαριαῖς 1, κακῆς ποιότητος, ἐμπεριέχει ἐλαίαν 1, κακῆς ποιότητος. Ἐκτίμησις εἰς ἐπικαρπίαν δρχ. 6, εἰς ἐκποίησην δρχ. 160.

34. Χωράφι, εἰς Ἀγίαν Βαρβάραν, ζευγαριαῖς 1 1/4, ποιότητος καλῆς, καλλιεργημένον. Ἐμπεριέχει ἐλαίας 3, μετρίας ποιότητος. Ἐκτίμησις εἰς ἐκποίησην δρχ. 15.

35. Ἀμπέλι, εἰς Ἀγίαν Βαρβάραν, ζευγαριαῖς 1, ἐμπεριέχει συκιάς 1, μετρίας ποιότητος. Ἐκτίμησις εἰς ἐπικαρπίαν δρχ. 4, εἰς ἐκποίησην δρχ. 60. Σωφρονία Σακόπουλου.

36. Χωράφι, εἰς τὴν Πηγὴν, ζευγαριαῖς 1, μετρίας ποιότητος, καλ-

λιεργημένον, ἐμπεριέχει ἐλαίας 4, μετρίας ποιότητος. Ἐκτίμησις εἰς ἐπικαρπίαν δρχ. 2, εἰς ἐκποίησην δρχ. 100. Ἀπόστολος Ραφελέτος.

37. Χωράφι, εἰς τό Σταυρί, ζευγαριαῖς 1/2, κακῆς ποιότητος, ἀκαλλιέργητον. Ἐκτίμησις εἰς ἐκποίησην δρχ. 20. Μακαρία Φύτρου.

38. Χωράφι, εἰς τοῦ Μουγκοῦ, ζευγαριαῖς 1, καλῆς ποιότητος, καλῶς καλλιεργημένον. Ἐμπεριέχει ἐλαίας 6, μετρίας ποιότητος. Τό καλλιεργεῖ Πέτρος Βασσάλος.

39. Ἀμπέλι, εἰς Μουγκοῦ, ἡμερο, ζευγαριαῖς 2, καλῆς ποιότητ., καλῶς καλλιεργημ., ἐμπεριέχει συκιάς 5.

40. Ἀμπέλι, εἰς Μουγκοῦ, ἡμερο, ζευγαριαῖς 2, καλῶς καλλιεργούμενον, ἀπιδιά 1 καλή.

41. Χωράφι, εἰς Κουτζούδι, ζευγαριαῖς 1/2, κακῆς ποιότητ., ἐμπεριέχει ἐλαίαν 1 καλή.

42. Ἀμπέλι, εἰς Ἀγ. Βαρβάραν, ζευγαριαῖς 2, ποιότης καλή, καλῶς καλλιεργημένον, ἐλαίας 2, συκιάς 5, κακῆς ποιότητ. Ἐκτίμησις τῶν ὑπ' ἀριθμ. 38-42 εἰς ἐπικαρπίαν δρχ. 18, εἰς ἐκποίησην δρχ. 300.

43. Χωράφι, εἰς Μουγκοῦ, ζευγαριαῖς 1/2, κακῆς ποιότητ., ἐλαίας 2 μετρίας ποιότητος. Ἐκτίμησις εἰς ἐπικαρπίαν δρχ. 6, εἰς ἐκποίησην δρχ. 80. Μαρία Π. Βοργιά.

44. Ἀμπέλι, εἰς Μογκοῦ, ἡμερο, ζευγαριαῖς 1, συκιάς 2, κακῆς ποιότητος. Ἐκτίμησις εἰς ἐπικαρπίαν δρχ. 4, εἰς ἐκποίησην δρχ. 70. Φιλοχρίστη Κιμήλου.

45. Χωράφι, εἰς Μογκοῦ, ζευγαριαῖς 1 3/4, κακῆς ποιότητος, μετρίως καλλιεργημ., συκιάς 4, ἀπιδιάς 2. Ἐκτίμησις εἰς ἐπικαρπίαν δρχ. 5, εἰς ἐκποίησην δρχ. 70.

46. Χωράφι, εἰς Μουγκοῦ, ζευγαριαῖς 1, καλῆς ποιότητος, ἐλαίαις 3, συκιάς 7 κακῆς ποιότητος. Φεβρωνία Ὀρφανοῦ.

47. Χωράφι, εἰς Μουγκοῦ, ζευγαριαῖς 2, καλῆς ποιότητος. Ἐκτίμησις μετὰ τοῦ ἀνωτέρω, εἰς ἐπικαρπίαν δρχ. 4, εἰς ἐκποίησην δρχ. 200.

48. Χωράφι, εἰς Μουγκοῦ, ζευγαριαῖς 1/2, κακῆς ποιότητ., ἀκαλλιέργ. ἐκτίμησις εἰς ἐκποίησην δρχ. 30. Εὐγενία Καργιώτη.

49. Ἀμπέλι, εἰς Μουγκοῦ, ἡμερο, ζευγαριαῖς 1/2, ἔρημον, ἐλαία 1 καλή, ἐλαίαις 3 κακῆς ποιότητ.

50. Ἀμπέλι, εἰς Μουγκοῦ, ζευγαριαῖς 2, κακῆς ποιότητ., ἐλαίαις 3 καλές, ἐλαίαις 2 κακές. Ἐκτίμησις τῶν ἀνωτέρω δύο ἀμπελιῶν εἰς ἐπικαρπίαν δρχ. 1, εἰς ἐκποίησην δρχ. 60. Τό ἐξουσιάζει ἡ Χρουσίνα, κόλληγας Εὐστρ. Σαραντινός.

51. Χωράφι, εἰς Μουγκοῦ, ζευγαριαῖς 1/2, καλῆς ποιότητος, ἐλαίαις 2 κακές, συκιάς 2 νεόφυτες. Ἐκτίμησις εἰς ἐπικαρπίαν δρχ. 2, εἰς ἐκποίησην δρχ. 15. Μαρία Ὀρφανοῦ.

52. Ἀμπέλι, εἰς Μογκοῦ, ἡμερο, ζευγαριαῖς 2, καλῆς ποιότητος, συκιάς 2, ἀπιδιάς 3, ἐλαίας 3 καλῆς ποιότητος. Ἐκτίμησις εἰς ἐπικαρπίαν δρχ. 10, εἰς ἐκποίησησιν δρχ. 180.

53. Χωράφι, εἰς Μογκοῦ, ζευγαριαῖς 1/2, καλῆς ποιότητος, καλλιερρημένον, συκιάς 11, μετρίας ποιότητος. Ἐκτίμησις εἰς ἐπικαρπίαν δρχ. 3, εἰς ἐκποίησησιν δρχ. 40. Μελετία Κουτζογιάννου, κόλληγας.

54. Χωράφι, εἰς Μογκοῦ, ζευγάρια 1, μετρίας ποιότητ., καλλιερρημένον, ἀπιδιάς 2, συκιά 1, κακῆς ποιότητος.

55. Ἀμπέλι, εἰς Μογκοῦ, ζευγαριά 1, ρουδιές 3, κακῆς ποιότητος. Ἐκτίμησις τοῦ ἀνωτέρω καί τοῦ παρόντος, εἰς ἐπικαρπίαν δρχ. 7, εἰς ἐκποίησησιν δρχ. 180. Νικόλαος Καργιός.

56. Μάνδρα, εἰς Μογκοῦ, ζευγαριά 1, πετρώδης, ἐλαίαις 7 καλές, ἐλαίαις 5 νεόφυτες. Ἐκτίμησις εἰς ἐπικαρπίαν δρχ. 2, εἰς ἐκποίησησιν δρχ. 150. Κοζῆς.

57. Χωράφι, εἰς Μογκοῦ, ζευγαριά 1, καλῆς ποιότητος, καλλιερρημένον. Ἐκτίμησις εἰς ἐπικαρπίαν δρχ. 10, εἰς ἐκποίησησιν δρχ. 200. Κοζῆς.

58. Χωράφι, εἰς Μογκοῦ, ζευγαριά 1/4 πετρώδες, χέρσον. Ἐκτίμησις εἰς ἐκποίησησιν δρχ. 60. Ἡ Μάρθα.

59. Χωράφι, εἰς Μογκοῦ, ζευγαριά 1/2, καλλιερρημένον, ἀπιδιάς 4, συκιάς 15. Εἰς ἐπικαρπίαν δρχ. 5.

60. Χωράφι, εἰς Μογκοῦ, ζευγαριαῖς 1/2, πετρώδες, ἀκαλλιέργ. Ἐλαῖαι 2 μέτριαι. Ἐκτίμησις εἰς ἐπικαρπ. δρχ. 2, εἰς ἐκποίησησιν δρχ. 70. Τό καρποτρῶγει ἡ Πελαγία.

61. Ἀμπέλι, εἰς Μογκοῦ, ζευγαριαῖς 2, κακῆς ποιότητ., καλλιερρ. ἐλαῖαι 13 νεόφυτες. Ἐκτίμησις εἰς ἐπικαρπ. δρχ. 3, εἰς ἐκποίησησιν δρχ. 60.

62. Χωράφι, εἰς Μογκοῦ, ζευγαριαῖς 1/2, πετρώδες. Ἐκτίμησις εἰς ἐκποίησησιν δρχ. 3. Καλισθένη Προυνηῶ.

63. Χωράφι καί ἀμπέλι, εἰς Ἀγίαν Τριάδα, ζευγαριαῖς 1 καί 2, κακῆς ποιότητος, καλλιερρημένα, ἐλαίαις 6 καλές καί 3 νεόφυτες. Ἐκτίμησις εἰς ἐπικαρπ. δρχ. 3, εἰς ἐκποίησιν δρχ. 100. Ἐλεοῦσα Κρητικῆ.

64. Χωράφι, εἰς Ἀγίαν Τριάδα, ζευγαριαῖς 1, μετρίας ποιότητος, καλλιερρ., συκιάς 3 μέτρ. ποιότητ., ἀπιδιά 1 καλή. Ἐκτίμησις εἰς ἐπικαρπ. δρχ. 4, εἰς ἐκποίησιν δρχ. 100. Εἶναι διαφιλονικούμενον.

65. Χωράφι, εἰς τοῦ Βικαρίου, ζευγαριαῖς 1/2, κακῆς ποιότητ., ἔρημον, ἐλαιόδενδρα 10 κακά, ἐλαίαις 3 καλές.

66. Ἀμπέλι, εἰς Μογκοῦ, ζευγαριαῖς 3, κακῆς ποιότητος, ἔρημον, ἐλαίαις 3 μέτριαι, 3 νεόφυτοι. Ἐκτίμησις εἰς ἐπικαρπ. δρχ. 4, εἰς ἐκποίησησιν δρχ. 60. Εὐγενία Κιμουλιάτσια.

67. Χωράφι, εἰς Μογκοῦ, ζευγαριαῖς 1/2, κακῆς ποιότητος, ἐλαίαις 5, μέτριαι. Εἰς ἐκποίησησιν δρχ. 60. Χρονικόν.

68. Χωράφι, εἰς Μογκοῦ, ζευγαριαῖς 1/2, κακῆς ποιότητος, ἐλαίαις 5 μέτριαι. Εἰς ἐκποίησησιν δρχ. 10. Διονυσία Βασάλου.

Ἡ παρόν ἡγουμένη

Ἐν Σίφνῳ τῇ 13 Ἀπριλίου 1834

Διά τό ἀγράμματον
Ἀγγελῆς Γεροντόπουλος

Οἱ ἐκτιμηταί
Νικόλαος Μπατής
Γεώργιος Ἀλυμβέρτης

Διά τό ἀκριβές τῆς Ἀντιγραφῆς
Ἐν Ἐρμούπολει τήν 9 Ἰουνίου 1834
(Τ.Σ.) Ὁ Γραμματεὺς τῆς Νομαρχίας
(ὕπογραφή).

«Καταγραφή τῶν ἀκινήτων πραγμάτων τῆς Μονῆς
τοῦ Ἁγίου Ἰωάννου τοῦ Χρυσοστόμου εἰς Φυτιάν»

1. Χωράφι, εἰς τήν Ἀνεδράδα, ζευγαριά 1, μετρίας ποιότητος, καλλιερρημένο, ἐμπεριέχει ἐλαίας 9, μετρίας ἀποδόσ., συκιάς 2, κακῆς ποιότητος, ἐκτίμησις εἰς ἐπικαρπίαν δρχ. 3, εἰς ἐκποίησησιν δρχ. 150. Ἡ ἡγουμένη.

2. Χωράφι, εἰς τήν Ἀνεδράδα, ζευγαριά 1/2, κακῆς ποιότητος, ἐμπεριέχει ἐλαίαις 2, καλές, ἐκτίμησις εἰς ἐκποίησησιν δρχ. 30.

3. Χωράφια, στό Θῶλο, ζευγαριά 1/2, καλῆς ποιότητος, καλλιερρημένα, ἐμπεριέχονται ἐλαία 1, καλή, συκιάς 2, καλές, ἐλαίαις 3, κακές, ἐκτίμησις εἰς ἐπικαρπίαν δρχ. 4, εἰς ἐκποίησησιν δρχ. 200.

4. Χωράφι, εἰς Λεύκα, ζευγαριά 1/2, μετρίας ποιότητος, ἐμπεριέχει ἐλαίαις 2, καλές, ἐλαίαις 2, κακές. Ἐκτίμησις εἰς ἐπικαρπίαν δρχ. 4, εἰς ἐκποίησησιν δρχ. 250. Νικόλαος Λουμῆς.

5. Χωράφι, εἰς Λεύκα, ζευγαριαῖς 1 1/2, μετρίας ποιότητος, ἀκαλλιέρρητον, ἐκτίμησις εἰς ἐπικαρπίαν δρχ. 3, εἰς ἐκποίησησιν δρχ. 100. Νικόλαος Ἀλεξάνδρου.

6. Χωράφι, εἰς Πετάλι, καλῆς ποιότητος.

7. Ἀμπέλι, εἰς Πετάλι, ζευγαριαῖς 3, καλῆς ποιότητος, ἐμπεριέχει συκιά 1, καλή. Ἐκτίμησις εἰς ἐπικαρπίαν δρχ. 13, εἰς ἐκποίησησιν δρχ. 400. Ἡ ἡγουμένη.

8. Χωράφι, εἰς Πετάλι, ζευγαριά 1/2, καλῆς ποιότητος, καλλιερρημένο. Ἐκτίμησις εἰς ἐπικαρπίαν δρχ. 4, εἰς ἐκποίησησιν δρχ. 70. Ἡ Μάρθα.

9. Χωράφι, εἰς Μάγκανα, ζευγαριά 1/2, καί ἀμπέλι ζευγ. 1/2, καλῆς ποιότητος, καλλιερρημένο. Ἐμπεριέχει συκιάς 4, καλές, συκιάς 3 μέτριας. Ἐκτίμησις εἰς ἐπικαρπίαν δρχ. 30, εἰς ἐκποίησησιν δρχ. 800. Ἡ Θεοδούλη.

10. Χωράφι, εἰς Τρανά Βουνά, ζευγαριά 1/2, καλῆς ποιότητος, καλλιερρημένον καὶ ἀμπέλι 1 ζευγαριά, καλῆς ποιότητος καὶ καλλιερρημ. Ἐκτίμησις εἰς ἐπικαρπίαν ἀμφοτέρων δρχ. 15, εἰς ἐκποίησησιν δρχ. 380. Ἡ ἡγουμένη.

11. Χωράφι, εἰς Ἅγιον Σπυρίδωνα, ζευγαριά 1/2, μετρίας ποιότητος καλλιερρημένον. Ἐκτίμησις εἰς ἐπικαρπίαν δρχ. 4, εἰς ἐκποίησησιν δρχ. 220.

12. Χωράφι, εἰς Ἅγιον Πέτρον, ζευγαριά 1, μετρίας ποιότητος, μετρίως καλλιερ. Ἐκτίμησις εἰς ἐπικαρπίαν δρχ. 15, εἰς ἐκποίησησιν δρχ. 370. Ἡ ἡγουμένη.

13. Χωράφι, εἰς Πλακωτόν, ζευγαριά 1/2, κακῆς ποιότητος, ἔρημον. Ἐκτίμησις εἰς ἐπικαρπ. δρχ. 2, εἰς ἐκποίησησιν δρχ. 30.

14. Χωράφι καὶ ἀμπέλι, εἰς Μαῦρο Βουνί, ἀπό 1/4 ζευγαριάς ἕκαστον, κακῆς ποιότητος. Ἐκτίμησις καὶ τῶν δύο εἰς ἐκποίησησιν δρχ. 15.

15. Ἀμπέλι, εἰς Κορακιάν, ζευγαριά 1/2, κακῆς ποιότητος, ἀκαλλιέρρητον. Ἐκτίμησις εἰς ἐκποίησησιν δρχ. 15.

16. Χωράφι, εἰς τοῦ Κουρκουσοῦρι, ζευγαριά 1, καλῆς ποιότητος καλλιερρημ. Ἐκτίμησις εἰς ἐπικαρπίαν δρχ. 3, εἰς ἐκποίησησιν δρχ. 200. Ἡ Μελετία.

17. Χωράφι, εἰς τὴν Τόργια, ζευγαριάς 1/4, καλῆς ποιότητος, ἀκαλλιέρρ. Περιέχει συκιάς 6 κακῆς ποιότητος. Ἐκτίμησις εἰς ἐπικαρπίαν δρχ. 2, εἰς ἐκποίησησιν δρχ. 70.

18. Χωράφι, εἰς Ἅγιον Σώστην, ζευγαριάς 3/4, μετρίας ποιότητος. Ἐκτίμησις εἰς ἐπικαρπ., δρχ. 3, εἰς ἐκποίησησιν δρχ. 200. Νικολῆς Ἀλεξανδρῆς.

19. Χωράφι, εἰς τὴν Φυτιάν, ζευγαριά 1, κακῆς ποιότητος, ἔρημον. Ἐκτίμησις εἰς ἐπικαρπίαν δρχ. 2, εἰς ἐκποίησιν δρχ. 100. Κωνσταντῖνος Βλασερός.

20. Χωράφι, εἰς Λεύκαις, καὶ ἀμπέλι, ζευγαριάς 1/2 τὸ πρῶτο καὶ 1 τὸ δεύτερο, καλῆς ποιότητος, καλλιερρημένα, ἐκτίμησις εἰς ἐπικαρπ. δρχ. 20, εἰς ἐκποίησησιν δρχ. 200. Ἡ Παρθενία.

21. Χωράφι, εἰς Λεύκαις, ζευγαριάς 1/4, κακῆς ποιότητος, ἀκαλλιέρρητον. Ἐκτίμησις εἰς ἐκποίησησιν δρχ. 15. Ἡ Κοχυλοῦ.

22. Μάντρα, εἰς Βρύσιν, περιέχουσα 3 ἐλαίας μετρίας. Ἐκτίμησις εἰς ἐκποίησησιν δρχ. 20.

23. Χωράφι, εἰς Καλόγηρον, ζευγαριάς 3/4, κακῆς ποιότητος, ἔρημον, περιέχει ἐλαίας 4 κακῆς ποιότητος. Ἐκτίμησις εἰς ἐκποίησησιν δρχ. 30. Ἡ ἡγουμένη. Εἰς τὸν τοῖχον τοῦ πράγματος αὐτοῦ εὐρίσκονται δύο ἐλαίας τοῦ Νικολάκη Μελισσοῦ.

24. Ἀμπέλι, εἰς Σώζοντα, ζευγαριάς 3, κακῆς ποιότητος, καλλιερ-

ρημένον, ἐλαίας 3 καλαῖς. Ἐκτίμησις εἰς ἐπικαρπίαν δρχ. 1, εἰς ἐκποίησησιν δρχ. 80.

25. Ἀμπέλι, εἰς Σώζοντα, ζευγαριάς 3, κακῆς ποιότητος, καλλιερρημ. συκιάς 2, κακῆς ποιότητος. Ἐκτίμησις εἰς ἐπικαρπίαν δρχ. 3, εἰς ἐκποίησησιν δρχ. 70. Δοθέν πρό χρόνων ὑπό τῆς Παρθενίας Χλωρῆς πρὸς τὸν Μαρῖνον.

26. Χωράφι, εἰς τὰ Ἐξάμπελα, ζευγαριάς 1/2, κακῆς ποιότητος, καλλιερρ., συκιάς 1 κακῆς ποιότητος, ἐκτίμησις εἰς ἐπικαρπίαν δρχ. 1, εἰς ἐκποίησησιν δρχ. 60. (ὄνομα δυσνόητο) εἰς τὸ Φυτιάς ἀμπέλι καὶ ὅταν δώσῃ καρπὸν νὰ κάμνη κατ' ἔτος ἓνα πανηγύρι.

27. Χωράφι, εἰς τὸν Θῶλον, ζευγαριά 1/2, κακῆς ποιότητος, καλλιερρ. Συκιά 1 κακή. Ἐκτίμησις εἰς ἐπικαρπ. δρχ. 2, εἰς ἐκποίησησιν δρχ. 170. Πωληθέν παρά τῆς Φλωρέζας Σάρη πρὸς τὸν Γεώργη Ψυχικόν, κρατούμενον παρά τοῦ Ζ.Ι. Καμπάνη.

Διὰ τὴν ἀγράμματον Καλ-
λινίχην Μελισσοῦ Νικ. Μπατῆς

Ἐν Σίφῳ 12 Ἀπριλίου 1834

Οἱ ἐκτιμηταί

Νικόλαος Μπατῆς

Γεώργιος Ἀλιμβέρτης

Διὰ τὸ ἀκριβές τῆς ἀντιγραφῆς

Ἐν Ἐρμούπολει τὴν 9 Ἰουνίου 1834

(Τ.Σ.) Ὁ Γραμματεὺς τῆς Νομαρχίας.

Ὅπως συνάγεται ἀπὸ τοὺς ἀνωτέρω πίνακες, ἡ ἀκίνητη περιουσία τῶν γυναικείων μοναστηριῶν, ποὺ δημιουργήθηκε στὰ 184 χρόνια κανονικῆς λειτουργίας τους (1650-1834), δέν ἀπέδιδε ἱκανοποιητικὰ ἔσοδα. Ὁ Νομάρχης Κυκλάδων, μέ τὸ ὑπ' ἀριθμ. 5910/3-6-1834 ἔγγραφο του πρὸς τὴν Γραμματεία τῶν Ἐκκλησιαστικῶν, ἐπεσήμανε:

«Ἡ ἐπικαρπία τοῦ Μοναστηρίου τῆς Μογκοῦς, ἐκτός τῶν ἐλαιῶνων, ἐκτιμήθη εἰς δραχ. 225, ἡ δὲ τοῦ τῆς Φυτιάς εἰς δραχ. 135, ὅλαι ὁμοῦ δραχ. 360 ἐκ τῶν ὁποίων ἐκπιπτομένων τῶν ἡμισυ ὡς ληφθησομένων παρά τῶν καλλιερρῶν αὐτὰ κολλίγων, μένουσιν δρχ. 180, αἵτινες μόλις νὰ ἐπαρκέσουν εἰς μισθὸν τῶν ἐν τούτοις ἱερουργούντων...»¹¹.

11. ΓΑΚ./Μοναστηριακά, Φάκ. 588.

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 5ο

Ο ΚΕΙΜΗΛΙΑΚΟΣ ΘΗΣΑΥΡΟΣ

Γ') Στόν κειμηλιακό θησαυρό τῶν δύο γυναικείων μονῶν τῆς Σίφνου, ὑπῆρχαν ἱερά ἀντικείμενα, ἄμφια καί βιβλία ἀξίας πού εἶχαν συγκεντρωθεῖ ἀπό δωρεές εὐσεβῶν χριστιανῶν καί ἀπό τούς κόπους καί στερήσεις τῶν μοναζουσῶν στίς δύσκολες ἐκεῖνες ἐποχές. Ἄξιο προσοχῆς εἶναι τό γεγονός ὅτι, τόσο κατά τόν 17ο, ὅσο καί κατά τόν 18ο αἰῶνα, μοναχές κατονομαζόμενες σέ ἐπιγραφές, πρόσφεραν ἀπό τό ὑστέρημά τους γιά τόν εἰκονογραφικό διάκοσμο τῶν καθολικῶν τῶν δύο μονῶν πού διασώζεται ὡς τίς ἡμέρες μας στά τέμπλα τους. Κατά τή διάλυση τῶν μοναστηριῶν τό 1834, ὁ κειμηλιακός θησαυρός καί λοιπός ἐξοπλισμός τους διασκορπίστηκε ἀπό τούς χώρους τους, ὅπως συνάγεται ἀπό τό περιεχόμενο ἐγγράφων τῶν Γενικῶν Ἀρχείων τοῦ Κράτους.

Ἀπογραφικοί κατάλογοι, πού καταστρώθηκαν μέ βιασύνη, ἐν μέσῳ κλαυθμῶν καί ὀδυρμῶν τῶν μοναζουσῶν κατά τήν ἡμέρα τῆς διάλυσης (11-4-1834), φαίνεται πώς δέν περιέλαβαν τό σύνολο τῶν κειμηλίων καί λοιπῶν ἀντικειμένων καί σκευῶν, οὔτε τό ἀρχιερακό ὑλικό καί τίς σφραγίδες, πού παραλήφθηκαν ἀπό τόν Ἐπαρχο χωρίς καταγραφή τους.

Οἱ ἀνωτέρω ἀπογραφικοί κατάλογοι ἔχουν ὡς ἐξῆς:

Α') «Καταγραφή τῶν Ἱερῶν Σκευῶν τῆς γυναικείας Μονῆς ὁ Ἅγιος Ἰωάννης ὁ Θεολόγος τοῦ Μογχοῦ.

- 1 κανδήλα ἀργυρά	Δράμια	σαράντα τέσσερα	44.
- 1 ὄμοια ὄμ(οίως)	»	πενήντα πέντε	55.
- 1 ὄμ(οια) ὄμ(οίως)	»	διακόσια δέκα	210.
- 1 ὄμ(οια) ὄμ(οίως)	»	ὀγδοήκοντα ὀκτώ	88.
- 1 ὄμ(οια) ὄμ(οίως)	»	ἐκατόν εἴκοσι	120.
- 1 ὄμ(οια) ὄμ(οίως)	»	πενήντα	50.
- 1 ὄμ(οια) ὄμ(οίως)	»	τριάκοντα τρία	33.
- 1 ὄμ(οια) ὄμ(οίως)	»	πεντήκοντα	50.
- 1 ὄμ(οια) ὄμ(οίως)	»	τριάκοντα	30.
- 1 θυμιατόν ὄμ(οίως)	»	ἐκατόν ἐξήκοντα	160.
- 1 κανδύλιον ὄμ(οίως)	»	πενήντα	50.

- 2 ἅγια ποτήρια μέ δύο ἀστερίσκους, δύο λεβίδας ὅλα ἀργυρά· ἐξ αὐτῶν ἡ μία λεβίδα εἶναι κεχρυσωμένη.
- 7 δισκάρια ἀργυρά μέ τά ζωνάρια των παλαιά.
- 2 σταυροί ξύλινοι, γύρωθεν ἀσημένιοι, ὁ ἕνας μέ ὀλίγα σπυργιά μαργαριτάρι καί ὁ ἄλλος μέ μερζάνι.
- 1 σταυρός ξύλινος ἀσημένιος καί μαλαγμακαπιτισμένος μέ 8 πετράδια.
- 1 πεντάφωτον ἀσημένιον τοῦ ἄρτου, τό ἐν κηροδοχεῖτον τζακισμένον, τό ὁποῖον ἐλλεῖπει.
- 4 ἀέρηδες, οἱ 3 ἀτλαζένιοι καί ὁ ἕτερος στόφινος χρυσός.
- 1 ἀντιμήνσιον ζωγραφισμένον μέ ἀτλάζι.
- 1 ὄμοιον ζωγραφισμένον ἀπό μουσαμά.
- 1 ἀέρα ἀπό χάσικο πανί, γύρωθεν μέ τρέμουσαις.
- 1 ὄμοιος ἀπό κατιφέ κόκκινον γύρωθεν μέ συρίτια χρυσά.
- 1 ὄμοιος στόφινος.
- 1 ποδιά τζήτι τῆς Ἁγίας Τραπέζης.
- 4 ποτηροκαλύμματα.
- 1 ἀέρας ἀπό κατιφέ κόκκινον παλαιόν.
- 1 φελόνι ἀπό δαμάσκο παλαιό.
- 1 ὄμοιο ἀπό ἀτλάζι παλαιό.
- 1 ὄμ(οιο) ἀπό Γένζο παλαιό.
- 1 ὄμ(οιο) παλαιό.
- 1 φελόνι μεταξωτό παλαιό.
- 1 ποδιά, 1 ποτηροκάλυμμα, παλαιά μεταξωτά.
- 1 εἰκόνισμα τῆς λαχέρνας μέ ἀσήμι, ἔξωθεν χρυσομένο.
- 4 ἀλλαξιές πάνινες.
- 3 οὐράρια παλαιά.
- 1 φελόνι μεταξωτό φιορέζο παλαιό.
- 1 ὄμοιο στόφιο παλαιό.
- 1 στιχάρι στόφιο παλαιό.
- 10 ἐπιτραχήλια παλαιά.
- 4 ζυγιαῖς ὑπομάνικα παλαιά μεταξωτά.
- 1 εἰκὼν τοῦ Ἁγίου Ἰωάννου τοῦ Θεολόγου ἐνδεδυμένη μέ ἀσήμι.
- 1 πολυέλαιος ἐξ ὀρυχάλκου μέ 12 φῶτα.
- 2 μανουάλια ἐξ ὀρυχάλκου ἔμπροσθεν τῶν ἀγίων εἰκόνων.
- τό τέμπλον μέ τάς εἰκόνας του.
- 1 εὐαγγέλιον ἀσημένιον ἔξωθεν.
- 1 ἐπιτάφιο.
- 1 ἐσταυρωμένον εἰς τό Ἱερόν Βῆμα.
- 1 εἰκόνα ἢ Ἀνάστασις.
- 1 σημαία ἢ Ἀνάστασις καί ἡ Σταύρωσις.

- 2 εικόνες της Παναγίας με κορώνες άργυρές, όμοίως και ή εικών του Χριστού.
- 1 έτέρα μεγάλη του 'Ιωάννου του Θεολόγου.
- 8 άλλες μικρές διαφόρων άγιων.
- 1 εικόνισμα του 'Αγίου 'Ιωάννου μικρόν με άσημι γύρωθεν.
- 1 προσκυνητάριον, έν εικονίδειον, έν θυμιατόν παλαιόν έξ όρειχάλκου.
- 1 σειώνα όμοίως διά τά κόλυβα, 12 μηναια, έν(α) άπόστολον, έν φαλτήριον, έν τριώδιον, έν άνθολόγιον, 2 καμπάνες επί του κωδωνοστασίου· εις τό ήγουμενειόν έν μηναιον παλαιόν, ένα σοφρά με ένα πάνινο γαρνιμέντο, ένα κρεββάτι με δύο στρώματα, μία κασέλα άδεια, έν τραπέζι παλαιόν, έν όμοιον, μία κασέλα παλαιά, έν θρονί παλαιόν και μία καθέκλα, ένδεκα εικονίσματα διαφόρων άγιων, έν βασσέλι έξ όρειχάλκου, δύο κουρούπια του κρασιου και δύο του λαδιου, μία βαρέλα παλαιά, δύο χαρανάκια χάλκινα· περιελθόντες έν τοις λοιποις κελίοις των λοιπων, δέν εύρήκαμεν ουδέν, ειμή ένα άργαλιό καμομένο έξ ιδίων χειρων των και έν πολλά μικρόν κρεββατάκι.
- 2 κουρούπια μικρά, έξ αυτων τό έν με όλίγον λάδι όκάδες 4, τό δε με έλιαϊς, όκάδες 4.

Τά ιερά άμφια και τά άσημικά της ειρημένης Μονης έτέθησαν εις έν κιβώτιον και έσφραγίσθησαν με την σφραγίδα του 'Επαρχείου και της 'Επισκοπης και παρελήθησαν παρά του Σ(εβασμιωτάτου) Μητροπολίτου, τά δε λοιπά έμειναν εις την εκκλησίαν.

‘Ο 'Επαρχος
(Τ.Σ.) Νικόλαος Ε. Γερακάρης

‘Ο κατά την 'Επισκοπήν
Μήλου Μητροπολίτης
(Τ.Σ.) † ό Μήλου Καλλίνικος

‘Ο Β(ασιλικός) 'Εφορος Μήλου
Α. Βεργής

Διά τό άκριβές της αντιγραφης
'Εν 'Ερμουπόλει την 9 'Ιουνίου 1834
'Ο Γραμματεύς της Νομαρχίας».¹
(Τ.Σ.)

Β') «Καταγραφή των έσωτερικων και έξωτερικων σκευων της γυναικειας μονης του 'Αγίου 'Ιωάννου του Χρυσοστόμου εις την Φυτ(ε)ϊάν».

1. Γ.Α.Κ./Μοναστηριακά. Φάκ. 588, όπου τό έγγραφο αριθ. 5910/3-6-1834 του Νομάρχου προς τή Γραμματεία των 'Εκκλησιαστικων, με τό όποιο διαβιβάστηκε ό πίνακας.

- 1 κανδύλι άργυρουν	δράμια	έξήντα	αριθ.	60.
- 1 όμοιον όμ(οίως)	»	»	»	60.
- 1 όμοιον όμ(οίως)	»	»	»	65.
- 1 όμοιον όμ(οίως)	»	»	»	75.
- 1 όμοιον όμ(οίως)	»	»	»	65.
- 1 θυμιατήριον	έκατόν τριάντα τρία	»	»	133.
				458.

- 2 ευαγγέλια άσημένα έξωθεν
  - 3 περιζώνια, τά δισκάρια των όποιων είναι άργυρά.
  - 1 άγιον ποτήριον άργυρουν.
  - 1 άστερίκον, μία λεβίδα άργυρά, μία λόγχη άτζελένια, έμειναν εις την Μονήν ταύτην.
  - 1 πολυέλαιον έξ όρειχάλκου δωδεκάφωτον.
  - 2 μανουάλια όμοίως.
  - τό τέμπλον με τάς εικόνας. 1 εικόνισμα άσημένιον μικρόν άνωθεν της ώραιας πύλης.
  - ή εικών του 'Αγίου 'Ιωάννου του Χρυσοστόμου, με κορώνα, του Χριστου, της Παναγίας και της 'Αγίας Αϊκατερίνης παρομοίως· διάφορα εικονίσματα διαφόρων άγιων γύρωθεν του ναου.
  - 6 φελόνια μεταξωτά παμπάλαια.
  - 1 όμοιον μεταξωτόν μισότριβον.
  - 1 όμοιον πάνινο κόκκινον.
  - 3 στιχάρια ιερέως - δύο όμοια διακονικά.
  - 4 έπιτραχήλια μεταξωτά παλαιά.
  - 1 όμοιον κατιφέ κόκκινον παλαιόν.
  - 1 όράριον μπασιμές - 1 όμοιον μεταξωτόν.
  - 1 ποδιά της 'Αγίας Τράπεζας από διάφορα μπαλόματα.
  - 4 ζευγάρια ύπομάνικα παλαιά μεταξωτά.
  - 6 άέριδες μεταξωτοί.
  - 5 ποτηροκαλύμματα - 12 μηναια.
  - 1 παρακλητική - 1 εικόνισμα άσημένιο (Παναγίας).
  - 2 κώδωνες εις τό κωδωνοστάσιον.
  - 4 κασέλες άδειες παλαιαις.
  - 1 τραπεζάκι παλαιόν.
  - 4 καθέκλαις - 3 στρώματα - 1 χαρανί χάλκινον.
- Περιελθόντες έν τοις λοιποις κελίοις ουχ εύρομεν άλλα, ειμή ένα άργαλιό και ένα μικρό κρεββατάκι καμωμένα ταϊς ιδίαις αυτων χειρσί.

Τά ιερά άμφια και τά άσημικά της ειρημένης Μονης έτέθησαν εις έν κιβώτιον και έσφραγίσθησαν με την σφραγίδα του 'Επαρχείου και της

Ἐπισκοπῆς καί παρελήφθησαν παρά τοῦ Σ(εβασμιωτάτου) Μητροπολίτου, τὰ δέ λοιπὰ ἔμειναν εἰς τήν ἐκκλησίαν.

Ὁ Ἐπαρχος
(Τ.Σ.) Νικόλαος Ε. Γερακάρης

Ὁ κατά τήν Ἐπισκοπὴν
Μήλου Μητροπολίτης
(Τ.Σ.) † ὁ Μήλου Καλλίνικος

Ὁ Β(ασιλικός) Ἐφορος Μήλου
Δ. Βεργῆς

Διὰ τὸ ἀκριβές τῆς ἀντιγραφῆς
Ἐν Ἐρμούπολει τὴν 9 Ἰουνίου 1834
(Τ.Σ.) Ὁ Γραμματεὺς τῆς Νομαρχίας².

Π') Ἀπὸ τ' ἀνωτέρω κειμήλια, σκεύη κ.λπ., τὰ χρυσὰ ἢ ἀσημένια καί τὰ ἄμφια, σφραγίστηκαν σὲ τρία κιβώτια καί παραδόθηκαν γιὰ φύλαξη στὸν μητροπολίτη Σίφνου Καλλίνικο³. Τὰ κιβώτια αὐτὰ παρέμειναν στὰ ὑπόγεια τοῦ ἐπισκοπείου στὸ Κάστρο ἐπὶ μία δεκαετία, ὡς τὸν θάνατο τοῦ Καλλίνικου (1843)⁴, ὅποτε καί ἀναζητήθηκαν, ὅπως θὰ ἱστορηθεῖ κατωτέρω. Λοιπὰ ἀντικείμενα, πού δὲν ἦταν δυνατὸν νὰ περιχλεισθοῦν σὲ κιβώτια (ὅπως λ.χ. μανουάλια, εἰκόνες τῶν ναῶν, δεσποτικοὶ θρόνοι κ.λπ.), παρέμειναν στὰ καθολικά, ὅχι ὅμως γιὰ πολὺ καιρὸ, ὅπως προκύπτει ἀπὸ σωζόμενη ἀλληλογραφία. Ἄν καί αὐτὴ ἔχει σχέση μετ' ἀντικείμενα τῆς Φυτειᾶς, φαίνεται πὼς τὰ ἴδια συνέβησαν καί γιὰ τὰ ὅμοια τοῦ Θεολόγου τοῦ Μογκοῦ γιὰ τὴ διασφάλισή τους.

Ἀναφέρεται λοιπὸν ὅτι ὁ Ἐπαρχος ἔδωσε ἐντολὴ καί μεταφέρθηκαν, μέσα στὸ 1834, στὸν μητροπολιτικὸ ναὸ τῆς Ἐλεούσας Κάστρου, ὁ δεσποτικὸς θρόνος τῆς Φυτειᾶς, μανουάλια, δισκοπότηρα κ.ἄ. ἀντικείμενα γιὰ τὴ φύλαξη τῶν ὁποίων κατέστησε ὑπεύθυνο, μετ' σχετικὸ ἔγγραφο του, τὸν ἐφημέριο τοῦ ναοῦ Νικόδημο Μοσχούτη. Ἄγνωστο μετ' ἐντολὴ ποίου (πιθανόν τοῦ μητροπολίτου), τὸ 1835 «ἐδόθησαν πρὸς τὸν κύριον Νεόφυτον Βενιέρην (ἐφημέριο τοῦ ναοῦ τοῦ Ἁγίου Νικολάου Κάστρου), ὁ Δεσποτικὸς θρόνος, τὸ Ἅγιον Ποτήριον, Δισκάριον κ.λπ.» ἀπὸ τὰ ἀνωτέρω ἀντικείμενα, μετ' τὴν ὑποχρέωση ἐπιστροφῆς τους σὲ πρώτη ζήτηση. Μετ' ἀπαδείγματον τὴν παραχώρησιν αὐτῆ, ὁ ἐφημέριος τῆς Ἁγίας Αἰκατερίνης Κάστρου Γεώργιος Καλαμάρας, ζήτησε νὰ δοθοῦν στὸ ναὸ του τὰ δύο μανουάλια τῆς Φυτειᾶς πού τὰ εἶχε ἀνάγκη. Ὁ Μοσχούτης, εἴτε ἐπειδὴ δὲν ἤθελε νὰ ἐξυπηρετήσῃ τὸν Καλαμάρα, εἴτε γιὰτὶ ἔβλεπε νὰ διανεμόνται τὰ ἀντικείμενα πού τοῦ εἶχαν χρεωθεῖ ἀπὸ τὸν Ἐπαρχο, χωρὶς δια-

2. Αὐτόθι.

3. Συμεωνίδη, Μοναστήρια, σελ. 50 ἐπόμε.

4. Συμεωνίδη, Ἐκκλησιαστ. Ἱστορία, σελ. 122.

ταγῆ τοῦ τελευταίου, ἀρνήθηκε νὰ δώσει τὰ μανουάλια. Δημιουργήθηκε τότε ζήτημα, ἐπενέβη ὁ δήμαρχος μετ' γραπτὴ διαταγῆ του νὰ τὰ παραχωρήσῃ στὸν Καλαμάρα, ὁ Μοσχούτης ἀρνήθηκε καί πάλι, ὅποτε κλητῆρες τῆς Δημαρχίας ἀφῆρσαν βίαια τὰ μανουάλια καί ἡ ὑπόθεση, μετ' ἀλληλοκατηγορίες, ἔφτασε μέχρι τῆς Γραμματείας τῶν Ἐκκλησιαστικῶν γιὰ ἐπίλυσίν της⁵.

Μετὰ τὸν θάνατο τοῦ μητροπολίτου Καλλίνικου (1843), τὸ ζήτημα τοῦ κειμηλιακοῦ θησαυροῦ τῶν δύο γυναικείων μονῶν ἤλθε καί πάλι στὸ προσκήνιο, κατὰ τὴν ἀναζήτησιν τῆς περιουσίας τοῦ θανόντος καί τῆς ἐπισκοπῆς. Στὸν κατάλογο τῶν στοιχείων τῆς περιουσίας τῆς ἐπισκοπῆς, πού ἀπεστάλη στὴ Διοίκηση, σημειώθηκαν:

«1. Ἐν κιβώτιον μ' ὄλα τὰ Ἀρχεῖα τῆς Ἐπισκοπῆς, ἐν οἷς καί ἡ σφραγίς...⁶

7. Τρία κιβώτια ἐσφραγισμένα περιέχοντα διάφορα σκεύη καί ἱερά ἄμφια τῶν διαλυθέντων γυναικείων μοναστηρίων...».

Ἡ Γραμματεία τῶν Ἐκκλησιαστικῶν, μετ' ἔγγραφόν της ὑπ' ἀριθμ. 21322/1498/16-6-1843 πρὸς τὸν Διοικητὴ Σύρου, διέταξε νὰ ἀποσφραγιστοῦν τὰ τρία κιβώτια καί καταγραφοῦν τὰ περιεχόμενά τους «κατ' εἶδος, σημειουμένου καί τοῦ βάρους τῶν σκευῶν», ἀργυρῶν ἢ χρυσῶν, καί νὰ ἐρευνηθεῖ «ἐάν εἰς ναόν τινα ἐκ τῶν ἐνοριακῶν εἶναι χρήσιμα μερικὰ τῶν ἀργυρῶν σκευῶν ἢ ἐάν ἱερεῖς ἔχωσιν ἀνάγκη ἀμφίων καί ἐν ταύτῃ περιπτώσει, μετὰ προηγηθεῖσαν τακτικὴν καί μετρίαν ἐκτίμησιν, ἐμποροῦν ἢ οἱ ἐπίτροποι τοῦ ναοῦ ἢ οἱ ἱερεῖς οἱ ἔχοντες ἀνάγκη νὰ λάβωσιν ἐξ αὐτῶν τῶν σκευῶν ἢ ἀμφίων καί νὰ πληρώσωσιν τὴν τιμὴν, εἴτε ἀμέσως ἢ κατὰ δόσεις ἐν τῇ προθεσμίᾳ τριῶν ἢ ἕξ τῶν πολὺ μηνῶν, πρὸς ὄφελος τοῦ Ἐκκλησιαστικοῦ Ταμείου. Τῆς τοιαύτης ἐκποιήσεως εἶναι ἐξηρημένα, ὡς ἱερά κειμήλια, σταυροὶ περιέχοντες τίμιον ξύλον ἢ ἄγία λείψανα καί ὅ,τι ἄλλο μὴ ὑπαγόμενον κυρίως εἰς ἐκτίμησιν»⁷.

5. ΓΑΚ/ΓΕΔΕ (1833-1848), Κλάδος Α' Ἐκκλησιαστ. (καί Γενικῶν Θεμάτων), Θυρίς 57 - Φάκ. 1, «Κακῆς διαγωγῆς κληρικοὶ καί ποιναὶ αὐτῶν», (14/3).

6. Στὸ ὑπ' ἀριθμ. 21322/1542/16-6-1843 ἔγγραφο τῆς Γραμμ. Ἐκκλησ. πρὸς τὴν ἐπὶ τῶν Οἰκονομικῶν Γραμματειῶν [ΓΑΚ, Αὐτόθι, Θυρίς 115 - Φάκ. 1, Σίφνου Ἐπισκοπῆ], σημειώνεται «καί ε') οἰκία, τουτέστι τὸ κατάστημα τῆς Μητροπόλεως (στὸ Κάστρο-Σίφνου), συνισταμένη εἰς μίαν αἴθουσαν, δύο δωμάτια καί τὰ ὑπόγεια. Ἡ οἰκία ὅμως αὐτῆ, ἐν ἣ ὑπάρχει τὸ Ἀρχεῖον τῆς Ἐπισκοπῆς (τὸ ὅποιον δὲν δύναται νὰ μετακομισθῆ ἀλλοῦ εὐκόλως, καθόσον τὰ ἔγγραφα, παλαιὰ τε καί νέα, ἀφορῶσιν ἰδίως τὴν Σίφνον καί τὰς προσηλωμένας εἰς αὐτὴν νήσους...). Τὸ Ἀρχεῖο τῆς Μητροπόλεως Σίφνου! Ἄγνωστο, μέχρι σήμερα, τί ἀπέγινε τὸ σημαντικὸ τοῦτο Ἀρχεῖο, στὸ ὅποιον περιλαμβάνονταν στοιχεῖα πού ἀφοροῦσαν στὰ περισσότερα νησιά τῶν Κυκλάδων, ὅσα δηλ. εἶχε ἡ ἐπαρχία τῆς περιώνυμης μητρόπολης Σίφνου-Μυκόνου καί Μήλου.

7. ΓΑΚ/ΓΕΔΕ (1833-1848) κλπ., Θυρίς 115 - Φάκ. 1, Σίφνου Ἐπισκοπῆ.

Στήν πρόταση αὐτή ἐκποίησης ἀμφίων καί ἀντικειμένων, ὁ πρόεδρος τῆς συγκροτηθείσης ἐπιτροπῆς στή Σίφνο εἰρηνοδίκης Ἰωάννης Λ. Γκιών, μέ ἀναφορά του ὑπ' ἀριθ. 37/13-5-1844 πρὸς τὴ Διοίκηση Σύρου, ἔγραψε ὅτι «καί ἱερεῖς ἐνταῦθα ἔχουσιν μέν ἀνάγκη τῶν περὶ ὧν ὁ λόγος ἱερῶν ἀμφίων καθὼς καί ἱερῶν σκευῶν, ὡς καί ἐνοριακαί ἐκκλησίαι, ἀλλὰ δέν εὐποροῦσι μετρητῶν, ὥστε ν' ἀγοράσωσι τινά ἐκ τούτων καίτοι διεφθαρμένων καί μικροῦ λόγου ἀξίων τῶν ἱερῶν ἀμφίων, ἂν ὅμως ἤθελεν εἶσθε ἐπιτετραμμένον παρά τῆς Σ(εβαστῆς) Κυβερνήσεως νά διανεμηθῶσι ταῦτα εἰς τὰς ἐχούσας ἀνάγκην ἱερῶν ἀμφίων καί λοιπῶν, ἐνοριακάς ἐκκλησίας, πρὸς εὐπρέπειαν αὐτῶν, ἐπὶ ἀποδείξει τῶν λαμβανόντων ταῦτα ἱερέων, ὡς πρὸς τοῦτο, ἅπαντες οἱ ἱερεῖς ἐπέδειξαν τὴν προθυμίαν μόνον καί εὐχαρίστησίν των»⁸.

Ἡ Γραμματεία, στό αἴτημα τῆς δωρεάν διανομῆς τῶν ἀντικειμένων, διέταξε νά πραγματοποιηθεῖ λεπτομερῆς καταγραφή-περιγραφή τους, ὑπολογισμός τῆς ἀξίας καί σημασίας τους κ.λπ., προκειμένου νά δώσει σχετικές ὁδηγίες. Ἐπιτροπὴ πού συγκροτήθηκε στή Σίφνο ἀπὸ τὸν εἰρηνοδίκη Ἰωάννη Λ. Γκιών, τὸν δήμαρχο Ν. Καμπάνη καί τὸν ἀρχιερατικό ἐπίτροπο Νεόφυτο Βενιέρη, προῆλθε στήν ἀποσφράγιση τῶν κιβωτίων καί κατῆρτισε τὸ ἐπόμενο πρακτικό:

Σήμερον τὴν δεκάτην τρίτην τοῦ μηνὸς Μαΐου τοῦ χιλιοστοῦ ὀκτακοσιοστοῦ τεσσαρακοστοῦ τετάρτου ἔτους, ἡμέραν Σάββατον π.μ. ἐν Σίφνω, οἱ ὑποφαινόμενοι ὁ Εἰρηνοδίκης Σίφνου καί ὁ Δήμαρχος Σίφνου μεταβάντες εἰς τὴν κωμόπολιν Κάστρου τοῦ Δήμου τούτου καί παραλαβόντες τὸν Ἐπισκοπικὸν Ἐπίτροπον Κάστρου κ. Νεόφυτον Βενιέρη, μετέβημεν εἰς τὴν οἰκίαν τῆς Μητροπόλεως πρὸς ἀποσφράγιση τριῶν κιβωτίων περιεχόντων διάφορα σκεύη καί ἱερά ἄμφια κ.λπ. τῶν διαλυθέντων γυναικείων μονηδρίων καί ἀφοῦ παρατηρήσαμεν τὰς ἐπιτεθειμένας ἐπὶ τῶν κιβωτίων σφραγίδας ἀβλαβεῖς καί ἀλυμάντους, ἀπεσφραγίσσαμεν τὰ κιβώτια ταῦτα τὰ ὅποια ἦσαν κλειδωμένα μέ κλείδας, ζητήσαντες δὲ παρά τοῦ Ἐπισκοπικοῦ Ἐπιτρόπου τὰς κλείδας τῶν κιβωτίων τούτων μᾶς ἐβεβαίωσεν ὅτι δέν ὑπῆρχον εἰς χεῖρας του, μήτε εὐρίσκονται εἰς τὴν Δημαρχίαν, ἠνοίξαμεν δι' ἐργαλείων τὰ εἰρημένα κιβώτια καί ἔνδον τοῦ ὁποίου κατὰ πρῶτον ἠνοίξαμεν κιβωτίου εὐρέθησαν περιεχόμενα εἰς τὸ κιβώτιον τοῦτο τὰ ἑξῆς εἶδη:

- 2 εὐαγγέλια περιαργυρομένα
- 1 μία μικρὰ εἰκὼν τῆς Θεοτόκου κεκαλυμμένη ἔμπροσθεν μέ λεπτόν ὑποκάμισον ἀργυροῦν
- 7 φελόνια μεταξωτά διεφθαρμένα

8. Αὐτόθι.

- 1 ἐν ἑτερον φελόνιον ἀπὸ κόκκινον μπουγασί
- 5 στιχάρια μεταξωτά τετριμμένα καί διεφθαρμένα
- 2 οὐράρια μεταξωτά
- 4 ἐπιτραχήλια μεταξωτά
- 1 σκέπασμα τῆς Ἁγίας Τραπέζης μεταξωτόν
- 12 Μηναιᾶ καί μία Παρακλητικὴ
- 6 ἀέρηδες καί 5 καλύμματα τοῦ ἱεροῦ ποτηρίου μεταξωτά
- 4 ζυγιαῖς ὑπομάνικα μεταξωτά
- 5 κανδήλαις ἀργυραῖς βάρος δραμίων 300
- 1 θυμιατόν ἀργυροῦν βάρος δραμίων 130
- 1 ἱερόν ποτήριον μέ δισάριον, ἀστερίσκον, λαβίδα ἀργυρά δραμ. 140
- 3 ζυγιαῖς περιζώνια ἀργυρά ἐξ ὧν τὸ ἓνα περιεχυρωμένον βάρος δράμια 65

Εὐρέθησαν εἰς τὸ ἕτερον κιβώτιον τὰ ἑξῆς:

- 1 θυμιατόν ἀργυροῦν βάρος δραμίων 150
- 1 κανδήλιον ἀργυροῦν βάρος δραμίων 75
- 2 εὐαγγέλια, ἐξ ὧν τὸ ἓν μέ ὀλίγον ἀργύριον περὶ τὰς ἄκρας
- 2 τριώδια, ἐξ ὧν τὸ ἓν χειρόγραφον
- 12 μηναιᾶ τοῦ ἔτους
- 3 στιχάρια παλαιά καί σχεδόν ἄχρηστα
- 4 φελόνια

- 1 σταυρός τοῦ ἁγιασμοῦ περιαργυρωμένος ἀσημένιος.

Εἰς δὲ τὸ τρίτον κιβώτιον εὐρέθησαν τὰ ἑφεξῆς

- 3 σταυροὶ τοῦ ἁγιασμοῦ κεκοσμημένοι καί περιαργυρωμένοι
- 7 περιζώνια ἀργυρά μέ τὰς ..... των ὅλα ὁμοῦ βάρος δραμ. 900
- 11 κανδήλια καί ἐν θυμιατόν ἀργυροῦν βάρος δρ. 950
- 1 εὐαγγέλιον περιαργυρωμένον
- 2 εἰκόνας, ἡ μὲν τῆς Θεοτόκου, ἡ δὲ τοῦ Ἁγίου Ἰωάννου τοῦ Θεολόγου μέ ἐνδύματα ἔμπροσθεν ἀργυρά.
- 1 ἱερόν ποτήριον μέ μίαν λαβίδα ἀργυρά βάρος δραμ. 117
- 1 τρικέρι (λυχνία) ἀργυρά βάρος δραμίων 200
- 13 ἐπιτραχήλια μεταξωτά τετριμμένα
- 9 ἀέρηδες μεταξωτοὶ διαφόρων εἰδῶν
- 2 πεπαλαιωμένα ἱερά καλύμματα
- 1 κάλυμμα μονῆς ἱερᾶς τραπέζης τζιένι
- 7 φελόνια ἐξ ὧν τὰ μὲν ἔξ μεταξωτά παλαιά, τὸ δὲ βαμβακερόν
- 3 στοιχάρια
- 2 ὑπογονάτια παλαιά
- 3 ζευγάρια ὑποκάμισα κεντημένα διαφόρων εἰδῶν
- 1 κομμάτι πανὶ λινόν διὰ σκέπασμα τῆς ἱερᾶς τραπέζης

- 3 φελόνια βαμβακερά και 3 στοιχάρια
- 1 ένδημίσιον ιερόν.

Μετά την καταγραφήν των εν τῷ κιβωτίῳ εὑρεθέντων ὡς ἄνω, κατεγράφησαν, ἐτέθησαν πάλιν εἰς τό αὐτό κιβώτιον τά αὐτά εἶδη καί ἐκαρφώθησαν τά κιβώτια περιτυλιχθέντα ὡς ἦσαν καί πρότερον μέ τās ταινίας καί ἐσφραγίσθησαν.

Ἐν Σίφνῳ τήν 13 Μαΐου 1844

Ὁ Ἐπιτροπικός τοῦ Ἀρχιερέως Ὁ Εἰρηνοδίκης Ὁ Δήμαρχος
Νεόφυτος Βενιέρης Ἰωάννης λ. Γκίνης* Ν. Καμπάνης

Διά τό ἀκριβές τῆς ἀντιγραφῆς
Τήν 23 Μαΐου 1844 ἐν Ἐρμουπόλει
Ὁ Διοικητικός Γραμματεὺς Σύρου
(Τ.Σ.) ὑπογραφή⁹

* Ἐσφαλμένη ἀντιγραφή τοῦ Γκιών.

Τό ἄνωτέρω πρακτικό τῆς Ἐπιτροπῆς διαβιβάστηκε ἀρμοδίως στήν Γραμματεία τῶν Ἐκκλησιαστικῶν, ἡ ὁποία, ἀκολούθως, ἀπηύθυνε στόν Διοικητή Σύρου τό ἐπόμενο ἔγγραφο τῆς, μέ τό ὅποιο ἔδωσε ὁδηγίες γιά τήν τύχη τοῦ κειμηλιακοῦ θησαυροῦ τῶν μονῶν κατά κατηγορίες:

Ἀριθ. Πρωτ. 26283

Ἀριθ. Διεκ. 1393

Ἐν Ἀθήναις τῆ 8 Ἰουν. 1844

ΒΑΣΙΛΕΙΟΝ ΤΗΣ ΕΛΛΑΔΟΣ
Ἡ ΕΠΙ ΤΩΝ ΕΚΚΛΗΣΙΑΣΤΙΚΩΝ ΚΑΙ ΤΗΣ
ΔΗΜΟΣΙΟΥ ΕΚΠΑΙΔΕΥΣΕΩΣ ΓΡΑΜΜΑΤΕΙΑ
ΤΗΣ ΕΠΙΚΡΑΤΕΙΑΣ

Ἐπί τοῦ ὑπ' ἀρ. 1762.1733

Πρός τόν Διοικητήν Σύρου

Περί τῆς ἐκκλησιαστικῆς περιουσίας τῆς εὑρεθείσης μεταξύ τῶν ἰδιωτικῶνπραγμάτων τοῦ ἀποβιώσαντος ἐπισκόπου Μήλου

Εἰς τό ἔγγραφον ὑμῶν 23 τοῦ παρελθόντος μηνός ἀπαντῶμεν τά ἐξῆς:

Ἐκ τῶν σκευῶν καί ἱερῶν ἀμφίων τῶν ἐν τῇ περιφερείᾳ τῆς ἐπισκοπῆς Μήλου διαλυθεισῶν γυναικείων Μονῶν, ἅτινα ἦσαν παρακατατεθειμένα εἰς τήν ἐπισκοπήν Μήλου καί τῶν ὁποίων τό πρωτόκολλον ἀπογραφῆς διευθύνετε εἰς ἡμᾶς, προσκαλεῖσθε:

Α'. Τά μέν δύο περιαργυρωμένα ἱερά εὐαγγέλια, δύο ἕτερα ἱερά εὐαγγέλια, ὧν τό ἐν μέ ὀλίγον ἄργυρον εἰς τά ἄκρα, ἕτερον ἱερόν εὐαγγέλιον

9. Αὐτόθι.

περιαργυρωμένον, τήν μικράν εἰκόνα τῆς Θεοτόκου, κεκαλυμμένην ἐμπροσθεν μέ λεπτόν ὑποκάμισον ἀργυροῦν, τās δύο ἄλλας εἰκόνας, ὧν ἡ μέν τῆς Θεοτόκου, ἡ δέ τοῦ Ἀγίου Ἰωάννου τοῦ Θεολόγου μέ ἐνδύματα ἐμπροσθεν ἀργυρά, τούς ἐξ ἀέρας καί τά 5 καλύμματα τοῦ Ἱεροῦ Ποτηρίου, μεταξωτά, τό ἱερόν ποτήριον μετά τοῦ δισκαρίου, τοῦ ἀστερίσκου καί τῆς λαβίδος, ἀργυρά, ζυγίζοντα δραμ. 249 (;), τόν περιαργυρωμένον σταυρόν τοῦ ἀγιασμοῦ, τούς τρεῖς ἄλλους σταυρούς τοῦ ἀγιασμοῦ κεκοσμημένους καί περιαργυρωμένους, τό ἄλλον ἱερόν ποτήριον μετά λαβίδος, ἀργυρά ζυγίζοντα δρ. 117 - τούς μεταξωτούς ἀέρας, τά ἑπτὰ ἀργυρά περιζώνια μέ τās ταινίας των, ζυγίζοντα συνάμα δρ. 200 καί τό ἱερόν ἀντιμήνσιον. Ἄπαντα ταῦτα λέγομεν, χωρίσαντες ἀπό τῶν λοιπῶν, παρακαταθέσατε εἰς μίαν τῶν ἐν Σίφνῳ διατηρουμένων μονῶν τήν ἀσφαλεστέραν, παραδίδοντές τα εἰς τό μοναστηριακόν συμβούλιον ἐπί ἀποδείξει παραλαβῆς. Τῆς παραδόσεως πρέπει νά συνταχθεῖ τακτικόν πρωτόκολλον παρουσίᾳ τῶν Ἀρχῶν τῶν συνταξασῶν τήν ἀπογραφῆν καί τοῦ μοναστηριακοῦ συμβουλίου τό ὅποιον θέλει παραλάβει τά ἱερά ταῦτα σκεύη. Τό δέ πρωτόκολλον ἀφοῦ καταγραφεῖ εἰς αὐτό καί τό βάρος καί ἡ κατάστασις καί ἡ κομψότης, ἴσως δέ καί ἡ σπανιότης (;) καί κατασκευῆ ἐκάστου εἶδους καί ὑπογραφεῖ προσηκόντως, θέλετε τό ἀποστείλει εἰς ἡμᾶς.

Β'. Τās δέ πέντε ἀργυράς κανδήλας, βάρους δραμ. - τό ἀργυροῦν θυμιατήριον, βάρους δραμ. 130 - τά τρία ζεύγη ἀργυρῶν περιζωνίων, ὧν τό ἐν περιεχρυσωμένον, ζυγίζοντα δρ. 65, τό ἕτερον ἀργυροῦν θυμιατήριον, βάρους δραμ. 150 - τό ἀργυροῦν κανδήλιον βάρους δρ. 75 - τά ἕνδεκα ἄλλα κανδήλια καί ἐν θυμιατήριον ἀργυρά, βάρους δρ. 950 καί τήν ἀργυράν λυχνίαν βάρους δρ. 200, ἅπαντα ταῦτα παραδώσατε εἰς τήν ἀρμοδίαν Οἰκονομικήν Ἀρχήν, διά νά φροντίσῃ αὕτη περί τῆς ἀσφαλοῦς ἀποστολῆς των εἰς τό Ὑπουργεῖον τῶν Οἰκονομικῶν. Ἐάν τίς τῶν αὐτόθι εὐπορωτέρων ἱερῶν ναῶν ἔχει ἀνάγκην, νά ζητήσῃ καί ἀγοράσῃ παρ' αὐτῆς τῆς Οἰκονομικῆς Ἀρχῆς ἐπί μερικῇ ἐκτιμῆσει τοιαῦτα σκεύη, διά νά παρακατατεθοῦν εἰς τό ἀποθεματικόν Ταμεῖον τῆς ἐπικρατείας ἐν ᾧ φυλάσσονται ὅλα τά ὅμοια ἀργυρά σκεύη τῶν ἄλλων διαλελυμένων μονῶν.

Τῆς παραδόσεως θέλει συνταχθεῖ εἰς διπλοῦν τακτικόν πρωτόκολλον παρουσίᾳ τῶν Ἀρχῶν ἐνώπιον τῶν ὁποίων ἐγένετο ἡ ἀπογραφή καί τοῦ Οἰκονομικοῦ Ἐπιτρόπου· τό ἐν τῶν πρωτογράφων τοῦ πρωτοκόλλου θέλετε διευθύνει εἰς ἡμᾶς.

Γ'. Τά ἱερατικά ἄμφια, τουτέστιν 22 φελόνια, ὧν τά μέν 13 μεταξωτά παλαιά, τά 4 βαμβακερά, τό ἐν κόκκινον μπαγασί - 14 στοιχάρια, ὧν τά μέν 5 μεταξωτά τετριμμένα, τά δέ 3 παλαιά καί σχεδόν ἄχρηστα - τά 2 μεταξωτά ὠράρια - τά 17 ἐπιτραχήλια μεταξωτά, ὧν τά μέν 4 μεταξωτά, τά δέ 3 κεντημένα - τά 2 παλαιά ἐπιγονάτια τά 3 σκεπάσματα τῆς

ἀγίας Τραπεζης, ὧν τό μὲν ἐν μεταξωτόν, τό δέ ἐκ πανίου λινού - καθὼς καί τά δύο παλαιά ἱερά καλύμματα - ὅλα ταῦτα ἐγκρίνομεν διά νά μὴν φθειρῶνται κείμενα ἄχρηστα, νά διανεμηθῶσιν εἰς τὰς ἀπόρους ἐνοριακάς ἐκκλησίας ἐπί ἀποδείξει τῆς Δημοτικῆς Ἀρχῆς, τηρούμενα μέ τήν δυνατήν προσοχήν, διά νά ἀποδοθῶσιν εἰς τό μετέπειτα ὅταν ζητηθῶσιν.

Δ'. Τά 2 σώματα μηναιῶν (βιβλία 24), ἡ Παρακλητικὴ καί τό ἐν τῶν Τριωδίων, τό ἐντυπον, νά ἀφεθῶσιν εἰς χεῖρας τοῦ Ἐπισκοπικοῦ Ἐπιτρόπου ἐπί ἀποδείξει, ἕωσοῦ διατάξωμεν τήν παράδοσιν των εἰς ὅποιον ἱερόν ναόν ἤθελεν ἔχει ἀνάγκη τοιούτων Βιβλίων, τό δέ ἕτερον Τριώδιον τουτέστι τό χειρόγραφον, προσκαλεῖσθε νά παραλάβετε καί διευθύνετε εἰς ἡμᾶς διά νά κατατεθῆ εἰς τήν Βιβλιοθήκην τῆς Γραμματείας ἢ τῆς Ἱερᾶς Συνόδου.

Ε' καί τελευταῖον. Ἐκ τῶν δεκαεξ βιβλίων τῆς Ἐπισκοπῆς κατά τόν εἰς τό διαληφθέν ἔγγραφον ὑμῶν ἐπισυνημμένον ὀνομαστικόν κατάλογον, ἀφοῦ παραδώσετε εἰς τόν Ἐπισκοπικόν Ἐπίτροπον τό δίτομον Κυριακοδρόμιον τοῦ Ν. Θεοτόκη ὁμοῦ μέ τά εἰς τό προηγούμενον ἄρθρον διαλαμβανόμενα 26 βιβλία τῆς ἀκολουθίας, διότι πιθανόν νά χρησιμεύσῃ καί αὐτό τό Κυριακοδρόμιον (Α' καί Β' τόμ.) εἰς τινά τῶν ἀπόρων ἐνοριακῶν ἐκκλησιῶν, διά νά ἀναγινώσκειται ἐπ' ἐκκλησίας ἢ ἐρμηνεῖα τῆς Εὐαγγελικῆς περικοπῆς ἢ ἢ μέτ' αὐτήν ἠθική ὁμιλία καθ' ἐκάστην Κυριακήν, τά λοιπά δώδεκα βιβλία τῆς Ἐπισκοπῆς παραλαβόντες ἀποστείλατε εἰς ἡμᾶς μετά τοῦ χειρογράφου ὡς προείπομεν Τριωδίου, ἐναποθέσατέ τα δέ ἢ εἰς κιβώτιον ἢ εἰς σακκίον, διά νά μὴ διαφθαρῶσι ὅσα μάλιστα ἐξ αὐτῶν εἶναι ἤδη ἡμιεφθαρμένα καί διευθύνάτε τα διά τοῦ Τελωνείου Πειραιῶς.

Προσδοκῶμεν τήν περί τῆς ἐκτελέσεως τῆς παρουσίας ἀπάντησίν σας.

Ὁ Ὑπουργός
(μονογραφῆ)¹⁰.

Σέ ἐκτέλεση τῶν ὀδηγιῶν τῆς Γραμματείας, συγκροτήθηκε στή Σίφνον Ἐπιτροπή, ἡ ὁποία ὑπέβαλε ἀρμοδίως τά ἐπόμενα δύο πρακτικά τῶν ἐνεργειῶν τῆς:

Α') Σήμερον τήν εἰκοστήν τετάρτην Ἰουλίου χιλιοστοῦ ὀκτακοσιοστοῦ τεσσαρακοστοῦ τετάρτου ἔτους ἡμέραν Δευτέραν τῆς ἐβδομάδος Π.Μ., ὁ ὑποφαινόμενος Ἀντώνιος Καντσελιέρης, Δημαρχιακός Πάρεδρος ἐκτελῶν χρέη Δημάρχου, κατά συνέπειαν τῆς ἀπό 17 Ἰουνίου π. μηνός ὑπ' ἀρ. 2138 διαταγῆς τῆς Β(ασιλικῆς) Διοικήσεως Σύρου, μεταβάς εἰς τήν κωμόπολιν Κάστρου τοῦ Δήμου τούτου ἐν τῷ Καταστήματι τῆς Μητροπόλεως, ἐπί παρουσίας τοῦ Εἰρηνοδίκου Σίφνου Ἰωάννου Α.

10. Αὐτόθι.

Γκιῶν καί τοῦ Ἐπισκοπικοῦ Ἐπιτρόπου κ. Νεοφύτου Βενέρη, ἐνηρηγῶσαμεν ἐκ συμφώνου καί οἱ τρεῖς τήν ἀποσφράγισιν τῶν περιεχόντων τά ἱερά σκεύη καί ἄμφια τῶν διαλυθέντων γυναικείων μονηδρίων τριῶν κιβωτίων καί σύμφωνα μέ τό ἐν ὀπισθογράφῳ τῆς αὐτῆς διαταγῆς Α' ἄρθρον τῆς ὑπ' ἀριθ. 26238 διαταγῆς τοῦ ἐπί τῶν Ἐκκλησιαστικῶν Ὑπουργείου, παρεδώσαμεν εἰς τό Συμβούλιον τῆς διατηρουμένης Μονῆς τῆς Βρύσεως, συγκείμενον ἀπό τοῦς κυρίους Δαμιανόν Βατῆν καί Νεόφυτον Κουζουρῆν ἱερομονάχους, ἐπί τῇ παρουσίᾳ καί τοῦ ἡγουμένου τῆς αὐτῆς Μονῆς κ. Νικηφόρου Συναδινοῦ τά ἐν τῷ μνησθέντι ἄρθρῳ Α' ἀναφερόμενα σκεύη καί ἄμφια, ὡς ἀκολουθῶς:

Δύο περιηργυρωμένα ἱερά Εὐαγγέλια, δύο ἕτερα ἱερά Εὐαγγέλια, ὧν τό μὲν ἐν μέ ὀλίγον ἄργυρον εἰς τά ἄκρα - καί ἕτερον ἱερόν Εὐαγγέλιον περιηργυρωμένον, τό ὅλον Εὐαγγέλια πέντε, ἀρ. 5, μίαν εἰκόνα μικράν τῆς Θεοτόκου κεκαλυμμένην ἐμπροσθεν μέ λεπτόν ὑποκάμισον ἀργυροῦν - δύο ἐτέρας εἰκόνας, ἐξ ὧν ἡ μία τῆς Θεοτόκου, ἡ δέ τοῦ Ἁγίου Ἰωάννου τοῦ Θεολόγου μέ ἐνδύματα ἐμπροσθεν ἀργυρά - ἐξ ἀέρας καί πέντε καλύμματα τοῦ ἱεροῦ ποτηρίου μεταξωτά - ἐν ἱερόν ποτήριον μετά τοῦ δισκαρίου, τοῦ ἀστερίσκου καί τῆς λαβίδος ἀργυρά ζυγίζοντα δρ. ἑκατόν τεσσαράκοντα, ἀρ. 140 - ἐν σταυρόν περιηργυρωμένον τοῦ ἁγιασμοῦ - τρεῖς ἄλλους σταυρούς τοῦ ἁγιασμοῦ κεκοσμημένους καί περιηργυρωμένους, ἔχοντας προσκεκολλημένους ὁ μὲν εἰς σταυρός μέ ὀλίγους μαργαρίτας, οἱ δέ δύο μέ μερζάνια καί λίθους λευκοῦς - ἐν ἕτερον ποτήριον μετά τῆς λαβίδος ἀργυρά ζυγίζοντα δρ. ἑκατόν δεκαεπτὰ ἀρ. 117 - ἐτέρους ἐννέα μεταξωτούς ἀέρας - ἐπτὰ ἀργυρά περιζώνια μέ τὰς ταινίας ζυγίζοντα συνάμα δρ. διακόσια, ἀρ. 200 - ἐν ἱερόν ἀντιμήνσιον.

Ἐπί τούτῳ συνετάχθη τό παρόν τῆς παραδόσεως πρωτόκολλον, τό ὁποῖον ὑπεγράφη παρά τῶν εἰρημένων Μοναστηριακῶν Συμβούλων καί τοῦ ἡγουμένου τῆς εἰρημένης Μονῆς τῆς Βρύσεως καί παρ' ἡμῶν τοῦ Α' Δημαρχικοῦ Παρέδρου ἐκτελοῦντος χρέη Δημάρχου, τοῦ Εἰρηνοδίκου καί τοῦ Ἐπισκοπικοῦ Ἐπιτρόπου.

Οἱ Σύμβουλοι τῆς Μονῆς τῆς Βρύσεως - Δαμιανός ἱερομόναχος - Νεόφυτος ἱερομόναχος	Ὁ ἡγούμενος Νικηφόρος Συναδινός	κωλυόμενος τοῦ Δημάρχου, Ὁ Δημάρχ. Πάρεδρος Α. Καντζιλιέρης
--	---------------------------------	--

Ὁ Εἰρηνοδίκης Σίφνου Ἰωάννης Α. Γκιῶν	Ὁ Ἐπισκ. Ἐπιτρ. Νεόφυτος Βενιέρης ¹¹
---------------------------------------	---

11. Αὐτόθι.

Β') Σήμεραρον τήν είκοστήν έννάτην 'Ιουλίου του χιλιοστοῦ ὀκτακοσιο-
στοῦ τεσσαρακοστοῦ τετάρτου ἔτους ἡμέραν Σάββατον Μ.Μ. μεταβάς ὁ
ὑποφαινόμενος Δημαρχιακός Πάρεδρος ἐκπληρῶν χρέη Δημάρχου ἐν τῷ
'Επισκοπικῷ Καταστήματι κατά συνέπειαν τῆς ὑπ' ἀριθ. 2138 τῆς 17
'Ιουνίου ἐ.ἔ. Διαταγῆς τῆς Β(ασιλικῆς) Διοικήσεως Σύρου, ἐνήρησα
ὄσα τό ἄρθρ. Β' καί Δ' τῆς ὑπ' ἀριθ. 26283 ὑπουργικῆς Διαταγῆς ἀνα-
φέρει καί ἐνώπιον τοῦ Εἰρηνοδίκου Σίφνου κ. 'Ιωάννου Α. Γκιών, τοῦ
'Επισκοπικοῦ 'Επιτρόπου κ. Νεοφύτου Βενέρη καί τοῦ ὑποτελώνου Σίφ-
νου κ. Γ. Μαροπούλου, ἀνοίξας τά τρία κιβώτια τῶν διαλελυμένων Μο-
ναστηρίων, ἐξῆξα τά ἐν τοῖς μνησθεῖσι ἄρθροις τῆς ὑπουργικῆς Διαταγῆς
διαλαμβανόμενα ἱερά ἀργυρά σκεύη ὡς ἀκολούθως:

– πέντε ἀργυράς κανδήλας βάρους δραμ. 300. τό ἀργυροῦν θυμιατή-
ριον βάρους δραμ. 130. τά τρία ζεύγη ἀργυρῶν περιζωνίων, ὧν τό ἐν πε-
ριχρυσωμένον, ζυγίζοντα δρ. 65. τό ἕτερον ἀργυροῦν θυμιατήριον βάρους
δραμ. 150. τήν ἀργυράν κανδήλαν βάρους δρ. 75. τά ἕνδεκα ἄλλα καν-
δήλια καί ἐν θυμιατήριον ἀργυροῦν βάρους δραμ. 950 καί τήν ἀργυράν
λυχνίαν βάρους δραμ. 200. καί ἐν τριώδιον χειρόγραφον. "Ἀπαντα ταῦτα
ἐναπέθεσα καί ἐσφράγισα εἰς κιβώτιον ἐνώπιον τῶν ἄνω εἰρημένων καί
παρέδωσα εἰς τόν πλοίαρχον Ζώρζη Σπεράντσα. 'Επί τούτω συνετάχθη
τό παρόν τῆς παραδώσεως πρωτόκολλον ὑπογραφέν παρ' ἐμοῦ, τοῦ
Εἰρηνοδίκου, τοῦ 'Επισκοπικοῦ 'Επιτρόπου, τοῦ ὑποτελώνου καί τοῦ πα-
ραλαβόντος αὐτά.

'Ο παραλαβών πλοίαρχος
= Ζώρζης Σπεραστάς

'Ο Δημαρχ. Πάρεδρος
ἐκτελ. χρέη Δημάρχου
Α. Καντζιλλιέρης

'Ο Εἰρηνοδίκης
'Ιωάννης Α. Γκιών

'Ο 'Επισ. 'Επίτροπος
Νεόφυτος Βενιέρης

'Ο Ὑποτελ.
Γ. Μαρόπουλος¹²

Ὅπως προκύπτει ἀπό τ' ἄνωτέρω, ὁ κειμηλιακός θησαυρός τῶν δύο
γυναικείων μονῶν διασκορπίστηκε ἐντός καί ἐκτός τῆς Σίφνου, ἄγνωστο
δέ τί ἀπέγιναν ὄσα ἀντικείμενα παρακατατέθηκαν στή Μονή τῆς Βρύσης,
ὅπως καί ἐκεῖνα τῆς διαφορᾶς Μοσχούτη-Καλαμάρα. Ἀπό τό καθολικό
τοῦ Χρυσοστόμου μάλιστα φαίνεται πῶς ἀφαιρέθηκαν καί εἰκόνες, ὅπως
τῆς Ἁγίας Αἰκατερίνης «μέ κορῶνα» ἡ ὁποία δέν ὑπάρχει πλέον, ἄν καί
εἶχε καταγραφεῖ στόν κατάλογο πού κατέστρωσε ὁ ἔπαρχος τό 1834¹³.

12. Αὐτόθι.

13. Βλ. ἄνωτέρω, σελ. 47.

Στό ἴδιο καθολικό ὑπῆρχε, κατά παλαιότερη μαρτυρία, ἔτους 1680, καί
εἰκόνα «τῶν Βαϊοφόρων» γιά τήν κατασκευή τῆς ὁποίας εἶχε συνεισφέρει
δέκα ρεάλια ἡ μοναχή Μακαρία Νικολάου Γεωργίου Γερώνουμου¹⁴, ἡ
ὁποία δέν καταγράφηκε στόν ἄνωτέρω κατάλογο τοῦ 1834 ἀπό τόν
ἔπαρχο. Δέν ἀποκλείεται βέβαια νά εἶχε ἀφαιρεθεῖ πρίν ἀπό τή διάλυση
τῶν μονῶν ἢ καί κατ' αὐτήν.

III') ΕΙΚΟΝΟΓΡΑΦΙΚΟΣ ΔΙΑΚΟΣΜΟΣ

Στά καθολικά καί τῶν δύο μονῶν διασώζεται εἰκονογραφικός διάκο-
σμος ἀξιόλογης τέχνης.

1. Ἅγιος Ἰωάννης Χρυσόστομος.

α) Εἰκόνα τῆς Παναγίας «ἡ Ἀμόλυντος» (Διαστάσ. 0,86x0,84).
Φέρει τήν ἐπιγραφή «Δέησις τῆς δούλης | τοῦ Θεοῦ (Εὐ)φιμίας μοναχῆς
| Ζαχαρίας μοναχῆς καί τῆς συνοδίας αὐτῆς | (κ)αί καλῆς | αχνηθ' =
1659, 'Ιουλλίου κβ'».

β) Εἰκόνα ὁ Ἰησοῦς Χριστός (Διαστ. 0,83 x 0,84), «'Ο Βασιλεὺς
τῶν βασιλευόντων καί μέγας ἀρχιερεύς», Ἀχρονολόγητη - 17ου αἱ.

γ) Εἰκόνα τοῦ Χρυσοστόμου. (Διαστάσ. 0,92 x 1,11). Φέρει τήν ἐπι-
γραφή «Χεῖρ Ἀθανασίου ἱεροδιακόνου Σιφνίου» καί εἶναι «Δέησις τῆς
δούλης τοῦ Θ(ε)οῦ Ζα(χ)αρίας μοναχῆς καί ἡγουμένης τῆς ἱερᾶς |
μονῆς ταύτης ἀφνη' = 1758».

δ) Εἰκόνα «'Η Πυρφόρος Ἀνάβασις τοῦ Ἁγίου Ἐνδόξου Προφήτου
'Ηλιοῦ» (Διαστάσ. 0,85 x 1,12). Φέρει τήν ἐπιγραφή «Δέησις τῆς δού-
λης τοῦ Θεοῦ | Ζαχαρίας μοναχῆς | καί τῶν γονέων αὐτῆς | 1753».

ε) Εἰκόνα «Οἱ Ἅγιοι Τρεῖς Παῖδες ἐν τῇ καμίνῳ» (Διαστάσ. 0,94 x
1,12). Ἐπιγραφή «Δέησις Θεονίμφης Μακαρίας | Μελανθίας Μηλιανῆς
τῶν μοναζουσῶν». Ἀχρονολόγ., 18ου αἱ.

στ) Εἰκόνα «ὁ Ἄρχων Μιχαήλ». (Διαστάσ. 0,74 x 1,03), Ἐπιγρα-
φή: «Δέησις τῶν δούλων τοῦ Θεοῦ Θεοτίμης μοναχῆς καί Φλου(ρέν)-
τζας Μελισσοῦ καί τῶν γονέων αὐτῶν. 1753».

ζ) Εἰκόνα «'Η Ζωοδόχος Πηγῆ». (Διαστάσ. 0,63 x 1,23). Χρονολ.
1782.

η) Εἰκόνα «'Η Φυγή εἰς Αἴγυπτον». (Διαστάσ. 0,93 x 1,12). Ἀχρο-
νολ. 18ου αἱ.

θ) Βημόθυρα Ὁραίας Πύλης.

Στό ἄνω μέρος ὁ Εὐαγγελισμός τῆς Θεοτόκου, κάτω ἀριστερά ὁ Ἅγι-
ος Νικόλαος καί δεξιὰ ὁ Ἅγιος Χαράλαμπος ὀλόσωμοι. Ἔργο 18ου αἱ.

14. Συμεωνίδη, Μοναστήρια, σελ. 70.

ι) Θυρόφυλλα Πρόθεσης.

Ἄνω εἰκονίζεται ὁ Εὐαγγελισμὸς καὶ κάτω ὁ Ἅγιος Ἰωάννης Χρυσόστομος, ἀριστερά, καὶ δεξιὰ ὁ Ἅγιος Βασίλειος. Ἔργο καλῆς τέχνης τῶν μέσων τοῦ 17ου αἰ.

ια) Παραστάσεις ἀπὸ τὸ Πάθος τοῦ Κυρίου.

Σέ τέσσερις παράλληλες σειρές ἐπὶ τοῦ τέμπλου, ἔντεκα τὸν ἀριθμὸ. Εἰκονίζου τὴν Ἀποκαθήλωση, τὸν Ἐπιτάφιο Θρῆνο, τὴν Ταφή, τὴν προδοσίαν τοῦ Ἰούδα, τὸν Κύριο ἐνώπιον τοῦ ἀρχιερέως, τὴν Μαστίγωση, τὴν Σταύρωση, ἐνώπιον τοῦ Πιλάτου, τὸ συμβούλιον τῶν ἀρχιερέων, ἐρχόμενον ἐπὶ Σταυρὸν καὶ Ἴδε ὁ Ἄνθρωπος.

ιβ) Φορητὲς εἰκόνες

– Εἰκόνα τοῦ Ἁγίου Γεωργίου σὲ προσκυνητάριο. Ἐπιγραφή: «*Δέησις τῆς δούλης τοῦ Θεοῦ Παρθενίας μοναχῆς. 1754*».

– Εἰκόνα τοῦ Ἁγίου Ἰωάννου Θεολόγου, στήν προσκομιδῆ. Ἐπιγραφή: «*ρωκς´*» = 1826.

– Δίπτυχο στήν προσκομιδῆ, ἐπὶ τοῦ ὁποῦ διακρίνονται τὰ ὀνόματα «*Μνήσθητι Κύριε ἰωαννικίου πατριάρχου, Μακαρίου... καὶ Ἀγαπίου τῶν ἀρχιερέων...*».

– Κουβούκλιο ἐπιταφίου στό ἱερό βῆμα μέ τὴν ἐπιγραφή:

«*ΟΡΑΣ ΕΤΑΙΡΕ ΤΗΝ ΠΑΡΟΥΣΑΝ ΖΩΓΡΑΦΙΑΝ;*

ΚΑΙ ΤΙΣ ΑΥΤΗΝ Ο ΑΝΑΚΑΙΝΙΣΤΑΣ; ΜΑΡΘΑ ΜΑΡΘΑ ΚΑΙ ΜΗΡΟΦΟΡΑ ΜΟΝΑΧΑΙ ΤΗΣ ΜΟΝΗΣ ΤΑΥΤΗΣ. ΣΥ ΔΕ ΤΟ ΜΝΗΣΘΗΤΙ ΚΥΡΙΕ ΥΠΕΡ ΑΥΤΩΝ ΦΩΝΕΙ, Ἴνα καὶ ὁ Κριτῆς αὐτάς ἀποδέχη + 1830 +».

2. Ἅγιος Ἰωάννης Θεολόγος Μογκοῦ

Εἰκόνες ἐπισημαινόμενες ἀπὸ τὸν κ. Θεολόγο Χρ. Ἀλιπράντη:

α) Ὁ Ἅγιος Ἰωάννης ὁ Θεολόγος. Ἔργο τοῦ 15ου αἰ., πιστὸ ἀντίγραφο ὁμοίου τῆς ἱερᾶς μονῆς Θεολόγου Πάτμου.

β) Ἡ Παναγία Βρεφοκρατοῦσα. Ἐπιγραφή: «*Δέησις τῆς δούλης τοῦ Θεοῦ | Ζηνοβίας Μοναχῆς | κ(αί) Λιώνη Γαβαλᾶ. Χεῖρ Ἐμμανουήλ ἱερέως Σχορδίλη*».

γ) Χριστὸς Παντοκράτωρ. Ἐπιγραφή: «*Μνήσθητι τῆς | δούλης τοῦ Θεοῦ | Μελανίας Μοιναχῆς καὶ καθηγουμένης Καλινίκου συνδρομητρ(ι-ὦν) 1807*».

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 6ο

ΟΙ «ΕΠΙΓΡΑΦΕΣ» ΤΗΣ ΦΥΤΕΙΑΣ

Τὸ ἔτος 1957 δημοσιεύτηκαν¹, μεταξύ ἄλλων ἐπιγραφῶν τῆς Σίφνου, καὶ δέκα χαρακτηριζόμενες «*χαραγματικές*», ὅχι δηλαδή ἐπιγραφές σὲ μάρμαρο ἢ σὲ εἰκόνες, ἀλλὰ χαραγμένες μέ ὀξύ ὄργανο σὲ σοβάδες τῶν τοίχων διαφόρων ἐρειπωμένων κελλιῶν τῆς Φυτειᾶς. Τὸ περιεχόμενο τῶν ἐπιγραφῶν αὐτῶν, ἰδιαίτερης, πράγματι, σημασίας, ἔκανε μεγάλη ἐντύπωση, δημοσιεύτηκαν ἄρθρα στίς τοπικὲς ἐφημερίδες, ἀναδημοσιεύτηκαν ἀπὸ ἄλλες καὶ γενικὰ ἔγινε μεγάλος θόρυβος γιὰ τὸ σημεῖον περιεχομένου τους. Ὅμως, πολὺ σύντομα, οἱ ἐν λόγω ἐπιγραφές κρίθηκαν δυσμενῶς καὶ χαρακτηρίστηκαν ὡς μὴ ἔγκυρες. Τοῦτο δέ, τόσο γιὰ τὸν εἶχον ἐπισημανθεῖ καταλλήλως οἱ ἐπιφάνειες στίς ὁποῖες φέρονταν ὅτι εἶχαν χαρακτεῖ, ὥστε κάθε ἀναζήτησή τους ν' ἀποβεῖ μάταια, ὅσο καὶ γιὰ τὴν παρόμοιες ἐργασίες τοῦ ἰδίου ἐρευνητῆ-συγγραφέα, σχετικὲς μέ χαραγμάτα ἄλλων περιοχῶν, ἔτυχαν ἀπὸ κριτικὸς σφοδρῶν ἐπικρίσεων, ἀκόμη καὶ δυσαρέστων χαρακτηρισμῶν («*ἔχουν μυθιστορηματικὸν χαρακτήρα*», «*ἡ μέθοδός του εἶναι ἀντιεπιστημονικὴ χρήζει ἀφορισμῶν, ὑπερβολῶν, παρανοήσεων, συγχύσεων*» κ.ἄ.)².

Ἔτσι, οἱ ἐπιγραφές τῆς Φυτειᾶς, τίς ὁποῖες, τελικὰ, εἶδε μόνος ὁ ἐκδότης τους, ὡς ἀνεπιβεβαίωτες ἀπὸ τρίτους (πού μάταια τίς ἀνεζήτησαν λόγω, ἀκόμη, καὶ τῆς περίπλοκης ἢ ἀόριστης περιγραφῆς τῶν θέσεων τῶν ἐπιφανειῶν στίς ὁποῖες «*χαρακτεῖται*») κρίνονται, ἂν μὴ τί ἄλλο, ἐπισημαστέες. Παρόλο τοῦτο, τόσο γιὰ τοὺς ἐνδιαφερομένους νὰ πληροφορηθοῦν τὸ περιεχόμενό τους, ὅσο καὶ γιὰ τὴν ἱκανοποίησιν τοῦ σκοποῦ τῆς παρούσης ἐργασίας, πού εἶναι ἡ συγκέντρωση τῶν διάσπαρτων πληροφοριῶν γιὰ τίς δύο μονές, καταχωρίζονται ἐδῶ αὐτούσιες, ὑπὸ τίς ἀνωτέρω ἐπιφυλάξεις. Ἄν ποτέ προσκομίζονταν, ἀπὸ ἄλλες πηγές, πρόσθετες μαρτυρίες, πού θά

1. Μιχ. Χαρ. Γκητάκου, Ἄνεκδοτοι Ἐπιγραφαὶ καὶ Χαραγμάτα ἐκ Βυζαντινῶν καὶ Μεταβυζαντινῶν Μνημείων τῆς Ἑλλάδος, (ἐν Ἀθήναις 1957), σελ. 112 ἐπόμε.

2. Βλ. βιβλιοκρισίαν τοῦ βιβλίου τοῦ ἰδίου συγγραφέα «*Τὰ χριστιανικὰ μνημεῖα τῆς Στεμνίτης κλπ.*» στήν Ἐπετηρίδα Ἐταιρείας Βυζαντινῶν Σπουδῶν, τόμ. ΚΘ' (1959), σελ. 480-485 ἀπὸ τὸν κ. Τάσο Ἀθ. Γριτσόπουλο. Στὸ ἴδιο μ' αὐτὸν πνεῦμα καὶ ὁ Α. Ευγγόπουλος, στὰ «*Πελοποννησιακά*», τόμ. Γ-Δ (1958-59).

βεβαίωναν τό περιεχόμενό τους, τοῦτο ἀσφαλῶς θά ἦταν πρὸς ὄφελος τῆς ἱστορίας τῆς μονῆς καί αὐτῆς τῆς Σίφου.

ΟΙ ΕΠΙΓΡΑΦΕΣ

Ἄριθ. 163

«Ἐνταῦθα ἔζησεν ὁ σοφός, τοῦ γένους διδάσκαλος κ((αί)) μοναχός [- - -] | γαλουχήσας ἐν Πν((εὔμα))τι Κυ((ρίου)) τούς [- - -]» (μαθητάς του, προφανῶς).

Ἐχαράχθη ἐπὶ τῆς Ν. πλευρᾶς τοῦ τετάρτου κατὰ σειρὰν κελλίου τῆς Α. πλευρᾶς τοῦ περιβόλου τῆς Μονῆς Χρυσοστόμου.

Ἄριθ. 164

«Στούς 9 Ἰουλίου | 1543 κοῦρσοι | κτύπησαν τό Κάστρον».

Ἐχαράχθη ἐπὶ τῆς Δ. ἐσωτερικῆς πλευρᾶς τοῦ ἐν τῷ δευτέρῳ ὀρόφῳ κελλίου ὀρθομένου πρὸς τὴν Α. πλευρὰν τοῦ περιβόλου τῆς αὐτῆς Μονῆς.

Ἄριθ. 165

«Ἐν μηνί Μαρτίῳ 17 τοῦ 1626 | κούρσαροι ἐπετέθησαν εἰς λιμένα Κάστρου | κυριεύσαντες οἰκίας 14 καί διόσαντες | τά πέριξ ἀπῆλθον, σύν αἰχμαλώτοις 30».

Ἀναγράφεται πλησίον τοῦ ἐξετασθέντος ὑπ' ἀριθ. 164 χαραγματος.

Ἄριθ. 166

«Μάχες στό Κάστρο | Ἐκκετικὸς δέομαι ραχμ'» (= 1640).

Ἐχαράχθη ἐπὶ τῆς Α. ἐσωτερικῆς πλευρᾶς κελλίου κειμένου ἐπὶ τῆς Α. πλευρᾶς τοῦ περιβόλου τῆς αὐτῆς Μονῆς.

Ἄριθ. 167

«1687 | ἔπεσε τό Κάστρο | τῆς Ἀθήνας».

Ἄριθ. 168

«1687 | Χαμός στό | Κάστρο τῆς Ἀθήνας».

Ἀμφότερα τά χαραγματα ταῦτα ἐχαράχθησαν ἐσωτερικῶς ἐπὶ κελλίων τῆς Α. πλευρᾶς τοῦ περιβόλου τῆς αὐτῆς Μονῆς.

Ἄριθ. 169

«Ὁ † Μονεμβασίας | † Χρύσανθος | πέθανε μάρτυς | [[σ]]τῆ φυλακῆ».

Εὑρίσκεται ἐπὶ τῆς Ν. πλευρᾶς τοῦ τρίτου κατὰ σειρὰν κελλίου τῆς Α. πλευρᾶς τοῦ περιβόλου τῆς αὐτῆς Μονῆς.

Ἄριθ. 170

«ραχπζ' (= 1687) Παγερός χειμών».

Ἐχαράχθη ἐπὶ κελλίου τῆς Α. πλευρᾶς τοῦ περιβόλου τῆς αὐτῆς Μονῆς.

Ἄριθ. 171

«Παῖδες γέροντες γυναῖκες διασωθέντες, τῶν ὀνύχων τοῦ πάνου αἰμοβόρου | Χασεκῆ ἔφθασαν ἀπὸ Ἀθήνας | λόγῳ ἀσθενείας ἐνετίησιν 1789».

Ἀναγράφεται ἐπὶ κελλίου τῆς Β. πλευρᾶς τῆς αὐτῆς Μονῆς.

Ἄριθ. 172

«Ἐν μηνί Φεβρουαρίῳ σωτηρίου ἔτους ραχγγ' (= 1653) | τῆ εὐλογίᾳ τῆς Ἐκκλησίας ὁμόσαμεν | τὴν τῆς πατρίδος ἐλευθερίαν».

Ἐχαράχθη ἐπὶ λίθου εἰς κελλίον τῆς Β. γωνίας τοῦ περιβόλου τῆς ἐν Σίφῳ Μονῆς τοῦ Χρυσοστόμου.

* * *

Ἄν οἱ ἀνωτέρω ἐπιγραφές εἶχαν ἐπισημανθεῖ καταλλήλως, συντηρηθεῖ καί διασφαλιστεῖ μὲ ἐπιστημονικό τρόπο, ἡ ἱστορία τῆς Μονῆς εἶχε, πράγματι, νά ὠφεληθεῖ πολλά. Θά εἶχε λ.χ. προσδιοριστεῖ ὡς παλαιότερη χρονολογία ἀναφορᾶς σ' αὐτὴν τό ἔτος 1543 (χάραγμα ἀριθ. 164), ἐνῶ τώρα θεωρεῖται τό 1650. Ἐπίσης, θά ἦταν σπουδαῖο νά θεωρεῖται ὁ χῶρος τῆς ἔδρα ἐπαναστατικῆς ὀργάνωσης πού ἰδρύθηκε τό 1653 (χάραγμα ἀριθ. 172), σέ ἐποχὴ δηλ. πού τά δεινά τῶν Ἑλλήνων ἀπὸ Βενετούς καί Τούρκους (κατὰ τόν μεταξὺ τους μακρυχρόνιο πόλεμο, 1645-1669), ἀλλὰ καί πειρατῶν καί κουρσάρων, ἦταν δυνατὸν νά τοὺς ὠθήσει στή συγκρότησή της. Ἀκόμη, ὅτι σ' αὐτὴν ἔζησε καί δίδαξε σοφός μοναχός καί διδάσκαλος (χάραγμα ἀριθ. 163), ὥστε ἡ Μονή ν' ἀναγνωρίζεται καί ὡς σχολεῖο πού λειτούργησε σέ χρόνους παλαιούς. Τέλος, θά εἶχαν ἀποφευχθεῖ καί οἱ αὐθαίρετες θέσεις καί ἀπόψεις, πού ἐπισημάνθηκαν στό 1ο κεφάλαιο, οἱ σχετικὲς μὲ τὴν ἱστορία τῆς μονῆς, ἀφοῦ προῆλθαν, κατὰ κύριο λόγο, ἀπὸ τίς ἐν λόγω ἐπιγραφές, μὲ τὴν προσθήκη καί ἱκανῆς φαντασίας.

Ἄριθ. 163
Ἐκκετικὸς δέομαι ραχμ'
1640

Τό χάραγμα ὑπ' ἀριθμ. 163 κατὰ τόν ἐκδότη του.

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 7ο

ΗΘΙΚΑ ΣΚΑΝΔΑΛΑ ΜΟΝΑΖΟΥΣΩΝ ΣΕ ΚΟΙΝΩΝΙΑ (ΑΝΑΓΚΑΣΤΙΚΗΣ;) ΑΝΟΧΗΣ ΗΘΙΚΩΝ ΣΚΑΝΔΑΛΩΝ

1. Κατά τὰ χρόνια τῆς Ἐπανάστασης τοῦ '21, ἐπικράτησε στή Σίφνο, ὅπως καί στά ἄλλα νησιά, κλιῖμα ἀναρχίας. Ὑποκινητές οἱ, ὡς τότε, προύχοντες πού ἔβλεπαν νά παραγκωνίζονται ἀπό τή διοίκηση τοῦ τόπου καί νά ἀπειλοῦνται τά οικονομικά τους συμφέροντα¹. Ἡ κατάσταση αὐτή κράτησε ἀρκετά χρόνια μέ ἀποτέλεσμα νά ἐπέλθει κοινωνική ἀπορρύθμιση, διασάλευση τοῦ οικονομικοῦ συστήματος (ἄρνηση πληρωμῆς φορολογιῶν, ἰδιωτικῶν ὑποχρεώσεων, καταπάτηση μοναστηριακῶν κτημάτων κ.λπ.), ἀλλά καί ἐπικράτηση μεγάλης ἠθικῆς διαφθορᾶς σέ ὅλες τίς κοινωνικές τάξεις καί αὐτοῦ τοῦ Κλήρου. Ὁ τοποτηρητής τῆς μητροπόλεως Σίφνου, ἐπίσκοπος πρώην Μοσχονησιῶν Βαρθολομαῖος, ἔγραψε, μεταξύ ἄλλων, στίς 4-1-1824 πρὸς τόν μινίστρο τῆς Θρησκείας, ὅτι «τῶν σταυροπηγιακῶν καλογήρων αἱ κεφαλαί ἐπῆραν ἀέρα καί ζοῦν ἀτάκτως καί φαυλοβίως»². Δηλ. ἀκόμη καί οἱ μοναχοί καί μοναχές τῶν τεσσάρων σταυροπηγιακῶν μονῶν, μέ τόν ἰσχυρισμό ὅτι προΐσταμένη τους Ἀρχή ἦταν τό Οἰκουμενικό Πατριαρχεῖο, ἔκαναν ὅ,τι ἤθελαν καί διαβιοῦσαν κατά τρόπο ἀνοίκειο γιά τό σχῆμα τους. Φαίνεται μάλιστα ὅτι τά πράγματα ἐπῆραν μεγάλες διαστάσεις γιατί, κατά τήν ἀμέσως ἐπομένη περίοδο, τήν καποδιστριακή, τό ζήτημα ἀπασχόλησε καί τόν ἴδιο τόν κυβερνήτη πού κινητοποίησε τίς τοπικές Ἀρχές γιά τήν πάταξη τῆς διαφθορᾶς. Πρέπει νά σημειωθεῖ ὅτι τόν Ἰω. Καποδίστρια θά ἐνημέρωσε σχετικῶς ὁ Σίφνιος ὑπουργός του τῆς Παιδείας Νικόλ. Χρυσόγελος, ὁ ὁποῖος εἶχε ἄμεση ἀντίληψη τῆς ἀνηθικότητος πού ἐπικρατοῦσε στό νησί. Ἄν καί ἡ ὑπάρχουσα ἀλληλογραφία ἐπὶ τοῦ θέματος ἀναφέρεται μόνο σέ μονάζουσες, καί μάλιστα ἐκεῖνες τοῦ μοναστηριοῦ τοῦ Θεολόγου, τό ὅποιο, ὅπως

1. «Σιφνιακά», τόμ. Α' / 1991, σελ. 5-60.

2. Συμεωνίδη, *Μοναστήρια*, σελ. 41.

σημειώνεται, «ἐστάθη πάντοτε σκανδαλῶδες διά τήν ἄσεμνον διαγωγῆν των»³, ἡ ἀνηθικότητα φαίνεται πῶς εἶχε προσλάβει μεγάλες διαστάσεις καί στά λαϊκά στρώματα. Γιά τίς μονάζουσες στή Φυτεῖα, ἀντίθετα, δέν γίνεται λόγος γιά ἠθικά σκάνδαλα αὐτῆ τῆν ἐποχή. Παρόλο τοῦτο, ἡ ἀνάγκη λήψης μέτρων γιά τήν πάταξη τῆς ἀνηθικότητος στοὺς μοναστηριακοὺς χώρους, περιέλαβε καί αὐτές. Στίς ἐντολές τοῦ Κυβερνήτη πρὸς τόν Διοικητὴ Σίφνου νά λάβει αὐστηρά μέτρα «διά νά παύση τέλος πάντων ἡ ἀκάθεκτος κακοήθεια ἢ καθυβρίζουσα μέν τά θεῖα, φέρουσα δέ βλάβην εἰς τήν κοινωνίαν καί καταισχύνην εἰς τήν νῆσον ταύτην», ὁ Διοικητής εἰσηγήθηκε, μεταξύ ἄλλων, «ὅσαι μονάζουσαι εἶναι πλέον ἀνεπίδεκτοι τῆς ἠθικῆς βελτιώσεως, ὡς σεσηπῶτα μέλη τῆς κοινωνίας ταύτης, νά ἐξέλθωσι τῶν μοναστηρίων καί ἐν ταυτῶ νά διατάξῃ ἡ Γραμματεία αὐτῆ τόν ἀρχιερέα νά δώσῃ τήν ἄδειαν νά νυμφευθῶσιν, ὅσαι ἐξ αὐτῶν θέλουσι»⁴. Ἀκόμη, ὑπέβαλε καί σχέδιο Κανονισμοῦ ἐσωτερικῆς λειτουργίας τῶν γυναικείων μοναστηρίων, τόν ὁποῖο, ἐφ' ὅσον ἤθελε ἐγκρίνει ἡ Κυβέρνηση, θά ἐκαλοῦντο ν' ἀποδεχτοῦν ὅλες οἱ μοναχές. Ἐάν ὅμως «καμμία ἐξ αὐτῶν δέν ἤθελε συγκατατεθῆ εἰς τό μέτρον τοῦτο τῆς Σ(εβαστῆς) Κυβερνήσεως, νά ἐξέρχεται εἰς διάστημα δέκα ἡμερῶν καί νά ἡμπορῇ ἐλευθέρως νά ὑπανδρεύεται».

Ὅπως φαίνεται ἀπό τίς ἀνωτέρω διαπιστώσεις καί εἰσηγήσεις τοῦ Διοικητῆ Σίφνου α) ὁ ἀριθμὸς τῶν μοναζουσῶν πού διαβιοῦσαν μέ ἐλευθεριότητα φαίνεται πῶς δέν ἦταν μικρός καί β) ἐπρόκειτο, προφανῶς, γιά νέες στήν ἡλικία μοναχές, ἱκανές νά συνάμουν γάμο μέ τοὺς ἄνδρες πού διατηροῦσαν σχέσεις. Ἀκόμη, ἀπό τό περιεχόμενο τοῦ Κανονισμοῦ ἐσωτερικῆς λειτουργίας τῶν γυναικείων μονῶν πού πρότεινε καί πού περιεῖχε αὐστηρές περιοριστικὲς διατάξεις, συμπεραίνεται ὅτι, ὡς τότε, συνέβαιναν τὰ ἀντίθετα.

Τό κείμενο τοῦ Κανονισμοῦ ἔχει ὡς ἐξῆς:

Σχέδιον ἰδιαιτέρας Διατάξεως τῶν δύο γυναικείων μοναστηρίων τῶν κατά τήν νῆσον Σίφνον.

α") Θέλει εἶναι ἡ θύρα τοῦ μοναστηρίου κλεισμένη πάντοτε καί τὰ κλειδιά θέλει κρέμονται εἰς τό ἡγουμενεῖον. Ὅταν ἔλθῃ τίς πρὸς ἐπίσκεψιν συγγενῆς τινός καλογραίας, οἷον ἀδελφός ἢ πατήρ ἢ ἄλλος τίς τῶν ἐμπορευομένων μέτ' αὐτῶν κατά προσδιορισμένην πάντοτε ὥραν, δηλ. μίαν ὥραν πρὸ τῆς μεσημβρίας, ὅπως μίαν μετά ..... καί ὄχι ἄλλοτε κατ' οὐδένα λόγον καί πρόφασιν, δίδεται ἡ ἄδεια εἰς τήν ἡγουμενήν καί

3. Αὐτόθι, σελ. 42.

4. Αὐτόθι, σελ. 74.

ἀφ' οὗ ἢ ἴδια ἢ ἄλλη τις ὑπ' αὐτὴν συγχωρήση τὴν εἴσοδον μέχρι προσδιορισμένου τόπου πλησίον τῆς θύρας καὶ πληροφορηθεῖσα περὶ τῆς δικαιολογημένης αἰτίας, φέρει τὴν ζητούμενην μετὰ τὴν ἀπαιτούμενην σεμνότητα καὶ ἀφ' οὗ ὑπ' ὄψιν τῆς πάντοτε, τελειώσει ὅσον ἦτον χρεῖα ἀναχωρεῖ εὐθύς ὁ προσελθὼν καὶ κλείεται πάλιν ἡ θύρα.

β^ο) Ὅταν θέλη ἐξέρχονται διὰ συλλογὴν λαχάνων ἢ ἄλλων παρομοίων χρεῶν των, δὲν θέλουν εἶσθαι ὀλιγώτεροι τῶν πέντε καὶ πάντοτε συνοδευόμενοι μετὰ μίαν ἢ μετὰ δύο τῶν πρεσβυτέρων καὶ ταῦτα πάντα μετὰ τὴν ἀδειαν τῆς ἡγουμένης διὰ τὴν εἶναι αὕτη πλέον προσεκτικὴ διὰ τὴν ἀπουσίαν αὐτῶν.

γ^ο) Νὰ μὴ ἐξέρχεται οὐδεμία πρὸς ἐπίσκεψιν συγγενῶν, ἐκτός γονέων, ἀδελφῶν ἢ ἄλλου ἐπέχοντος τόπον παρομοίων συγγενῶν καὶ τοῦτο δύο φορές κατὰ μῆνα (καὶ προσωρινῶς) ἢ νέα θέλει συνοδεύεται πάντοτε μετὰ μίαν τῶν πρεσβυτέρων, ἧτις κατὰ τὴν αὐτὴν ἡμέραν συνοδευομένη, χρεωστεῖ νὰ ἐπανέρχεται πρὸς τὸ κελλίον τῆς σεμνοφοροῦσα καὶ χαρακτηριστικὸν φέρουσα τοῦ μοναχικοῦ τάγματος.

δ^ο) Ἄν τις ἐκ τῶν πολλὰ οἰκείων συγγενῶν ἀσθενεῖ καὶ κινδυνεύει, νὰ ἡμπορεῖ νὰ διαμείνη δύο ἢ τρεῖς ἡμέρας πλησίον του καὶ μετὰ τὴν ἐπιζυγμένην ἀνάρρωσιν τοῦ ἀσθενοῦς ἢ μετὰ τὴν ἀποβίωσίν του νὰ ἐπανέρχεται εἰς τὸ μοναστήριον, δίδουσα ἐν ταυτῷ λόγον τῶν πρακτικῶν τῆς πρὸς τὴν ἡγουμένην.

ε^ο) Νὰ ἐκλεχθῶσιν ἐξ πρεσβύτεροι ἀπὸ τὸ ὄλον τοῦ Τάγματος μετὰ τὴν συναίνεσιν τῆς ἡγουμένης καὶ μετὰ τὴν συγκατάθεσιν τοῦ ἀρχιερέως, ὥστε νὰ προβλέπουν τὰ περὶ οἰκονομίας τοῦ ὄλου, αἱ ὁποῖαι ἡμποροῦν νὰ ἐξέρχονται συνεχῶς εἰς τὴν πόλιν καὶ νὰ προμηθεύουν πᾶν εἶδος ἀναγκαῖον ἡ κάθε μία.

στ^ο) Ὅσοι ἄνδρες διὰ τὰς ἐργασίας τῶν μοναστηρίων πρέπει νὰ εἰσέρχονται εἰς τὸ ἡγουμενεῖον, ὅπου θέλει παρευρίσκονται αἱ πρεσβύτεροι, αἱ παρὰ τῆς κοινότητος ἐκλεχθεῖσαι καὶ θέλουν διατάττει μετ' αὐτῶν τῶν ἐργατῶν τὰ ἀναγκαῖα διὰ τὴν κάθε μίαν χωρὶς νὰ ἡμπορῇ οὐδεὶς ἐξ αὐτῶν νὰ εἰσέλθῃ ἰδιαιτέρως εἰς κελλίον.

ζ^ο) Ὅταν διὰ τὰς ἐπισήμους ἡμέρας ἤθελε κάμη χρεῖαν ἱερέων νὰ φάλλωσι πανηγύριον, θέλει προσκαλεῖται ὁ ἀρχιερεὺς ἢ ἐπίτροπος αὐτοῦ νὰ συγχωρῇ εἰς ὁποῖους τῶν ἱερέων αὐτός ἤθελε ἐγκρίνη καὶ μετὰ τὴν ἱεροπραξίαν, νὰ ἐξέρχονται εὐθύς.

η^ο) Ὁ διαμένων ἐφημέριος εἰς τὸ μοναστήριον δὲν θέλει εἶναι ὀλιγώτερον τῶν πενήντα χρόνων.

θ^ο) Οὐδεὶς τῶν ἀνδρῶν δὲν θέλει εἰσέλθῃ χάριν προσκυνήσεως, καθότι γίνεται πρόσχημα καὶ πρόφασις αἰσχροῦ καὶ βδελυροῦ σκοποῦ του.

ι^ο) Ἄν τις τῶν ξένων ἐθνῶν χάριν περιεργείας ἤθελε ζητήσῃ τὴν

εἴσοδον, νὰ μὴν ἡμπορῇ νὰ εἰσέλθῃ, εἰμὴ μετὰ τῆς τοπικῆς Ἀρχῆς ἢ τοῦ Ἀρχιερέως.

ια^ο) καὶ τελευταῖον. Τὸ Διοικητήριον θέλει δώσῃ εἰς τὴν ἡγουμένην ἐγγράφους ἀδείας ἐπισήμους διὰ τὴν ἐφοδιάζῃ αὕτη ἢ ἡγουμένη ὅσας τῶν καλογραιῶν ἐξέρχονται κατὰ τὴν πόλιν καὶ ἅμα ἐπανέλθωσι, θέλουν ἐπιστρέφουν καὶ τὸ ἐγγράφον.

Ἄφ' οὗ ἤθελε γενῆ ἢ περὶ τούτου Σ(εβαστή) διάταξις, θέλει διαβασθῇ ἐπὶ παρρησίαν, παρόντος τοῦ Διοικητοῦ καὶ τοῦ Ἀρχιερέως. Καὶ εἰ μὲν καμμία ἐξ αὐτῶν δὲν ἤθελε συγκατατεθῇ εἰς τὸ μέτρον τοῦτο τῆς Σ(εβαστῆς) Κυβερνήσεως, νὰ ἐξέρχεται εἰς διάστημα δέκα ἡμερῶν καὶ νὰ ἡμπορῇ ἐλευθέρως νὰ ὑπανδρεύεται»⁵.

3. Τὸ ἀνωτέρω σχέδιο Κανονισμοῦ καὶ ἔγγραφο τοῦ ἀστυνόμου Σίφνου καὶ τοῦ τοποτηρητῆ τῆς μητροπόλεως Βαρθολομαίου, μετὰ τὰ ὁποῖα βεβαίωσαν ὅτι τὰ ἔκτροπα συνεχίζονταν, ἀπέστειλε ὁ Διοικητὴς στὴ Γραμματεία τῶν Ἐκκλησιαστικῶν μετὰ τὸ ὑπ' ἀριθμ. 44/24-3-1830 ἔγγραφο του. Μετὰ τὸ τελευταῖο αὐτὸ εἰσηγήθη ἐπιπρόσθετο μέτρο τὴν ἐκδοσὴ κυβερνητικῆς διαταγῆς «νὰ μὴν εἰσέλθῃ πλέον οὐδεμία, ὡς μονασσοῦσα, πρὶν τῶν τεσσαράκοντα ἐτῶν»⁶, ὥστε ν' ἀποκλείονται τῶν μοναστηριακῶν χώρων οἱ νεώτερης ἡλικίας γυναῖκες καὶ οἱ ἀνήλικες, ἀφοῦ οἱ νέες «ἐκ τῶν μοναζουσῶν γυναικῶν» ἦταν ἐκεῖνες πού ἀμαύρωναν τὴν φήμη τῶν μοναστηριῶν, ἀλλὰ καὶ «κακοήθεις τινές» τῶν πολιτῶν. Στὰ μοναστήρια θὰ εἰσέρχονταν πλέον γυναῖκες πού ἐνσυνείδητα ἐπιθυμοῦσαν νὰ ἀκολουθήσουν τὸν μοναχικὸ βίον.

Περίεργο φαίνεται ὅτι ὁ Διοικητὴς, στὸ ἴδιο ἔγγραφο, ἀναφερόμενος, εἰδικώτερα, στὸ σχέδιο Κανονισμοῦ πού εἶχε συντάξῃ, σημείωσε πῶς τοῦτο, μετὰ τὴν ἔγκρισή του ἀπὸ τὴν Κυβέρνηση, θὰ ἐπιδίδονταν στὴν «ἡγουμένην» τοῦ ἐνός μόνο μοναστηριοῦ «τὴν ὁποίαν, κατὰ χρέος, τὸ Διοικητήριον, ἔχον πληροφορίας καὶ ἀποδείξεις περὶ τῆς σώφρονος καὶ σεμνῆς διαγωγῆς τῆς, τολμᾷ νὰ συστήσῃ πρὸς τὴν σεβαστὴν Κυβέρνησιν»⁷ σὰν ἀξιοσέβαστη προσωπικότητα. Ἐννοοῦσε, ὅπως θ' ἀναφερθεῖ κατωτέρω, τὴν ἡγουμένην τῆς μονῆς τοῦ Μογκοῦ, ὅπου τότε διαδραματίζονταν τὰ ἔκτροπα. Ἦθελε ὅμως νὰ ἐπισημάνῃ ὅτι ἡ ἡγουμένη ἦταν ἀδιαφιλονίκητα ἀξιοσέβαστο πρόσωπο καὶ ἠθικῆς διαγωγῆς, ὅμως ἀδυνατοῦσε νὰ τιθασεύσει τὴν νεώτερες μοναχές ἢ κάποιες ἀπ' αὐτές, ἐπὶ συνόλου 70 πού μόναζαν αὐτὴ τὴν ἐποχὴ στὴ μονή, ἀριθμὸς πράγματι μεγάλος μοναζουσῶν.

5. ΓΑΚ/Υπουργ. Παιδείας, Γ', 3, «Μοναστηριακά» (1832) ἀχρονολόγητα.

6. Συμεωνίδη, *Μοναστήρια*, σελ. 74.

7. Αὐτόθι.

Ἄν, τελικά, ἐγκρίθηκε καί τέθηκε σέ ἐφαρμογή ὁ ἀνωτέρω Κανονισμός τῶν γυναικείων μοναστηριῶν, ἢ ἂν μετά τήν ἐφαρμογή του, ἐξήλθαν κάποιες ἀπό τίς μοναχές τους καί ἐντάχθηκαν στό κοινωνικό πλαίσιο, εἶναι ἄγνωστο. Μία μόνο γνωστή περίπτωση, τῆς Αἰκατερίνης συζύγου Κων. Συριανοῦ, πρώην μοναχῆς τῆς Φυτειᾶς, ἡλικίας 48 ἐτῶν τό 1852⁸, δέν προσδιορίζεται ἂν ἐξήλθε τότε τῆς μονῆς καί νυμφεύθηκε ἤ κατά τό 1834 πού πραγματοποιήθηκε ἀναγκαστική ἔξοδος ὄλων τῶν μοναζουσῶν ἀπό τά μοναστήρια, λόγω διάλυσής τους.

4. Καί ἐνῶ δέν γνωρίζουμε λεπτομέρειες γιά τήν ἐξέλιξη τῶν πραγμάτων ἀπό τήν παρέμβαση τῶν τοπικῶν διοικητικῶν καί ἐκκλησιαστικῶν ἀρχῶν γιά τήν πάταξη τῆς διαφθορᾶς στά γυναικεῖα μοναστήρια, λίγα χρόνια ἀργότερα, τό 1833/1834, τό πρόβλημα ἐμφανίζεται ὀξύτερο, γεγονός πού ὀδηγεῖ στή σκέψη ὅτι ἡ παρέμβαση ἐκείνη δέν εἶχε ἐπιτυχία. Ὅχι δέ μόνο τοῦτο, ἀλλ' εἶχε προσλάβει μεγάλες διαστάσεις μέ ἐπέκτασή του καί σέ ἄλλες τάξεις πολιτῶν, ὅπως τοῦ ἱερατείου καί τῶν προυχόντων, σύμφωνα μέ ἐπίσημες καί ὀνομαστικές καταγγελίες τοῦ Ἐπαρχοῦ Μήλου πρὸς τή Νομαρχία. Στό σχετικό ἔγγραφο του ἐπεσήμαινε μάλιστα τόν κίνδυνο ἐξάπλωσης τῆς κοινωνικῆς διαφθορᾶς στό νησί μέ «ὀλέθρια ἀποτελέσματα ἐκ τῆς συνεχοῦς βιαιᾶς ἀποβολῆς (= ἐκτρώσεων) καί βρεφοκτονίας, ἣτις καί τὰς ἀποβαλλομένας ἀφανίζει καταντώνσας εἰς ἀθλίαν κατάστασιν καί τήν ἀνθρωπότητα ἀδικεῖ»⁹.

Πρόκειται ἀσφαλῶς γιά συγκλονιστική καταγγελία διαφθορᾶς τῶν ἡθῶν στή Σίφνο κατά τήν ἐποχή αὐτή πού ἐκπλήσσει! Ἦταν δέ ἡ καταγγελία πλήρως ἠλεγμένη ἀπό τόν ἴδιο τόν Ἐπαρχο, ὁ ὁποῖος ἔκανε αὐτοπρόσωπες ἔρευνες καί διαπιστώσεις κατά δύο περιοδεῖες του στό νησί τόν Ἰανουάριο καί Ἀπρίλιο τοῦ 1834. Κατά τήν πρώτη, ἔκανε αἰφνιδιαστική ἐπίσκεψη στό μοναστήρι τοῦ Μογχοῦ, τοῦ ὁποῖου «τὴν διαφθοράν τινῶν ἐκ τῶν μοναζουσῶν» ἐγνώριζε πρό πολλοῦ. Τῆ στιγμή λοιπόν τῆς ἀφιξῆς του ἐκεῖ «ὁ δημογέρον Μαρίνος Βᾶος, τὴν ἡλικίαν ὡς πενήντα ἐτῶν, νυμφευμένος καί μέ τέκνα ὑπανδρευμένα ἢ τῆς ὑπανδρείας», ὁ ὁποῖος ἦταν γνωστό ὅτι «διενυκτέρευεν εἰς τὴν αὐτὴν μονὴν εἰς τὰς ἀγκάλας τῆς παλακίδος τοῦ καλογραΐας, ὀνομαζομένης Φεβρωνίας Χανούτζου» ἀπό πολύ καιρό, «συνέπεσε νά ἐξέλθῃ πρό ὀλίγου καί νομίσας ὅτι μετέβημεν ἐπὶ τούτου δι' αὐτόν, ἐπροσποιήθη τὸν ἀσθενῆ μέχρι τῆς ἡμέρας τῆς ἀναχωρήσεώς μας. Ἐκτοτε δέν ἐνυκτέρευεν εἰς τὴν Μονήν, ἀλλὰ μετέφερε τὴν καλογραΐαν παλακίδα του εἰς μίαν οἰκίαν εἰς τὸ χωρίον Σταυρί, ἔχων εἰς τοῦτο σύμφρονον καί συνεργόν τὴν τότε ἡγουμένην Φεβρωνίαν».

8. Αὐτόθι, σελ. 48, ὑποσημ. 27.

9. Παράρτημα, ἔγγραφο ἀριθ. 8.

Κατά τὴ δεύτερη περιοδεία του, ἐπῆγε στοῦ Μογχοῦ γιά τὴν καταγραφή τῆς κτηματικῆς περιουσίας του, ἀλλὰ δέν βρῆκε ἐκεῖ τὴ Φεβρωνία Χανούτζου, ὅπως δ' ἀναγκάστηκε νά ὁμολογήσει ἡ ἡγουμένη Φεβρωνία, «ἔλειπε πρό ὀκτώ ἡμερῶν». Ὁ Ἐπαρχος «διέταξε τὴν καλογραΐαν νά ἐπιστρέψῃ εἰς τὴν μετάνοιάν της», ἀνέφερε δέ τὸ γεγονός στόν μητροπολίτη Σίφνου, ὁ ὁποῖος «ἀπέβαλε τὴν διεφθαρμένην ἡγουμένην καί ἀντεκατέστησεν ἄλλην ἐνάρετον». Ὁ Μαρίνος Βᾶος «βλέπων ἑαυτὸν ἐγκαταλελειμμένον ἀπὸ τὴν ἐρωμένην τοῦ καλογραΐαν, ἐμαίνετο ἀπὸ ἐκδίκησιν, ἀπεδίωξε τὴν σύζυγόν του καί ἤθελε νά βάλλῃ πῦρ εἰς τὴν οἰκίαν του. Ἀλλὰ μετ' ὀλίγον, διαλυθέντων τῶν γυναικείων Μοναστηρίων, ἐπαρηγορήθη ἀπολαύσας τὴν καλογραΐαν, τὴν ὁποίαν καί ἔθεσεν εἰς μίαν οἰκίαν εἰς τὸ χωρίον Σταυρί, εἰς τὴν ὁποίαν συζεῖ μετ' αὐτῆς».

Ἀνέφερε ἀκόμη ὅτι «ὁ δημογέρον κύριος Πέτρος Κ. Πᾶος, παρήλικος καί οὗτος καί ὑπανδρευμένος, κατοικῶν εἰς τὸ Κάστρον, συνευρίσκειται μετὰ τῆς συντέκνισσας του πρεσβυτέρας τοῦ παπᾶ-Νικολάου Ψυχῆ ὅταν δέ μεταβαίῃ εἰς τὸ Σταυρί, ἔχει τὴν ἀνύπανδρον αὐτῆς ἀδελφὴν. Ἐτερος Ἰωάννης Ἀλβανιτάκης, ὑπανδρευμένος καί οὗτος, συνευρίσκειται μετὰ τινος ἀνυπάνδρου ἀνεψιᾶς τοῦ δημογέροντος Γεωργίου Μάτσα καί μετὰ τῆς θείας αὐτῆς». Πρόσθεσε ἀκόμη ὅτι «ὁ ἱερομόναχος ἐκ τοῦ διαλυθέντος Μοναστηρίου τοῦ Ἁγίου Ἀρτεμίου, ἔχει τὴν σύζυγον τοῦ κυρίου Γεωργίου Σιργιάννη, ὥστε μὴ ὑποφέρων (ὁ τελευταῖος), ζῆ ἀποχωρισμένος εἰς ἰδιαιτέραν οἰκίαν». Κλείνοντας τίς καταγγελίες του ὁ Ἐπαρχος, ἀνέφερε ὅτι τὸ κακό «ἐξῆπλώθη εἰς ὅλας σχεδὸν τὰς τάξεις τῶν κατοικῶν τῆς Νήσου ἐκείνης, ἐξαιρέτως εἰς τὴν τῶν προυχόντων καί τοῦ ἱερατείου», τόση δέ ἦταν ἡ ἀσυδοσία τῶν σκανδαλοποιῶν, ὥστε δέν δίσταζαν «καί εἰς συμπόσιον νά συγκαλῆ ὁ εἰς τοὺς ἄλλους εἰς τὴν οἰκίαν τῆς ἐρωμένης», ὅπου διαδραματίζονταν «τὰ αἰσχίστα». Οἱ συνέπειες τοῦ κοινωνικοῦ αὐτοῦ ἐκτραχηλισμοῦ ἦταν ὀλέθριες, ἀφοῦ ἐπακολουθοῦσαν «βιαιᾶς ἀποβολές» (= ἐκτρώσεις) καί «βρεφοκτονίες»¹⁰.

Ἡ Νομαρχία Κυκλάδων ἀνέφερε τ' ἀνωτέρω στή Γραμματεία τῶν Ἐκκλησιαστικῶν, ἡ ὁποία ἀπήντησε μέ τὸ ἐπόμενο ἔγγραφο:

Ἀριθ. Πρωτ. 6985/66

Πρὸς

Ἐν Ἀθήναις τῆ 5 Ἰανουαρ. 1835

τὸν Νομάρχη τῶν Κυκλάδων

Ἐπὶ τοῦ ἀριθ. 9802 περί τῶν ἐν Σίφνῳ ἀθεμιτουργοῦμένων.

Καθ' ὅσον ἀφορᾶ τὸν ἐν Σίφνῳ ἱερομόναχον ἐκ τῆς διαλυθείσης μονῆς τοῦ Ἁγ. Ἀρτεμίου, καθὼς καί τὰς μοναχὰς τῆς διαλυθείσης μονῆς τοῦ

10. Αὐτόθι.

Μογγού και έν γένει τόν Κλήρον τής νήσου εκείνης, προσεκήθη διά τής Ίεράς Συνόδου ό κατά τήν έπισκοπήν Μήλου σεβασμιώτατος μητροπολίτης νά φροντίση τήν διόρθωσιν του κακού, καθ' όν διαταχθή παρά τής υπερτάτης έκκλησιαστικής άρχής καταλληλότερον τρόπον. "Όσον δέ περί τών κοσμικών, οί όποιοι συζώσι μέ παλλακίδας (αδιάφορον άν αὔται λέγονται μοναχαί), καθώς και τών συνεργούντων είς τάς τοιαύτας άθεμίτους συμβιώσεις, τά άρθρα 658 και 660 του Ποινικού Νόμου διέλαβον ήδη τά δέοντα και είς τήν έκκλησιαστικήν άρχήν δέν μένει άλλο παρά νά προτρέψη πνευματικώς μόνον τούς τοιούτους πρός μεταμέλειαν' εΐναι δέ τών καθηκόντων τής πολιτικής άρχής νά καταστήση διά τής άνηκούσης δικαστικής όδοϋ ένεργόν τόν νόμον, καθ' ήν περίπτωσιν οί άσελγαίνοντες ήθελον φανή άπειθειΐς είς τάς συμβουλάς του έπισκόπου.

Έν Αθήναις τή 5 Ίανουαρίου 1835¹¹

Ό Γραμματεΐς
(ύπογραφή).

Η Ίερά Σύνοδος, επίσης, στην όποία γνωστοποίησε τίς «άθεμιτοργίες» ή Γραμματεία τών Έκκλησιαστικών, άπήντησε μέ τό έπόμενο:

Άριθ. Πρωτ. 2348

ΒΑΣΙΛΕΙΟΝ ΤΗΣ ΕΛΛΑΔΟΣ

Άριθ. Διεκ. 1109

Η ΙΕΡΑ ΣΥΝΟΔΟΣ ΤΟΥ ΒΑΣΙΛΕΙΟΥ

Έν Αθήναις τήν 15 Ίανουαρίου 1835

Πρός τήν, επί τών Έκκλησιαστικών κ.τ.λ.
Β(ασιλικήν) Γραμματεΐαν τής Έπικρατεΐας

Έπί τής ύπ' αριθ. 42 διευθύνσεως, περί τών κατά τήν Σίφνον παρά κληρικών και λαϊκών συμβαινόντων άτοπημάτων.

Λαβούσα ύπ' όψιν ή Σύνοδος τήν πρός αὔτην διευθυνθεΐσαν αναφοράν του Νομάρχου Κυκλάδων μετά τής έπισυνημμένης αναφοράς του έπάρχου Μήλου και σκεφθεΐσα περί τών έν αὔταις διαλαμβανομένων, διέταξεν άυστηρώς τόν έπίσκοπον Μήλου νά περιορίση τόν κλήρον τής έπισκοπής του είς τά καθήκοντά του και ν' άποτρέψη τόν, έκ τής διαλυθείσης μονής του Αγίου Αρτεμίου, ιερομόναχον άπό του νά συζη μετά παλλακίδος καθώς και τάς έκ τής του Μογκού μοναχάς νά παύση άπό του νά θεωρούνται ώς τοιαὔται' νά συμβουλευΐση δέ και τούς λαϊκούς είς τήν κατά Χριστόν πολιτεΐαν και είς τά καθήκοντα του τιμίου πολίτου και περιμένει ή Σύνοδος ήδη τήν έκ τούτου διόρθωσιν, άλλ' έάν είς έναντίαν περιστασιν οί τοιούτοι άθεμιτοργούντες έπιμένωσι θέλοντες νά ζώσι φαύλας και νά προξενώσι σκάνδαλον είς τούς χριστιανούς, διετάχθη ό έπίσκοπος

Μήλου ν' αναφέρη έπομένως τούς τοιούτους έκ του Κλήρου πρός τήν Σύνοδον, διά νά λάβωσιν οὔτοι κατά τούς έκκλησιαστικούς Νόμους τήν άνήκουσαν παιδείαν πρός σωφρονισμόν τών άλλων.

Η Σύνοδος, λαβούσα τοιούτον μέτρον πρός τό παρόν περί τών κατά τήν Σίφνον συμβαινόντων άτοπημάτων, αναφέρει αὔτό πρός τήν Β(ασιλικήν) ταὔτην Γραμματεΐαν πρός πληροφορίαν της, και έπιστρέφει και τά έγγραφα.

Τά Μέλη

Ό Κορινθίας Κύριλλος, πρόεδρος.

† ό Αττικής Νεόφυτος - ό Βοιωτίας Παΐσιος
ό Αργολίδος Κύριλλος - ό πρώην Ηλείας Ίωνās.

Ό Γραμματεΐς
(Τ.Σ.) Θ. Φαρμακίδης¹²

4. Για ήθικά σκάνδαλα μοναζουσών στά γυναικεΐα μοναστήρια τής Σίφνου σέ προγενέστερους χρόνους, έχουμε κάνει λόγο και παλαιότερα¹³. Έγινε μάλιστα τότε και προσπάθεια αναζήτησης τών γενεσιουργών αιτίων τους μέ σχετική έπιτυχία. Ηδη θά πρέπει ν' αναφερθεΐ ότι, μολονότι οί μνεΐες ήθικών σκανδάλων σημειώθηκαν, κυρίως, σέ έποχές κοινωνικών αναστατώσεων, όπως λ.χ. πολέμων και δράσης πειρατών-κουρσάρων (βενετοτουρκικοί πόλεμοι του 17ου αΐ., ρωσοτουρκικοί του 18ου, Έπανάσταση του '21), δέν άποκλείεται τό «φαινόμενο» νά ήταν διαρκές μέ έξάρσεις κατά τίς περιόδους τών αναστατώσεων.

Τό ζήτημα είναι μεγάλης ιστορικής σημασίας, άφού τά γεγονότα δραματουργούνται σέ έποχές έντονα θρησκευτικοκρατούμενες, μέ ποικίλες έπιπτώσεις στό κοινωνικό σύνολο πού, παρ' όλα ταὔτα, διетήρησε αξιοθαύμαστα τή συνοχή του. Μολονότι τό θέμα χρήζει περαιτέρω έρεύνης για τήν άποκάλυψη και άλλων στοιχείων και λεπτομερειών για μιá συστηματικότερη άνάλυσή του, θά επιχειρήσουμε μέ τίς όσες γνωρίζουμε μαρτυρίες, τήν προσέγγισή του πού, πιθανόν, νά μήν απέχει πολύ τής πραγματικότητας.

Σύμφωνα, λοιπόν, μέ τά όσα αναπτύχθηκαν στά προηγούμενα, τά, κατά καιρούς, ήθικά σκάνδαλα μοναζουσών, άποδίδονται σέ νεαρές τροφίμους τών δύο μοναστηριών, είτε αὔτες είχαν περιβληθεΐ τό μοναχικό σχήμα, είτε όχι, κατά τά ήδη ιστορηθέντα (βλ. Κεφάλαιο 2ο, παράγρ. 2). Μπορούμε συνεπώς νά δεχτούμε ότι, βασική αίτία τής παρεκτροπής υπήρξε ή «συνήθεια» έγκλεισμού ή «άφιέρωσης» άνηλικών κοριτσιών στά μοναστήρια «πρίν φθάσωσι τήν ήλικΐαν καταλέξεως (= κατανοήσεως)

11. ΓΑΚ/ΓΕΔΕ (1833-1848), θυρίς 78-Φάκ. 6 «Μήλου Έπισκοπή».

12. Αὔτόθι.

13. Συμεωνΐδη, Μοναστήρια, σελ. 37-49.

τόν μοναδικόν (= μοναχικόν) βίον»¹⁴. Ἡ διαρκής δηλαδή παρουσία νεαρῶν κοριτσιῶν στά μοναστήρια, πού ἀθέλητα διαβιοῦσαν σ' αὐτά, ἀποτελοῦσε τόν πόλο ἔλξης τῶν ἀνδρῶν, γηγενῶν καί ξένων. Καί ἐνῶ ἡ ἐν λόγω «συνήθεια» μπορεῖ πράγματι νά ἄρχισε ἀπό εὐσέβεια, μέ τήν πάροδο τῶν χρόνων ἐκφυλίστηκε, σέ μεγάλο βαθμό, ἀπό ταπεινά ἐλατήρια, ἀφοῦ ἡ «προσήλωση» τῶν ἀνηλίκων ἔφτασε νά γίνεται «ἀπό τούς ἀδίκους γονεῖς καί οἰκείους αὐτῶν» προκειμένου νά ἰδιοποιηθοῦν τίς περιουσίες τους¹⁵. Ἐπόμενο ἦταν λοιπόν, ὅταν τά νεαρά ἐκεῖνα πλάσματα ἔφταναν στήν ἡλικία τῶν σωματικῶν μεταβολῶν καί ἀνησυχιῶν καί εἶχαν, παράλληλα, ὀχλήσεις ἀπό ἐπιτηδεῖους ἀρσενικούς, νά ἐνδίδουν στίς προκλήσεις μέ συνέπεια τή δημιουργία σκανδάλων. Δέν ἀποκλείεται μάλιστα τά περιστατικά αὐτά τῶν ἠθικῶν παρεκτροπῶν νά ὑπῆρξαν πολύ περισσότερα σέ ἀριθμό ἀπό τά ὅσα ἔχουν ἤδη ἀποκαλυφθεῖ. Τοῦτο δέ ἰδιαίτερα κατά τίς ἀφίξεις στό νησί πολεμικῶν πλοίων ἢ τίς παραμονές πειρατῶν-κουρσάρων, ἀνθρώπων τῆς βίας καί τῆς κραιπάλης, ἐναντίον τῶν ὁποίων κάθε ἀντίσταση ἦταν μάταιη. Ἀναφέρεται μάλιστα ὅτι οἱ Βενετοί, κατά τήν ἐποχή πού θαλασσοκρατοῦσαν στό Αἰγαῖο κατά τούς πολέμους τους μέ τούς Τούρκους (1645-1669, 1684-1699), εἶχαν μετατρέψει τό μοναστήρι τοῦ Χρυσοστόμου στή Φυτειά σέ «παρθενοφθορεῖο». Ἡ πληροφορία παραδίδεται ἀπό τόν γιατρό τοῦ λόρδου Βύρωνα Dray, πού ἐπισκέφτηκε τή Σίφνο μετά ἑκατό καί πλέον χρόνια ἀπό τήν παρουσία τῶν Βενετῶν στίς Κυκλάδες¹⁶. Ἡ μαρτυρία θά ἦταν χωρίς ἰδιαίτερη σημασία, ὡς γενική καί ἀόριστη καί προερχόμενη ἀπό προφορική παράδοση πού ἄκουσε ὁ Dray κατά τήν ἐπίσκεψή του στό νησί, ἂν δέν ὑπῆρχε καί ἄλλη ὅμοια, πολύ παλαιότερη καί πλησιέστερη στά γεγονότα. Κατ' αὐτήν, ὁ προϊστάμενος τοῦ καθολικοῦ καθεδρικοῦ ναοῦ τῆς Νάξου Smaragdo Ruggieri, ὁ ὁποῖος ἐπισκέφτηκε τή Σίφνο τό 1711 μέ ἐντολή τοῦ ἀποστολικοῦ ἐπισκέπτη Vincenzo Castelli γιά νά ἐπιθεωρήσει τή Λατινική Ἐκκλησία τοῦ νησιοῦ, ἔγραψε στήν ἔκθεσή του:

«Υπάρχουν δύο μοναστήρια ἑλληνίδων μοναζουσῶν, στά ὁποῖα δέν τηρεῖται ἡ ἀπαγόρευση εἰσόδου ἢ ἐξόδου αὐτῶν· (οἱ μοναχές) λειτουργοῦν καθημερινά στήν ἐκκλησία, φάλλοντες διάφορα τροπάρια· τό ἕνα ὀνομάζεται Ἁγιος Ἰωάννης Χρυσόστομος καί τό ἄλλο Ἁγιος Ἰωάννης Ἐὐαγγελιστής· στό πρῶτο ζοῦν βίο ἀκόλαστο καί ἔχει κακή φήμη, στό δεύτερο ὑπάρχει εὐταξία καί βίος ἐνάρετος...»¹⁷.

Τό μοναστήρι λοιπόν τῆς Φυτειᾶς εἶχε τότε, δέκα χρόνια μετά τή λή-

ξη τοῦ δεύτερου βενετοτουρκικοῦ πολέμου (1699), κακή φήμη. Θά μπορούσε μάλιστα νά ὑποθέσει κανεῖς ὅτι, ὅταν μετά τή λήξη τοῦ πρώτου πολέμου (1669), ὁ ἀρχιεπίσκοπος Σίφνου Ἀθανάσιος ὑπεστήριξε προφορικά ἐνώπιον τῆς Ἱερᾶς Συνόδου τοῦ Οἰκουμενικοῦ Πατριαρχείου (Ἀπρίλιος 1671) τό αἴτημα ἀνάδειξης τῆς Φυτειᾶς σέ πατριαρχικό σταυροπηγιο, ὥστε νά βρῖσκεται ὑπό τήν προστασία «καί σπέπην τῆς... τοῦ Χριστοῦ Μεγάλης Ἐκκλησίας», πράγμα, ὅπως ἐπεσήμανε, ἀναγκαῖο γιά πολλούς λόγους καί «διά πολλάς εὐλόγους αἰτίας» (πού δέν ἀπαριθμοῦνται στό σχετικό πατριαρχικό σιγίλλιο), τίς ὁποῖες ὅμως ἄριστα γνώριζε ὁ ἴδιος («ἄς φησὶν οἶδεν αὐτός»), νά εἶχε αὐτόν τό σκοπό· τήν περιστολή δηλαδή τῆς διαφθορᾶς ἀπό τή δράση τῶν ἐξωμοναστηριακῶν, πού θά εἶχαν πλέον νά ἀντιμετωπίσουν τό τουρκικό κράτος, λόγω προσβολῆς τοῦ πατριαρχικοῦ σταυροπηγίου, κατά τά προνόμια πού εἶχαν παραχωρηθεῖ στόν Οἰκουμενικό Θρόνο.

Ἡ ὑπόθεση αὐτή, εὐλογοφανής, ἀπορρέει ἀπό τή διατύπωση ἄλλης παραγράφου τοῦ ἰδίου σιγιλλίου, κατά τήν ὁποία: «ἀπαρעχέιρητον διατηρῆται (τό μοναστήρι) πάσης ἐνδεχομένης ἐμπειρίας καί προσβολῆς ἐπικινδύνου τῶν, κατά καιρούς, περιστάσεων»¹⁹. Δέν ἀποκλείεται τότε τά πράγματα τοῦ μοναστηριοῦ, ὡς πατριαρχικοῦ σταυροπηγίου πλέον, νά μπῆκαν σέ κάποια τάξη, τουλάχιστον ὡς τό 1684, ὅταν ἄρχισε ὁ δεύτερος βενετοτουρκικός πόλεμος καί ἡ συνακόλουθη κοινωνική ἀναστάτωση, ἂν καί κατά τό ἐνδιάμεσο χρονικό διάστημα (1669-1684) τῆς ἐπανάδου τῆς τουρκοκρατίας, ἔχουμε μαρτυρίες αὐθαιρεσιῶν κρατικῶν ὀργάνων, ὁμοτήτων Σκλαβούνων κουρσάρων καί τέλεσης δολοφονιῶν ἀπ' αὐτούς, κατά παραγγελία τρίτων, γιά ἐρωτικούς λόγους²⁰.

5. Τά ἀνωτέρω, πού ἀναφέρονται σέ παλαιότερους χρόνους, κατά τούς ὁποίους ξένα στοιχεῖα (ἄνδρες τῶν πολεμικῶν στόλων, πειρατές καί κουρσάροι ἀπό κάθε γωνιά τοῦ κόσμου) ἔδρασαν καί ἐπέδρασαν παρακμιακά στό νησί (καί τά ἄλλα νησιά), ἐπιφέροντας ἠθική διάβρωση σέ τμήμα, ἔστω, τῆς κοινωνίας του, μποροῦν, κατά συγκατάβαση, νά θεωρηθοῦν καταστάσεις ἀναπόφευκτες ἐνώπιον τῆς πραγματικῆς ἀδυναμίας τῶν κατοίκων νά ἀντισταθοῦν στούς ἀσύδοτους ἰσχυρούς. Ἐντύπωση ὅμως προκαλοῦν οἱ πράξεις ἠθικῆς παρακμῆς κατά τά χρόνια τῆς Ἐπανάστασης τοῦ '21 καί τά ἀμέσως ἐπόμενα, δεδομένου ὅτι σκανδαλοποιοί καταγγέλλονται μόνον ἐντόπιοι, γηγενεῖς λαϊκοί καί μοναχοί - μοναχές,

18. Βλ. τό κεφάλαιο 3ο τῆς παρουσίας, στό (β).

19. Αὐτόθι.

20. Σίμου Μιλτ. Συμεωνίδη, Ἐγκλήματα στή Σίφνο τοῦ 1675, περιοδ. Κυκλαδικά Θέματα, (Νοεμ.-Δεκ. 1984, χρόνος Α', τεύχ. 5), σελ. 272-274. Βλ. καί «Σιφνιακά», τόμ. Ζ'/1999, σελ. 70-71.

14. Αὐτόθι, σελ. 45.

15. Αὐτόθι.

16. Αὐτόθι, σελ. 33, ὑποσ. 5, ὅπου βιβλιογραφία.

17. SCPF/SCH. ARCIP., vol. 9, 77.322-324.

γεγονός που οδηγεί στη σκέψη ότι ικανό τμήμα ανθρώπων του λαού διαβίωσε με ελευθεριότητα, αδιάφορο στην τήρηση αρχών και κανόνων του κοινωνικού βίου. Πολύ πιθανόν μάλιστα τούτο να συνέβαινε πάντοτε.

Όπως ήδη αναφέρθηκε, ο έπαρχος, πέραν των ονομαστικών καταγγελιών του, έκανε λόγο για μεγάλη ήθικη διάβρωση σε ευρύτερα στρώματα του λαού και περί «*συνεχούς βιαίας αποβολής (= έκτρώσεων) και βρεφοκτονίας*», δηλ. για πράξεις συνεχώς επαναλαμβανόμενες που έγκυμονούσαν πλέον τον κίνδυνο εξάρθρωσης του κοινωνικού ιστού. Λίγα χρόνια πριν, στις 13 Δεκεμβρίου 1824, ο ύπουργός των Έσωτερικών Γρηγόριος Δικαίτος, με τό υπ' αριθμ. 152 έγγραφό του ζήτησε από τό Έκτελεστικό Σώμα τόν διορισμό του Μιχαήλ Καλονάρη στη θέση του Γενικού Γραμματέα της Έπαρχίας Σίφνου με αποβολή απ' αυτήν του Γιάννη Πανόριου, επειδή «*οὗτος είναι κακοφημισμένος ως κακόβιος, διότι αίσχρως ζεῖ μετά τινος γυναικός συγγενούς του, μετά της οποίας και έτεκνογόνησεν (και τούτο φέρει μεγάλην σύγχυσιν μεταξύ του λαού της Σίφνου και έπομένως βλάπτει τήν υπόληψιν της Διοικήσεως)*»²¹. Αποτελούσε δηλαδή πρόκληση της κοινής γνώμης ή διατήρηση στο άξιωμα του «κακόβιου» Γιάννη Πανόριου, που είχε αντίκτυπο και σ' αυτήν τήν Κεντρική Διοίκηση.

Έν πάση περιπτώσει, κατά τήν εποχή αυτή, ή κοινωνία της Σίφνου, αποτελούμενη από 4.500 περίπου κατοίκους (τό μεγαλύτερο μέρος των οποίων δέν ήταν βέβαια μειωμένης ήθικης), ταλανίζονταν από ήθικη διάβρωση, που είχε άπλωθει σε όλες τις τάξεις της, δηλ. των προυχόντων, εκκλησιαστικών, μοναχών-μοναζουσών κ.λπ., που έγκυμονούσε περαιτέρω κινδύνους για τή συνοχή τους, αφού αυτοί που έπρεπε να είναι υπόδειγμα βίου στα μάτια των πολλών ήταν παραδείγματα προς άποφυγήν. Οί έχέφρονες όμως των κατοίκων φαίνεται πως άντέδρασαν τότε έντονα για τήν πάταξη του κακού καταγγέλοντας στις άρχές ότι άκόμη και τά πανηγύρια αποτελούσαν αίτια διαφθοράς! Διαφορετικά δέν έξηγεῖται ή έντολή, από 4-1-1835, της Έρεās Συνόδου προς τόν μητροπολίτη Σίφνου Καλλίνικο, να λάβη «*μέτρα κατά των βακχικών έορτών εις τάς οποίας λαμβάνουν μέρος πολλοί χριστιανοί εις Σίφνον*»²². Σε άλλο έγγραφο οί έορτές αυτές χαρακτηρίζονται «*άδελφάτα ή κολλιεράτα*», κάτι δηλαδή διαφορετικό από τά τελούμενα, μέχρι και τις ήμέρες μας, πανηγύρια κατά τις έορτές των αγίων. Τά «*άδελφάτα ή κολλιεράτα*» ήταν διαφορετικές έορτές, κατά τις όποιες πανηγύριζαν τάξεις έργαζομένων, όπως

21. Παράρτημα, έγγραφο αριθ. 7.

22. Κ. Δυοβουνιώτου, Έγκύκλιοι και έγγραφα αποκείμενα έν τῷ Αρχείῳ του Αρχιερατικού Έπιτρόπου Κιμώλου, περιοδ. Έκκλησία (1935), τόμ. 13, σελ. 131-132.

άγροτῶν ή κτηνοτρόφων στη Σίφνο ή άλλων έπαγγελμάτων άλλου (των γνωστῶν συντεχνιῶν, λ.χ. ύποδηματοποιῶν, εμπόρων, γουναράδων κ.λπ.). Αύτες οί ειδικές έορτές της Σίφνου είχαν έπιζήσει από τήν άρχαιότητα, γι' αυτό και ή Έρεά Σύνοδος τις χαρακτήρισε «*βακχικές*», ειδωλολατρικές²³. Από κάποιες περιγραφές που έφτασαν ως έμας, κατέληγαν, λόγω οίνοποσίας, σε σημείο κραιπάλης, οί δε συμμετέχοντες, μετεμφισμένοι ποικιλότροπα ή και αναίσχυντα, άπεκδύονταν των ήθικῶν φραγμῶν. Στη Σίφνο αναφέρονται: α) τό «*Λωλοπανήγυρο*» της 1ης Φεβρουαρίου, που γίνονταν στον αλόγυρο της Παναγίας Γερανοφόρας, β) ό «*Πάστος*», καλοκαιρινή ποιμενική έορτή της 28/29 Ίουνίου των Αγίων Αποστόλων στο μοναστήρι των Φυρογίων, στην όποία συμμετείχαν και μοναχοί. Άλλοῦ γίνονταν τήν Τρίτη του Πάσχα, γ) «*ό χορός του κύρ Βοριά*» κ.ά. Άν λάβουμε υπόψη ότι τό έγγραφο της Έρεās Συνόδου εκδόθηκε στις 4-1-1835, πρέπει να θεωρήσουμε ότι αναφέρονταν στο «*Λωλοπανήγυρο*» της 1ης Φεβρουαρίου, τό όποιο και μόνο από τήν όνομασία του δηλώνει τά τελούμενα κατ' αυτό²⁴.

* * *

Σύμφωνα με τά όσα αναπτύχθηκαν μέχρι εδώ, μπορούμε να συμπεράνουμε ότι «*όσα κακοήθη τινές των μοναχῶν, μοναζουσῶν και άλλων*» έπραξαν, κατά καιρούς, άνεπίτρεπτα για τό μεγαλύτερο μέρος της κοινωνίας της Σίφνου, αποτελούν γεγονότα άναμφισβήτητα και πληγές αίμορροούσες μέσα στους αιώνες για λόγους και αίτίες που προσπαθήσαμε, κατά τό δυνατόν, να προσεγγίσουμε και έξηγήσουμε. Θά ήταν όμως άδικο να θεωρήσουμε, ειδικά για τά γυναικεία μοναστήρια του νησιού, ότι καθ' όλο τό μακρύ χρονικό διάστημα που λειτούργησαν (πρό 1650-1834) είχαν ως ρόλο τήν παραγωγή ήθικῶν σκανδάλων. Άντίθετα, κατά τά υπάρχοντα σπέρματα πληροφοριῶν, σ' αυτά έγκαταβίωσαν και γυναίκες εύλαβεῖς, διακρινόμενες για τή σεμνότητα και ταπεινοφροσύνη τους. Τό μοναστήρι του Μογκού λ.χ., ένῶ χαρακτηρίζεται γενικῶς ως «*άνεκαθεν σκανδαλώδες*», είναι βέβαιο ότι για μία μακρά περίοδο (1655 - μετά 1711), διακρίθηκε για τόν έναρετο βίο των μοναζουσῶν του και τή άφογη τυπική μοναστηριακή διακυβέρνησή του, που δίδαξε και έφήρμοσε ό

23. Φιλιπάκη, Τοπωνυμικόν, σελ. 227. Συμεωνίδη, Ίστορία της Σίφνου, σελ. 195, 205.

24. Υποθέτω ότι ή λέξη «κολλιεράτα», προέρχεται από τό ίταλικό ρήμα coglionare = περιπαίζω, κογιονάρω, περιγελῶ, χλευάζω, κοροϊδεύω με χοντρό τρόπο. Οί πανηγυριστές του «Λωλοπανήγυρο», μεταμφισμένοι αίσχρα και με έκφράσεις και χειρονομίες χυδαῖες, λόγω οίνοποσίας, περιέπαιζαν τό πλήθος που διασκεδάζε μαζί τους και τά άστεῖα πειράγματά τους, τά όποια οί έχέφρονες των κατοίκων θεωρούσαν άνηθικότητες, γι' αυτό και προσέφυγαν στην Έρεά Σύνοδο, προκειμένου να τεθεῖ τέρμα στην τέλεση παρομοίων πανηγυριῶν.

ἐφημέριός του λόγιος ιερομόναχος Παρθένιος Χαιρέτης, ἄνθρωπος μέ μεγάλη μόρφωση καί οὐμανιστικές ἀρχές, πρὸς τὸν ὁποῖο ἡ κοινωρία Σίφνου ἔτρεφε βαθύτατο σεβασμὸ καί ἐμπιστοσύνη²⁵. Ἐπειτα, τὰ μοναστήρια αὐτά, χρημάτισαν καί ὡς καθιδρύματα περιθάλψης ὀρφανῶν, διανοητικὰ ἀναπήρων, παιδιῶν παρανόμων σχέσεων καί ἐκθέτων. Τὸ ζήτημα τῶν ἐκθέτων, ἀρχαῖο φαινόμενο, ἀπασχολοῦσε τὸ Δῆμο Σίφνου ἀκόμη καί κατὰ τὸ 1847. Κατὰ ἐπίσημη μαρτυρία, σὲ τέλος τοῦ ἔτους τούτου (31 Δεκεμβρίου), ὁ δημοτικὸς εἰσπράκτορας Σίφνου ἔκοψε ἀπόδειξη πληρωμῆς τῆς τροφοῦ Μαρίας Χαραλ. Τάλπη, γιὰ τίς προσφερθεῖσες ὑπηρεσίες τῆς διατροφῆς ἐκθέτου μέχρι τῆς 18 Σεπτεμβρίου, ἀπὸ 23 Μαρτίου πού εἶχε βρεθεῖ τοῦτο²⁶. Τὸ κοινωνικὸ αὐτὸ θέμα-πρόβλημα, θὰ ἀπασχολοῦσε ἀσφαλῶς πολὺ περισσότερο τὴν Κοινότητα ἐπὶ τουρκοκρατίας, ὅταν ἡ «δράση» ἀνδρῶν τῶν πολεμικῶν στόλων καί τῶν πειρατῶν-κουρσάρων ἦταν ἀνεξέλεγκτη. Τί γίνονταν τὰ ἐκθετα μετὰ τίς τροφούς; Τὸ ἐρώτημα εἶναι ἀναπάντητο, ἐλλείπει στοιχείων.

Γιὰ τὸν ἀκριβέστερο, πάντως, προσδιορισμὸ τοῦ ρόλου πού διεδραμάτισαν τὰ γυναικεῖα μοναστήρια τῆς Σίφνου, ἀπαιτοῦνται περισσότερες γνώσεις μέ τὴν ἀποκάλυψη καί ἄλλων ἱστορικῶν μαρτυριῶν πού μέχρι σήμερα δέν ἔχουν προκύψει. Ἄλλωστε, πρέπει νὰ θεωρήσουμε ὅτι περίπου ὅμοιο ρόλο διεδραμάτισαν καί τὰ γυναικεῖα μοναστήρια τῶν ἄλλων Κυκλάδων, ὅπως συνάγεται ἀπὸ τὰ διαλαμβανόμενα σέ ἔγγραφο τῆς 31-1-1834 τῆς Ἱερᾶς Συνόδου πρὸς τὴ Γραμματεία τῶν Ἐκκλησιαστικῶν. Σ' αὐτὸ ἀναγράφονται τὰ ἑξῆς περίπου δυσεξηγήτα:

«...ὕπάρχουν ὄχι ὀλίγα καί γυναικῶν μοναστήρια καί τὰ περισσότερα αὐτῶν κεῖνται εἰς τὰς νήσους διὰ τινὰς ἐπικρατούσας εἰς αὐτάς (δηλ. τὰς νήσους) κακὰς συνήθειας...»²⁷.

Κατὰ τὴ διατύπωση τῆς ἀνωτέρω παραγράφου τοῦ ἐγγράφου τῆς Ἱερᾶς Συνόδου, ἡ ἴδρυση γυναικειῶν μοναστηριῶν στὰ νησιά, ὑπαγορεύτηκε ἀπὸ ἐπικρατούσες σ' αὐτά κακὰς συνήθειες! Ποιές ἦταν, ἀλήθεια, οἱ κακὰς αὐτές συνήθειες πού εὔρισκαν ἱκανοποίηση στοὺς γυναικειοὺς μοναστηριακοὺς χώρους; Μήπως λ.χ. οἱ «προσηλώσεις» μικρῶν κοριτσιῶν ἀπὸ εὐσέβεια ἢ δόλο τῶν γονέων κ.λπ., κατὰ παράβαση τῶν ἀρχῶν τοῦ μοναχισμοῦ; Ἡ καί ἄλλες, τίς ὁποῖτες γνώριζε ἡ Σύνοδος, ἀλλά, δυ-

στυχῶς, δέν ἀπαρίθμησε, ὅπως τῶν ἠθικῶν σκανδάλων καί τῶν γενεσιουργῶν αἰτίων τους, πού δέν γνωρίζουμε στίς λεπτομέρειες τους;

Ἡ ἐπισήμανση, πάντως, ὅτι οἱ «κακὰς συνήθειες» ἐπικρατοῦσαν καί στὰ ἄλλα νησιά, ἐπιτρέπει νὰ θεωρήσουμε ὅτι προῆλθαν ἀπὸ τίς ἴδιες ἐπιδράσεις καί κοινές ἀνάγκες τῶν νησιωτῶν ἀπὸ τὰ μακραῖωνα δεινά καί περιστάσεις πού ἀντιμετώπισαν οἱ κοινωρίες τους. Γνωρίζουμε λ.χ. ὅτι ἡ «ἀφιέρωση» ἢ ἐγκλεισμὸς στὰ γυναικεῖα μοναστήρια νεαρῶν κοριτσιῶν ἐφαρμόζονταν καί στὴ Σίκινο, νησί τῆς ἐπαρχίας τῆς ἀρχιεπισκοπῆς καί μετὰ μητρόπολης Σίφνου. Σχετικὸ εἶναι τὸ ἐπόμενο ἔγγραφο:

1820 Ἀπριλλίου 15

[Τ.Σ.]

Συμφωνήσαντες ἀναμεταξύ των, ὅ,τε κύρ Χατζῆ Ἰωάννης Μανωλέσης μετὰ τῆς καθηγουμένης τοῦ ἱεροῦ μοναστηρίου τῆς Ζωοδόχου Πηγῆς καί τῆς λοιπῆς ἀδελφότητος, τῆ βουλή καί θελήσει τῶν ἐπιτρόπων τῆς αὐτῆς μονῆς, νὰ στείλῃ καί νὰ ἀφιέρωσιν εἰς τὸ ρηθέν μοναστήριον τῆς Ζωοδόχου Πηγῆς τὴν θυγατέρα του Δεσποينوῦ, προσηλώνων ἐν αὐτῷ τῷ ἱερῷ μοναστηρίῳ ἀπὸ σήμερον γρόσια χίλια, ἧτοι νούμερο γρόσια 1.000, ἀπὸ τῶν ὁποῖων ἀσπρῶν τὸ διάφορον νὰ ἀπολαμβάνῃ τὸ παιδίον του τὴν ζωοτροφὴν αὐτοῦ ἀπὸ τὸ ἱερόν μοναστήριον ἐν ὄσῳ ζῆ, μετὰ δὲ τὸν θάνατον αὐτοῦ νὰ μένουν αὐτὰ τὰ ἄσπρα εἰς αὐτὴν τὴν μονήν, χωρὶς τινος προφάσεως ἢ ἀντιλογίας. διὸ καί εἰς τὴν περί τούτων ἐνδειξίν, ἐγένοντο δύο ἀπαράλακτα ἴσα, κρατῶν τὸ μὲν ἐν τῷ ἱερῷ μοναστηρίῳ, τὸ δὲ ἄλλο ὁ κύρ Χατζῆς ὑπογεγραμμένον παρὰ τῶν τιμιωτάτων ἐπιτρόπων τοῦ ἱεροῦ μοναστηρίου καί τῆς καθηγουμένης καί ἐσφραγισμένον τῇ σφραγίδι τῆς ἱερᾶς ταύτης μονῆς, εἰς ἀσφάλειαν.

«Κυπριανὴ μοναχῆ, καθηγουμένη τῆς ἱερᾶς ταύτης μονῆς τῆς ζωοδόχου πηγῆς καί αἱ σὺν ἐμοὶ ἀδελφαί, βεβαιοῦμεν.

«χατζῆ Ἰωάννης μανωλέσος στέργο καί βεβεόνο τὰ ἄνωθεν.

«ἀγγελέτος γαβαλᾶς καί ἐπίτροπος τοῦ ἱεροῦ μοναστηρίου βεβεῶ.

«Γεώργιος Παπαδόπουλος καντζελλάριος καί ἐπίτροπος τοῦ ἱεροῦ μοναστηρίου βεβαιῶ»²⁸.

Ὅπως ἀναφέρεται σέ ἄλλο ἔγγραφο γιὰ τὸ ἴδιο θέμα, ἡ θυγατέρα τοῦ χατζῆ Μανωλέσου, «οὔσα ἀσθενῆς ἐκ συναπαντήματος πονηροῦ»²⁹, δηλ. προσωπικότητα διαταραγμένη ψυχικά, θὰ ἐγκλείονταν στὸ μοναστήρι ἐφ' ὅρου ζωῆς τῆς, ἀφοῦ ἡ παραμονή τῆς στὸ κοινωνικὸ περιβάλλον ἦταν

28. ΓΑΚ/ΓΕΔΕ (1833-1848), θυρίς 90-φάκ. 9 (38-1), «Ζ. Πηγῆς μονὴ διαλελυμένη εἰς Μῆλον» (ἐννοεῖ ἐπαρχίας Μήλου).

29. Αὐτόθι.

25. Ἐμμεση ἀναφορά στὸν Παρθένιο Χαιρέτη ἔκανε ὁ ἀνωτέρω Smaragdo Ruggieri (βλ. ὑποσ. 17), δηλώνοντας ὅτι σ' αὐτὸν ὀφείλονταν ἡ καλὴ διοίκηση τῆς μονῆς τοῦ Μογκοῦ. Γιὰ τὸν Παρθένιο Χαιρέτη βλ. περισσότερα στὰ «Σιφνιακά», τόμ. Ε' /1995, σελ. 129, ὑποσ. 7 καί 9, ὅπου καί βιβλιογραφία.

26. Νικ. Προμπονά, «Ἐνα ἀποδεικτικὸν τοῦ 1847, ἐφημ. «Σιφνιακὴ Φωνή», φ. Ἰανουαρίου 1972, σελ. 4.

27. Συμειωνίδη, *Μοναστήρια*, σελ. 42.

προβληματική. Για τὰ ἔξοδά της, ὁ πατέρας της θά κατέθετε 1.000 γρόσια στή Μονή, ἡ ὁποία θά τὰ τόκιζε καί ἀπό τόν τόκο τους θά κάλυπτε τὰ ἐτήσια ἔξοδα τῆς ἄρρωστης. Ὁμοιο παράδειγμα ἔχουμε καί γιά τή μονή τῆς Φυτειᾶς, στήν ὁποία «ὁ Μουσουϊζές... ἔβαλεν ἐκεῖ τήν θυγατέρα του Πελαγίαν, ἥτις ἦτο τρελλή» μέ ἀφιέρωση ἑνός ἀμπελιοῦ κειμένου στή θέση Ἅγιος Στέφανος³⁰.

Διανοητικά ἀσθενεῖς δέχονταν καί τὰ ἀνδρικά μοναστήρια. Ἀναφέρουμε λ.χ. ἔγγραφο τῆς 1-3-1840 τοῦ ἡγουμενοσυμβουλίου τῆς μονῆς Τουρλιανῆς Μυκόνου πρὸς τήν Κυβέρνηση, μέ τό ὅποιο γνωστοποίησε «ὅτι εἰσῆλθον κατὰ τό 1837 εἰς τήν μονήν οἱ δύο φρενοβλαβεῖς χωροφύλακες Γεώργιος Λάμπρου καί Ἀδάμ Θεοδώρου Κριτοπούλου μέ μηνιαῖον μισθόν ἀνά 15 δρχ. ὁ καθείς καί μέχρι τῆς σήμερον δέν ἔλαβον κανέν ἱμάτιον παρά τῆς Μοιραρχίας πρὸς ἐνδυμασίαν των, ἀλλ' ἡ Μονή ἐφρόντιζε ἄχρι τῆς ὥρας περὶ αὐτῶν καί περὶ ἐνδυμάτων καί ὑποδημάτων...»³¹.

30. Συμεωνίδη, Μοναστήρια, σελ. 49.

31. ΓΑΚ/Μοναστηριακά, φάκ. 615.

ΜΕΡΟΣ Β'

Η ΔΙΑΛΥΧΗ ΤΩΝ ΓΥΝΑΙΚΕΙΩΝ ΜΟΝΩΝ ΚΑΙ ΤΑ ΜΕΤ' ΑΥΤΗΝ ΓΕΓΟΝΟΤΑ

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 1ο

Η ΑΝΑΚΟΙΝΩΣΗ ΤΗΣ ΔΙΑΛΥΧΗΣ, Η ΤΥΧΗ ΤΩΝ ΜΟΝΑΖΟΥΣΩΝ ΚΑΙ ΤΗΣ ΚΤΗΜΑΤΙΚΗΣ ΠΕΡΙΟΥΣΙΑΣ ΤΩΝ ΜΟΝΩΝ

1. Μέ Βασ. Διάταγμα τῆς 24 Φεβρ./9 Μαρτίου 1834 ἡ Ἀντιβασιλεία κατήργησε ὅλα τὰ γυναικεῖα μοναστήρια τοῦ Κράτους διατηρώντας μόνο τρία, ἓνα στή Στερεά, ἓνα στήν Πελοπόννησο καί ἓνα στά νησιά, στή Σαντορίνη. Σ' αὐτά θά μεταστεγάζονταν, ἐφ' ὅσον ἐπιθυμοῦσαν, οἱ μοναχές ὄλων τῶν μοναστηριῶν πού κατηργοῦντο, διαφορετικά ἔπρεπε νά ἐπιστρέφουν στούς συγγενεῖς τους. Ἡ ἀνακοίνωση τῆς κυβερνητικῆς ἀπόφασης στά μοναστήρια τῆς Σίφνου ἔγινε ἀπό τόν Ἐπαρχο Μήλου στίς 11 Ἀπριλίου 1834. Τό γεγονός ἀνεστάτωσε «τάς μοναζούσας ἀρξάμενας πάραυτα ν' ἀναχωρῶσι ἀπό τὰ μοναστήρια πλήρεις ἀπελπισίας καί κλαυθμῶν, ἐνῶ μάλιστα καί τινες ἐξ αὐτῶν ἦσαν καί ἀσθενεῖς»¹ καί μεγάλης ἡλικίας.

Ὁ ἔπαρχος συγκλονίστηκε ἀπό τόν θρῆνο τῶν μοναζουσῶν καί «παρεκίνησεν ὀλίγας ἐξ αὐτῶν, τάς πλέον γεροντοτέρας, μετὰ τῆς ἡγουμένης, εἰς τό νά μείνωσιν ἐντός τοῦ μοναστηρίου» ἐπειδή καί τὰ κτίρια, μέ πλήρη ἐγκατάλειψή τους, κινδύνευαν νά ἐρημωθοῦν. Ἡ Νομαρχία ὑπῆρξε ἀυστηρά ἀρνητική στήν ἐνέργεια τοῦ Ἐπαρχοῦ, δέν παρέλειψε δέ νά ἐνημερώσει γι' αὐτήν καί τήν Κυβέρνηση, ἡ ὁποία, διά τῆς Γραμματείας τῶν Ἐκκλησιαστικῶν, τῆς ἀπηύθυνε τό ἐπόμενο ἔγγραφο:

1. Συμεωνίδη, Μοναστήρια, σελ. 50.

Ἄριθ. πρωτ. 3639

Ἐπί τῶν Ἐκκλησιαστ. κλπ. Γραμματεία τῆς Ἐπικρατείας.

Πρός τόν Νομάρχη Κυκλάδων.

Ἐπί τοῦ ὑπ' ἀριθ. 4400 περί τῶν ἐν Σίφνῳ δύο γυναικείων μοναστηριῶν

Καλῶς ποιῶν τό Νομαρχεῖον διέταξε τόν Ἐπαρχον Μήλου νά ἐνεργήσῃ περί τῶν γυναικείων μοναστηρίων κατὰ τά Β. Διατάγματα. Τό Β. Διάταγμα εἶναι σαφές καί δέν ἐπιδέχεται παρεξήγησιν, οὐδέ τροπολογίας ἔχει ἀνάγκη. Εἰς τὰς μοναζούσας μένει ἐλεύθερον ἢ νά μεταβῶσιν εἰς τὰς οἰκίας των, ἂν ἔχουν πόθεν νά ζήσουν καί νά λάβουν ἐν καιρῷ διά δικαστικῆς ὁδοῦ τὰ κτήματα ὅσα νομίζουν ἀνήκοντα εἰς αὐτάς, ἢ νά μεταβῶν εἰς ἓν ἐκ τῶν διατηρουμένων μοναστηρίων καί νά διατρέφονται ἀπό τό προϊόν τῶν ἐργοχειρῶν των.

Ναύπλιον τήν 17 Μαΐου 1834

Ὁ Γραμματεὺς
(ὑπογραφή)²

Ἔτσι καί οἱ γεροντότερες καί ἀσθενεῖς, οἱ ὅποτες μάλιστα δέν ἦταν δυνατὸν νά μεταναστεύσουν σέ ξένους τόπους, λ.χ. στή Σαντορίνη, ὅπου μάλιστα ἔπρεπε «νά διατρέφονται ἀπό τό προϊόν τῶν ἐργοχειρῶν των»³, βρέθηκαν κυριολεκτικὰ στοὺς δρόμους. Ἦταν δ' ὁ ἀριθμὸς τότε τῶν μοναζουσῶν καί στά δύο μοναστήρια 101, στοῦ Μογκοῦ 66 καί στή Φυτειᾷ 35, κάθε ἡλικίας⁴. Ἀπ' αὐτές, πλεον τῶν εἴκοσι, ἡλικιωμένες καί ἀσθενεῖς, ἀλλὰ καί ἄπορες, προτάθηκαν ἀργότερα ἀπὸ τόν Ἐπαρχο ἄξιες γιὰ συνταξιοδότηση. Οἱ λοιπές ἐπέστρεψαν στά σπίτια τους. Ἀπὸ τίς προταθεῖσες γιὰ συνταξιοδότηση, μόνο σέ πέντε ἀναγνωρίστηκε σχετικὸ δικαίωμα τὸ 1836, στίς Καλλινίκη Μελισσοῦ, Μαγδαληνή Σκουργιαλοῦ, Ἀγάθη μοναχή, Φιλοχρίστη Πρωτονοταρίου, Μελετία Ζ. Ἀφεντούλενα καί τὸ 1837 στή Μελετία Στρογγυλή, ἀπὸ δρχ. 10 μηνιαίως⁵. Μερικὲς ἄλλες παρεχώρησαν τίς μικρὲς κτηματικὲς περιουσίαις τους σέ συγγενεῖς γιὰ νά τίς περιθάλψουν, ἀλλ' ὁ ἐνοικιαστής τοῦ συνόλου τῶν μοναστηριακῶν κτημάτων θεώρησε μοναστηριακὲς καί τίς ἀτομικὲς περιουσίαις τῶν τέως μοναζουσῶν, μέ ἀποτέλεσμα ν' ἀκολουθήσουν μακροχρόνιοι δικαστικοὶ ἀγῶνες, ταλαιπωρίες καί ἔξοδα⁶.

2. Ἡ ἀνακοίνωση τῆς διάλυσης τῶν μονῶν ἔγινε ἀπὸ τόν Ἐπαρχο στίς 11-4-1834, πρῶτα στό μοναστήρι τοῦ Μογκοῦ, ὅπου ἄρχισε ἀμέ-

σως ἢ καταγραφή «ὄλης σχεδὸν τῆς πολυτίμου ἀποσκευῆς τοῦ μοναστηρίου», ἀποτελουμένης «ἀπὸ ἱερά ἄμφια καί τὰ ἀσημικά» καί ἀφοῦ σφραγίστηκε σέ κιβώτιο, παραδόθηκε στὸν μητροπολίτη Σίφνου Καλλίνικο πρὸς φύλαξη, μέχρι νεωτέρας διαταγῆς. «Τὰ ἴδια σχεδὸν ἠκολούθησαν καί εἰς τό κατὰ τὴν Φυτειᾷ ἕτερον γυναικεῖον μοναστήριον»⁷.

Ἀκολουθῶς ὁ Ἐπαρχος, μέ τό ὑπ' ἀριθμ. 794 ἔγγραφο του, διόρισε ἐκτιμητὲς τῆς ἀκίνητης περυσίας τῶν δύο μοναστηριῶν τοὺς Νικόλαο Μπατῆ καί Γεώργιο Ἀλιμβέρτη, οἱ ὅποιοι προῆλθαν στήν κατάστρωση σχετικῶν πινάκων (βλ. Κεφάλαιο 4ο, παρ. Β'). Τὰ μὴ πολύτιμα κινητὰ πράγματα πού ἀπέμειναν (στρώματα, παπλώματα, τραπέζια, καρέκλες κλπ.), ἐκποιήθηκαν τὸν Νοέμβριο ἰδίου ἔτους, ὅπως καί ποσότητες διαφόρων καρπῶν πού βρέθηκαν στίς ἀποθήκες τῶν μοναστηριῶν.

Ἡ κτηματικὴ περιουσία περιῆλθε στήν κυριότητα τοῦ Δημοσίου, τό ὅποιο, τὸν ἐπόμενο χρόνο, διέταξε νά πραγματοποιηθεῖ νέα ἐμπεριστατωμένη καταγραφή καί ἀποτίμησή της. Ἐκτιμητὲς ὀρίστηκαν οἱ Νικ. Μπατῆ καί Ἀπόστολος Κολονέλλος, οἱ ὅποιοι στίς 20 Σεπτεμβρίου ἔδωσαν ὄρκο νά ἐκπληρώσουν τό ἔργο τους «μέ ὄλην τὴν ἀκρίβειαν καί τιμιότητα»⁸. Ἀκολουθῆσε δημοπρασία ἐνοικίασης τοῦ συνόλου τῶν μοναστηριακῶν κτημάτων πού διενεργήθηκε ἀπὸ 7-9 Αὐγούστου 1836, στήν ὁποία πλειοδότησε ὁ Ἰωάννης Προβελέγγιος μέ δρχ. 19.230 γιὰ τὰ κτήματα Μογκοῦ-Φυτειᾷς (20 χρονῆ ἐνοικίαση) καί δρχ. 1.770 γιὰ τὰ κτήματα τοῦ Σιμωνοπετρίτικου μετοχίου τοῦ Ἁγίου Ἀρτεμίου (15ετῆς ἐνοικίαση)⁹. Μέ τό Βασιλικὸ Διάταγμα ὑπ' ἀριθ. 19276/11-23 Ἰανουαρίου 1837¹⁰ ἡ ἐνοικίαση κατακυρώθηκε στό ὄνομά του κι ἔγινε αὐτομάτως μεγαλοκτηματίας καί δυνάστης τοῦ τόπου. Πέραν τῶν κτημάτων πού τοῦ ἐνοικιάστηκαν, βάσει τῶν σχετικῶν πινάκων καταγραφῆς, ὁ Προβελέγγιος ἄρχισε ν' «ἀνακαλύπτει» καί ἄλλες ἐκτάσεις, πού ἰδιοκτησιακὰ ἀνήκαν στίς τέως μοναχές (οἱ γνωστὲς προσωπικὲς περιουσίαις τους), τίς ὅποτες χαρακτήριζε «μοναστηριακὲς» καί τίς κατελάμβανε μέ τό πρόσχημα ὅτι εἶχε ἐνοικιάσει τό σύνολο τῶν κτηματικῶν περιουσιῶν τῶν διαλυθέντων μοναστηριῶν. Μολονότι γνώριζε ὅτι οἱ ἡλικιωμένες καί ἀσθενεῖς μοναχές, πού βρέθηκαν αἰφνίδια στοὺς δρόμους μετὰ μακροχρόνιο μοναστικὸ βίον, εἶχαν ἤδη παραχωρήσει τὴ μικρὴ προσωπικὴ περιουσία τους σέ μακρυνούς συγγενεῖς τους γιὰ νά τίς γηροκομήσουν, ἀφαιροῦσε αὐτὰ τὰ κτήματα μέ συνέπεια ἡ θέση τῶν γεροντισσῶν ἐκείνων νά γίνεται δυσχερέστερη.

2. ΓΑΚ/Μοναστηριακά, Φάκ. 539 (Γ,Χ,3,δ).

3. Βλ. ἔγγραφο ὑπόσημ. 2.

4. Συμειωίδη, *Μοναστήρια*, σελ. 42.

5. Αὐτόθι, σελ. 52.

6. Αὐτόθι, σελ. 53.

7. Αὐτόθι, σελ. 50.

8. Αὐτόθι, σελ. 52.

9. Αὐτόθι, σελ. 53, ὅπου ἐσφαλμένα ἀναγράψαμε ἔτος διενέργειας τῆς δημοπρασίας τὸ 1839.

10. Αὐτόθι, σελ. 82.

Τέως μονάζουσες καί συγγενεῖς τους ἄρχισαν νά διαμαρτύρονται στίς Ἄρχές μέ ἀλλεπάλληλες καταγγελίες, γεγονός πού ἀνάγκασε τήν Κυβέρνηση νά διατάξει νέα καταγραφή τῶν μοναστηριακῶν περιουσιῶν, ὥστε νά διακριθοῦν ἀπό τίς προσωπικές ὅμοιες. Τή νέα καταγραφή ἀναγκάστηκε νά διενεργήσει ὁ ἴδιος ὁ Δήμαρχος Νικ. Χρυσόγελοσ, βοηθούμενος ἀπό τούς κολληγούς πού καλλιεργοῦσαν τά μοναστηριακά κτήματα, ἐπειδή οἱ ἐμπειρικοί ἐκτιμητές δέν διέθεταν «γεωμετρικάσ τινασ γνώσεις»¹¹. Φαίνεται πῶς τότε ξεκαθαρίστηκαν ἱκανοποιητικά τά πράγματα, πλὴν δύο-τριῶν περιπτώσεων, γιά τίς ὁποῖες ὁ Προβελέγγιος, ἐρμηνεύοντας κατά τήν κρίση του ἀναγραφές κτημάτων στούς μοναστηριακοὺς κώδικες, πού βρίσκονταν σέ περιοχές ὅπου καί μοναχές διατηροῦσαν προσωπικές περιουσίες, ἐξακολουθοῦσε νά ἰσχυρίζεται ὅτι ἀνήκαν στό Δημόσιο καί στή δική του διαχείριση ὡς ἐνοικιαστοῦ. Τότε ἄρχισαν μακροχρόνιοι δικαστικοὶ ἀγῶνες πού ταλαιπώρησαν τά ἐνδιαφερόμενα πρόσωπα μέ ἔξοδα καί μεταβάσεις στά δικαστήρια τῆς Σύρας, πλὴν δέν εἶναι δυνατή ἡ ἰστόρησή τους ἐδῶ, τόσο λόγω τοῦ ὄγκου τοῦ ὑλικοῦ τῶν δικογράφων, ὅσο καί γιατί, ὡς θέμα, ἀνήκει σέ κάποιο νομικό περιοδικό.

3. Μετά τή διάλυση τῶν δύο γυναικειῶν μοναστηριῶν καί τήν ἐγκατάλειψή τους ἀπό τίς μοναχές, τά κτιριακά συγκροτήματά τους ἀφέθηκαν στήν τύχη τους. Τό 1835, λόγω κινδύνου κατάρρευσης τοῦ κτιρίου πού στέγαζε τήν Ἑλληνική Σχολή Σίφνου (τέως Σχολεῖο Ἁγίου Τάφου, κάτω ἀπό τό Κάστρο), οἱ γονεῖς τῶν μαθητῶν ζήτησαν ἀπό τή Δημογεροντία νά φροντίσει γιά τή μεταστέγασή της σέ ἄλλο κτίριο. Ὡς πῶς κατάλληλο μάλιστα πρότειναν ἐκεῖνο τῆς Φυτειᾶς, πού ἦταν στέρεο καί σέ κεντρική θέση, μέ τό ἐπόμενο ἔγγραφο:

Πρός τήν Σ(εβαστήν) Δημογεροντίαν Σίφνου.

Οἱ ὑποσημειούμενοι βλέποντες τά τέχνα μας ἐκτεθειμένα εἰς τόν κίνδυνον τοῦ νά ἐνταφιασθῶσιν ἐλεεινῶς ὑπό τά ἐρείπια τῆς Ἑλληνικῆς Σχολῆς, εἰς τήν ὁποίαν διδάσκονται, μάλιστα κατά τοῦτον τόν καιρόν τοῦ χειμῶνος, καθ' ὃν ἀναμφιβόλως τό διαληφθέν κατάστημα καταπίπτει ἐκ βάρων, μή ἔχοντες δέ ἄλλον τόπον προσφυέστερον εἰς τοῦτο τό εἶδος, ἐνεκρίναμεν συμφῶνως, νά παρακαλέσωμεν τήν Δημογεροντίαν ταύτην νά παραχωρήσῃ πρὸς τόν Διδάσκαλον τρία ἢ τέσσερα ἐκ τῶν κενῶν οἰκημάτων τοῦ Μονυδρίου τῆς Φυτειᾶς, διά νά μετέρχεται ἐκεῖ προσωρινῶς τό ἔργον του, συγχρόνως δέ νά εἰδοποιήσῃ τὰς Βασιλικὰς Ἀρχὰς περὶ τούτου καί ἐάν δέν συγχωρηθῇ τοῦτο, τότε πάλιν ὁ διδάσκαλος μετά τῶν τέκνων μας, ἀναχωρεῖ ἐκεῖθεν. Ὅσον κατά τοῦτο δέν πιστεύομεν νά προσκρούσωμεν εἰς τήν Αὐτοῦ Μεγαλειότητα ὅταν θεωροῦντες τήν ἀνά-

γκην τοῦ νά διακόψωμεν τόν δρόμον τῆς σπουδῆς τῶν τέκνων μας διά τήν ἔλλειψιν διδακτικοῦ καταστήματος, προστρέχομεν εἰς τόπον ἀσφαλέστερον καί ἀρμοδιώτερον διά τήν εἰς τό Κέντρον Κωμοπόλεως καί χωρίων θέσιν του, μάλιστα ἐν ᾧ οὗτος εἶναι ἤδη κενός ἀπό τὰς ἐν αὐτῷ μοναζούσας κατά τό Ὑ(ψηλόν) Β(ασιλικόν) Διάταγμα.

Μένομεν εὐσεβάστως

Ἐν Σίφνῳ τήν 11 Νοεμβρίου 1834

Ἀπόστολος Δεπάστας
Γεώργιος Γρύπος
Μαρία Σταμάτα
Σταῦρος Σπεράντζης
Ἰω(άννης) Λειμβαῖος
Πέτρος Μπαῶς
Θεόδωρος Σπεράντσας
Ἐλένη Σπεῖρου
Μιχελῆς Συναδινός
Ἰω(άννης) Ν. Ὁθωναῖος
Νικόλαος Δεπεράκης
Ἰω(άννης) Δεκαβάλας
Ἄντ(ώνιος) Ζηλίμης
Κωνστ. Λενίτσας
Νικόλαος Συνοδινός
Χριστοφῆς Παντοῦς
Σπυρίδων Ἀρβανιτάκης
Φώτης Στύλαγκας
Πέτρος Κ. Πᾶος
Νικόλαος Φεφῆς
Νικόλαος Ι. Δεπάστας
Πέτρος Μάτσας
Ἀγγελέτος Μαγγανάρης

Γεώργιος Μαγκανάρης
Στρατάκης Ροῦσσοσ
Νικόλαος Μαζαρός
Νικόλαος Κρήτης
Χατζῆ Στρατῆς Δουρβουμβάκης
Θεόδωρος Λουλούδης
Ἀναγνώστης Γραμματικῆς
Σπυρίδων Στεφάνου
Ἰω(άννης) Μπατῆς
Νικόλαος Ἀλμπέρτης
Γεώργιος Πολένης
Γεώργιος Θεολάης

Διά τό ἀκριβές τῆς ἀντιγραφῆς
Ἐν Σίφνῳ τήν 19 Νοεμβρίου 1834

Οἱ Δημογέροντες

Γ. Μάτσας

(Τ.Σ.) Πέτρος Κ. Πᾶος

Μ. Βᾶος

Ἀντίγραφον ἐξ ἀντιγράφου

Ἐν Σίφνῳ τήν 21 Νοεμβρίου 1834

Ὁ Ἐπαρχος

(Τ.Σ.) Νικόλαος Ε. Γερακάρης.¹²

Ἡ αἴτηση διαβιβάστηκε στόν Ἐπαρχο, ὁ ὁποῖος, ἐνώπιον τοῦ κινδύνου νά θρηνηθοῦν θύματα, ἔδωσε ἐντολή ἄμεσης μετεγκατάστασης τῆς Σχολῆς στή Φυτεῖα καί ἀκολούθως ζήτησε ἀρμοδίως τήν ἔγκριση τῆς ἐνεργείας του ἀπό τῆ Νομαρχία. Μετά τή διεξαγωγή ἀλληλογραφίας μέ τή Γραμματεῖα τῶν Ἐκκλησιαστικῶν, πού ζήτησε διευκρινίσεις, ἐγκρίθη-

11. Αὐτόθι, σελ. 87.

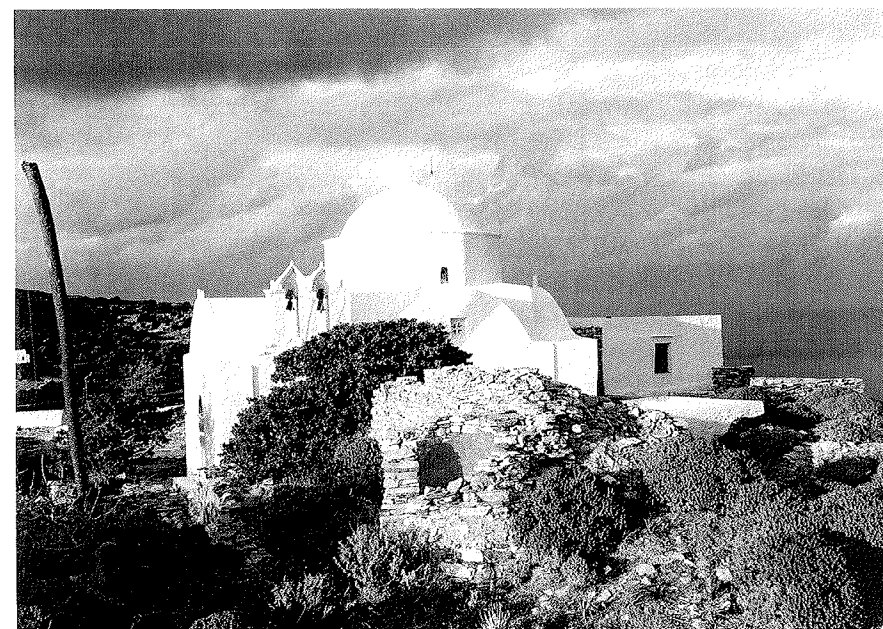
12. ΓΑΚ/ΓΕΔΕ (1833-1848), Κλάδος Α'-Ἐκκλησιαστικῶν, Θυρίς 63-Φακ. 7, «Κυκλάδων διατηρούμενα μοναστήρια».

κε ή παραχώρηση του κτιρίου της μονής για τή στέγαση της Έλληνικής Σχολής¹³. Άργότερα, τό 1838/1839, μέ πρωτοβουλία του Δημάρχου Σίφνου Νικ. Χρυσογέλου, άνοικοδομήθηκαν δύο εύρύχωρες αίθουσες διδασκαλίας και μικρή βιβλιοθήκη και πραγματοποιήθηκε, μέ τή συνδρομή όλων, γενική έπισκευή του κτιρίου της Μονής, ώστε ή Σχολή νά λειτουργεί χωρίς προβλήματα¹⁴. Πρέπει νά σημειωθεί ότι για τίς κτιριακές βελτιώσεις στη Φυτειά, ό δήμαρχος, έκτός από τήν παραχώρηση των μισθών του, χρησιμοποίησε και οίκοδομικά ύλικά της τέως Σχολής του Άγίου Τάφου, τό κτίριο της όποίας κατεδαφίστηκε τότε. Η χρησιμοποίηση των ύλικών αυτών, θά μπορούσε, συμβολικά, νά χαρακτηριστεί σάν «μεταφύτευση» της παράδοσης της παλαιάς Σχολής στη νέα και «συνέχιση» του ιστορικού ρόλου της μέχρι τό 1854, όποτε ή Σχολή μεταστεγάστηκε σέ κτίρια στό Σιμωνοπετρίτικο μετόχι του Άγίου Άρτεμίου στην Άπολλωνία.

Μετά τ' άνωτέρω, ιστορικώς διακριβωμένα, μπορούμε ν' άποδεχτούμε ότι και στη Φυτειά λειτούργησε Σχολείο, όχι στους παλαιότερους, αλλά στους μεταγενέστερους χρόνους και για μία περίπου εικοσαετία (1835-1854). Όποιαδήποτε άλλη θέση και άποψη κρίνεται ως αυθαίρετη και άπαράδεκτη. Άλλωστε, ή ιστορία της Παιδείας στη Σίφνο δέν έχει ανάγκη πλαστών στοιχείων για «έμπέδωση» της παλαιότητάς της, άφου, όπως έχει άποδειχτεί, από του έτους 1625 και έξης λειτούργησαν στό νησί ικανά σχολεία¹⁵, μέχρι τό έτος 1687, όποτε πραγματοποιήθηκε ή ίδρυση της περιώνυμης Σχολής της του Άγίου Τάφου¹⁶, στην όποία φοίτησαν πολυάριθμοι νέοι από διάφορες έλληνικές περιοχές.

4. Πρό της άξιοποίησης, κατά τ' άνωτέρω, του κτιρίου της μονής της Φυτειάς, είχε προηγηθεί χρησιμοποίηση οίκοδομικών ύλικών της μονής του Μογκού («μικροί δοκοί, πλάκες και πορτοπαράθυρα») για τή βελτίωση του κτιρίου της Άλληλοδιδασκτικής Σχολής, κατόπιν αίτήσεως (άριθ. 146/7-9-1837) του Δημάρχου Νικ. Χρυσογέλου, ό όποιος έβλεπε τά ύλικά αυτά «νά διαρπάζονται παρά των τυχόντων»¹⁷. Η αίτηση του Δημάρχου διαβιβάστηκε για γνωμοδότηση στην Έπιτροπή του Έκκλησιαστικού Ταμείου, ή όποία, μέ τό ύπ' άριθμ. 770/192/10 Νοεμβρίου 1837 έγγραφό της, έκρινε ότι «ή αίτησις του Δημάρχου Σίφνου, του νά παραχωρηθί είς τόν Δήμον του τό ύλικόν της εκεί διαλυθείσης γυναιχείας Μονής του Μογκού, συνιστάμενον από μικράς τινας δοκούς

πλάκας και πορτοπαράθυρα, διά νά χρησιμεύση προς έπισκευήν του Δημοτικού Σχολείου, θεωρείται παραδεκτά και τόσω μάλλον, καθόσον τό ύλικόν τουτο φθείρεται υπό του χρόνου και διαρπάζεται υπό του τυχόντος...» υπό τόν όρο «τό έκ πλακων έστρωμμένον έδαφος αυτών (των κελλιων) και οι τοίχοι των νά μείνωσιν άπείρακτα»¹⁸. Θα άφαιρούντο δηλαδή μόνον οι δοκοί και οι πλάκες της στέγης των κελλιων, ένω οι τοίχοι και τά δάπεδα θα παρέμεναν όπως είχαν. Έτσι, τό άλλοτε μεγάλο μοναστήρι του Μογκού, που στέγαζε περί τίς 70 και πλέον μοναχές, άπέμεινε προσωρινά ένας όρθιος έρειπιώνας που άνέμενε τή συνολική κατάπτωσή του από τίς καιρικές συνθήκες και τή φθορά του χρόνου, πράγμα που δέν άργησε νά συντελεσθεί.

Τό καθολικό της Μονής Χρυσοστόμου (φωτ. Αύγ. Ναρλή).

13. Συμεωνίδη, *Ιστορία*, σελ. 306 και «Σιφνιακά», τόμ. Γ'/1993, σελ. 39 έπόμ.

14. «Σιφνιακά», ό.π.π., σελ. 45.

15. «Σιφνιακά», τόμ. Ε'/1995, σελ. 25 έπόμ.

16. Αύτόθι, σελ. 66 έπόμ.

17. «Σιφνιακά», τόμ. Γ'/1993, σελ. 46.

18. Αύτόθι, σελ. 45-46, ύποσ. 7, 8.

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 2ο

ΟΙ ΚΩΔΙΚΕΣ ΚΑΙ ΤΟ ΑΡΧΕΙΑΚΟ ΥΛΙΚΟ

Τό αρχειακό υλικό (πατριαρχικά σιγίλλια καί γράμματα, λυτά έγγραφα κ.λπ.) καί οί Κώδικες τών μοναστηριών τῆς Σίφνου, ἀνδρικών καί γυναικείων, πού θά μᾶς ἔδιναν πολύτιμα στοιχεῖα γιά τήν ἱστορική πορεία τους καί αὐτήν τήν Ἱστορία τοῦ νησιοῦ, ἔχουν ἀπωλεσθεῖ περίπου στό σύνολό τους. Ἐλάχιστα ἀπό τά πολύτιμα αὐτά ντοκουμέντα διασώζονται σήμερα στό μοναστήρι τῆς Παναγίας Βρυσιανῆς¹ καί στό νεώτερο ὄλων τῆς Παναγίας τοῦ Βουνοῦ². Τό γεγονός ὅτι ἔχουμε ἤδη ἐνώπιόν μας τά «Ἱστορικά» τών δύο γυναικείων μονῶν, διαλελυμένων ἀπό τοῦ ἔτους 1834, ὀφείλεται σέ ἐπίμονη καί ἐπίπονη πολυχρόνια ἔρευνα σέ ἀρχεῖα ἄλλα, ἐκτός δηλ. τῆς Σίφνου, σέ μιά προσπάθεια συγκέντρωσης τών διασπαρμένων καί σχετικῆς κάλυψης τοῦ ὑπάρχοντος κενοῦ.

Εἰδικώτερα γιά τούς Κώδικες τών δύο αὐτῶν μοναστηριῶν, μαρτυρίες περιεχόμενες σέ ἔγγραφα τών Γενικῶν Ἀρχείων τοῦ Κράτους, φανερώουν τήν περιπέτειά τους, πού συνεχίζεται μέχρι σήμερα. Τό θέμα ἀνέκυψε βεβαίως ἀμέσως μετά τή διάλυσή τους καί συνεχίστηκε μέ ἀφορμή τήν προσφυγή στή Δικαιοσύνη τῆς Μαρίας Ἀβρανοπούλου, ἀνιψιάς-κληρονόμου τῆς μοναχῆς Μελετίας Ἀλιμπέρτη κατὰ τοῦ ἐνοικιαστῆ τῶν μοναστηριακῶν κτημάτων Ἰω. Προβελέγγιου³. Τότε ἀναζητήθηκε ὁ Κώδικας τῆς Φυτειᾶς, προκειμένου νά διαπιστωθεῖ ἂν τά κτήματα τῆς τέως μοναχῆς τῆς Ἀλιμπέρτη ἀποτελοῦσαν μοναστηριακή ἢ προσωπική της περιουσία.

Πρός τόν σκοπό τοῦτον, ἡ Γραμματεία τῶν Ἐκκλησιαστικῶν ἀπηύθυνε στόν Ὑποδιοικητή Μήλου τό ἐπόμενο ἔγγραφο της:

1. Βλ. Συμεωνίδη, *Βρυσιανή* 1966.

2. Φιλαρέτου Ἀπ. Βιτάλη, ἀρχιμ., *Ἡ ἐν Σίφνῳ Ἱερά Μονή τῶν Εἰσοδίων τῆς Θεοτόκου, ἐπιεκκλημένη «Παναγία τοῦ Βουνοῦ»*, περιοδ. Κιμωλιακά, (ἐν Ἀθήναις 1973), τόμ. Γ', σελ. 184-267.

3. Συμεωνίδη, *Μοναστήρια*, σελ. 83 ἐπ., ὅπου ἀριθμός ἐγγράφων τῆς δικαστικῆς διαφορᾶς (ἀπό τά ὑπάρχοντα πολλά ἀδημοσίευτα).

22156, 23734, 23672,

24609, 24819

507 ἐπί τοῦ ὑπ' ἀριθ. 1067-1307

Ἐν Ἀθήναις τήν 28 Φεβρ. 1839

Πρός τόν Ὑποδιοικητήν Μήλου

Περί τῶν κτημάτων τοῦ Μ. Πλατύ⁴ καί ἰδίᾳ περὶ τῶν Κωδίκων τῶν διαλυθέντων μοναστηριῶν.

Ἐκ τῆς ὑστερογράφου προσθήκης τῆς ἀπό 10 Ὀκτωβρίου π.ἔ. ἀναφορᾶς σας περὶ τῆς κάτω σημειουμένης ὑποθέσεως ἐλάβομεν ἀφορμὴν νά προσκαλέσωμεν τόν Διοικητήν Σύρου νά ἐρευνήσῃ ἀκριβῶς εἰς τά παρ' αὐτῷ σωζόμενα ἀρχεῖα τῆς παυσάσης Νομαρχίας τῶν Κυκλάδων καί εὐρῶν νά μᾶς ἀποστείλῃ ἀμέσως τούς Κώδικας τῶν κατὰ τήν Σίφνον διαλυθέντων Μονηδριῶν, τούς ὁποίους κατὰ τήν πληροφορίαν ὑμῶν ὁ τότε ἑπαρχος Μήλου εἶχε διευθύνει πρὸς τήν Νομαρχίαν.

Ὁ εἰρημένος Διοικητῆς ἀπαντῶν διὰ τῆς ἐγκλειομένης εἰς πρωτότυπον ἀναφορᾶς του ἐκθέτει ὅτι τοιαῦτα ἔγγραφα δέν ἀπεστάλησαν ποτέ εἰς τήν Νομαρχίαν ἀπό τόν τότε ἑπαρχον, στέλλει δέ καί ἀντίγραφα τῆς ἀπό 5 Μαΐου 1834 ἀναφορᾶς τοῦ ἐπάρχου καί τῆς ἀπό 28 Μαΐου ἀπαντήσεως τῆς Νομαρχίας (ἅτινα ἐπίσης ἐγκλείονται εἰς τήν παροῦσαν) ἐκ τῶν ὁποίων ἐξάγεται ὅτι ὁ μὲν τότε ἑπαρχος ἐζήτησεν ὁδηγίας πού ὄφειλε νά στείλῃ τούς περὶ ὧν ὁ λόγος Κώδικας, εἰς τήν Ἱεράν Σύνοδον; εἰς τήν Γραμματεῖαν; ἢ εἰς τήν Νομαρχίαν; ἡ δέ Νομαρχία τόν ἀπήντησεν ὅτι πρὶν ἢ τόν διατάξῃ πού νά τούς στείλῃ ὄφειλε οὗτος νά ἀναφέρῃ ὁποῖα εἶναι τά περὶ ὧν ὁ λόγος ἔγγραφα; μέχρι τούτων ἔμεινεν ἡ ὑπόθεσις αὕτη καί οἱ Κώδικες ὡς μὴ σταλέντες οὔτε εἰς τήν Ἱεράν Σύνοδον, οὔτε εἰς τήν Γραμματεῖαν, οὔτε εἰς τήν Νομαρχίαν κατὰ τό γράφειν τοῦ Διοικητοῦ Σύρου, ἔπεται ὅτι μένουν εἰσέτι εἰς τ' ἀρχεῖα τοῦ ἐπαρχείου τά παρ' ὑμῖν σωζόμενα.

Ἐντεῦθεν προσκαλεῖσθε, Κύριε Διοικητά, νά κάμετε ἀκριβεστάτην ἔρευναν εἰς τά παρ' ὑμῖν σωζόμενα ἀρχεῖα τοῦ πρώτου Ἐπαρχείου Μήλου καί εὐρόντες τούς πρωτοτύπους Κώδικας νά τούς ἀποστείλετε εἰς ἡμᾶς ὅσον τάχιον· ἐν περιπτώσει δέ καθ' ἣν δέν ἠθέλετε εὐρεῖ τά πρωτότυπα, τότε θέλετε μᾶς ἀποστείλετε τά σωζόμενα (ὡς μᾶς ἐπληροφόρησαν οἱ προκάτοχοι ὑμῶν Κύριοι Ν.Ε. Γερακάρης καί Δ. Κυριακίδης) ἀντίγραφα. Συγχρόνως θέλετε ἐξετάσει μὴ οἱ περὶ ὧν ὁ λόγος ζητούμενοι πρωτότυποι Κώδικες σώζονται παρά τῇ ἐπισκοπῇ Μήλου, εἰς ταύτην δέ τήν περίπτωσιν θέλετε τούς ζητήσῃ καί μᾶς τούς ἀποστείλετε ἄνευ ἀναβολῆς.

Ὁ Γραμματεὺς
Γ. Γλ (ἀράκης)⁵.

4. Πρόκειται γιά κάτοικο τῆς Μήλου (ὅπως γνωρίζω ἀπό ἄλλην ἀλληλογραφία) πού εἶχε, ἐπίσης, κτηματικές διαφορές.

5. ΓΑΚ/Μοναστηριακά, Φακ. 588.

Ἀπό τήν ἀνωτέρω διαταγή μαθαίνουμε ὅτι ὑπῆρχαν καί ἀντίγραφα τῶν Κωδίκων, κατά πληροφορία πού ἔδωσαν στόν Γραμματέα τῶν Ἐκκλησιαστικῶν οἱ διατελέσαντες διοικητικοί προϊστάμενοι Μήλου. Ὁ Ὑποδιοικητής Μήλου, μετά ἐπισταμένη ἔρευνα στό Ἀρχεῖο τοῦ τέως Ἐπαρχείου, ἀνέφερε στή Γραμματεία τά ἀποτελέσματά της μέ τό ἐπόμενο ἔγγραφο του:

Πρ. Ἀρ., 288

ἐν Μήλῳ

τήν 16 Μαρτίου 1839

Πρός τήν ἐπί τῶν Ἐκκλησιαστικῶν

κ.τ.λ. Β. Γραμματείαν τῆς Ἐπικρατείας

(ἐπί τοῦ ὑπ' ἀρ. 24819 τῆς 28 Φέβρ. π.ἔ.)

Περί τῶν Κωδίκων τῶν διαλυθέντων Μοναστηρίων.

Ἐνεργήσαντες κατά τό πνεῦμα τῆς ὑπ' ἀριθ. 24819 διαταγῆς της ἀκριβεστάτην ἔρευναν εἰς τά παρ' ἡμῖν σωζόμενα ἀρχεῖα τοῦ πρώην Ἐπαρχείου Μήλου, εὔρομεν 3 Κώδικας τῶν διαλυθέντων εἰς τήν Ἐπαρχίαν ταύτην Μοναστηρίων, ἕνα τῆς ἀγίας Μαρίνης Μήλου καί δύο τῆς Σίφνου καί 7 σιγγύλια, τά ὅποια σπεύδομεν νά διευθύνωμεν εἰς τήν Β. Γραμματείαν συνοδευόμενα μέ τήν παροῦσαν.

Ἄλλους Κώδικας, οὔτε ἄλλα ἔγγραφα, ἀφορῶντα τά περί ὧν ὁ λόγος Μοναστήρια δέν εὔρομεν. Προσεκλήθη δέ καί ὁ ἐπίσκοπος Μήλου νά μάς διευθύνῃ ἂν τοιοῦτου εἶδους ἔγγραφα εὔρισκονται εἰς τά Ἀρχεῖα του.

Ἐπιστρέφονται καί τά ἐπισυνημμένα εἰς τήν διαταγήν τῆς Γραμματείας ἔγγραφα.

Εὐπειθέστατος

Ὁ Ὑποδιοικητής τῆς Μήλου

Ἰωάννης Γ. Κριεζῆς⁶.

Τό δεύτερο ἀπό τ' ἀνωτέρω ἔγγραφο ἀποκαλύπτει ὅτι οἱ Κώδικες τῶν διαλελυμένων γυναικείων μονῶν τῆς Σίφνου, Φυτειᾶς καί Μογκοῦ, καί τῆς Μήλου, τῆς Ἀγίας Μαρίνας, καθῶς καί ἐπτά πατριαρχικά σιγγύλια ἀναφερόμενα σ' αὐτές, βρισκόνταν ἐπί πέντε χρόνια (1834-1839) στά ἀρχεῖα τοῦ τέως Ἐπαρχείου στή Μήλο καί τό 1839 ἀπεστάλησαν στήν Ἀθήνα, στή Γραμματεία τῶν Ἐκκλησιαστικῶν.

Δεκατρία χρόνια ἀργότερα, κατά τή διάρκεια τῶν ὁποίων οἱ δίκες μεταξῦ Ἀβρανοπούλου-Προβελεγγίου συνεχίζονταν, ὁ Κώδικας τῆς Φυτειᾶς ἐπανεμφανίζεται στίς 8 Ἀπριλίου 1852 στή Σίφνο. Τήν ἡμέρα αὐτή, κατά τήν ὁποία πραγματοποιήθηκε «διεξαγωγή ἀποδείξεως διά μαρτύρων ἐνώπιον τοῦ εἰρηνοδίκου Σίφνου», ὁ παριστάμενος ἐκπρόσωπος τοῦ Δημοσίου Νικόλαος Κόκλας, οἰκονομικός ἔφορος Μήλου, μετά

τήν ἐξέταση τῶν μαρτύρων «προσήγαγεν εἰ ἡμᾶς τόν Κώδικα τοῦ Μοναστηρίου, ἔνθα ἀνεύρομεν, ἐν μέν τῇ σελίδι τρίτῃ, παραγράφῳ δευτέρῳ, σημειούμενον τό ἐν τῶν ἐπιδίκων κτημάτων, ἦτοι τό εἰς Κουρκουσούρι, ἐν δέ τῇ σελίδι πέμπτῃ, παραγράφῳ πέμπτῳ, τό ἕτερον χωράφιον, ἦτοι τό τῆς Ἀσπρης Μάνδρας, καλουμένης καί Τόρια... ὡς ὁμοίως καί ἐν τῇ σελίδι εἰκοστῇ καί τρίτῃ τοῦ αὐτοῦ Κώδικος εὔρισκεται ἀπόσπασμα ἐκ τοῦ κοινοῦ κτηματολογίου τῆς Νήσου Σίφνου ἐξηγμένον, κοινῆς καγκελαρίας, ὑπό χρονολογίαν 1797, 24 Σεπτεμβρίου, μνημονεῦον ὅτι τά διεκδικούμενα δύο χωράφια, ἦτοι τοῦ Κουρκουσούρι καί ἡ Τόρια (Ἀσπρη Μάνδρα) ἔδιδον ἐτήσιον φόρον, τό μέν ἄσπρα δεκαπέντε, τό δέ ἔνδεκα καί 2/4...»⁷.

Μετά τίς ἀνωτέρω διαπιστώσεις, «παραλαβόντες ἡμεῖς, ὁ εἰρηνοδίκης, ὡς εἰσηγητής, περιεκλείσαμεν (τόν Κώδικα) ἐντός χάρτου, τόν ὁποῖον καί ἐσφραγίσσαμεν, παρόντος τοῦ Οἴκον. Ἐφόρου, τοῦ πληρεξουσίου (τοῦ Ἰω. Προβελεγγίου) Ἰωάννου Χωροπισκοπίδου καί τοῦ Γραμματέως Ἰωάννου Π. Ραφελέτου καί τοῦ πληρεξουσίου τῆς Μαρίας Ἀβρανοπούλου εἰς ὅλας τάς γωνίας τοῦ χάρτου μέ τήν σφραγίδα τοῦ Εἰρηνοδικείου μέ σφραγίδαις ἕξ, ἐπί τοῦ ὁποίου καί συνεπιγράψαμεν ἅπαντες»⁸.

Τόν διασφαλισμένο, κατά τ' ἀνωτέρω, κώδικα τῆς Φυτειᾶς, παρέλαβε, προφανῶς, ὁ οἰκονομικός ἔφορος Μήλου, ὁ ὁποῖος καί τόν «προσήγαγε», ὅπως ἀναφέρεται, κατά τή διεξαγωγή τῆς σχετικῆς διαδικασίας ἐνώπιον τοῦ εἰρηνοδίκου Σίφνου, ἄγνωστο ὅμως σέ ποιάν Ἀρχή τόν ἀπέστειλε. Ὅταν ἐκδικάστηκε ἡ ὑπόθεση στίς 2 Σεπτεμβρίου 1852, τό δικαστήριο εἶχε ὑπόψη του τά στοιχεῖα τοῦ Κώδικα, γιατί στήν ἀπόφασή του σημειώνονται τά ἑξῆς:

«...ὁ δέ προσαχθεῖς ὑπό τοῦ ἐναγομένου (ἐννοεῖται τοῦ Δημοσίου) Κώδικῃ τῆς Μονῆς, δέν δύναται νά ἐξασθενήσῃ τās εἰρημέναις ἀποδείξεις (τῶν ἐξετασθέντων μαρτύρων, οἱ ὁποῖοι ἐβεβαίωσαν ἐνόρκως ὅτι οἱ κολλῆγοι τῶν κτημάτων τῆς Μελετίας Ἀλιμπέρτη, παρέδιδαν σ' αὐτήν τούς καρπούς τῆς παραγωγῆς τῶν διαφιλονικουμένων κτημάτων καί ὄχι στή διοίκηση τῆς Μονῆς), διότι, ἂν καί εἰς μέν τήν τρίτην σελίδα αὐτοῦ ἀναφέρεται ὡς ἀφιερωθεῖς εἰς τήν Μονήν εἰς ἀγρός καλούμενος Κορκουσούρι, ὅπως καλεῖται καί εἰς τῶν διεκδικουμένων, εἰς δέ τήν πέμπτην ἕτερος ἀγρός καλούμενος Τόρια κ.λπ., τοῦτο δέν ἀποδεικνύει ὅτι τά διεκδικούμενα ἀνήκον εἰς τήν Μονήν καί ὅτι ἀφιερώθησαν ὑπό τῆς θείας τῆς ἐναγούσης α) διότι ἡ ἐν τῷ κώδικι σημείωσις καταβαίνει εἰς τήν ἐπο-

6. Αὐτόθι.

7. Αὐτόθι, βλ. καί στοιχεῖα τῆς ὑποσημ. 3.

8. Αὐτόθι.

χὴν τοῦ 1716 καὶ 1718, ὅτε οὐδόλως ἡ ρηθεῖσα Μελετία ὑπῆρχε εἰς τὴν ζωὴν, β) διότι ἅπαντες οἱ μάρτυρες καταθέτουν ὅτι ταῦτα ἀνήκον εἰς τὴν ρηθεῖσαν Μελετίαν καὶ ἐνέμετο ταῦτα, ἐνῶ δὲν ἤθελεν ἔχει τοιοῦτον δικαίωμα, ἂν ἀπὸ τὴν ἐποχὴν τοῦ 1716 καὶ 1718 ἀνήκον εἰς τὴν Μονήν, ὥστε τὰ ἐν τῷ Κώδικι ἀναφερόμενα εἶναι βεβαίως ἄλλα (κτῆματα), παρὰ τὰ διεκδικούμενα...»⁹.

Δηλαδή, ὁ ἐνοικιαστὴς τῆς μοναστηριακῆς περιουσίας Ἰω. Προβελέγγιος, ἄνθρωπος ἀδηφάγος, χρησιμοποιοῦντας τὸ τυχαῖο γεγονός τῆς κατοχῆς κτημάτων στὶς τοποθεσίαις Κορκοσούρι καὶ Τόρια, τόσο ἀπὸ τὴν Μονή, ὅσο καὶ ἀπὸ τὴν μοναχὴν Μελετία Ἀλιμπέρτη, κατέλαβε καὶ τὰ ἀκίνητα τῆς τελευταίας, ὡς δῆθεν μοναστηριακά, παραβλέποντας ἠθελήμενα ὅτι ἡ Μονὴ κατεῖχε τὰ δικά της ἀπὸ τὰ ἔτη 1716 καὶ 1718, πολὺ παλαιότερα ἀπὸ τὴν εἴσοδο τῆς Μελετίας σ' αὐτὴν καὶ τὴν προικοδότησὴ τῆς μετὰ κτῆματα γιὰ ν' ἀντιμετωπίζει τὰ ἔξοδα διαβίωσής της.

Μετά τ' ἀνωτέρω, μποροῦμε νὰ συμπεράνουμε ὅτι οἱ κώδικες τῶν δύο γυναικείων μονῶν τῆς Σίφνου, μετὰ τὴν διάλυση τῶν τελευταίων, ἀφοῦ παρέμειναν ἐπὶ πέντε χρόνια στὴ Μῆλο, στό ἀρχεῖο τοῦ τέως Ἐπαρχείου, ἀπεστάλησαν ἀπὸ τὸν Ὑποδιοικητὴ Μήλου στὴ Γραμματεία τῶν Ἐκκλησιαστικῶν στὶς 16 Μαρτίου 1839. Ἐπίσης καὶ ἑπτὰ πατριαρχικά σιγίλλια. Τὰ ἱστορικά αὐτὰ ντοκουμέντα θὰ ἔπρεπε κανονικὰ νὰ βρίσκονται στὰ Γενικά Ἀρχεῖα τοῦ Κράτους ἢ σὲ κάποιον ἄλλο δημόσιο Ἀρχεῖο, ἀλλὰ, παρὰ τίς διεξαχθεῖσες ἔρευνες δὲν ἀνευρέθησαν μέχρι σήμερα. Ἄλλωστε, τὸ γεγονός ὅτι δύο ἀπὸ τὰ πατριαρχικά σιγίλλια, ἐκεῖνα τῶν γυναικείων μονῶν τῆς Σίφνου, βρίσκονταν στὴν κατοχὴ τῆς οἰκογένειας Θῶν, ἡ ὁποία τὸ 1907 τὰ δώρησε στὴν Ἐθνικὴ Βιβλιοθήκη¹⁰, δὲν ἀποκλείει καὶ τὰ λοιπὰ ἱστορικά ντοκουμέντα νὰ περιῆλθαν σὲ τρίτα χέρια, ὥστε ἡ ἀναζήτησή τους νὰ καθίσταται δυσχερέστατη, ἂν ὄχι ἀδύνατη. Οἱ ἔρευνες, πάντως, συνεχίζονται μετὰ τὴν ἐλπίδα τῆς ἀνεύρεσής τους...

9. Αὐτόθι.

10. Συμμεωνίδης, *Μοναστήρια*, σελ. 23 καὶ 29.

ΠΙΝΑΚΟΣ — ΕΓΓΡΑΦΑ

Κατάλογος τῶν κατὰ τὴν Ἐπαρχίαν Μήλου ὑπεργήρων καὶ πεπηρωμένων μοναζουσῶν ἀξίων νὰ λάβουν τὴν παρὰ τῆς Α. Μεγαλειότητος ἀποφασισθεῖσαν σύνταξιν.

α/α	Ὄνομα καὶ ἐπώνυμον	Πατρίς	Ἡλικία χρόνων	Σωματικὴ κατάστασις	Ἐνεστῶσα διαμονή	Παρατηρήσεις
1	Εὐθυμία	Σύκινος	85	ἀνίκανος διὰ βαθύ γῆρας	Σύκινος	Ἐκ τοῦ γυναικείου μοναστηρίου τῆς Συκίνου
2	Ἐλισάβετ	»	70	ὁμοίως	»	
3	Ἀγαπία	»	60	»	»	
4	Ζηνοβία	Πάρος	50	ἀσθενὴς ἐπὶ κλίνης	»	
5	Μελετία	Θήρα	50	ἀνίκανος	»	
6	Φιλοχρίστη Κιμωλία	Κίμωλος	100	ὑπέργηρος-ἀνίκανος	Σίφνος	Ἐκ τῶν τῆς Σίφνου (ἐνν. μονῶν)
7	Καλλινίκη Νερούτσου	Σίφνος	93	»	»	
8	Μελετία Ἀφεντούλενα	»	90	»	»	
9	Σωφρ. Μάρκ. Περδικομάτη	»	90	»	»	
10	Μακαρία Κυμωλία	Κίμωλος	70	»	»	
11	Φιλοχρίστη Πρωτέκτικου	Σίφνος	60	»	»	
12	Μαγδαληνὴ Σκουργιαλοῦ	»	73	»	»	
13	Εὐφημία Ἀτζόνιου	»	80	»	»	
14	Θεοδοσία Πρεζάνη	»	76	»	»	
15	Θεοδούλη Πετάκενα	»	75	»	»	
16	Παρθενία Χλωρὴ	»	70	»	»	
17	Μελετία Μασουϊζέ	»	65	»	»	
18	Μελετία Κρητικιά	Κρήτη	55	»	»	Αὕτη κατέφυγεν ἀπὸ Κρήτην ἐξ ἀρχῆς τῆς Ἐπαναστάσεως εἰς τὸ ἐν Σίφνω γυναικεῖον μοναστήριον Ἰω. τοῦ Θεολόγου ἔχουσα μετ' ἑαυτῆς καὶ τὴν ὑπεργήρον μητέρα της.
19	Ἀγάθη Παύλου	Σίφνος	-	Ἀόμματος	»	
20	Εὐγενία Καρότου	»	55	Πάσχουσα	»	
21	Θεονύμφη Κιμωλία	Κίμωλος	51	Πάσχουσα ἀπὸ ποδαλγίαν-κλινῆρης πρὸ 2 ἐτῶν	»	
22	Εὐγενία Πριμηκυρίου	Σίφνος	75	ὑπεργήρος καὶ τρέμουσα ταῖς χερσὶ	»	

Ἐν Μήλῳ τῇ 28 Μαΐου 1835

Ὁ Ἐπαρχος

(Τ.Σ.) Νικόλαος Ἐ. Γερακάρης.

Ἐκποίηση καρπῶν τῶν δύο Μονῶν
(Νοέμβριος 1834)

α/α	καρποί	Φυτεία ὀκάδες	Δρχ.	Μογκοῦ ὀκάδες	Δρχ.
1	κριθάρι	182,100	40,9	423,100	86,79
2	κουκιά	22,20	6,28	93,185	23,36
3	σιτάρι	—	—	40,200	12,35
4	σιμιγάδι	—	—	83,100	19,56
5	ρεβύνθια	8,40	2,43	18	5,22
6	φασόλια	30,145	8,80	79,260	22,30
7	κρεμύδια	—	—	24,300	2,47
8	βαβούλι	30,150	12,76	17,130	7,87
9	σύκα	16,350	3,60	476,390	60,94
10	κρασί	240,300	38	776,100	122,36
11	σισάμι	7,115	4,37	—	—
			116,33		363,22

1. Ἄριθ. 2045

Ἐν Σίφνῳ τὴν 23 Νοεμβρ. 1834 Πρὸς τὴν Βασ(ιλικήν) Νομαρχίαν
Διεκπ. 1467 τῶν Κυκλάδων.

Περὶ παραχωρήσεως οἰκημάτων τινῶν ἐκ τοῦ κατὰ τὴν Σίφνον
διαλυθέντος γυναικείου Μοναστηρίου τῆς Φυτεῖας πρὸς διδασκαλίαν
τῆς Νεολαίας τῆς αὐτῆς Νήσου.

Ἀπὸ τὴν εἰς ἀντίγραφον ἐγκλεισμένην ἀναφορὰν τῶν κατοίκων Σίφ-
νου πρὸς τὴν Δημογεροντίαν τῆς αὐτῆς Νήσου θεωρεῖ ἡ Β(ασιλική) Νο-
μαρχία τὴν αἴτησιν αὐτῶν περὶ παραχωρήσεως τριῶν ἢ τεσσάρων οἰκη-
μάτων τοῦ διαλυθέντος γυναικείου Μοναστηρίου τῆς Φυτεῖας, διὰ νὰ δι-
δάσκη ἐκεῖ ὁ ἑλληνοδιδάσκαλος τοὺς παῖδας των, οἱ ὅποιοι κινδυνεύουν
διὰ τὴν κατερείπωσιν τῆς παλ(αιᾶς) ἑλληνικῆς Σχολῆς κ.τ.λ.

Νομίζει χρέος του τό Ἐπαρχεῖον νὰ παρατηρήσῃ ὅτι τῶ ὄντι ἡ κατὰ-
στασις τῆς παλαιᾶς Σχολῆς εἶναι ἀθλιεστάτη καὶ ὡς ἐκ τούτου κινδυνεύ-
ουσι καθεκάστην οἱ εἰς αὐτὴν φοιτῶντες πρὸς διδασκαλίαν μαθηταὶ στο-
χαζόμεθα διὰ τοῦτο ὅτι ἡ Κυβέρνησις ἤθελε πράξῃ ἔργον φιλανθρωπότη-
τον ἐνδίδουσα εἰς τὴν αἴτησιν τῶν κατοίκων, τόσω μᾶλλον καθ' ὅσον καὶ
τό ὑλικόν τῆς οἰκοδομῆς τοῦ περὶ οὗ ὁ λόγος διαλυθέντος Μοναστηρίου
θέλει διατηρεῖσθαι ἀβλαβές καὶ τῆς νεολαίας ὁ φωτισμός δέν θέλει δια-

κοπῇ, κειμένου μάλιστα τοῦ Μοναστηρίου τούτου εἰς θέσιν πολλὰ κεντρι-
κὴν τῶν κατοικουμένων μερῶν τῆς Νήσου.

Ὁ εὐπειθέστατος
Ἐπαρχος Μήλου
(Τ.Σ.) Νικόλαος Ε. Γερακάρης.

2. Ἄριθ. 9794 Πρὸς

Ἐρμούπολις τῆ 27 Δεκ. 1834 τὴν ἐπὶ τῶν Ἐκκλησιαστικῶν κ.τ.λ.
Βασιλικὴν Γραμματεῖαν
τῆς Ἐπικρατείας

Ἐσωκλείεται ἀναφορὰ ὑπ' ἀριθμ. 2045 τοῦ Ἐπαρχείου Μήλου ἐμπε-
ριέχουσα καὶ ἄλλην τῶν κατοίκων τῆς Σίφνου.

Ἐξ αὐτῶν παρατηρεῖτε, Κύριε Γραμματεῦ, τὴν ἐτοιμόρροπον κατὰ-
στασιν τοῦ ἐκεῖσε Ἑλληνικοῦ Σχολείου καὶ τὴν ἀναβολὴν τοῦ Ἐπάρχου
εἰς τό νὰ παραχωρήσῃ τὰ ζητούμενα οἰκήματα, μολονότι ὁ κίνδυνος ἦτο
προφανέστατος καὶ ἦτο φόβος ἀνιάτος ἐξ αἰτίας τοῦ χειμῶνος βραδύνη ἐπὶ
πολύ ἢ μεταξύ αὐτοῦ καὶ τῆς Νομαρχίας ἀνταπόκρισις.

Ὅθεν μόλις ἔλαβον τό ρηθὲν ἔγγραφο τοῦ Ἐπάρχου καὶ ἔσπευσα νὰ
τόν προσκαλέσω νὰ παραχωρήσῃ τὰ ζητούμενα οἰκήματα μέ τούς προσ-
διοριζομένους ὄρους, καθὼς φαίνεται ἐκ τοῦ ἐπισυναπτομένου ἐγγράφου
ὑπ' ἀρ.

Ἐλπίζω, ὅτι ἡ Β(ασιλική) αὐτῆ Γραμματεία θέλει ἐγκρίνει τὴν γενο-
μένην ταύτην προσωρινὴν παραχώρησιν καὶ ὅτι θέλει εὐδοκήσῃ νὰ μέ τι-
μῆσιν ἐν τάχει μέ τὰς διαταγὰς τῆς.

Εὐπειθέστατος
Ὁ Νομάρχης τῶν Κυκλάδων
Σ. Σκοῦφος

3. Ἄριθ. Πρωτ. 6986 Ἡ ἐπὶ τῶν Ἐκκλησ(ιαστικῶν) κτλ. Γραμ-
[Διεκπ.] 104 ματεία τῆς Ἐπικρατείας

Πρὸς τὸν Νομάρχην τῶν Κυκλάδων.

Ἐπὶ τοῦ ὑπ' ἀριθμ. 9794 περὶ τοῦ ἐν Σίφνῳ σχολείου.

Ἐγκρίνομεν τὴν προσωρινὴν παραχώρησιν τῶν οἰκημάτων τοῦ ἐν
Σίφνῳ διαλυθέντος γυναικείου μοναστηρίου τῆς Φυτεῖας πρὸς χρῆσιν τοῦ
κατὰ τὴν νῆσον ἐκείνην Ἑλληνικοῦ Σχολείου καὶ ἐπειδὴ νομίζομεν ὅτι τό

κατάστημα τούτο δύναται νά διατεθῆ ὀλόκληρον καί διαρκῶς πρὸς τὸν σκοπὸν τούτον, προσκαλεῖται τὸ Νομαρχεῖον νά μᾶς διευθύνῃ ἀκριβῆ διαγραφὴν αὐτοῦ καί τῶν περὶ αὐτὸ κτημάτων, ἃν ταῦτα, κατὰ τὸ ἄρθρον Γ' τῆς ἀπὸ 5 Δεκεμβρίου καί ὑπ' ἀριθμ. 6593 ἐγκυκλίου τῆς Γραμματείας ταύτης, δέν ἀποτελοῦν ὑποστατικόν, πολυετῶς ἐνοικιαστέον, σημειουμένων καί τῶν ἀπὸ τὰ κατοικούμενα μέρη τῆς νήσου διαστημάτων τοῦ περὶ οὗ ὁ λόγος μοναστηρίου, προσθέτοντες τὰς περὶ τῆς στερεότητος τοῦ κτιρίου καί τῆς θέσεως αὐτοῦ, ὡς πρὸς τὴν ὑγιεῖαν τῶν ἐνοικούντων, ἐπιτοπίους παρατηρήσεις.

Ἐν Ἀθήναις τῇ 11 Ἰανουαρίου 1835

Ὁ Γραμματεὺς
(ὑπογραφή)

4. Ἀριθ. 146 Πρὸς

Ἐν Σίφνῳ τὴν 7 7βρίου 1837

τὴν Β. Διοίκησιν Μήλου

Περὶ τοῦ ὑλικοῦ τῆς διαλυθείσης γυναικείας Μονῆς τοῦ Μουγκοῦ

Τὸ ὑλικόν τῶν οἰκοδημάτων τῆς διαλυθείσης γυναικείας Μονῆς τοῦ Μουγκοῦ, συνιστάμενον εἰς μικράς δοκοὺς, πλάκας καί πορτοπαράθυρα, ἐκτεθειμένον καί ἀπροστάτευτον, τὸ μὲν ἐφθάρη ὑπὸ τοῦ χρόνου, τὸ δὲ διηρπάσθη παρά τῶν τυχόντων.

Ἡ Δημαρχία, ἅμα ἀνέλαβε τὰ χρέη τῆς, ἀπηγόρευσε διὰ τῆς ὑπ' ἀριθμ. 11 τῆς 4 Ἰουλίου, ἐπὶ ποινῇ τοῦ ἄρθρου 376 τοῦ Ποινικοῦ Νόμου τὴν διαρπαγὴν τῆς ὕλης ταύτης, ἀλλὰ θεωροῦσα ὅτι ὁλοέν φθείρεται καί μὴ ἔχουσα τὰ μέσα νά προφυλάξῃ αὐτὴν ἀπὸ τούτους διαρπάζοντας, ἐνόμισε χρέος τῆς νά ἀναφέρῃ περὶ τούτου εἰς τὴν Β. Διοίκησιν.

Τὸ διασωθέν ἐκ τοῦ ὑλικοῦ τούτου εἶναι χρήσιμον εἰς τὴν ἀλληλοδιδακτικὴν σχολήν, τῆς ὁποίας τὸ ἔδαφος μὴ ὄν λιθόστρωτον τρίβεται καθημερινῶς.

Ἡ Δημαρχία θέλει μεταχειρισθῆ τούτο εἰς τὸ δημόσιον κατάστημα, συντηρούμενον παρά τῆς Σ. Κυβερνήσεως, ἐάν εὐδοκῆσῃ νά παραχωρήσῃ αὐτὸ εἰς τὴν χρῆσιν ταύτην.

Ἡ Δημαρχία περιμένει τὰς περὶ τούτου διαταγὰς τῆς Β. Διοικήσεως. Εὐέλπις ὅτι θέλει ἐνεργῆσῃ τὰ ἐπ' αὐτῇ, πρὸς κοινόν συμφέρον.

Διὰ τὸ ἀκριβές τῆς ἀντιγραφῆς

Εὐπειθέστατος

Ἐν Μήλῳ τὴν 14 8βρίου 1837

Ὁ Δήμαρχος Σίφνου

Ὁ Γραμματεὺς τῆς Διοικήσεως

N. Χρυσόγελος

A.Γ. Μονιουδάκης

5. Ἀριθ. Πρωτ. 770 Βασιλεῖον τῆς Ἑλλάδος

Διεκπ. 192

Ἐν Ἀθήναις τῇ 10 9βρίου 1837

Πρὸς τὴν ἐπὶ τῶν Ἐκκλησιαστικῶν κ.τ.λ. Β. Γραμματεῖαν τῆς Ἐπικρατείας.

Ἡ Ἐπιτροπὴ τοῦ Ἐκκλησιαστικοῦ Ταμείου.

Ἐπὶ τοῦ ὑπ' ἀριθ. 16276 περὶ τοῦ ὑλικοῦ τῆς ἐν Σίφνῳ διαλυθείσης γυναικείας μονῆς τοῦ Μουγκοῦ.

Ἡ αἴτησις τοῦ Δημάρχου Σίφνου τοῦ νά παραχωρηθῆ εἰς τὸν Δῆμον τοῦ τὸ ὑλικόν τῆς ἐκεῖ διαλυθείσης γυναικείας Μονῆς τοῦ Μουγκοῦ, συνιστάμενον ἀπὸ μικράς τινος δοκοὺς, πλάκας καί πορτοπαράθυρα διὰ νά χρησιμεύσῃ πρὸς ἐπισκευὴν τοῦ Δημοτικοῦ Σχολείου, θεωρεῖται παραδεκτέα καί τόσω μᾶλλον καθόσον τὸ ὑλικόν τούτο φθείρεται ὑπὸ τοῦ χρόνου καί διαρπάζεται ὑπὸ τοῦ τυχόντος.

Μένει ἐπομένως νά δοθῆ ἡ ἄδεια εἰς τὸν εἰρημένον Δῆμον (κατὰ προηγουμένην ὅμως συγκατάθεσιν καί αὐτοῦ τοῦ ἐνοικιαστοῦ τῶν τῆς ρηθείσης Μονῆς κτημάτων ἐν οἷς συμπεριλαμβάνονται καί τὰ περὶ ὧν ὁ λόγος δωμάτια) νά παραλάβῃ τὰς μείνας πλάκας τῆς στέγης, τὰς δοκοὺς καί τὸ λοιπὸν ὑλικόν, ὅσα ὑπόκεινται εἰς φθοράν καί ἀρπαγὴν τοῦ τυχόντος, τὰ ὅποια καί νά μεταχειρισθῆ πρὸς ὄν τὰ ζητεῖ σκοπόν, ἀλλὰ τὸ ἐκ πλακῶν ἐστρωμένον ἔδαφος αὐτῶν καί οἱ τοῖχοι των νά μείνωσιν ἀπείρακτα καί ἡ φροντίς μάλιστα τῆς διατηρήσεώς των νά συστηθῆ εἰς τὴν ἐκεῖ Δημοτικὴν Ἀρχήν.

Ἐπιστρέφεται καί ἡ διευθυνθεῖσα ἀναφορὰ τοῦ Διοικητοῦ Μήλου μετὰ τῆς ἐν αὐτῇ τοῦ Δημάρχου Σίφνου.

Ἡ Ἐπιτροπὴ

(Τ.Σ.) Ἰάκωβος Ἀργυρόπουλος, Πρόεδρος

Νικηφ. Χαρ. Ἰβηρίτης

Νικόλαος Λεβίδης

Γεώργιος Τουρτούρης

6. Πρ. Ἀρ. 1259

Πρὸς τὴν ἐπὶ τῶν Ἐκκλησιαστικῶν

Ἐν Μήλῳ τὴν 14 Ὀκτωβρ. 1837 καί τῆς Δημοσίου Ἐκπαιδεύσεως

Β. Γραμματεῖαν τῆς Ἐπικρατείας.

Διευθύνεται ἀναφορὰ τοῦ Δημάρχου Σίφνου περὶ τοῦ ὑλικοῦ τῆς διαλυθείσης γυναικείας Μονῆς τοῦ Μουγκοῦ.

Καθυποβάλλω ὑπ' ὄψιν σας Κύριε Γραμματεῦ ἀντίγραφον τῆς ὑπ'

ἀριθμ. 146 ἀναφορᾶς τοῦ Δημάρχου Σίφνου διὰ νά εὐρεστηθῆτε νά παρατηρήσετε τήν ἐνδιαλαμβανομένην αἴτησιν τοῦ νά παραχωρηθῆ τό ὑλικόν τῆς διαλυθείσης καί ἀπό ἡμέραν εἰς ἡμέραν ἐρημουμένης γυναικείας Μονῆς τοῦ Μουγκοῦ εἰς τόν Δήμον διὰ νά χρησιμεύσῃ πρὸς ἐπισκευήν τοῦ Δημοτικοῦ Σχολείου· τό μέτρον τοῦτο νομίζομεν ὅτι εἶναι ὠφέλιμον ἀφοῦ καμμία πρὸς ἄλλον σκοπόν χρήσις τοῦ ὑλικοῦ τούτου δέν γίνεται καί μέλλει νά διαρπαγῆ ἐξ ὀλοκλήρου. Παρακαλεῖσθε λοιπόν νά μέ κοινοποιήσετε τήν ἐπί τῆς αἰτήσεως ταύτης ἀπόφασιν τῆς Β(ασιλικῆς) Κυβερνήσεως διὰ νά συμμορφωθῶ μέ αὐτήν καί ἀπαντήσω καί εἰς τόν Δήμαρχον σύμφωνα μέ αὐτήν.

Εὐπειθέστατος
Ὁ Διοικητής Μήλου
Δ. Κυριακίδης

[Ἡ ἐπί τῶν Ἐκκλησιαστικῶν
καί τῆς Δημοσίου Ἐκπαιδευ-
σεως Β. Γραμματεία]

Ἄριθ. Πρωτ. 16276/Δ. 3348

Πρὸς τήν Ἐπιτροπήν τοῦ Ἐκκλησιαστικοῦ Ταμείου, ὁμοῦ μέ τό ἐπισυνημμένον, ἐπί ἐπιστροφή, διὰ νά γνωμοδοτήσῃ.

Ἐν Ἀθήναις τήν 30 Ὀκτωβρίου 1837
Ὁ ἐπί τῶν Ἐκκλησιαστ. κ.τ.λ. Γραμματεὺς
Πολυζωΐδης

7. Περίοδ. Γ'
Ἄριθ. 152

Προσωρινή Διοίκησις τῆς Ἑλλάδος
Τό ὑπουργεῖον τῶν ἐσωτερικῶν
Πρὸς τό Ἐκτελεστικόν Σῶμα.

Ὁ κύριος Μιχαὴλ Καλονάρης ἐφάνη χρήσιμος εἰς τήν Πατρίδα δουλεύσας αὐτήν καί πολιτικῶς καί πολεμικῶς. Εἶναι εἰς ἐκείνων, οἵτινες ἀπεφάσισαν καί ἐμβῆκον εἰς τό φρούριον τῆς θαλάσσης ὅτε ὁ ἐχθρικός στόλος ἔπλεε τόν Ἀργολικόν Κόλπον καί οἱ Κρανιδιώται εἶχον ἐγκαταλείψει τό ρηθὲν φρούριον.

Ἐχρημάτισε Γενικός Ἀστυνόμος εἰς τήν Κάσσον, ὅπου ὡς εἴμεθα πληροφορημένοι, ἐκπλήρωσεν ἀκριβῶς τά χρέη του καί οἱ κάτοικοι τῆς Νήσου ταύτης ἔμειναν κατὰ πάντα εὐχαριστημένοι μέ αὐτόν. Ἐχρημάτισε Γενικός Γραμματεὺς εἰς τήν ἐπαρχίαν Πραστοῦ, ὅπου ἐπλήρωσεν ἀκριβῶς τά χρέη του καί ἐπάσχισε νά ἐμπνεύσῃ εἰς τόν λαόν Σέβας καί

ὑποταγήν εἰς τήν Διοίκησιν. Ὁ νέος οὗτος εἶναι πρὸς τούτους μέ παιδείαν καί μέ ἤθη χρηστά.

Ἐπειδὴ δέ τό ὑπουργεῖον ἐπληροφορήθη περὶ τοῦ ἤδη Γενικοῦ Γραμματέως τῆς ἐπαρχίας Σίφνου Γιάννη Πανόριου ὅτι οὗτος εἶναι κακοφημισμένος ὡς κακόβιος, διότι αἰσχροῦς ζεῖ μετὰ τινος γυναικὸς συγγενοῦς του, μετὰ τῆς ὁποίας καί ἐτεκνογόνησεν (καί τοῦτο φέρει μεγάλην σύγχισιν μεταξύ τοῦ λαοῦ τῆς Σίφνου καί ἐπομένως βλάπτει τήν ὑπόληψιν τῆς Διοικήσεως), κρίνει ἀναγκαίαν τήν καθαίρεσιν αὐτοῦ καί ἀντὶ τούτου προτείνει τόν κύριον Μιχαὴλ Καλονάρην.

Καθυποβάλλει δέ τήν γνώμην ταύτην ὑπὸ τήν σκέψιν καί ἀπόφασιν τοῦ Ἐκτελεστικοῦ Σώματος.

Ἐν Ναυπλίῳ τήν 13 Δεκεμβρίου 1824.

Ὁ ὑπουργός τῶν ἐσωτερικῶν
Γρηγόριος Δικαῖος
(Τ.Σ.) Ὁ Γενικός Γραμματεὺς
Γεώργιος Γλαράκης

8. Ἄριθ. 2108/Δ.1490
Ἐν Μήλῳ τῇ 1 Δέκ. 1834

Πρὸς τήν Β(ασιλικήν) Νο-
μαρχίαν τῶν Κυκλάδων.

Περί τῆς ἐπικρατούσης διαφθορᾶς τῶν ἡθῶν εἰς Σίφνον.

Νομίζομεν χρέος μας ἀπαραίτητον νά ἐπιστήσωμεν τήν προσοχήν τῆς Β(ασιλικῆς) Νομαρχίας εἰς τήν κακοήθειαν ἣτις κυριεῖται εἰς τήν Νῆσον Σίφνον, ἐξ αἰτίας τῆς διαφθορᾶς τινῶν ἐκ τῶν προυχόντων αὐτῆς. Ἄνθρωποι ὑπανδρευμένοι καί γηραλαῖοι μᾶλλον, μέ τέκνα ἀρσενικά καί θηλυκά τῆς ὑπανδρείας, ἐγκαταλιμπάνουν τὰς ἰδίας συμβίας των καί ὅλην των τήν οἰκογένειαν καί ἐντροφῶσιν εἰς τὰς ἀγκάλας τῶν παλακίδων των καλογραιῶν καί πρεσβυτέρων μέ τόν πλέον ἀναίσχυντον καί σκανδαλώδη τρόπον. Τό παράδειγμα τῶν προυχόντων τούτων διεδόθη καί εἰς τόν κλῆρον.

Τρία παραδείγματα μόνον καθυποβάλλομεν, ἐκ τῶν ὁποίων δύναται ἡ Β(ασιλική) Νομαρχία νά συμπεράνῃ τόν βαθμόν τῆς ἀσωτείας καί τήν ἐξάπλωσιν αὐτῆς.

Ὁ δημογέρων κύριος Μαρῖνος Βᾶος, τήν ἡλικίαν ὡς πενήτηκοντα ἐτῶν, νυμφευμένος καί μέ τέκνα ὑπανδρευμένα ἢ τῆς ὑπανδρείας, πρὶν τῆς διαλύσεως τοῦ γυναικείου μοναστηρίου τοῦ Μουγκοῦ, διενυκτέρευεν εἰς τήν αὐτήν μονήν εἰς τὰς ἀγκάλας τῆς παλακίδος του καλογραίας ὀνομαζομένης Φεβρωνίας Χανούτζου καί ἐπειδὴ εἰς τήν πρώτην μας περιο-

δείαν κατά τόν Ἰανουάριον μήνα, γνωρίζοντες τήν διαφθοράν τινῶν ἐκ τῶν μοναζουσῶν τούτων, ἅμα ἐφθάσαμεν, μετέβημεν εἰς αὐτό αἴφνης διά νά παρατηρήσωμεν, συνέπεσεν ὥστε ὁ δημογέρων οὗτος νά ἐξέλθῃ τῆς Μονῆς πρό ὀλίγου καί νομίσας ὅτι μετέβημεν ἐπί τούτου δι' αὐτόν, ἐπροσποιήθη τόν ἀσθενῆ μέχρι τῆς ἡμέρας τῆς ἀναχωρήσεώς μας. Ἐκτοτε δέν ἐνυκτέρευεν εἰς τήν Μονήν, ἀλλά μετέφερε τήν καλογραίαν παλακίδα του εἰς μίαν οἰκίαν εἰς τό χωρίον Σταυρί ἔχων εἰς τοῦτο σύμφρονον καί συνεργόν τήν τότε ἡγουμένην Φεβρωνίαν.

Εἰς δέ τήν δευτέραν περιοδείαν μας, ὅτε μετέβημεν εἰς τό αὐτό Μοναστήριον διά νά καταγράψωμεν τήν περιουσίαν του, κατά τάς διαταγάς τῆς Β(ασιλικῆς) Νομαρχίας, ἡ παλακίς τοῦ δημογέροντος ἔλειπεν ἀπό τήν Μονήν καί ἡ ἡγουμένη τήν ἐκάλεσεν, ἀλλά μή δυναμένη πλέον νά τήν κρύπτῃ, ἐξωμολογήθη τέλος ὅτι ἔλειπε πρό ὀκτώ ἡμερῶν. Τό Ἐπαρχεῖον διέταξε τήν καλογραίαν νά ἐπιστρέψῃ εἰς τήν μετάνοιάν της, ἀναφέρον τοῦτο συγχρόνως καί πρός τόν Ἀρχιερέα διά τοῦ ὑπ' ἀριθμ. 722 ἐγγράφου του, ὅστις, κατά συνέπειαν αὐτοῦ, ἀπέβαλε τήν διεφθαρμένην ἡγουμένην καί ἀντεκατέστησεν ἄλλην ἐνάρετον. Βλέπων ὁ δημογέρων ἑαυτόν ἐγκαταλελειμμένον ἀπό τήν ἐρωμένην του καλογραίαν, ἐμαίνετο ἀπό ἐκδίκησιν, ἀπεδίωξε τήν σύζυγόν του καί ἤθελε νά βάλῃ πῦρ εἰς τήν οἰκίαν του. Ἀλλά μετ' ὀλίγον διαλυθέντων τῶν γυναικείων Μοναστηρίων, ἐπαρηγορήθη ἀπολαύσας τήν καλογραίαν, τήν ὁποίαν καί ἔθεσεν εἰς μίαν οἰκίαν εἰς τό χωρίον Σταυρί, εἰς τήν ὁποίαν συζεῖ μετ' αὐτῆς.

Ὁ δημογέρων κύριος Πέτρος Κ. Παῶς, παρήλικος καί οὗτος καί ὑπανδρευμένος κατοικῶν εἰς τό Κάστρον συνευρίσκειται μετὰ τῆς συντέκνισσάς του πρεσβυτέρας τοῦ παπα-Νικολάου Ψυχῆ ὅταν δέ μεταβαίῃ εἰς τό Σταυρί, ἔχει τήν ἀνύπανδρον αὐτῆς ἀδελφήν. Ἐτερος Ἰωάννης Ἀλβανιτάκης, ὑπανδρευμένος καί οὗτος, συνευρίσκειται μετὰ τινος ἀνυπάνδρου ἀνεψιάς τοῦ δημογέροντος Γεωργίου Μάτσα καί μετὰ τῆς θείας αὐτῆς.

Ταῦτα περί τῶν προυχόντων ὅσον δέ περί τοῦ κλήρου, ἀναφέρομεν τό ἐπόμενο.

Ὁ ἱερομόναχος ἐκ τοῦ διαλυθέντος Μοναστηρίου τοῦ Ἁγίου Ἀρτεμίου, ἔχει τήν σύζυγον τοῦ κυρίου Γεωργίου Σιργιάννη, ὥστε μή ὑποφέρων (ὁ τελευταῖος) ζῆ ἀποχωρισμένος εἰς ἰδιαιτέραν οἰκίαν.

Ταῦτα ἐν συντόμῳ ἀναφέρουμε δι' ὅσα ὁ κόσμος φρυάττει κατά τῆς ἀσελγείας καί ἱερομιξίας, ἣτις ἐξηπλώθη εἰς ὅλας σχεδόν τάς τάξεις τῶν κατοικίων τῆς Νήσου ἐκείνης, ἐξαιρέτως εἰς τήν τῶν προυχόντων καί τοῦ ἱερατείου, ὥστε καί εἰς συμπόσιον νά συγκαλῆ ὁ εἰς τούς ἄλλους εἰς τήν οἰκίαν τῆς ἐρωμένης, ὅπου κηρύττουσι, παρόντος καί τοῦ κληρικοῦ καί

τῆς γυναικός, τά αἰσχίστα, διά νά ἐπιβληθῆ χαλινός τις εἰς τήν διαφθοράν τούτων, ἣτις ἐξαπλουμένη ἀπό καιρόν εἰς καιρόν ἐνδέχεται νά προξενήσῃ ὀλέθρια ἀποτελέσματα ἐκ τῆς συνεχοῦς βιαίας ἀποβολῆς καί βρεφοκτονίας, ἣτις καί τάς ἀποβαλλομένας ἀφανίζει καταπτώσας εἰς ἀθλίαν κατάστασιν καί τήν ἀνθρωπότητα ἀδικεῖ.

Ὁ Εὐπειθέστατος
Ἐπαρχος Μήλου
(Τ.Σ.) Νικόλαος Ε. Γερακάρης.

9. Ἀριθ. 9802

Ἐρμούπολις
τήν 26 Δεκεμβρ. 1834

Πρός τήν ἐπί τῶν Ἐκκλησιαστικῶν κτλ.
Βασιλικήν Γραμματείαν τῆς Ἐπικρατείας.
(Μέ ἐν ἐπισυνημμένον, τό ἕτερον δέν εὑρέθη)

Ἀπό τό ἐσώκλειστον ἀντίγραφον τῆς ὑπ' ἀριθμ. 2108 ἀναφορᾶς τοῦ Ἐπαρχείου Μήλου παρατηρεῖ ἡ Β. Γραμματεία αὕτη τά κατά τήν Σίφνον, σκανδαλώδη διατρέχοντα καί τόν ἄσεμνον βίον τινῶν τῶν ἐκεῖσε ἱερωμένων καί ἄλλων.

Ἐκθαμβος διά τήν πολυχρόνιον παράλειψιν τῶν ἐπιτοπίων ἐκκλησιαστικῶν καί πολιτικῶν Ἀρχῶν, ἐνόμισα χρέος μου, τόν μὲν ἔπαρχον νά διατάξω νά συννενοηθῆ μετὰ τοῦ ἀρχιερέως διά νά περιορίσῃ κυρίως τήν Φευρωνίαν εἰς ἐν τῶν διατηρουμένων γυναικείων μοναστηρίων καί νά γείνη φροντίς περί τῶν λοιπῶν καταχρήσεων, καθὼς φαίνεται ἐκ τοῦ ἐπισυναπτομένου ἐγγράφου τῆς ὑπ' ἀριθμ. ... πρός τόν ἔπαρχον ἀπαντήσεώς μου, τήν δέ Β. ταύτην Γραμματείαν νά εἰδοποιήσω κατά χρέος περί τῶν ληφθέντων μέτρων, διά νά διατάξῃ τά δέοντα πρός ἀποτροπὴν τοιοῦτων φρικτῶν καί θεοστυγῶν πράξεων.

Δέν λανθάνει τήν φρόνησιν καί πολυπειρίαν Σας, Κύριε Γραμματεῦ, πόσον εἶναι ἐπωφελῆ εἰς τάς τοιαύτας περιστάσεις, τά μετὰ δικαιοσύνης δραστήρια μέτρα διά νά ἀναχαιτισθῆ ἡ πρόοδος τοῦ κακοῦ παραδείγματος, τό ὁποῖον προθύμως θέλει γείνει φωνασικῶν καί γλωσσαλγίας ἀντικείμενον. Διά τοῦτο προλαβῶν τάς διαταγάς τῆς Γραμματείας καί τά ἔμφρονα τῆς Ἱερᾶς Συνόδου μέτρα, ἐνόμισα ἀπαραιτήτως ἀναγκαῖον νά περιορισθῆ ἡ φαυλόβιος Φεβρωνία εἰς μοναστήριον, ὡς εἰς ἐπανορθωτικὴν οἰκίαν (maison de courection), ἀφοῦ προηγουμένως συννενοηθῆ ὁ Ἐπαρχος περί τούτων πάντων μετὰ τῆς Ἐκκλησιαστικῆς Ἀρχῆς. Ἐλπίζω ὅτι ἡ Β. Γραμματεία αὕτη θέλει σπεύσει νά μέ τιμῆσῃ μέ τάς διαταγάς της διαγράφουσα πρός ἐμέ τόν κατάλληλον τρόπον εἰς τάς παρομοίας περιστάσεις, διότι κατά δυστυχίαν ἔχω λόγους νά πιστεῦσω ὅτι τά τῶν

Σιφνίων καλογρέων δέν εἶναι μοναδικόν παράδειγμα εἰς τίνα μέρη τοῦ Νομοῦ τούτου.

Εὐπειθέστατος
Ὁ Νομάρχης τῶν Κυκλάδων
Σ. Σκοῦφος

Ὁ Γραμματεὺς
καί ἀντ' αὐτοῦ
Ι. Λευθέρης

Ἐπισημειωματικά:

Ἄρ. Δ. 42

Διευθύνεται πρὸς τὴν Ἱεράν Σύνοδον τοῦ Βασιλείου διὰ νά λάβῃ ὅσον τάχουν τά καταλληλότερα πρὸς ἀποκοπὴν τοῦ κακοῦ μέτρα, καθ' ὅσον ἀφορᾷ τόν Κληρὸν Σίφνου καί ἰδίως τόν καταγγελλόμενον ἱερομόναχον ἐκ τῆς διαλυθείσης μονῆς τοῦ Ἁγίου Ἀρτεμίου συγχρόνως θέλει προσκαλέσει τόν Σ. ἐπίσκοπον νά ἀπολογηθῇ διατί δέν ἐφρόντισε, κατὰ τά ἱερά του καθήκοντα, νά διορθώσῃ τό κακόν ἢ νά ζητήσῃ τὴν διόρθωσιν αὐτοῦ διὰ τῆς Ἱεράς Συνόδου, ἀναφέρων πρὸς αὐτὴν ἐν καιρῷ τά κατὰ τὴν ἐπισκοπὴν του σκανδαλωδῶς ἀθεμιτουρούμενα. Θέλει δέ νά μᾶς ἐπιστραφεῖ καί ἡ παροῦσα μετὰ τῶν ἐπισυνημμένων.

Ἐν Ἀθήναις τῇ 5 Ἰανουαρίου 1835
Ὁ ἐπί τῶν Ἐκκλησ. κ.τ.λ. Γραμματεὺς
(ὑπογραφή)

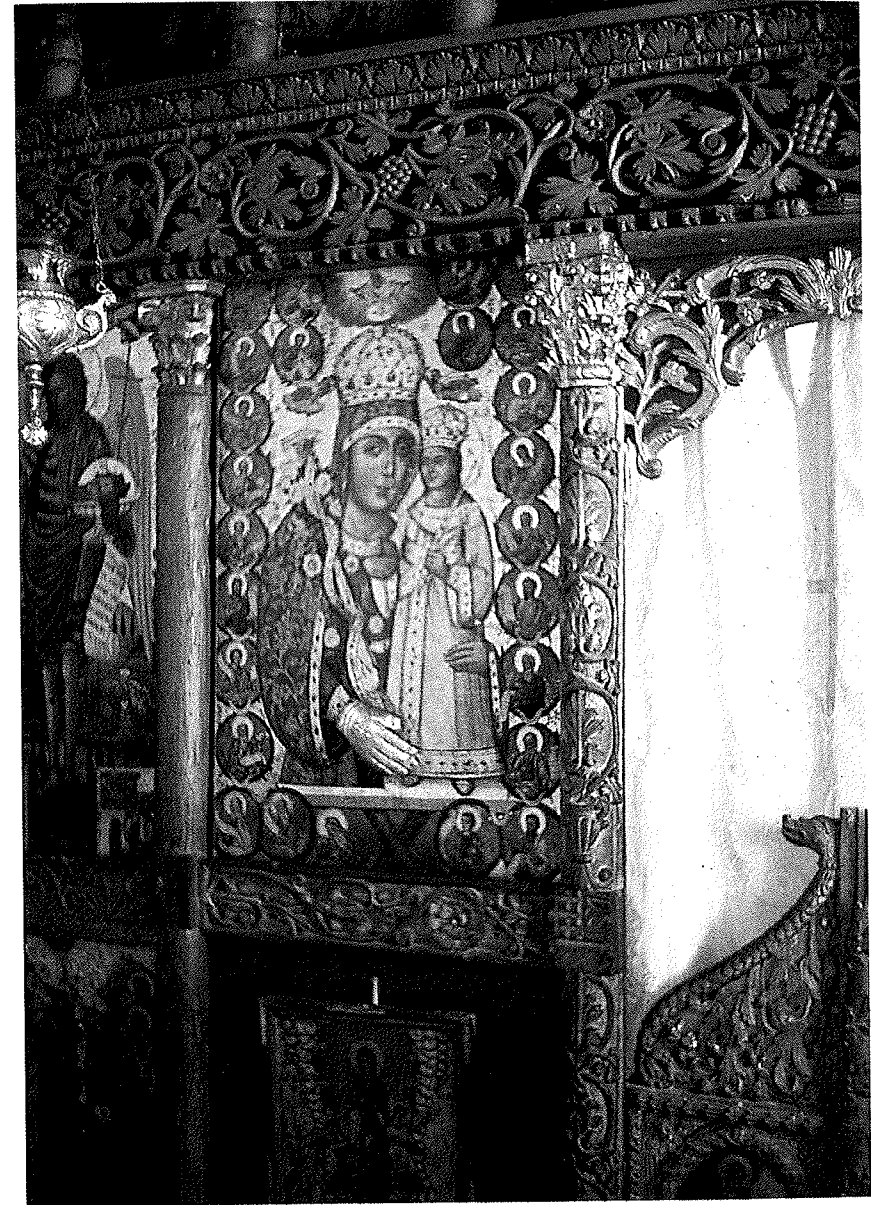
10. 9809

Ἐν Ἐρμούπολει
τῇ 29 Δεκεμβρίου 1834

Πρὸς
τὴν Βασιλικὴν ἐπὶ τῶν Ἐκκλησιαστικῶν καί
τῆς Δημοσίου Ἐκπαιδεύσεως Γραμματ. τῆς
Ἐπικρατείας

Διὰ τῆς ὑπ' ἀριθμ. 2069 ἀναφορᾶς του ὁ Ἐπαρχὸς Μήλου ἀνήγγειλε πρὸς τὴν Νομαρχίαν, ὅτι κατ' εἰδοποίησιν τοῦ Σεβασμιωτάτου ἐπισκόπου Μήλου, ὁ ἱερομόναχος Ἄνθιμος Ραφαλέτος, διάγων πρὶν εἰς τό ἐν Σίφνω διαλυθέν Μοναστήριον τοῦ Ἁγίου Ἀρτεμίου, ἐπιθυμεῖ νά μεταβῆ εἰς τό ἐν τῇ αὐτῇ νήσῳ διατηρούμενον τοῦ Προφήτου Ἡλιοῦ. Ἡ Νομαρχία ἐνεργήσασα εἰς τὴν περίπτωσιν αὐτὴν ὅσα ἢ ὑπ' ἀριθμ. 3803 ἐγκύκλιος διαλαμβάνει, σπεύδει νά εἰδοποιήσῃ καί τὴν Βασιλικὴν ταύτην Γραμματεῖαν, κατὰ τό πνεῦμα τῆς ρηθείσης διαταγῆς της, μὴ ἔχουσα τίνα ἄλλην παρατήρησιν νά προσθέσῃ.

Εὐπειθέστατος
Ὁ Νομάρχης Κυκλάδων
Σ. Σκοῦφος

Εἰκόνα τῆς Θεοτόκου στόν ναό Παναγίας Ἐξαμπέλων,
ἔργο τοῦ Ἰωάννη Μαρούλη.

ΠΡΟΛΕΓΟΜΕΝΑ

1. Κατά τήν πορεία τῶν ἐρευνῶν μου γιά τήν Ἱστορία τῆς Σίφνου, ἦταν φυσικό νά συγκεντρῶναι καί πληροφορίες γιά τούς Σιφνίους ζωγράφους τῆς τουρκοκρατίας καί τούς μετέπειτα, ἀλλά καί γιά ζωγραφικά (εἰκονογραφικά) ἔργα μὴ Σιφνίων καλλιτεχνῶν, τὰ ὁποῖα κοσμοῦν τούς πολυάριθμους ναούς καί τὰ καθολικά τῶν μονῶν τοῦ νησιοῦ. Μπορῶ μάλιστα νά πῶ ὅτι ἔτσι ξεκίνησα τό ἐρευνητικό μου ἔργο· καταγράφοντας ἐπιτόπια ναούς, εἰκόνες, κειμήλια, παλαιά βιβλία καί «ἐνθυμήσεις» (= σημειώσεις) γραμμένες στίς σελίδες τους κ.λπ. ἐνδιαφέροντα στοιχεῖα, πολλά ἀπό τὰ ὁποῖα ἔχω ἤδη χρησιμοποιήσει στίς μελέτες μου. Κατάλογο μάλιστα καλλιτεχνῶν, Σιφνίων καί μὴ ζωγράφων, εἰκονογράφων καί βιβλιογράφων, σέ ἀπλή μόνο ἀριθμητική καταγραφή τους, ἔχω δημοσιεύσει πρό χρόνων¹.

Ὅμως, συνεχιζομένων πάντοτε τῶν ἐρευνῶν μου, ὁ ἀριθμὸς τῶν καλλιτεχνῶν αὐξήθηκε σημαντικά, εἴτε ἀπό μαρτυρίες ἱστορικῶν ἐγγράφων, εἴτε ἀπό πληροφορίες τῆς βιβλιογραφίας καί λοιπές πηγές, γεγονός πού ὀδηγεῖ ἀναγκαστικά στήν ἀνασύνταξη τοῦ ἐν λόγῳ καταλόγου, ἀλλά καί τῆ διαφορετική κατάστρωση καί τόν ἐμπλουτισμό του, ὅπου εἶναι δυνατόν, μέ βιογραφικά στοιχεῖα καί καταγραφή τῶν γνωστῶν ἔργων τους, ὥστε νά ἔχουμε ἐνώπιόν μας μιά πληρέστερη εἰκόνα ἐπὶ τοῦ θέματος.

2. Ὁ εἰκονογραφικός θησαυρὸς τῆς Σίφνου, ἐκτός ἀπὸ τῆ μεγάλη σημασία πού ἔχει γιά τόν Πολιτισμὸ τοῦ νησιοῦ σέ χρόνους παλαιούς καί, κυρίως, δυσχερεῖς, ἀποτελεῖ καί πηγὴν ἀντλήσης ποικίλων συμπερασμάτων, ὅπως εἶναι λ.χ. ὁ προσδιορισμὸς τῆς, κατὰ καιρούς, εὐμάρειας τοῦ τόπου, πού καθιστοῦσε ἱκανοὺς τούς κατοίκους νά μετακαλοῦν ξένους καλλιτέχνες γιά τῆ διακόσμηση τῶν ναῶν ἢ νά προμηθεύονται ἔργα τους καταδαπανώντας ἱκανά χρηματικά ποσά· ἢ ἐπίδοση τῶν Σιφνίων στή ζωγραφική Τέχνη· ἢ σημασία πού ἀπέδιδαν οἱ κάτοικοι στίς εἰκόνες κ.λπ. Τί ἀντιπροσώπευαν γι' αὐτούς οἱ εἰκόνες προκύπτει καί ἀπὸ τὰ προικῶνα ἔγγραφα, μέ τὰ ὁποῖα οἱ γονεῖς προίκιζαν τούς μελλονύμφους μέ μίαν ἢ δύο εἰκόνες γιά τῆ στερέωση τῶν νέων νοικοκυριῶν καί «διὰ φύλαξίν τους»:

1. «Σιφνιακά», τόμ. Ε' (1995), σελ. 127 ἐπ.

«...ἔπειτα διὰ προικίον... τάξει καί δίδει ὁ κύρ Ἰωάννης Συρίγος καὶ ἡ συμβία του τῆς θυγατρὸς των μέ τήν εὐχήν τως, ἀρχήν καί πρῶτον, μίαν ἀγίαν εἰκόνα τόν Ἅγιον Ἀνδρέαν διὰ φύλαξίν τως... καί ἀπὸ τό ἄλλον μέρος τό κερά Κατερινιῶ Ἰωάννη Ζώρξη Μπραπᾶ, δίδει τοῦ υἱοῦ της τοῦ Ἀνδρέα τήν εὐχήν τοῦ πατρὸς του καί τήν ἐδικήν της, ἔπειτα διὰ προικίον τοῦ δίδει δύο ἀγίες εἰκόνες διὰ φύλαξίν των, τόν Ἅγιον Κωνσταντῖνον καί τόν Ἅγιον Νικόλαον...»².

Οἱ εἰκόνες τῶν ἀγίων σέ κάθε σπίτι, ἀποτελοῦσαν τούς ἐπουράνιους προστάτες του καί τούς στερεωτές τοῦ φρονήματος τῶν πιστῶν, ἀφοῦ ἀντιπροσώπευαν τὰ «ἐθνικά» (ἄς τὰ χαρακτηρίσουμε) σύμβολα τῶν ὀρθοδόξων Ἑλλήνων, πού τούς ἐνέπνεαν τήν ἐμμονή στά πάτρια, κατὰ τίς μακραίωνες δουλεῖτες τους σέ Δυτικούς καί Τούρκους, μέ τῆ συνέχιση τοῦ ρυθμοῦ τῆς ὀρθόδοξης (βυζαντινῆς) ἀγιογραφίας.

3. Γιά τήν ἀρχή τῆς Τέχνης τῆς εἰκονογραφίας στή Σίφνο καί, κυρίως, τῆς ἐπίδοσης τῶν Σιφνίων σ' αὐτήν, δέν εἶναι εὐκολο νά κάνουμε λόγο, ἐλλείπει μαρτυριῶν γιά τούς, πρό τοῦ 17ου αἰῶνα, χρόνους. Ἄλλωστε, γιά τούς αἰῶνες τῆς φραγκοκρατίας (1207-1537/1617), ἀγνοοῦμε ἐντελῶς καί ποιὸς ἦταν ὁ ἐσωτερικός διάκοσμος τῶν ναῶν τῶν ὀρθοδόξων τοῦ νησιοῦ. Μάλιστα καί ὁ ἀριθμὸς τῶν τελευταίων φαίνεται πὼς ἦταν μικρὸς, ἴσως λίγο μεγαλύτερος τῶν δέκα³, γεγονός πού φανερώνει τήν ἀσχομένη καταπίεση τῶν, καθολικοῦ δόγματος, δυναστῶν τῆς Σίφνου ἐπὶ τῆς τοπικῆς Ὀρθόδοξης Ἐκκλησίας.

Ἔτσι, μποροῦμε γενικά νά πούμε ὅτι γιά τῆ Σίφνο τό ἔτος 1617, κατὰ τό ὁποῖο οἱ Τούρκοι κυρίαρχοι τῶν Κυκλάδων ἐκδίωξαν τόν τελευταῖο, φόρου ὑποτελεῖ τους, δυτικὸ δυνάστη της Ἀγγελο Γοζαδῖνο, ἀποτελεῖ τήν ἀρχή κάθε προόδου τῶν ὀρθοδόξων κατοίκων μέσα στὸ νέο καθεστῶς τοπικῆς αὐτοδιοίκησης πού τούς εἶχε παραχωρήσει, ἀπὸ τοῦ ἔτους 1580, τό τουρκικὸ κράτος. Ὅπως ἔχει ἤδη ἱστορηθεῖ, ἢ δραστηριοποίηση τῶν Σιφνίων καί, ὅπως ἰδιαίτερα, τῶν ἐμπόρων-ναυτικῶν, μέ ἐπικεφαλῆς τόν περίφημο Βασίλειο Λογοθέτη⁴, συνετέλεσε ἀποφασιστικά σέ μιά θεαματικὴ ἀνάπτυξη τῆς οἰκονομίας καί εὐημερίας τοῦ νησιοῦ καί τῆς κοινωνικῆς προόδου του. Ἀπὸ τήν ἐποχὴ αὐτὴ παρακολουθοῦμε, ἐπίσης, συνεχεῖς ἀνεγέρσεις ναῶν καί ἀνιδρύσεις μονῶν καί μετοχιῶν τοῦ Ἁγίου Ὁρους ἀπὸ Σιφνίους ἀγιορεῖτες. Ὡς τὸ 1638, μόνον ὁ Λογοθέτης εἶχε ἀνεγείρει πέντε περικαλλεῖς ναούς, λίγα χρόνια δέ ἀργότερα ἀνίδρυσε καί τό μεγάλο ἀνδρικό μοναστήρι τῆς Παναγίας Βρυσιανῆς⁵. Τήν ἴδια

2. «Σιφνιακά», τόμ. Α' (1991), σελ. 97-98.

3. «Σιφνιακά», τόμ. Δ' (1994), σελ. 163-164, ὅπου «πίνακας ναῶν τῆς Σίφνου μνημονευομένων».

4. Βλ. ἱκανές λεπτομέρειες στά «Σιφνιακά», τόμ. ΣΤ' (1998), σελ. 7 ἐπόμε.

5. Αὐτόθι, σελ. 31, 41 ἐπ.

περίοδο εμφανίζονται στο προσκήνιο και ξένοι ζωγράφοι, κυρίως Κρητικοί, μετακαλούμενοι ή έγκαθιστάμενοι στον τόπο, που δραστηριοποιούνται στον εκκλησιαστικό διάκοσμο. Κάτοικοι Σίφνου αναφέρονται λ.χ. ο παπα-Γεώργης Τζαγκαρέλλος, πρωτοπαπᾶς Σίφνου πρό του 1621⁶ (προφανώς της γνωστής κρητικής οικογένειας των Τζαγκαρόλων) και ικανά μέλη της οικογένειας των Χαλκιόπουλων, όπως ο «ζουγράφος» Νεῖλος, μετά ἀρχιεπίσκοπος Κέας και Θερμίων (1646-1650), ο «ζουγράφος», επίσης, Κωνσταντῖος Χαλκόπουλος, ο ἀγιογράφος Κωνσταντῖνος Χαλκιόπουλος, ή οί μετακληθέντες από τον Βασίλειο Λογοθέτη τό 1635 Ζαχαρίας Τζαγκαρόπουλος και Κωνσταντῖνος Παλαιόκαπας για να εικονογραφήσουν τό ναό του του Ἁγίου Γεωργίου τ' Ἀφέντη και, λίγο βραδύτερα, ο Ἐμμανουήλ Σκορδίλης (1647-1671)⁷. Ἴσως δέν εἶναι ἄστοχο να θεωρήσουμε ότι καλλιτέχνες της ἀποκαλούμενης Κρητικής Ζωγραφικής Σχολῆς, μετέδωσαν στή Σίφνο τήν τέχνη της εικονογραφίας, μέ τή συνεχή δέ αὔξηση του ρυθμοῦ ἀνέγερσης νέων ναῶν στό νησί και της συνακόλουθης ἀνάγκης ἱερόπρεπης διακόσμησής τους, ἐπιδόθηκαν σ' αὐτήν και οί ἐντόπιοι, όπως συνάγεται και από τόν δημοσιευόμενο κατωτέρω κατάλογο τῶν ζωγράφων-καλλιτεχνῶν. Κατά τόν 18ο αἰῶνα μάλιστα, ή ἀνδρική μονή του Προφήτου Ἡλιοῦ φαίνεται πώς διατηροῦσε δικό της ἐργαστήρι εικονογραφίας στό μετόχι της του Ταξιάρχη στή θέση Σκάφη, ἄν κρίνουμε από τό γεγονός ότι τό καθολικό του φέρει τοιχογραφίες (ὅπως και ἄλλοι χῶροι του, σήμερα ἐρειπωμένοι) και ἐπώνυμοι ἱερομόναχοι της ἄσκησαν τήν εικονογραφική Τέχνη.

4. Καταγραφές εικονογραφικοῦ ὕλικου τῆς Σίφνου ἔχουν, κατά καιρούς, πραγματοποιηθεῖ ἀπό τήν Ἀρχαιολογική Ὑπηρεσία και ἔχουν δημοσιευτεῖ στό Ἀρχαιολογικό Δελτίο. Οἱ καταγραφές αὐτές ἀναφέρονται, κυρίως, σέ ἔργα ἐνυπόγραφα και χρονολογημένα, ὄχι ὅμως και στά ἀνυπόγραφα, που εἶναι τά περισσότερα (πλήν ὀλίγων ἐξαιρέσεων μνείας τους). Ἡ ἐργασία του κ. Θεολόγου Χρ. Ἀλιπράντη, «Θησαυροί τῆς Σίφνου - Εἰκόνες τῶν Ναῶν και τῶν Μονῶν» (Ἀθήναι 1979), ή μόνη σχετική εἰδική μελέτη, προάγει ἀσφαλῶς τό θέμα μέ καταγραφή και γλαφυρή περιγραφή ἔργων, ὄχι ὅμως σέ ὅλη τήν ἔκτασή του, δεδομένου ότι περιορίζεται σέ ἔργα ἀριθμοῦ μόνο ναῶν και τῶν μονῶν του νησιοῦ (ικανά τῶν ὁποίων περιέχονται και στό Ἀρχαιολογικό Δελτίο, κατά τ' ἀνωτέρω). Μέ ἄλλους λόγους, συστηματική ἐργασία καταγραφῆς-περιγραφῆς-ἀξιολόγησής-χρονολογικοῦ προσδιορισμοῦ του συνόλου τῶν εικονογραφικῶν ἔργων τῆς Σίφνου κατά ναό και μονή, δέν ἔχει πραγματο-

6. «Σιφνιακά», τόμ. Ζ' (1999), σελ. 47.

7. Βλ. για τούς κατονομαζόμενους ζωγράφους στόν ὀνομαστικό κατάλογο που ἀκολουθεῖ.

ποιηθεῖ, προβάλλει δέ ἐπιτακτική, τόσο για τήν κατασφάλιση τῶν εἰκόνων ἀπό τούς ἄρπαγες, ὅσο και για τήν προβολή τῆς πολιτισμικῆς κληρονομιάς του νησιοῦ. Στή Σίφνο πρέπει να ὑπῆρχε μεγάλος ἀριθμός ζωγραφικῶν ἔργων, πλήν ή ἀφαίμαξή τους εἶχε ἀρχίσει ἀπό παλαιά. Σάν παράδειγμα ἀναφέρονται τά διαλαμβανόμενα σέ ἔγγραφο τῶν Γενικῶν Ἀρχείων του Κράτους, σύμφωνα μέ τά ὁποῖα κάποιος Σίφνιος, τῆς μεγάλης οικογένειας Γρυπάρη, που ἀπεβίωσε στή Ζάκυνθο κατά τά χρόνια τῆς Ἐπανάστασης του '21, κατέλιπε μέ διαθήκη (ὄπως προφητικά) «εἰς τόν μέλλοντα τῆς Ἑλλάδος Βασιλέα, μέρος πολυτίμων εἰκόνων τάς ὁποίας ἐκέκτητο»⁸. Ποιές και πόσες ἄραγε ἦταν οἱ πολυτίμες αὐτές εἰκόνες που κατεῖχε ο Σίφνιος αὐτός Γρυπάρης;

5. Τέλος, ή παρούσα ἐργασία, χωρίς να ἔχει ἀξίωση ἐπιστημονικῆς παρουσίας του εικονογραφικοῦ θησαυροῦ τῆς Σίφνου (που ἀνήκει στήν ἀρμοδιότητα και εὐθύνη τῶν εἰδικῶν), ἐπιχειρεῖ μόνο τήν κατάρτιση ἑνός καταλόγου καλλιτεχνῶν, Σιφνίων και μή Σιφνίων που ἐργάστηκαν στό νησί ή που ἔργα τους ὑπάρχουν σ' αὐτό και κοσμούν τούς πολυἀριθμούς ναούς του. Ἐχει βέβαια και αὐτή τό βασικό μειονέκτημα τῆς καταγραφῆς μόνο ἐπωνύμων ἔργων (ἀφοῦ εἶναι κατάλογος προσώπων, που ὅμως ἔλειπε), πλήν ἔχει τό πλεονέκτημα ότι προσθέτει ἱστορικές μαρτυρίες για ἱκανούς καλλιτέχνες που ἴσως φανοῦν χρήσιμες στούς εἰδικούς για τήν ἐπίλυση ζητημάτων, ἀλλά και ὀνόματα ἀγνωστων μέχρι σήμερα ζωγράφων-εικονογράφων που ἀπεκάλυψε ή ἔρευνα σέ ἀρχεακές και βιβλιογραφικές πηγές. Σ' αὐτήν καταγράφονται, ἐκτός ἀπό τά ὀνόματα, τά ἔργα τῶν Σιφνίων καλλιτεχνῶν που ὑπάρχουν στή Σίφνο και ἐκτός αὐτῆς, τῶν δέ μή Σιφνίων μόνον ἐκεῖνα που βρίσκονται στούς ναούς του νησιοῦ. Ὁφείλω, τέλος, να σημειῶσω ότι στήν κατάστρωσή της παρακινήθηκα ἀπό τό δίτομο μεγάλο ἔργο τῶν ἀειμνήστου Μανόλη Χατζηδάκη - Εὐγενίας Δρακοπούλου, Ἑλληνες Ζωγράφοι μετά τήν ἄλωση, 1450-1830, (Ἀθήνα 1987, τόμ. 1ος, Ἀθήνα 1997, τόμ. 2ος), στό ὁποῖο, βασικά, στηρίχθηκα και παραπέμπω⁹. Στόν κατάλογο που ἀκολουθεῖ, ο ἀστερίσκος στά ὀνόματα δηλώνει ἀγνώστους ὡς σήμερα καλλιτέχνες που δέν ἔχουν περιληφθεῖ οὔτε στό ἀνωτέρω corpus.

8. Βλ. στόν κατάλογο τόν ἀριθμό 29, Μελισσός Νικόλ. (1771-1800).

9. Στό ἐν λόγω ἔργο εὐχαρίστως προσέφερα τίς μαρτυρίες για τόν Σίφνιο εικονογράφο Νικόλαο Πρατικό (τόμ. Β', σελ. 318).

1. 'Αγάπιος (1765).

Ίεροδιάκονος-ζωγράφος. Τρίπτυχο έργο του, μέ τούς 'Αγίους Νικόλαο-Πρόδρομο, Θεοτόκο, 'Αγίους Χαράλαμπο-Γεώργιο, βρίσκεται στό καθολικό τής μονής Παναγίας του Βουνοῦ-Σίφνου. Χρονολογία: [1]765. Ύπογραφή: *διά χ(ειρό)ς 'Αγάπιος Ίεροδιάκονος ζωγράφος*'.

2. *'Αγάπιος (1804).

Ίερεύς-ζωγράφος. Έργο του εικόνα του 'Ιησοῦ Χριστοῦ στό τέμπλο του ναοῦ του 'Αγίου Νικολάου Κάστρου-Σίφνου. Ύπιγραφή: *Μνήσθητι Χριστέ καμοῦ του 'Αγαπίου έν Ίερεύσι δούλου σου καί ζωγράφου μετά των ἄλλων πρεσβείαις Νικολάου, 1804*².

3. 'Αγάπιος, βλ. Δευτερεύων Σίφνου.

4. 'Αγγελος (15ος αἰ.).

Άπό τούς όνομαστούς κρητικούς ζωγράφους εικόνων του 15ου αἰ. Κάποιοι ειδικοί τόν ταυτίζουν μέ τόν ζωγράφο 'Αγγελο 'Ακοτάντο, από τό 'Ηράκλειο-Κρήτης (άπεβίωσε πρό του έτους 1457). Στή Σίφνο γνωστή εικόνα του ή Θεοτόκος Καρδιώτισσα, στό ναό τής Φανερωμένης-Κάστρου. Ύπογραφή: *χειρ 'Αγγέλου*³.

5. 'Αθανάσιος (1755-1789).

Σίφνιος. Ίεροδιάκονος, έπειτα δέ μητροπολίτης Θηβῶν (1773-1790)⁴. Εἶναι γνωστά δεκατρία έργα του, από τά όποια έξι έχει ύπογράφει ως Ίεροδιάκονος (1755-1759): *χειρ 'Αθανασίου Ίεροδιακόνου Σιφνίου*, τά δέ λοιπά ως άρχιερέας: *χειρ 'Αθανασίου Μητροπολίτου Θηβῶν του Σιφνίου*. Βρίσκονται στό Βυζαντινό Μουσείο, στό ναό τής Καταπολιανής-Πάρου, στήν 'Ιο καί στή Βοιωτία. Έργο του στή Σίφνο ή εικόνα του 'Αγίου 'Ιωάννου Χρυσοστόμου στό τέμπλο τής όμώνυμης Μονής (στή Φυτειά). Ύπογραφή: *χειρ 'Αθανασίου Ίεροδιακόνου Σίφνιου*. Ύπιγραφή: *Δέησις τής δούλης του Θ(ε)οῦ Ζα[χα]ρίας μοναχῆς κ(αί) ήγουμένης τής Ίερας μονής ταύτης ΑΨΝΗ = 1758*⁵.

1. Φιλαρέτου 'Απ. Βιτάλη, *Η έν Σίφνω Ίερά μονή των Εἰσοδίων τής Θεοτόκου επικλημένη «Παναγία του Βουνοῦ»*, Κιμωλιακά (έν 'Αθήναις 1973), σελ. 235. Μανόλη Χατζηδάκη, *Έλληνες Ζωγράφοι μετά τήν 'Αλωση (1450-1830)*, 'Αθήνα 1987, σελ. 145. (έντεῦθεν Χατζηδ. Α').

2. «Σιφνιακά», ('Αθήναι 1995), τόμ. Ε', σελ. 132.

3. Χατζηδ. Α', σελ. 147, 151.

4. «Σιφνιακά», ('Αθήναι 1994), τόμ. Δ', σελ. 142.

5. Προσωπική μου έρευνα (1962) καί Χατζηδ. Α', 158.

6. 'Αθανάσιος (1756-1758).

Ίεροδιάκονος, από τήν Κρήτη. Έργο του ή εικόνα τής Θεοτόκου 'Οδηγήτριας στό ναό του 'Αγίου 'Ιωάννου Θεολόγου 'Ανω Πεταλίου. Χρονολογία = 1756. Ύπογραφή: *χειρ 'Αθανασίου Ίεροδιακόνου Κρητός*⁶.

7. 'Αναπλιώτης 'Ιωάννης (1733).

Ίερέας. Έργο του ή εικόνα του 'Αρχαγγέλου Μιχαήλ στό ναό του 'Αγίου 'Αθανασίου 'Εξαμπέλων-Σίφνου. Χρονολογία = 1733. Ύπογραφή = *χειρ 'Ιωάννου Ίερέως 'Αναπλιώτη*⁷.

8. 'Ανθιμος

'Αγνωστων λοιπων στοιχείων. Έργο του ή εικόνα «Θεία Λειτουργία», στό ναό τής Μεταμόρφωσης 'Απολλωνιάς⁸.

9. *'Αντώνιος (1652).

Σίφνιος, Ίερεύς-Ίερογράφος. 'Αναγράφεται σέ πίνακα τής 10-3-1652 των μελών του 'Αγιοταφικού 'Αδελφάτου Σίφνου⁹.

10. *'Αντώνιος (1809)

Σίφνιος, ζωγράφος, κατά σημείωση στό τέλος μουσικού βιβλίου καλλιτεχνικά διακοσμημένου: *1809 μαρτίου 11 άντώνιος ζουγράφος σιφνέος*. Τό βιβλίο βρίσκεται στό μουσείο τής Ίερας μονής Παναγίας Βρυσιανής (άπό τή μεγάλη δωρεά του άειμνήστου Νικολάου 'Απ. Βάου)¹⁰.

11. 'Απακᾶς 'Ιωάννης (τέλη 16ου-άρχες 17ου αἰ.).

Ίερέας, από τό 'Ηράκλειο-Κρήτης, άριστος τεχνίτης εικόνων. Στή Σίφνο βρίσκεται τό έργο του «ή 'Ακρα Ταπείνωση», στό ναό των Εἰσοδίων τής Θεοτόκου Κάστρου. Ύπογραφή: *χειρ Ίερέως 'Ιωάννου 'Απακᾶ*¹¹.

12. Γεντής Στυλιανός (α' μισό 17ου αἰ.).

Άπό τήν Κρήτη. Θεωρεῖται ότι ταυτίζεται μέ τόν Γενίτη Στελιανό, ζωγράφο-διδάσκαλο από τό 'Ηράκλειο-Κρήτης, ό όποῖος μνημονεύεται σέ άρχειακές πηγές από τό 1599-1618. Έργο του στή Σίφνο ή εικόνα του 'Ιησοῦ Χριστοῦ 'Εσταυρωμένου, στό ναό του 'Αγίου 'Ιωάννου Θεολόγου-Κάστρου¹².

6. 'Ο Ν. Δρανδάκης, *Μεσαιωνικά Κυκλάδων, 'Αρχαιολογικόν Δελτίον*, (1964), τόμ. 19, Μέρος Β'3 - Χρονικά. ('Αθήναι 1967), σελ. 421, καταγράφει χρονολογία του έργου «αφνζ' = 1757. 'Ο Χατζηδ. Α', σελ. 158 αναγράφει έτος 1756.

7. Δρανδάκης, 421. Χατζηδ. Α', σελ. 165.

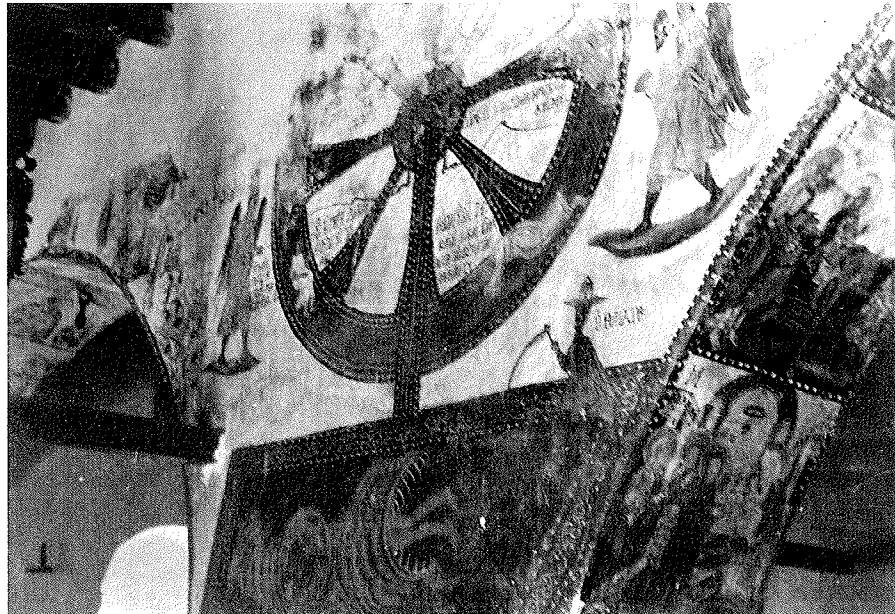
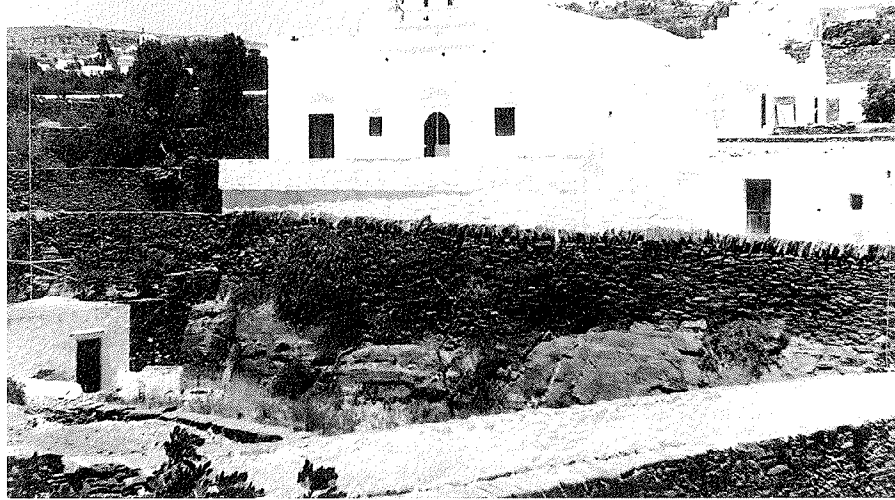
8. Χατζηδ. Α', σελ. 170.

9. «Σιφνιακά» ('Αθήναι 1995), τόμ. Ε', σελ. 129.

10. Συμεωνίδη, Βρυσιανή, 1966, σελ. 203.

11. Χατζηδ. Α', σελ. 175.

12. Αὔτοθι, σελ. 211.

Ὁ ναός Παναγίας «τά Γουρνιά» τῆς οἰκογένειας τοῦ Δευτερεύοντος καί ἀπό τίς τοιχογραφίες-ἔργα τοῦ «ὁ τροχός τῆς ζωῆς».

13. Γιαννιός (ἀρχές 18ου αἰ.)

Ἀγνώστων λοιπῶν στοιχείων. Στή Σίφνο βρίσκεται εἰκόνα του «ὁ Ἰησοῦς Χριστός Μέγας Ἀρχιερεὺς», ἔνθρονος, στό ναό τοῦ Ἁγίου Γεωργίου-Κάστρου¹³.

14. Δευτερεύων Σίφνου (μέσα 18ου αἰ. – †1829)

Σίφνιος, ἱερομόναχος τῆς μονῆς, προφανῶς, τοῦ Προφήτου Ἡλιοῦ, ἀφοῦ, ὅπως ἀναφέρει ὁ ἴδιος στήν, ἀπό 15-1-1826, διαθήκη του «ὅπου ἐγίνηκα ἐκεῖ διάκος»¹⁴. Λαϊκός ἀγιογράφος μέ πολυάριθμα ἔργα, ἀπό τά ὁποῖα 56 εἶναι χρονολογημένα ἀπό 1796-1829 καί βρίσκονται στήν Ἀθήνα, Κίμωλο, Κύθνο, Σέριφο, Σίφνο καί Ὑδρα¹⁵. Στά ἐπί τῆς Σίφνου ἔργα του δέν ἔχει καταγραφεῖ ὁ «ΑΡΧΩΝ ΜΙΧΑΗΛ», ἐπί τῆς θύρας τῆς προθέσεως στό ναό Παναγίας Μπαροῦ Ἀπολλωνίας, μέ ὑπογραφή: χ(εῖρ) Δευτερεύων 1808 σίφ(νι)ος. Ἔργα του εἶναι καί οἱ τοιχογραφίες στήν ἐκκλησία τῆς οἰκογένειάς του Παναγίας τά Γουρνιά (οἱ 24 οἴκοι τῆς Θεοτόκου, 1823), ὅπως καί ὁ Ἰησοῦς Χριστός Παντοκράτωρ τοῦ τρούλλου στό ναό τῶν Ταξιαρχῶν Κιμῶλου καί οἱ Εὐαγγελιστές (ποῦ σώζονται ἐλάχιστα)¹⁶.

Ἀπό ἐνυπόγραφα ἔργα καί τήν, ἀπό 15-1-1826, διαθήκη του, ἀντλοῦμε ἕνα βιογραφικά στοιχεῖα τοῦ Δευτερεύοντος, τά μόνον ἀσφαλῆ. Ὅτι δηλ. ἔφερε τό ὄνομα Ἀγάπιος, ἦταν ἱερομόναχος μέ βαθμόν ἱεροσύνης διακόνου καί ὅτι ἦταν «πρώην πρωτεκτίκου υἱός», δηλ. καί ὁ πατέρας του ἦταν κληρικός καί μάλιστα ἔφερε τό ἀξίωμα τοῦ πρωτεκτίκου τῆς τοπικῆς Ἐκκλησίας Σίφνου. Ὁ ἴδιος, ὡς ἱεροδιάκονος, ἔφερε τό ἀξίωμα τοῦ Δευτερεύοντος (τό ὁποῖο ἐπεκράτησε καί αὐτοῦ τοῦ ὀνόματός του, ἀφοῦ καί τά ἔργα του ὑπέγραφε συνήθως ὡς Δευτερεύων).

Πέραν τῶν ἀνωτέρω, ὅσα ἐπί πλέον ἔχουν προσθέσει οἱ βιογράφοι του, ὅτι δηλ. ἦταν γιός τοῦ πρωτεκτίκου Νικολάου Πρόκου¹⁷, ἔμαθε τή

13. Αὐτόθι, σελ. 228.

14. Ἰωάννου Σπ. Ράμφου, πρωτοπρ., Ὁ Δευτερεύων Σίφνου, Κιμωλιακά (ἐν Ἀθήναις 1973), σελ. 291.

15. Βλ. κατάλογο τῶν ἔργων τοῦ Δευτερεύοντος στοῦ Χατζηδ. Α', σελ. 261.

16. Ράμφου, ὁ.π.π.-Χατζηδ. Α', ὁ.π.π.

17. Ὁ Χατζηδ., ὁ.π.π., ἀναφέρει ἀτεκμηρίωτα ὅτι πατέρας του ἦταν ὁ «Νικόλαος Πρόκος, πρωτεκτίκος», ὁ δέ Ράμφος, ὁ.π.π., ἀποκαλεῖ τόν Δευτερεύοντα Ἀγάπιο Πρόκο ἀνεξέλεγκτα στηριζόμενος σέ ἄρθρο ποῦ ἔγραφε «Ἐνας παλιός Σιφνιός» (ὑποθέτω ὁ αἰμύνηστος ἀντιπρόεδρος τοῦ Ἐλεγκτ. Συνεδρίου Γ. Δεκαβάλλας) μέ τόν τίτλο «Περί τήν διαθήκην τοῦ λαϊκοῦ μας ζωγράφου Δευτερεύοντος Σίφνου Ἀγαπίου (1826)», στήν ἐφημερ. «Σιφναϊκή Φωνή» (Ἀθήναι, Ἰούλιος 1968), σελ. 2, ὅπου, ἐντελῶς αὐθαίρετα, σημειώνεται: «Ὁ Δευτεραῖος ἀνήκει εἰς τήν οἰκογένειαν τῶν Πρόκων καί Πρόκος εἶναι τό ἐπώνυμό του». Ἱστορικά εἶναι ἄγνωστο τό ἐπώνυμο τοῦ Ἀγαπίου, Δευτερεύοντος Σίφνου; ἐφ' ὅσον δέν προσκομίσθηκαν ἀποδεικτικά στοιχεῖα πρὸς τοῦτο, ὅπως ἄγνωστος εἶναι καί ὁ φερόμενος ὡς πατέρας του «Νικόλαος Πρόκος, πρωτεκτίκος». Ἀποδεδειγμένα διετέλεσαν πρωτεκτίκοι, τό 1751 ὁ Ἀπόστολος, τό 1762 ὁ Γεώργιος Κόμης, τό 1795 ὁ Ναδάλης (βλ. «Σιφναϊκά», Δ'/1994, σελ. 156) καί τό 1814 ὁ Μαγγανάρης («Σιφναϊκά», Ζ'/1999, σελ. 95).

ζωγραφική Τέχνη στό "Άγιον" Όρος, έργάστηκε στην ΚΠόλη καί ώς δευτερεύων διάκονος τών Πατριαρχείων¹⁸, είναι αύθαίρετα, άφοϋ δέν έχουν τεκμηριωθεί μέ ιστορικά στοιχεΐα.

15. Δημήτριος (1791)

"Έργο του εικόνα τής Παναγίας Ζωοδόχου Πηγής σέ προσκυνητάριο του ναού Παναγίας τής Ούρανοφόρας στην Άπολλωνία-Σίφνου. Φέρει τήν έπιγραφή: ΔΕΗCΙC ΤΟΥ ΔΟΥΛΟΥ ΤΟΥ ΘΕΟΥ ΓΑΒΡΙΗΛ ΠΡΩΤΟΣΥΓΓΕΛΟΥ ΕΚ CΙΦΝΟΥ. ρψγα' = 1791. Χείρ Δημητρίου προσκυνητοϋ¹⁹.

16. Έμμανουήλ (1737)

Άπό τή Μακεδονία. Έργο του ή εικόνα του Άγίου Ίωάννου Θεολόγου στό ναό του Άγίου Κωνσταντίνου Άρτεμώνος. Χρονολογία: 1737. Ύπογραφή: Χείρ Έμμανουήλ από γής Μακεδονίας²⁰.

17. Έμμανουήλ (1738)

Ίστοριογράφος. Έργο του στη Σίφνο ή εικόνα τής Άναστάσεως, έτους 1738, στό ναό τής Έλεούσας-Κάστρου. Ύπογραφή: χείρ Έμμανουήλ ό ιστοριογράφος²¹. Στόν ίδιο αποδίδεται καί εικόνα του Άγίου Ίωάννου Θεολόγου στό ναό τής Παναγίας Κόγχης-Άρτεμώνος. Ίσως νά ταυτίζεται μέ τόν άνωτέρω, άριθ. 16, Έμμανουήλ, ή τόν Έμμανουήλ Ναυπλιώτη (βλ. κατωτέρω).

18. Ησαΐας (άρχές 18ου αι.)

Άρχιερέας. Έργο του εικόνα «ή Προσκύνησις τών Μάγων». Ύπογραφή: χείρ Ησαΐου Άρχιερέως²². Τήν εικόνα είδε τό 1915 στη Σίφνο ό άείμνηστος Ίάκωβος Δραγάτσης (βλ. σχετική άνακοίνωση στό Νέο Έλληνομνήμονα, τόμ. 12/1915, σελ. 376). Σύμφωνα μέ άλλη μαρτυρία ή εικόνα είχε άφιερωθεί σέ ναό τής Σίφνου «άπό τόν μητροπολίτη Κρήτης Ίωάσαφ (1708-1714)»²³.

18. Ράμφου, ό.π.π.-Χατζήδ. Α', ό.π.π.

19. «Σιφνιακά», Ε' (1995), σελ. 132 - Χατζήδ. Α', 273.

20. Δρανδάκη, ό.π.π., σελ. 421, Χατζήδ. Α', 284.

21. Θεολόγου Χρ. Άλιμπράντη, *Θησαυροί τής Σίφνου. Εικόνες τών Ναών καί τών Μονών*, (Άθήναι 1979), σελ. 46, Χατζήδ. Α', σελ. 284.

22. Χατζήδ. Α', 300.

23. Αύτόθι. Πρέπει, έπιπρόσθετα, νά σημειωθεί ότι ή πληροφορία, περί προσφοράς τής εικόνας σέ ναό τής Σίφνου άπό τόν μητροπολίτη Κρήτης Ίωσήφ, είναι άκρωσ ένδιαφέροσα. Γιατί ένας μητροπολίτης Κρήτης έκανε τήν προσφορά αύτή καί ποιά ήταν ή σχέση του μέ τή Σίφνο; Δέν είναι βέβαια, γνωστό. Γνωρίζουμε όμως ότι τόν Κρήτης αύτόν Ίωσήφ [κατ' άλλους Ίωάσαφ Κίμνη, πού άρχιεράτευσε άπό 1704-1710 (καί όχι άπό 1708-1714, βλ. Νικ. Β. Τωμαδάκη, Οί Όρθόδοξοι προκαθήμενοι τής Άποστολικής Έκκλησίας τής Κρήτης, στην Έπετηρ. Έταιρ. Βυζαντινών Σπουδών, τόμος

19. Ίγνάτιος (1817)

Σίφνιος, ιερομόναχος. Έργα του οι εικόνες του Άγίου Γεωργίου (χρονολ. 1817), τής Θεοτόκου Παντάνασσας καί του Ίησού Χριστού, στό ναό τής Παντάνασσας-Φολεγάνδρου. Ύπογραφή στην πρώτη εικόνα: χείρ Ίγνατίου ιερομονάχου... Σίφνου²⁴.

20. Ίωακείμ (1776-1814)

Σίφνιος, ιερομόναχος (καί ήγούμενος) τής μονής Προφήτου Ήλιοϋ-Σίφνου²⁵. Έργα του, ή εικόνα τής Άγίας Παρασκευής (1776) στό ναό τής Άγίας Αϊκατερίνης του χωριού Κάμπος τής Τήνου, επί τής όποιας ή ύπογραφή: χείρ Ίωακείμ ιερομονάχου Σιφνέου²⁶ καί στη Σίφνο δύο εικόνες του Άρχαγγέλου Μιχαήλ, ή μία στό ναό τής Παναγίας Άμμου-Άρτεμώνος (ύπογραφή: 1791 χείρ Ίωακείμ ιερομονάχου Σιφνέου), ή άλλη στό ναό Παναγίας Ούρανοφόρας-Άπολλωνίας, επί τής όποιας ή έπιγραφή: ΔΕΗCΙC ΤΟΥ ΔΟΥΛΟΥ ΤΟΥ ΘΕΟΥ ΙΩΑΝΟΥ Κ(ΑΙ) ΤΗΣΙΒΕΙΑC Γ. Τ. 1792. ΧΕΙ(P) ΔΕ ΙΩΑΚΥΜ ΙΕΡΟΜΟΝΑΧΟΥ Κ(ΑΙ) ΠΡΟΗΓΟΥΜΕΝΟΥ ΤΟΥ ΠΡΟΦΗΤΟΥ ΙΑΗΟΥ²⁷ καί τρίτη εικόνα, «ή Θεία Λειτουργία», στό Θεολογάκι του χωριού Άνω Πετάλι μέ τήν έπιγραφή: 1814 χείρ Ίωακείμ ιερομονάχου σιφ(νίου) του Προφήτου Ήλιοϋ^{27α}.

21. Ίωάννης (1713)

Σίφνιος. Έργο του ή εικόνα του Άρχαγγέλου Μιχαήλ στό ναό του Προδρόμου Σικίνου. Ύπογραφή: 1713 χείρ Ίωάννου Σιφνίου²⁸.

22. Καλλέργης Χριστόδουλος (1732)

Μυκόνιος. Έργα του στη Σίφνο α) εικόνα (έφθαρμένη πλέον) στό τέμπλο του ναΐσκου Παναγίας Κυτριάνης, στην όμώνυμη νησίδα πλησίον του Πλατύ Γιαλοϋ. Έπιγραφή: Δέησις τών δούλων του Θεοϋ Σύ Κύριε Γινώσ(χ)εις τά όνόματα αύτών, 1732. ΧΕΙΡ ΧΡΙCΤΟΔΟΥΛΟΥ

MZ'/1987-1989, σελ. 30)], διαδέχτηκε στό θρόνο τής μητροπόλεως Κρήτης ό Σίφνιος (μέ κρητική καταγωγή) Κωνστάντιος Χαλκιάπουλος (1711-1715, 1718-1723). Μήπως δηλ. καί ό Ίωσήφ-Ίωσαφ ήταν Σίφνιος; Πάντως σέ βιβλίο μνημονεύσεως τεθνεώτων τής μονής Παναγίας Βρυσιανής, άναγράφεται καί όνομα άρχιερέα «Ίωσάφ» (βλ. «Σιφνιακά», Δ'/1994, σελ. 146).

24. Χατζήδ. Α', 320.

25. «Σιφνιακά», Β'/1992, σελ. 50.

26. Αύτόθι, σελ. 50, ύποσ. 26.

27. Αύτόθι.

27α. Φιλαρ. Άπ. Βιτάλη, *Τό θεολογάκι του Πάνω Πεταλιού Σίφνου*, έφημ. «Σίφνος», φ. Νοεμβρ. 1993.

28. Χατζήδ. Α', 332.

ΚΑΛΕΡΓΗ²⁹ και β) εικόνα του Ίησου Χριστού στο ναό της Μεταμορφώσεως-Ύπολλωνίας με την υπογραφή: Χείρ Χριστοδούλου Καλλέργη³⁰.

23. Κοσμάς Μεκᾶς (1813-1829)

Ἀπό τή Χίο. Ἐγκατεστημένος στή Σίφνο πρό τοῦ ἔτους 1813, ἀναφέρεται ὅτι, στίς 11 Φεβρουαρίου ἰδίου ἔτους, οἱ ἀδελφές Φλουρέζα καί Κατερίνα, ὁμολόγησαν πῶς «ἔλαβαν δανειακῶς παρά τοῦ διδασκάλου κύρ Κοσμᾶ γρόσια τόν ἀριθμό δέκα»³¹. Τό 1826/1827 συνεργάζονταν μέ τόν ζωγράφο Δευτερεύοντα παραδίδοντας μαθήματα (ἀγιογραφικῆς Τέχνης;) στόν Κιμῶλιο Ἰωάννη Οἰκονόμου Ἀφεντάκη, κατά ὁμολογία τοῦ τελευταίου: «Ἐν ἔτει 1826, Δεκεμβρίου 5, ἐπῆγα εἰς τήν σίφνον, ἐγώ ὁ Ἰωάννης Οἰκονόμου Ἀφεντάκης, διά νά σπουδάσω μέ τόν Δευτερεύοντα καί ἔκαμα ἐκεῖ χρόνον ἕνα καί ἐδιδασκόμην παρ' ἑνός Χίου ὀνομαζομένου Κοσμᾶ»³². Τό 1828, σέ πίνακα ἀπογραφῆς τῶν κατοίκων Σίφνου καί στίς οἰκογένειες τοῦ χωριοῦ Καταβατή, σημειώνεται καί ὁ «Κοσμάς Μεκᾶς, Χίος, παιδαγωγός = γραμματοδιδάσκαλος» μέ τή σύζυγό του καί ἕνα ἄρρεν τέκνο³³.

24. Λαμπάρδος Ἐμμανουήλ (1623-1644)

Ζωγράφος, ἀπό τό Ρέθυμνο. Ἕνα ἀπό τά ἔργα του «ὁ Ἐπιτάφιος Θρῆνος», πού βρίσκεται στό Βυζαντινό Μουσεῖο Ἀθηνῶν, προέρχεται ἀπό τό μοναστήρι τῆς Παναγίας Βρυσιανῆς³⁴.

25. Μαρούλης Ἰωάννης (1792-1816)

Σίφνιος, ζωγράφος. Ἔργα του βρίσκονται στή Σίφνο, τήν Ἰο καί τή Σίκινο. Στή Σίφνο: στό ναό τοῦ Χριστοῦ-Ἐξαμπέλων οἱ εἰκόνες 1) ἡ Βαῖοφόρος· ἐπιγραφή: Ἐγράφη ἡδε εἰκῶν βαῖοφόρος διά δαπάνης δ' αὐγερινῶ ἱερέως ὑπό χειρός μέν Ἰωάννου Μαρούλη. αψυβ' = 1792 Ἐν μηνί Μαρτίῳ. 2) Ὁ Ἀρχάγγελος Μιχαήλ καί 3) ἡ Θεοτόκος μέ τήν ἐπιγραφή: Ἐγράφη ἡδε εἰκῶν τῆς Θεοτόκου ὑπό χειρός μέν Ἰωάννου Μαρούλη, διά δαπάνης δέ Φωτίου καί Μαρίας ὧν τὰς δεήσεις προσδέχου ὦ Παρθένε- ρψγς' = 1796, Δεκεμβρίου κ'. Στό ναό τῆς Παναγίας Ἐξαμπέλων 4) εἰκόνα τῆς Θεοτόκου (ἔτους 1799). Στήν Ἰο, στό ναό τοῦ Σταυροῦ τῆς Χώρας ἡ εἰκόνα 5) Ὑψωσις τοῦ Τιμίου Σταυροῦ

29. Ἀλιπράντη, σελ. 57 καί Μανόλη Χατζηδάκη-Εὐγενίας Δρακοπούλου, Ἐλληνες Ζωγράφοι μετὰ τήν Ἄλωση (1450-1830), Ἀθήνα 1997, τόμος 2, σελ. 56 (ἐντεῦθεν Χατζηδ. Β').

30. Δρανδάκη, ὁ.π.π., σελ. 421 - Χατζηδ. Β', 57.

31. «Σιφνιακά», Β'/1992, σελ. 11.

32. Χατζηδ. Β', 115. Βλ. καί Σίμου Μιλτ. Συμειωμένη, Ἡ Ἐκπαιδευτικὴ Ἀνοιξη στό Νησί τῆς Κιμῶλου 1823-1854, (Ἀθήνα 1999), σελ. 115-116.

33. Συμειωμένη, ὁ.π.π.

34. Χατζηδ. Β', 143.

35. Ἀλιπράντη, 44, 45 - Χατζηδ. Β' 175.

(1795) καί στό ναό τῆς Παναγίας Θεοδοσιανῆς, τοῦ χωριοῦ Ἁγία Θεοδότη εἰκόνα 6) τῆς Γεννήσεως τῆς Θεοτόκου καί, τέλος, στή Σίκινο, στό ναό τῆς Ἁγίας Βαρβάρας εἰκόνες 7) μέ χρονολογία 1802³⁶. Στόν ἀπογραφικό πίνακα τῶν κατοίκων Σίφνου (ἔτους 1828), ὁ Ἰωάννης Μαρούλης ἀναγράφεται «ζωγράφος», κάτοικος Ἐξαμπέλων, μέ σύζυγο καί ἕνα ἄρρεν τέκνο, πιθανόν ἄγαμο πού συγκατοικοῦσε μέ τούς γονεῖς του.

26. Μαρούλης Ἰω. Νικόλαος (†1823)

Σίφνιος, ζωγράφος. Τέκνο τοῦ ἀνωτέρω Ἰωάννη Μαρούλη πού ἀπεβίωσε στή Μόσχα, ἀφοῦ ἔγραφε στίς 20-7-1823 τή διαθήκη του. Μ' αὐτήν κατέστησε κληρονόμους τὰ ἀδελφία καί ἀδελφές του, πού διόρισαν «πληρεξούσιον ἐπίτροπον τόν (ἐξ αὐτῶν) γνήσιον ἀδελφόν των Ἀπόστολον Ἰωάννου Μαρούλην, διά νά παραλάβῃ τήν περιουσίαν τοῦ μακαρίτου» μεταβαίνοντας στή Μόσχα³⁷. Τό ἔργο τοῦ Νικόλαου Μαρούλη παραμένει ἄγνωστο στίς λεπτομέρειές του. Γνωστά εἶναι μόνο ἡ αὐτοπροσωπογραφία του, τό πορτραῖτο τῆς ἀδελφῆς του Κυριακῶς Χρυσογέλου καί «ἡ κοπέλλα μέ τό περιστέρι»³⁸. Εἶναι, ἐπίσης, ἄγνωστο ἂν ἀσχολήθηκε καί μέ τήν εἰκονογραφία.

27. Ματθαῖος (1781)

Σίφνιος, ἱερέας. Ἔργο του ἡ Σταύρωση, μέ σκηνές μαρτυρίου. Χρονολογία: 1781. Ὑπογραφή: χείρ Ματθαίου³⁹. Μουσεῖο μονῆς Παναγίας Βρυσιανῆς-Σίφνου.

28. Ἀντώνιος Μελισσός (1815)

Σίφνιος, ζωγράφος. Ἔργο του ἡ εἰκόνα «Ἀποκαθήλωση καί Θρῆνος» στό ναῖσκο τῆς Ἁγίας Βαρβάρας Πλάκας Μήλου. Ἐπιγραφή: 1815 δέησ(ι)ς τοῦ δούλου τοῦ [Θε]οῦ Ἰω(άννου) [τ]αταράκη ὑπό χηρ(ός) μέν [ἀν]τονίου μελισσοῦ⁴⁰. Ὅτι ἦταν Σίφνιος συμπεραίνουμε ἀπό τόν ἀπογραφικό πίνακα Σίφνου ἔτους 1828, στόν ὅποιο καταχωρίζεται κάτοικος τοῦ χωριοῦ Καταβατή ὡς ἐξῆς: «Ἀντώνιος Μελισσός, ζωγράφος», πιθανόν τέκνο τοῦ ἐπομένου.

29. Μελισσός Νικόλαος (1771-1800)

Σίφνιος. Τά γνωστά ἔργα του ἀνέρχονται σέ δεκαεῖς⁴¹: 1) Στή Συλλογή

36. Νίκου Γ. Σταφυλοπάτη, Δύο ἄγνωστοι Σιφνιοὶ ζωγράφοι. Ἰωάννης καί Νικόλαος Μαρούλης, ἐφημ. «Σιφναϊκὴ Φωνή», Ἰανουαρ. 1969, σελ. 1 καί 7, ὅπου ἀναφέρεται ὅτι ὁ Ἰωάννης Μαρούλης ἀπεβίωσε σέ ἡλικία 101 ἐτῶν στίς 31-1-1837. Θά πρέπει, συνεπῶς, νά θεωρηθεῖ ὅτι στόν μακρύτατο βίο του κατέλιπε πολὺ περισσότερα ἔργα, πιθανόν ἀνυπόγραφα, πού δέν ἔχουν ἀκόμη ἐντοπισθεῖ.

37. Αὐτόθι.

38. Δημοσιεύονται αὐτόθι.

39. Χατζηδ. Β', 179.

40. Δρανδάκη, Μεσαιωνικά Κυκλάδων, Ἀρχαιολογικόν Δελτίον, (Ἀθήνα 1968), τόμ. 20 (1965), Μέρος Β3-Χρονικά, σελ. 540.

41. Χατζηδ. Β', 184.

Γ. Μαριδάκη (Αθήνα), εικόνα τύπου «ή Ρίζα τοῦ Ἰεσσαί» ἔτους 1784. Ὑπογραφή: *χειρ Νικολάου Μελισσοῦ Σιφνέου*⁴². Στή Σαντορίνη: 2) εικόνα τοῦ Ὁσίου Λουκά, στό ναό Ἁγ. Παρασκευῆς τοῦ χωριοῦ Φοινικιά. Χρονολογία: 1780. Ὑπογραφή: *ποίημα Νικολάου Μελισσοῦ Σιφνέου*. Στήν Ἱο: 3) εικόνα «ή Ζωοδόχος Πηγῆ» (ὑπογραφή: *χειρ Νικολάου Μελισσοῦ Σιφνέου*) καί 4) «ὁ Ἅγιος Νικόλαος», στό ναό τῆς Ζωοδόχου Πηγῆς, 5) εικόνα ὁ Ἰησοῦς Χριστός, στό ναό τῶν Εἰσοδίων τῆς Θεοτόκου Χώρας. Στή Νάξο: 6) εικόνα «ὁ Μυστικός Δεῖπνος», ἔτους 1771, στό ναό Ἁγίου Ἰωάννου Χώρας. Στή Σίκινο: 7) εικόνα (μή κατονομαζόμενη) ἔτους 1782, στή μονή τῆς Ζωοδόχου Πηγῆς ἢ Χρυσοπηγῆς. Ὑπογραφή: *χειρ Νικόλαος Μελισσοῦ*. Στή Σίφνο: 8) εικόνα τῆς Θεοτόκου (1780), στό ναό Ταξιαρχῶν-Ἀπολλωνίας. 9) ἄλλη τῆς Θεοτόκου, «ή Ἐλπίς τῶν Χριστιανῶν». Στό ναό Ἁγίου Ἀντωνίου Ἀπολλωνίας 10) εικόνα τοῦ Ἰησοῦ Χριστοῦ (1781). Στό ναό Παναγίας Οὐρανοφόρας-Ἀπολλωνίας 11) εικόνα τῆς Θεοτόκου «ή Παντάνασσα». Ἐπιγραφή: *Δέσις τοῦ δούλου τοῦ Θεοῦ σιγγέλου Γαβριήλ ἱερομονάχου, χειρ Νικολάου Μελισσοῦ Σιφνέου 1785* καί 12) τοῦ Ἰησοῦ Χριστοῦ μέ ὑπογραφή: *χειρ Νικολάου 1785*. Στό ναό Ἐλεούσης-Κάστρου 13) εικόνα τοῦ Ἰησοῦ Χριστοῦ μέ ὑπογραφή:

1788 *χειρ Νικολάου Μελισσοῦ*. Στό ναό Ἁγ. Γεωργίου Ἐξαμπέλων 14) εικόνα τῆς Θεοτόκου καί 15) Ἁγ. Γεωργίου καί στό ναό τῆς Θεοτόκου-Ἀρτεμῶνος 16) εικόνα «ή Κοίμησις τῆς Θεοτόκου»⁴³.

30. Μιχαήλ (17ος αἰ.)

Ἔργο του στή Σίφνο ὁ Ἰησοῦς Χριστός Παντοκράτωρ, 17ου αἰ., στό ναό τοῦ Ταξίαρχη-Ἀπολλωνίας. Ὑπογραφή: *χειρ Μιχαήλ*⁴⁴.

31. Μιχελῆς Νικόλαος (1780)

Ἀπό τήν Κρήτη. Μοναδικό ἔργο του στή Σίφνο εικόνα τῆς Θεοτόκου στό ναό τοῦ Ταξίαρχη-Ἀπολλωνίας. Ἐπιγραφή: *Δέσις τῶν δούλων τοῦ Θεοῦ Μανούσου καί τῆς συμβίας κέ τῶν τέκνων αὐτοῦ. 1780 ΧΕΙΡ ΝΙΚΟΛΑΟΥ ΜΙΧΕΛΗ*⁴⁵.

32. Μύρων Ἰωάννης (τέλη 18ου αἰ.)

Σίφνιος. Ἔργο του ἡ εικόνα τῆς Θεοτόκου Ἐλεούσης στό ναό τοῦ Ἁγίου Γεωργίου Χώρας-Σεριφου. Χρονολογεῖται στά τέλη τοῦ 18ου αἰ. Ὑπογραφή: *χειρ δέ Ἰωάννου Μύρωνος Σιφνέου*⁴⁶.

33*. Ναθαναήλ (1770)

Σίφνιος, ἱερομόναχος - πρωτοσύγκελλος Σιναΐτης. Κωδικογράφος. Ἔργο του ὁ Κώδικας ὑπ' ἀριθμ. 942 τῆς Ἱερᾶς Μονῆς Ἁγίας Αἰκατερίνης τοῦ Θεοβαδίστου Ὁρους Σινᾶ, στόν ὁποῖο περιέχονται εἰκονογραφικά σχέδια. Στό τελευταῖο φ. 166 ἀνέγραψε:

«Ἐγράφη ἐν τῷ ἁγίῳ μοναστηρίῳ τοῦ ἁγίου καί θεοβαδίστου ὄρους Σινᾶ ἐν ἔτει 1770 μαΐου 8. Διά χειρός ναθαναήλ ἱερομονάχου τοῦ ἐκ τῆς νήσου σίφνου: συνδρομή δέ καί δαπάνη τοῦ εὐλαβεστάτου ἱεροδιακόνου νικηφόρου τοῦ κρητός, τοῦ ὁποίου ὑπάρχει κτῆμα ὁ παρόν ἐπιλεγόμενος θηκαράς».

Πανομοιότυπα τῆς ἀνωτέρω σημείωσης καί δύο σχέδια ἀπό τόν Κώδικα δημοσιεύονται στόν παρόντα τόμο. Ὁ Ναθαναήλ ὁ Σίφνιος, πρό πολλοῦ γνωστός ὡς ἐφημέριος - διδάσκαλος στίς ἑλληνικές παροικίες τῶν Ἰνδιῶν ἐπί 33 χρόνια (1777-1810), ἦταν ἄγνωστος ὡς κωδικογράφος.^{46α}

43. Χατζηδ. Β', 184.

44. Χατζηδ. Β', 193.

45. Χατζηδ. Β', 197.

46. Δρανδάκη, Ἀρχαιολ. Δελτίον (1964), ὁ.π.π., σελ. 224.

46α. Ἀπό παραδρομή, προφανῶς, ἀντί τοῦ Ναθαναήλ, καταγράφηκε στό corpus Χατζηδάκη (τόμος Β', σελ. 254), ὡς Σίφνιος καί ἁγιογράφος, ὁ ἐκ Κρήτης ἱεροδιάκονος Νικηφόρος Ξανθόπουλος, δηλ. αὐτός πού γιά λογαριασμό του κατέστρωσε τόν Κώδικα ὁ πρῶτος. Τό ἐπώνυμο «Ξανθόπουλος», πού ξενίζει γιά ἐπώνυμο Σιφνίων τῆς ἐποχῆς, μέ ὤθησε ν' ἀπειθυνθῶ στήν Ἱερά Μονή τοῦ Σινᾶ καί νά ζητήσω πληροφορίες. Ὁ ἡγούμενος τῆς, θεοφιλέστατος ἐπίσκοπος Σινᾶ καί Ραϊθῶ κ.κ. Δαμιανός, εἶχε τήν καλωσύνη νά ἐγκρίνει τό αἰτημά μου καί ὁ βιβλιοφύλακας τῆς Μονῆς πανοσιολογ. ἀρχιμανδρίτης κ. Συμεών, μέ τό ὑπ' ἀριθμ. 301/20-2-2000 ἔγγραφο, μοῦ ἀπέστειλε τά δημοσιεύσιμα πολύτιμα στοιχεῖα. Πρός τοῦτο ἐκφράζω καί ἀπό τῆς θέσεως αὐτῆς τίς θερμές εὐχαριστίες μου.

42. Ὁ Ράμφος, στό ἔργο «Ὁ Δευτερεύων Σίφνου», Κιμωλιακά, Γ'/1973, σελ. 269, ὑποσ. 3, σημειώνει ὅτι «ή ἀξιοπρόσεκτος αὕτη εἰκὼν μέ 14 μικρά εἰκονίδια περίξ μέ σκηνάς ἐκ τοῦ δωδεκαόρτου καί τοῦ βίου τῆς Θεοτόκου προέρχεται ἐκ τῆς οἰκογενείας Γρυπάρη, τῶν ἀδελφῶν Ἀριστοδήμου καί Νικολάου Γρυπάρη καί κατὰ κληρονομίαν περιήλθεν εἰς τήν Θεοφανῶ Ζηλήμονος καί μετ' αὐτήν εἰς τόν ἐγγονόν της ἀκαδημαϊκόν-καθηγητήν τοῦ Πανεπιστημίου κ. Γεώργιον Μαριδάκην».

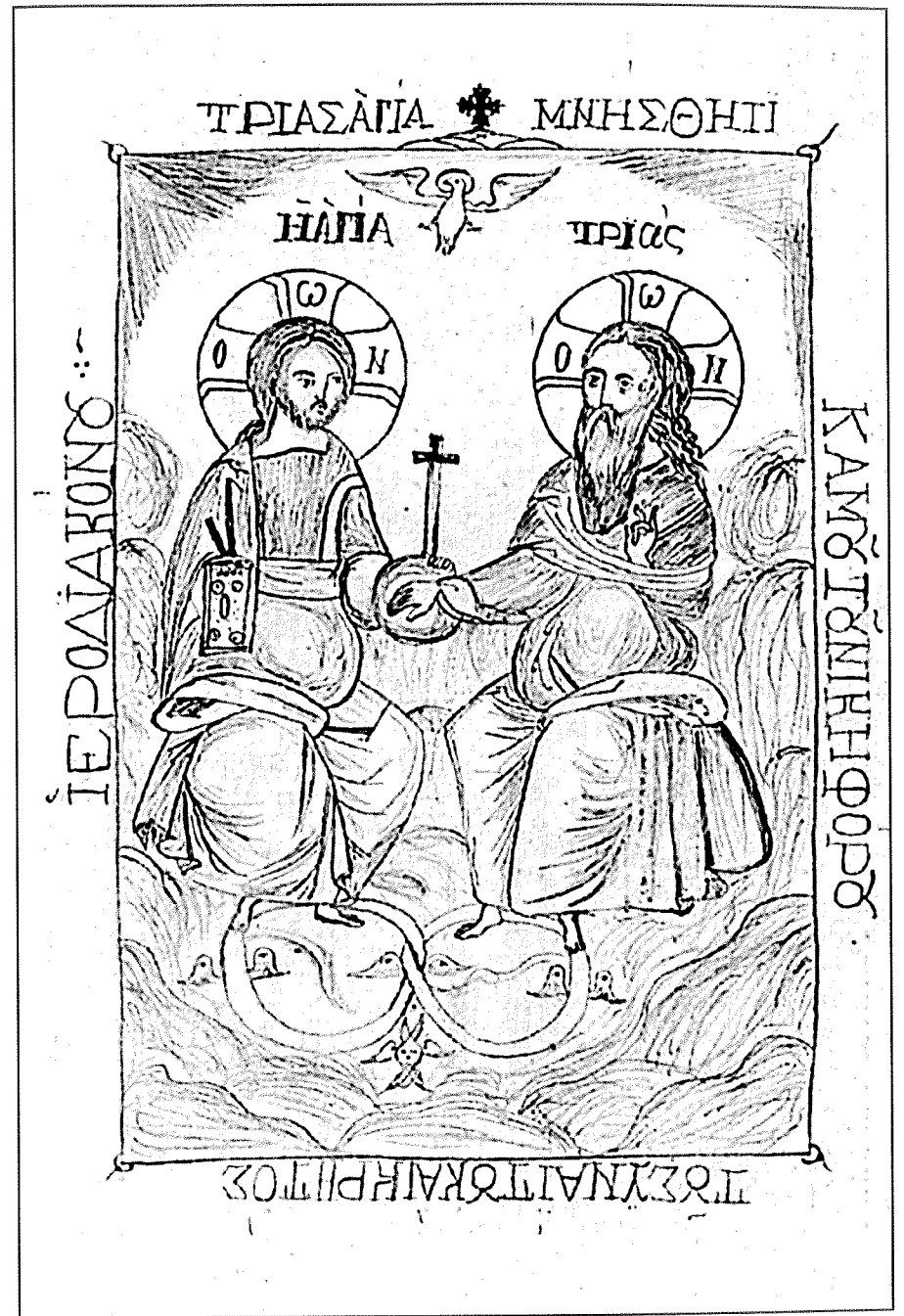
Μετά τήν ἀνωτέρω ἐπισήμανση, ὅτι δηλ. ἡ εἰκόνα προέρχονταν «ἐκ τῆς οἰκογενείας Γρυπάρη» τῆς Σίφνου, θεωρῶ χρήσιμο ν' ἀναφέρω τή βαρυσήμαντη μαρτυρία πού περιέχεται στό ὑπ' ἀριθμ. 994/588/9-3-1840 ἔγγραφο τῆς Γραμματείας τῶν Ἐκκλησιαστικῶν (ΓΑΚ/ΓΕΔΕ, Θυρίς 134-Φάκ. 4 (55/8), Κλάδος Β', «Γρυπάρη Κληροδοσία») καί ἔχει ὡς ἐξῆς:

«Πληροφορούμεθα ὅτι Σίφνιός τις, Γρυπάρης καλούμενος, ἀποθανὼν ἐπί τῆς ἐπαναστάσεως εἰς Ζάκυνθον, ἐκληροδότησεν εἰς τόν μέλλοντα τῆς Ἑλλάδος Βασιλέα, μέρος πολυτίμων εἰκόνων τὰς ὁποίας ἐκέκτητο».

Ὁ ἄγνωστος αὐτός κατὰ τὰ ἄλλα Γρυπάρης ὁ Σίφνιος καί οἱ εἰκόνες πού κατεῖχε, πολύτιμες μάλιστα, παραμένει θέμα γιά περαιτέρω ἐξέταση (ἂν καί ἡ ἔρευνα πού διέταξε τότε, τό 1840, ἡ Γραμματεία τῶν Ἐκκλησιαστικῶν, δέν ἀπέδωσε καρπούς, κατὰ τὰ περιεχόμενα στόν σχετικό φάκελλο τῶν ΓΑΚ λοιπὰ ἔγγραφα). Βέβαια τοῦτος ἀνήκει στή γνωστή καί πολύπλοκη οἰκογένεια Γρυπάρη τῆς Σίφνου πού πρωτοαναερίζεται στό νησί ἀπό τοῦ ἔτους 1639, ὅταν μέλη της ἐργάζονταν γιά τόν ἐμπορικό Οἶκο Λογοθέτη. [βλ. «Σιφνιακά», τόμ. ΣΤ'/1998, σελ. 16-17]. Ἄς σημειωθεῖ ἀκόμη ὅτι, πολύ ἀργότερα, ἄλλα μέλη τῆς οἰκογενείας διετέλεσαν ἀρχιερεῖς, ὅπως α) ὁ Ἀγάπιος Γρυπάρης, μητροπολίτης Σερρών (1768-1778) καί Κυζίκου (1778-1794), β) ὁ ἀδελφός του Χρῦσανθος, μητροπολίτης Συληβρίας (1777-1790) καί γ) ὁ Ἰωσήφ Γρυπάρης, ἀρχιεπίσκοπος Σίφνου καί Μυκόνου (1789-1797) [βλ. «Σιφνιακά», τόμ. Δ'/1994, σελ. 141, 143, 145], ἄλλοι δέ κατώτεροι κληρικοί.

Σχέδιο εἰκονογράφησης Ἁγίου Θεοδώρου Ἁγιασμένου ἀπὸ τὸν κώδικα ἀριθ. 942 ι. Μονῆς Σινᾶ «διὰ χειρὸς Ναθαναήλ» Σιφνίου.

Σχέδιο εἰκονογράφησης τῆς Ἁγίας Τριάδος ἀπὸ τὸν κώδικα ἀριθ. 942 ι. Μονῆς Σινᾶ «διὰ χειρὸς Ναθαναήλ» Σιφνίου.

34. Νεῖλος (1642-1650)

Ἐκ τῆς Κρήτης. Ἱερομόναχος καὶ κατόπιν ἀρχιεπίσκοπος Κέας καὶ Θερμίων (5 Δεκ. 1646-1650, Σέπτ. 16), «ζουγράφος»⁴⁷. Γνωστό ἕνα μόνο ἔργο του, ἡ Ἱστορία τοῦ Ἰωσήφ, 1642, βρίσκεται στό μουσεῖο τῆς μονῆς Γωνιάς Κισσάμου-Κρήτης⁴⁸. Πρὸ τῆς ἐκλογῆς του σὲ ἀρχιεπίσκοπο Κέας, ἦταν ἐγκατεστημένος στὴ Σίφνο μὲ ἄλλους συγγενεῖς του τῆς Κρητικῆς οἰκογένειας τῶν Χαλκιόπουλων, ἀλλὰ καὶ μετὰ τὴν παραίτησή του ἀπὸ τὸ θρόνο (πού ὑπέβαλε ἀπὸ τὴ «Σίφουνο» στίς 15-9-1650)⁴⁹, ἔζησε σ' αὐτήν. Γνωστά μέλη τῆς οἰκογένειάς του ἀναφέρονται παιδιὰ ἀδελφοῦ του: α) ὁ Γερμανὸς Χαλκιόπουλος, διάδοχός του στὴν ἀρχιεπισκοπὴ Κέας-Θερμίων⁵⁰ καὶ β) ὁ Κωνσταντῖος Χαλκιόπουλος, ζωγράφος (βλ. κατωτέρω). Στὰ 1676 ἀνευρίσκεται στὴ Σίφνο καὶ ὁ Κωνσταντῖνος Χαλκιόπουλος, ζωγράφος, ἐπίσης (βλ. κατωτέρω).

35. Νικηφόρος (1740-1763)

Κύπριος, ἱερομόναχος, μὲ μεγάλη παραγωγή ἀγιογραφικῶν ἔργων σωζομένων στὴν Ἀθήνα, Κύπρο, Παλαιστίνη, Θήρα, Μῆλο, Κίμωλο καὶ Σίκινο. Στὴ Σίφνο ὑπάρχουν ἰκανὰ ἔργα του, ἀλλ' ὅπως συνάγεται ἀπὸ δημοσιευμένες καταγραφές ἔχουν παρεισφύσει λάθη καὶ ἔχει δημιουργηθεῖ σύγχυση μὲ τὸν ἐπόμενον (ἀριθ. 35) Νικηφόρο τὸν Σίφνιο. Διακριβωμένα ἔργα του στὴ Σίφνο εἶναι: 1) Εἰκόνα τῆς Ὑψώσεως τοῦ Τιμίμου Σταυροῦ, στὸν ὀμώνυμο ναὸ τῆς Ἀπολλωνίας, τὴν ὁποία ὑπογράφει: *χειρ Νικηφόρου Ἱερομονάχου Κυπρίου 1740*⁵¹. 2) Εἰκόνα ὁ Ἰησοῦς Χριστὸς Μέγας Ἀρχιερεὺς, στό ναὸ τῆς Παναγίας Ἐξαμπέλων. Ὑπογραφή: *Χειρ Νικηφόρου ἱερομονάχου Κυπρίου 1746*. 3) Εἰκόνα τοῦ Ἰησοῦ Χριστοῦ στό ναὸ Ἁγίου Ἀθανασίου-Ἀπολλωνίας μὲ τὴν ἐπιγραφή: *Μνήσθητι Κ(ύρι)ε τοῦ δούλου σου Κωνστ(αν)τίνου ἱερέως καὶ τῆς πρεσβυτέρας αὐτοῦ. Χειρ Νικηφόρου ἱερομονάχου Κυπρίου. 1747*. 4) Εἰκόνα τοῦ Ἰησοῦ Χριστοῦ στό ναὸ Ἁγίου Ἰωάννου, στὸν Ἐλεήμονα. Ὑπογραφή: *Χειρ Νικηφόρου ἱερομονάχου Κυπρίου αψνς' = 1756*. 5) Εἰκόνα «ἡ Δέησις», στό ναὸ τῆς Μεταμορφώσεως τοῦ Κυρίου-Ἀπολλωνίας. Ὑπογραφή: *χειρ Ν(ικηφό)ρου Ἱερομονάχου Κύπρου, 1763*⁵².

47. Σίμου Μιλτ. Συμεωνίδη, *Τὸ Ἀρχιελάγιος κατὰ τὸν πόλεμο Τουρκίας-Βενετίας (1645-1669) καὶ οἱ ἀρχιερατικὲς ἐναλλαγές στίς ὀρθόδοξες ἐπισκοπές, Μηλιακά*, (Ἀθήνα 1989), σελ. 80 (καὶ σὲ ἀνάτυπο).

48. Χατζηδ. Β', σελ. 227.

49. Συμεωνίδη, ὁ.π.π., σελ. 117.

50. Αὐτόθι, σελ. 81 ἐπὶ μ.

51. Δρανδάκη, ὁ.π.π., σελ. 421 - Ἀλιπράντη, ὁ.π.π., σελ. 22 - Χατζηδ. Β', σελ. 232.

52. Οἱ εἰκόνες ὑπ' ἀριθμ. 2-5 ἀπὸ δική μου καταγραφή τὸ 1961.

36. Νικηφόρος (1775)

Σίφνιος, ἱερομόναχος τῆς μονῆς τοῦ Προφήτου Ἰησοῦ, τῆς ὁποίας διετέλεσε καὶ ἡγούμενος. Γνωστά ἔργα του εἶναι: 1) Εἰκόνα τοῦ Ἰησοῦ Χριστοῦ στό ναὸ Κοιμήσεως Θεοτόκου Σκοινοιώτισσας τῆς Μήλου. Ἐπιγραφή: *Μνήσθητι Κύριε τοῦ δούλου σου Γερασίμου ἱερομονάχου καὶ τῶν γονέων αὐτοῦ. Χειρ νικηφόρου ἱερομονάχου καὶ ἡγουμένου τοῦ Προφήτου Ἰησοῦ. ΑΨΟΕ' = 1775*⁵³ καὶ 2) Εἰκόνα τῆς Ἁγίας Τριάδος στό ναὸ Παναγίας Μπαροῦ⁵⁴, Ἀπολλωνίας-Σίφνου. Ἐπιγραφή:

<i>Δέησις τοῦ δούλου</i>	<i>Διά χειρ(ός)</i>
<i>σου Φυλίππου ἱερέως</i>	<i>Νικη(φόρου)</i>
<i>κ(αί) τῆς πρεσβυτέρας</i>	<i>(ἱερομο)νάχου</i>
<i>καὶ τῶν τέκνων:</i>	<i>(ἡγου)μένου</i>
	<i>(Προ)φήτου (Ἰησοῦ)</i> ⁵⁵ .

37. Νικόλαος (1760)

Ἔργα του στὴ Σίφνο δύο φορητὲς εἰκόνες στό ναὸ τοῦ Ἁγίου Γεωργίου-Ἐξαμπέλων. Ἡ μία τῆς Θεοτόκου μὲ τὴν ὑπογραφή *χειρ Νικολάου 1760* καὶ ἡ ἄλλη τοῦ ἁγίου Γεωργίου: *χειρ Νικολάου*⁵⁶.

38. Παλαιόκαπας Κωνσταντῖνος (1635)

Ἀπὸ τὰ Χανιά-Κρήτης. Ἔργο του στὴ Σίφνο ἡ εἰκόνα «Δέηση», στό ναὸ τοῦ Ἁγίου Γεωργίου τ' Ἀφέντη. Ἐπιγραφή: *Δέησις τοῦ δούλου τοῦ Θε(ο)ῦ Βασηλείου Λογοθέτη μινῦ Ἀ(π)ριλίου ι', αχλε' = 1635. Χειρ Κωνσταντίνου Παλεόκαπα*⁵⁷.

39. Παλαιολόγος Γεώργιος (1783)

Ἔργο του στὴ Σίφνο ἡ εἰκόνα Ἰησοῦς Χριστὸς Παντοκράτωρ, στό μητροπολιτικὸ ναὸ τοῦ Ἁγίου Σπυρίδωνος-Ἀπολλωνίας. Ἐπιγραφή: *Δέησις τοῦ δούλου τοῦ Θεοῦ Νικολάου καὶ τῆς συμβίας αὐτοῦ. αψπγ = 1783. Χειρ Γεωργίου Παλαιολόγου*⁵⁸.

53. Ἡ εἰκόνα ἔχει ἀποδοθεῖ στὸν Νικηφόρο Κύπριο (Χατζηδ. Β', 232), ἐνῶ πρόκειται γιὰ τὸν Νικηφόρο Σίφνιο, ἡγούμενο Προφήτου Ἰησοῦ.

54. Ὅχι, ὅπως ἀναφέρεται, «Μποροῦς» (Χατζηδ. Β', 232).

55. Βλ. προηγούμε. ὑποσημείωση ἀρ. 53.

56. Χατζηδ. Β', 254.

57. Μάνου Φιλιππάκη, *Τοπωνύμια τῆς Σίφνου*, Ἀθήνα 1989, σελ. 19.

58. Χατζηδ. Β', 266. Πρέπει νὰ σημειωθεῖ ὅτι μετὰ τὸν Κων. Παλαιόκαπα, τὸ ἴδιο ἐπώνυμο ἀνευρίσκεται σὲ κατοίκους τῆς Σίφνου καὶ τῆς παροιχίας Σιφνίων στὴν ΚΠδλη μέχρι καὶ τὸν 19ο αἰῶνα.

58. Ἀλιπράντη, σελ. 21 - Χατζηδ. Β', 267. Τὸ ἐπώνυμο «Παλαιολόγος» ἀναφέρεται στὴ Σίφνο καὶ τὸ ἔτος 1843, ὅταν στίς 24 Μαΐου «ὁ Νικόλαος Παλαιολόγος, ἄνευ ἐπαγγέλματος, Σίφνιος, κάτοικος Καλαβρυτών» ἐπώλησε, ὡς «μόνος καὶ νόμιμος κληρονόμος τῆς ἀποθανούσης μητρὸς του Χρυσάκης Γ. Γρύπου» στὴν Μαρία σύζ. Ἰωάννου Λειμβαίου «τὴν μητρικὴν οἰκίαν (κατώγιον) κειμένην εἰς τὸ μέσα Κάστρον τῆς Σίφνου καθὼς καὶ τὸν ἕναντι εὐρισκόμενον χειρόμυλον...». [ΓΑΚ./Κ.47, Δ', φ. β', ἀρ. 24].

40. Πρατικός Γεώργιος (1801)

Σίφνιος. Σέ συνεργασία μέ τόν άδελφό του Νικόλαο ζωγράφισαν τίς τοιχογραφίες στό καθολικό τής μονής Κοιμήσεως τής Θεοτόκου στό χωριό Σοφικό τής Κορινθίας. Ύπογραφή: *ίπο χειρωσ Πρατηκοῦ Νικολάου καί Γεωργίου τῶν αὐταδέλφων (Σι)φνέον*⁵⁹. Στόν Κώδικα Α', φ. 68α τής μονής Παναγίας Βρυσιανής-Σίφνου αναγράφεται: «1796 Νοεμβρίου 9. Προσήλωσις Γεωργίου παπα-Γεωργίου Πρατικοῦ. † ὁ πρώην Σχύρου Σεραφεῖμ-ὁ καθηγούμενος Κύριλλος Ιερομόναχος» βεβαιώνουν τήν προσήλωσή του⁶⁰. Ἄν δέν πρόκειται γιά τό ἴδιο πρόσωπο, τότε τά δύο ἀδέλφια ἦταν τέκνα τοῦ παπα-Γεωργίου Πρατικοῦ.

41. Πρατικός Νικόλαος (1801)

Σίφνιος, ἀδελφός τοῦ προηγούμενου, κατά τ' ἀνωτέρω⁶¹. Πιθανόν νά ταυτίζεται μέ τόν ἐπόμενο, πλήν τοῦτο πρέπει ν' ἀποδειχτεῖ ἀπό εἰδικούς μέ ἀξιολόγηση τής τεχνικῆς τῶν ἔργων τους.

42. Πρατικός Νικόλαος (1821-1831)

Σίφνιος, εἰκονογράφος. Γνωρίζουμε μόνο ἓνα ἔργο του στή Σίφνο, τήν εἰκόνα τής Θεοτόκου «ἡ Ὁδηγήτρια», στό τέμπλο τοῦ ναοῦ τοῦ Ταξιάρχου στό λιμάνι Βαθῦ⁶². Ἐπιγραφή: *ΦΡΑΖΕΚΚΟΥ ΛΟΥΚΑ CIMBIAC ΜΝΗCΘΗΤΙ ΚΙΡΙΕ*. Ὑπογραφή: *χειρ Νικολάου Πρατικοῦ ρωκι' = 1821*⁶³.

Πρόκριτος τοῦ Κοινῶν Ἐξαμπέλων-Καταβατῆς καί μέλος, ἐπί χρόνια τής Δημογεροντίας Σίφνου, ἔλαβε ἐνεργό μέρος καί στήν Ἐπανάσταση τοῦ '21. Ὄταν ὁ Ἰωάννης Καποδίστριας θέλησε ν' ἀφιερῶσει «εἰς τόν ἐν Ἀνδρούσῃ ἱερόν ναόν τής Ἀγίας Μαρίνης ἕξ ἀγίας εἰκόνας, τοῦ Πατρὸς ἡμῶν Ἰησοῦ Χριστοῦ, τής Θεοτόκου, τοῦ Προδρόμου, τοῦ Ἁγίου Νικολάου, τοῦ Ἁγίου Γεωργίου καί τής Ἀγίας Μαρίνης», ἀνέθεσε στόν Σίφνιο Ὑπουργό Παιδείας Νικόλαο Χρυσόγελο νά βρεῖ τόν κατάλληλο ἀγιογράφο γιά τήν ἐκτέλεση τοῦ ἔργου. Ὁ Χρυσόγελο «ἔκρινε δέον νά ἐμπιστευθεῖ ὡς ἄξιον εἰκονογράφον» τόν συμπολίτη του Νικόλαο Πρατικό, ὁ ὁποῖος ἀναδέχτηκε τήν παραγγελία καί ὑπέγραψε στίς 10-7-1831 σχετικό συμφωνητικό. Ἐπί τοῦ ζητήματος ὑπάρχει μεγάλη ἀλληλογραφία πού θά δημοσιευτεῖ προσεχῶς. Ἄπ' αὐτήν συνάγεται ὅτι τόν Αὔγουστο

59. Χατζηδ. Β', 318.

60. «Σιφνιακά», Β'/1992, σελ. 173.

61. Χατζηδ. Β', 318.

62. Τόν Νικόλαο Πρατικό πρωτοπαρουσίασα στά ἄρθρα μου: α) Νικόλαος Πρατικός, ἓνας ἀγνωστος ἀγιογράφος, «ἡ Σιφνιακή», Ἰούλιος-Αὔγ. 1967, ἀριθ. 7-8, σελ. 100, β) Ἱστορία τής Σίφνου, 1990, σελ. 200 καί γ) Ἁγγελῆς Ἀχλυμπάρης, ὁ πρῶτος (;) Σίφνιος τυπογράφος. Μιά διάφορα του μέ τόν ἀγιογράφο Νικόλαο Πρατικό, Σιφνιακά, Α'/1991, σελ. 121-123, ἀπό τά ὁποῖα καί ὁ Χατζηδ. Β', σελ. 318.

63. Βλ. τήν εἰκόνα στή σελ. 2 τοῦ παρόντος τόμου.

τοῦ 1831 «ὁ ζωγράφος μετέβη εἰς Κρήτην ὅπου καί διαμένει μέχρι τοῦδε» (9 Μαρτίου 1833), προφανῶς μετερχόμενος τό ἐπάγγελμά του, ἐπέστρεψε μέσα στόν Μάρτιο τοῦ 1833 καί τίς πρῶτες ἡμέρες τοῦ Ἀπριλίου «ἀπῆλθεν εἰς Σύραν δι' οἰκιακᾶς του ὑποθέσεις». Εὐρισκόμενος καί τό ἔτος 1834 στήν Κρήτη, ἀπεβίωσε ἐκεῖ στίς 7 Νοεμβρίου τοῦ χρόνου αὐτοῦ^{63α}.

43. * Πρόντζας Ἰωάννης (1828)

Σίφνιος, ζωγράφος. Στήν ἀπογραφή τῶν κατοίκων Σίφνου ἔτους 1828 καταγράφηκε στό χωριό Σταυρί (Ἀπολλωνία) καί ὁ «Ἰωάννης Πρόντζας, ζωγράφος» μέ τή σύζυγο καί δύο τέκνα του⁶⁴. Τά ἔργα του ἀγνωστοῦνται.

44. Ράλλης Ἰωάννης (1730)

Δύο ἔργα του καταγράφονται στή Σίφνο, α) εἰκόνα τοῦ Ἀρχαγγέλου Μιχαήλ στό ναό τοῦ Τιμίου Σταυροῦ-Ἀπολλωνίας. Ὑπογραφή ἐφθαρμένη: *1730 χεῖρ (Ι)ωάννου... ραίλλη καί β)* τό βημόθυρο στό ναό τοῦ Εὐαγγελισμοῦ τοῦ ἴδιου χωριοῦ. Χρονολογία: 1730 (;). Ὑπογραφή: *χεῖρ Ἰωάννου Ραίλλη*⁶⁵.

45. Σγουρδαῖος Ἀπόστολος (1813)

Σίφνιος. Ἔργα του στή Σίφνο εἶναι οἱ τοιχογραφίες στό καθολικό τής μονής Παναγίας τοῦ Βουνοῦ καί εἰκόνες τῶν ἀρχαγγέλων Μιχαήλ καί Γαβριήλ. Ὑπογραφή: *διὰ χειρὸς καμοῦ Ἀποστόλου Σγουρδαίου*. Στίς τοιχογραφίες τοῦ παρεκκλησίου τοῦ Ἁγίου Νικολάου, τής ἴδιας μονής, ἀνέγραψε: *ἱστορήθη ρωιγ' = 1813 διὰ χειρὸς καμοῦ Ἀποστόλου Σ(γ)ουρδαίου Σιφνίου*⁶⁶.

46. Σκορδίλης Ἐμμανουήλ (1647-1671)

Ἀπό τήν Κρήτη, ἱερέας, μέ μεγάλο ἀριθμὸ ἔργων στίς Κυκλάδες κατὰ τόν 17ο αἰῶνα. Στή Σίφνο καταγράφονται: 1) εἰκόνα τής Θεοτόκου, στή μονή Ἁγίου Ἰωάννου Θεολόγου Μογγοῦ (χρονολ. μᾶλλον 1641). Ὑπογραφή: *χεῖρ Ἐμμανουήλ ἱερέως Σκορδίλη*⁶⁷. 2) Τοῦ Ἁγίου Δημητρίου, στόν σταυροπηγιακό ναό τής Ἀγίας Αἰκατερίνης καί Δημητρίου-Κάστρου. Ἐπιγραφή: *ρχνς' (= 1656) Δέησις τοῦ δούλου τοῦ Θ(ε)οῦ*

63α. Τήν πληροφορία καί σχετικά ἔγγραφα, προερχόμενα ἀπό τό Ἀρχεῖο Ὑπουργ. Ἐξωτερικῶν, ὄφειλα στόν κ. Παναγιώτη Δ. Μιχαηλάρη, τοῦ Κέντρου Νεοελλην. Ἐρευνῶν τοῦ Ἐθνικοῦ Ἰδρύμ. Ἐρευνῶν, τόν ὁποῖο καί εὐχαριστῶ θερμά.

64. «Σιφνιακά», τόμ. Ε'/1995, σελ. 133. Γιά τήν καταγωγή αὐτοῦ τοῦ Πρόντζα βλ. «Σιφνιακά», τόμ. Α'/1991, σελ. 115.

65. Δρανδάκη, ὅ.π.π., σελ. 421 - Χατζηδ. Β', σελ. 322.

66. Βιτάλη, «Παναγία Βουνοῦ», σελ. 195-Χατζηδ. Β', 342.

67. Ἀλιπράντη, ὅ.π.π., σελ. 57-Χατζηδ. Β', 357.

Γεωργίου ιερέως Παλ(αι)οῦ. Χείρ Ἐμμανουήλ ιερέως σκωρδίηλι»⁶⁸. 3) Στο ναό Ἁγίου Σώζοντος καὶ Φανουρίου στήν Ἀπολλωνία α) εἰκόνα τοῦ Ἁγίου Σώζοντος ἐπιγραφή: Χείρ Ἐμμανουήλ ιερέως Σκωρδίηλι. Δέησις τοῦ δούλου τοῦ Θ(εο)οῦ Μπατῆ Γοζαδίνου. ΑΧΕΓ = 1663⁶⁹. β) Τῆς Παναγίας, ἐπὶ τοῦ τέμπλου, μέ χρονολογία *αχξθ'* = 1669, χωρίς ὑπογραφή, ἀλλ' ἀποδιδόμενη σ' αὐτόν⁷⁰, ὅπως καὶ γ) τῆς εἰκόνας «Οἱ Ἅγιοι Τρεῖς Παῖδες ἐν τῇ καμίνῳ», ἐπὶ τῆς ὁποίας ἡ ἐπιγραφή: Δέησις (τῆς) δούλης τοῦ Θ(εο)οῦ Μαρίας Πρεσβυτέρας κ(αί) τῶν τέκνων αὐτῆς *αχοε'* = 1675⁷¹. Ἐπίσης, ἡ εἰκόνα δ) τῆς Παναγίας «Ἡ τιμιωτέρα τῶν Χερουβεὶμ», στὸν ἴδιο ναό, μέ χρονολογία *αχξθ'* = 1669, ἀποδίδεται σ' αὐτόν⁷². Τέλος, ἡ εἰκόνα «Ἡ Δέησις», στὸ τέμπλο τοῦ ἴδιου ναοῦ καταχωρίζεται στὰ ἔργα τοῦ ἴδιου ἀγιογράφου, παρά τὴν ἐπ' αὐτῆς ἐπιγραφή: Δέησις τοῦ δούλου τοῦ Θεοῦ Γεωργίου Ραυτάκη *αφπ'* = 1780, θεωρουμένην μεταγενέστερη ἐπιζωγράφισή πού ἔγινε κατὰ τὴν ἐποχὴ τοῦ δωρητῆ Ραυτάκη⁷³. Στο ναό τῆς Θεοσκεπάστης ἢ Ὑπαπαντῆς-Κάστρου, εἰκόνα τοῦ Ἁγίου Νικολάου (ἀχρονολόγητη)⁷⁴, 5) Εἰκόνα «Ὁ Παντοκράτωρ», στὸ ναό τοῦ Ταξιάρχου-Ἀπολλωνίας, μέ ὑπογραφή ΧΕΙΡ (EMMANOY)ΗΛ. 6) Εἰκόνα τοῦ Ἁγίου Ἀθανασίου, στὸ ναό τῆς Σωτήρας-Ἀπολλωνίας, μέ ἐπιγραφή: Δέησις τοῦ δούλου τοῦ Θ(ε)οῦ Ἰωάν(ν)ου Καλλιέργι, ἀποδίδεται σ' αὐτόν⁷⁵. 7) Εἰκόνες, τέλος, τῆς Θεοτόκου «Ἡ Ἀμόλυντος» καὶ τοῦ Σταυροῦ, ἀποκείμενες στή μονὴ τῆς Παναγίας τοῦ Βουνοῦ, ἀχρονολόγητες, ἀποδίδονται στὸν Ἐμμαν. Σκωρδίηλι⁷⁶.

47. Σκωρδίηλις Ἰωάννης (1730)

Ἔργο του στή Σίφνο «ὁ Ἀρχάγγελος Μιχαήλ», στὸ ναό τοῦ Τιμίου Σταυροῦ-Ἀπολλωνίας. Ὑπογραφή: 1730 χείρ Ἰωάννου (Σκωρδίηλι)⁷⁷.

48. Τζαγκαρόπουλος Ζαχαρίας (1635)

Ἔργο του στή Σίφνο εἰκόνα τοῦ Ἁγίου Γεωργίου στὸ ναό τοῦ Ἁγίου Γεωργίου τ' Ἀφέντη στὸ χωριό Ἅγιος Λουκάς. Ὑπογραφή: χείρ Ζαχαρί-

68. Δρανδάκη, 420-Ἀλιπράντη, 45-Χατζηδ. Β', 357.

69. Ἀλιπράντη, 23-25-Χατζηδ. Β', 357. Ὁ ἀφιερωτῆς τῆς εἰκόνας εἶναι γνωστὸ πρόσωπο στὶς πηγές. Χαρακτηρίζεται μάλιστα «ἀφέντης Μπατῆς Γοζαδίνος» (βλ. «Σιφνιακά», τόμ. Ζ'/1999, σελ. 70).

70. Ἀλιπράντη, 23-25-Χατζηδ. Β', 357.

71. Αὐτόθι.

72. Αὐτόθι.

73. Αὐτόθι.

74. Χατζηδ. Β', 357.

75. Αὐτόθι.

76. Βιτάλη, ὁ.π.π., -Χατζηδ. Β', 357.

77. Ἀλιπράντη, 22-Χατζηδ. Β', 359.

οῦ Τζαγκαρόπουλου. Ἐπιγραφή: *αχλε' † Δέησις τοῦ δούλου τοῦ Θ(εο)οῦ Βασιλίου Λογοθέτι*⁷⁸.

49. * Χαλκιόπουλος Κωνσταντῖνος (1676)

Σίφνιος, ἀγιογράφος. Στὶς 20 Μαΐου καὶ 11 Δεκεμβρίου 1676 συνέταξε στή Σίφνο τὴ διαθήκη τοῦ κύρ Γεώργη Ἰωάννου Καλῆς καὶ πωλητήριον ἔγγραφο, ἀντίστοιχα, τὰ ὁποῖα καὶ ὑπέγραψε ὡς ἐξῆς: Κωνσταντῖνος ἱερεὺς Χαλκιόπουλος ἀγιογράφος ἤγραφα μέ θέλημα τῶν ἄνωθεν καὶ μαρτυρῶ κατὰ Θεόν⁷⁹. Δέν γνωρίζουμε ἔργα του. Πιθανόν νὰ ταυτίζεται μέ τὸν ἐπόμενο.

50. Χαλκιόπουλος Κωνσταντῖος.

Σέ βιβλίον τῆς μονῆς Παναγίας τοῦ Νίκους-Θερμιῶν, χειρόγραφη σημείωση ἀναφέρει ὅτι «τό παρόν ἰπάρχει καμοῦ του ἀρχῆ ἐπισκόπου Τζίας καὶ Θερμιῶν Γερμανοῦ», δηλ. τοῦ ἀνιψιοῦ τοῦ ζωγράφου Νείλου Χαλκιόπουλου (βλ. τὸν ἀριθ. 33). Ἀμέσως δὲ μετὰ ἡ ἐπομένη σημείωση:

«Τό παρό βιβλίον τό ἀγόρασα ἀπό τοῦ ἄνοθε ἀρχιεπισκόπου τῶν ἀδελφῶ λεγόμενον παπά κίρ κονσταντιο Χαλκόπουλο τό ζουγράφο νεκτάριος ἱερομόναχος μουδενός ἔγραφα στο παρό βιβλίον *αφζ'*» (1707)⁸⁰.

Ὁ «ζουγράφος» Κωνσταντῖος Χαλκιόπουλος (ἔργο τοῦ ὁποῖου ἀναφέρεται εἰκόνα τοῦ Ἁγίου Ἰωάννου Θεολόγου⁸¹, σέ μὴ κατονομαζόμενον ναό τῆς Κύθνου), ἀδελφός, κατὰ τ' ἀνωτέρω, τοῦ ἀρχιεπισκόπου Κέας Γερμανοῦ, δέν ἀποκλείεται νὰ εἶναι ὁ ἀριθ. 49 Κωνσταντῖνος, ἴσως δὲ καὶ ὁ μετὰ μητροπολίτης Κρήτης Κωνσταντῖος Χαλκιόπουλος (1711-1722), Σίφνιος, μέ καταγωγή ἀπὸ τὴν Κρήτη⁸² καὶ νὰ ἔχει δημιουργηθεῖ σύγχυση ἀπὸ τὰ ὀνόματα Κωνσταντῖνος-Κωνσταντῖος.

78. Δρανδάκη, 420-Ἀλιπράντη, 31-Χατζηδ. Β', 407-408.

79. «Σιφνιακά», τόμ. Β'/1992, σελ. 123-124.

80. Ἀντ. Ν. Βάλληνηδα, Ἱστορία τῆς Νήσου Κύθνου (ἐν Ἀθήναις 1896), σελ. 98.

81. Αὐτόθι.

82. «Σιφνιακά», τόμ. Δ'/1994, σελ. 143.

Πρωτοπτελεστη σωμαχων θε χαρις :-
 πωρ προδ' προσετοις οδολογο χαμερ :-
 Είμερ' χφρ η γραφασα. μερ δσδ
 επτεδαι τα φρ :- γραφη δε μερ ηδε
 χρορουσ πηηρεσ αυτους :-
 Εγγραφει σω τα αιω μομα ηριω του
 αιου και θεο θαδίζου ορους σιμα :-
 εμε τι ιττο μαίτθ δε
 Διαχρησθρα θαμα η γερρομομαχ :-
 του αιτη η μησου σιφρου :-
 σιωδρομη δε και θα παρ η
 του ουλα δεσ αυτου ε
 ροδια μορου κερρι
 κηφορου του κρη
 του τουδ
 ποιου επ αρχα ηη
 μα οπαρορ αι δε χερ
 μερ θα καραε. μερ δσδ δε θα η το χαμηρ
 αλλο τε λωσαι αυτου επ αυτου. η ιδθ
 οποιησαι. αμθ της ιδθασ του χη αι του
 μη κηφορος ξιερροδια εορ χαρ η οση :-

Τό τελευταίο φύλλο του Κώδικα 942 της 'Ι. Μονής Σινά, «διά χειρός Ναθαναήλ» Σιφνίου.

ΤΟ ΕΛΛΗΝΙΚΟ ΣΧΟΛΕΙΟ ΤΗΣ ΣΙΦΝΟΥ
 ΚΑΤΑ ΤΑ «ΣΧΟΛΑΣΤΙΚΑ ΕΤΗ» 1850-1880
 Η ΣΥΝΤΑΞΙΟΔΟΤΗΣΗ ΤΟΥ ΔΙΔΑΣΚΑΛΟΥ ΑΓΓ. ΑΒΡΑ
 ΚΑΙ ΟΙ ΚΟΜΜΑΤΙΚΕΣ ΜΕΤΑΘΕΣΕΙΣ ΔΙΔΑΣΚΑΛΩΝ

Τά της 'Εκπαίδευσης στη Σίφνο, Δημοτικής και Μέσης, μετά τή σύσταση του νέου 'Ελληνικού Κράτους, έχουν περιγραφεί ικανοποιητικά στον τόμο Γ'/1993, σελ. 5-108, του περιοδικού βάσει μεγάλου αριθμού ανεκδότητων έγγραφων των Γενικών 'Αρχείων του Κράτους¹. Μέ τήν εργασία αυτή καλύψαμε τήν περίοδο 1833-1848/1850. Όμως, κατά τήν πρόοδο τής ιστορικής έρευνας, προέκυψαν και άλλα στοιχεία, πολλά στοιχειά², αναφερόμενα και στα έπόμενα τριάντα χρόνια (1850-1880), τά όποια, μολονότι έμφανίζουν χρονικά κενά, είναι πολύτιμα για τό περιεχόμενό τους. 'Ηδη, ήμασθε σε θέση να προσδιορίσουμε με ακρίβεια τόν χρόνο λήξης τής σχολαρχίας Γεωργίου Ψαραύτη (μέ τήν όποία είχαμε κλείσει τήν ανωτέρω εργασία και εκτείνει μέχρι του έτους 1851 - κατά μαρτυρία του Καρόλου Γκιών)³, αλλά και τίς σχολαρχίες των διαδόχων του.

Σύμφωνα μέ τά νέα και ακριβή στοιχεία, ό σχολάρχης Γεώργιος Ψαραύτης δέν απέβίωσε τό έτος 1851, αλλά στις 28 Αυγούστου 1850, όπως γνωστοποίησε ό νομάρχης Κυκλάδων στό 'Υπουργείο 'Εκκλησιαστικών μέ τό έπόμενο έγγραφο του:

'Αριθ. 6164
 'Εν 'Ερμουπόλει
 τή 12 Σεπτ. 1850

Πρός
 τό 'Υπουργείο των 'Εκκλησιαστικών.

Περί του άποθανόντος σχολάρχου Σίφνου

'Εξ αναφοράς του, παρά τω έν Σίφνω 'Ελληνικω Σχολείω, διδασκάλου κ. Α. 'Αβρα έπληροφορήτην ότι τήν 28 του παρελθόντος μηνός απέβίωσεν ό Σχολάρχης Γ. Ψαραύτης.

Εύπειθέστατος
 'Ο Νομάρχης Κυκλάδων
 'Εδιπίδης (;)⁴

1. Προσθέσαμε και άλλα στοιχεία στα «Σιφνιακά», τόμ. ΣΤ'/1998, σελ. 130-140 και τόμ. Ζ'/1999, σελ. 135-153.
 2. Τά νέα αυτά και πολλά στοιχεία άφορουν, τόσο στα εκπαιδευτικά πράγματα τής Σίφνου, όσο και σε πλημμυρίδα όλη Σιφνίων διδασκάλων, για τούς όποιους έτοιμάζουμε ειδική εργασία.
 3. «Σιφνιακά», τόμ. Γ'/1993, σελ. 71.
 4. Γ.Α.Κ/ΥΕΔΕ (1848-1854), Θυρίς 98 - Φάκ. 23, «'Αποβιώσεις προσωπικού». Τήν πληροφορία όφειλω στον φίλο κ. Δαυίδ 'Αντωνίου, φιλόλογο-ιστορικό.

Τόν αποθανόντα Γ. Ψαραύτη διαδέχτηκε ο παλαιός μαθητής του Σχολείου Γεώργιος Βιώνης, μέχρι τότε και από του έτους 1842 διδάσκαλος στο 'Ελληνικό Σχολείο 'Αθηνών'. Ο διορισμός του στη Σίφνο έγινε με τήν υπ' αριθμ. 8967/2709/10-10-1850 απόφαση του 'Υπουργείου 'Εκκλησιαστικῶν, δίδαξε δέ και διηύθυνε τό Σχολείο επί πέντε χρόνια, όποτε μετατέθηκε στο 'Ελληνικό Σχολείο Πειραιῶς (απόφαση υπ' αριθμ. 31/57/7-1-1855)⁶. Στη θέση του επαναδιορίστηκε ο παλαιός σχολάρχης Νικόλαος Σπεράντσας (6/1/1855-3/9/1857)⁷ και μετ' αυτόν, «κατ' αίτησίν του» ο Σίφνιος Χαρίδημος Δραγάτσης (απόφαση υπ' αριθμ. 2800/3-9-1857)⁸, σχολάρχης μέχρι τότε στο 'Ελληνικό Σχολείο 'Αθηνῶν και διδάσκαλος τῆς 'Εκκλησιαστικῆς Ριζαρείου Σχολῆς.

Β'. - Ο Χαρίδημος 'Ιακ. Δραγάτσης, ένας από τούς διακεκριμένους διδασκάλους τῆς εποχῆς, υπηρέτησε στη Σίφνο, όπως και ο Γ. Βιώνης, επί μία πενταετία με βοηθό διδάσκαλο τόν 'Αγγελο 'Αβραῶ και από του Δεκεμβρίου 1859 και τόν τριτοβάθμιο 'Ιωάννη Δεπάστα (απόφαση διορισμοῦ υπ' αριθμ. 7442/11-12-18590), μέχρι τότε και από του Νοεμβρίου 1849 ἑλληνοδιδάσκαλο του 'Ελληνικοῦ Σχολείου 'Αθηνῶν¹⁰. Με τό διδασκαλικό αυτό δυναμικό, τό Σχολείο τῆς Σίφνου σημείωσε σημαντική ἐπιτυχία. Στην πρώτη τάξη δίδασκε ο 'Αγγελος 'Αβραῶς, στη δεύτερη ο 'Ιω. Δεπάστας και στην τρίτη και ανώτερη ο σχολάρχης Χ. Δραγάτσης. Ο 'Αβραῶς δίδασκε και στις δύο ἄλλες τάξεις 'Ιερά 'Ιστορία και Κατήχηση, ο δέ Δεπάστας Λατινικά στην τάξη του σχολάρχῃ¹¹.

Στην Α' τάξη οί μαθητές διδάσκονταν:

α) 'Ελληνικά, από τόν Α' τόμο τῆς Χρηστομαθείας του Ραγκαβῆ. Γραμματική του Γενναδίου, τό τυπικό μέρος μετά τῶν αναγκαίων κανόνων. β) 'Αριθμητική του Γεράκη, γ) 'Ιερά 'Ιστορία του Γενναδίου, δ) Γεωγραφία του Κοκκῶνη, ε) Τεχνολογία, στ) Γραφικές ἀσκήσεις και ζ) Καλλιγραφία, συνολικά 29 ὥρες, από 9 π.μ. - 3 μ.μ., από Δευτέρας μέχρι και Σαββάτου.

5. Γ.Α.Κ./Πρωτόκολλον τῶν λειτουργῶν τῆς Παιδείας ἐν τῷ 'Ελληνικῷ Κράτει, 'Αθήνησι τῇ 17βρίου 1868, σελ. 124 και ἐντεῦθεν «Πρωτόκολλο Α' ἢ Β'». Στά ἐν λόγῳ πρωτόκολλα καταχωρίζονται τά βιογραφικά τῶν διδασκάλων και οί, κατά καιροῦς, μεταβολές τῆς ὑπηρεσιακῆς κατάστασῆς τους.

6. Αὐτόθι.

7. «Σιφνιακά», τόμ. Ζ'/1999, σελ. 146.

8. Αὐτόθι.

9. Τοποθετημένον στο Σχολείο από του έτους 1848 (βλ. «Σιφνιακά», τόμ. ΣΤ'/1998, σελ. 137 και ὑποσ. 12.

10. Γ.Α.Κ./«Πρωτόκολλο Α'», σελ. 304.

11. Γ.Α.Κ./ΥΕΔΕ, Θυρίς 343, Φάκ. 18, ὅπου τό υπ' αριθμ. 76/4090/23-6-1861 ἔγγραφο του Δραγάτση και συνημμένοι πίνακες ἐξετάσεων και διδασκομένων μαθημάτων.

Στην Β' τάξη, επί 30 ὥρες εβδομαδιαίως:

α) 'Ελληνικά, 'Ιωάννου του Χρυσοστόμου περί του κατά Θεόν πολιτεύεσθαι, Ξενοφῶντος Κύρου 'Ανάβαση, Γραμματική μέχρι τέλους. β) 'Αριθμητική Γεράκη, γ) 'Ιερά 'Ιστορία Γενναδίου, δ) 'Ελληνική 'Ιστορία του Ραγκαβῆ, ε) Γεωγραφία Κοκκῶνη, στ) Γραφικές ἀσκήσεις, ζ) Γαλλικά και η) Καλλιγραφία.

Στη Γ' τάξη του σχολάρχῃ, επί 31 ὥρες τήν εβδομάδα:

α) 'Ελληνικά, Πλουτάρχου Θεμιστοκλῆ, Λυσίου κατά 'Ερατοσθένους, Συνακτικόν 'Ασωπίου, β) Γεωμετρία Γεράκη, γ) 'Αριθμητική, δ) Κατήχηση, ε) 'Ιστορία Γενική του Γενναδίου, στ) Γεωγραφία Κοκκῶνη, ζ) Γαλλικά, η) Γραφικές Τέχνες και θ) Λατινικά.

'Ωράριο Β' και Γ' τάξεων από 9 π.μ. - 4 μ.μ.¹²

Κατά τό σχολικό έτος 1860-1861 στο Σχολείο φοίτησαν 89 μαθητές, κατά τόν πίνακα ἐξετάσεων, που ἔστειλε στο 'Υπουργείο ο σχολάρχης, με τό υπ' αριθμ. 76/4090/23-6-1861 ἔγγραφο του¹³. (Βλ. στο τέλος του Κατάλογο Α').

Γ'. - Τήν ἴδια εποχή εἶχε ἀνακύψει σοβαρό πρόβλημα με τήν ὑγιεῖα του βοηθοῦ διδασκάλου 'Αγγελου 'Αβραῶ, ο ὅποιος, παρόλο που εἶχε ἀρχίσει νά χάνει τό φῶς του, συνέχιζε ο δυστυχῆς νά ἀσκει τά καθήκοντά του. Τό ζήτημα ἔθεσε στο 'Υπουργείο ο σχολάρχης με τό ἐπόμενο ἔγγραφο:

'Αριθ. 73

'Εν Σίφνω

τῇ 23 'Ιουνίου 1861

Πρός τό ἐπί τῶν 'Εκκλησιαστικῶν και τῆς
Δημοσίας 'Εκπαιδεύσεως 'Υπουργεῖον

Κύριε 'Υπουργέ

Πέμπων προς τό Σ(εβαστόν) 'Υπουργεῖον τό ὡδε προκείμενον πρόγραμμα τῶν κατά τήν χειμερινήν ἑξαμηνίαν του σχολαστικοῦ έτους 1861-62 ἐν τῷ ἐνταῦθα Β(ασιλικῷ) 'Ελληνικῷ Σχολείῳ διδασθησομένων μαθημάτων προς ἔγκρισιν, γνωστοποιῶ 'Υμῖν μετά βαθυτάτης μου λύπης, ὅτι εἷς τῶν συναδέλφων μου, ο γηραιός 'Αγγελος 'Αβραῶς, παθῶν υπ' ἄμαυρώσεως τῶν ὀφθαλμῶν, δέν εἶναι πλέον εἰς κατάστασιν νά ὑπηρετήση και διά τουτο θεωρῶ δίκαιον και φιλόανθρωπον συνάμα νά φροντίση μέν τό Σ. 'Υπουργεῖον περί τῆς ἐγκαίρου ἀντικαταστάσεώς του, νά προνοήση δέ και ὑπέρ του γηραιοῦ τούτου διδασκάλου, ὡς ἐγγεγρακό-

12. Αὐτόθι.

13. Αὐτόθι.

τος και παθόντος εν τη υπηρεσία, προς δε και πατρός πολυμελεστάτης και άπόρου οίκογενείας.

Ευπειθέστατος
Ο Σχολάρχης
Χ. Δραγάτσης¹⁴.

Η άπώλεια της όρασης του Άβρα εΐχε άρχίσει άπό τον προηγούμενο χρόνο, παρόλο δε τουτο «διετέλεσε διδάσκων άνελλιπώς και κατά τό έτος τουτο», έγραφε, επίσης, ή Έφορεία του Έλληνικού Σχολείου σε δική της, άπό 26-6-1861, έκθεση, όπως και «ό Δημαρχεύων Βος Δημαρχιακός Πάρεδρος» κ. Ιωάννης Β. Μάτσας στο ύπ' αριθμ. 427/221/28-6-1861 έγγραφό του εισηγούμενος «τήν αναγκαίαν περιθαλψιν του γηραιού και εν τη Διδασκαλία καταστάντος άνικάνου διδασκάλου Άγγ. Άβρα, άνταμειβομένων δι' αύτης των πολυετών κόπων αύτου προς τήν διανοητικήν ανάπτυξιν της σπουδαζούσης Νεολαίας». Μέ τό ίδιο πνεύμα και συμπάθεια έγραφε (έγγραφο αριθ. 6111/17-7-1861) και ό Νομάρχης Κυκλάδων στο Έπουργείο προκειμένου «νά έπιδαφιλεύση ύπέρ του άρχαίου τουτου ύπαλλήλου τήν πατρικήν μέριμνά του, χορηγούν αύτῶ άνάλογον σύνταξιν προς άνακούφισιν των άναγκών αύτου»¹⁵.

Εΐναι άδιευκρίνιστο άν ό Άβραΐς διέκοφε τότε τίς παραδόσεις του ή τίς συνέχισε και κατά τό σχολικό έτος 1861-1862. Πάντως μέ τήν ύπουργική άπόφαση ύπ' αριθμ. 2628/18-3-1862 διορίστηκε βοηθός του Έλληνικού Σχολείου Σίφνου ό Νικόλαος Α. Δεκαβάλλας¹⁶. Πολύ πιθανόν νά αναγκάστηκε τότε, άπό έπιδείνωση της πάθησής του, νά έγκαταλείψει τό σχολείο. Τό 1863, «έκ του Έθνικού Τυπογραφείου» δημοσιεύτηκε «Πίναξ των άπονεμηθεισών πολιτικών συντάξεων» κατά τον Νόμο της 3-8-1861. Στόν πίνακα αυτόν, άμέσως μετά τον Νικόλαο Σπεράντσα, αναγράφεται:

«α/α 262. Άγγελος Άβραΐς, Σίφνιος, 61 έτών, έλληνοδιδάσκαλος.
- έτη άγώνος (διπλά) 4
- μετά τον άγώνα 20 7 μήνες 19 ήμέρες
τό όλον 25 έτη
- Μέσος όρος τελευταίου μισθοῦ 120 δρχ.
- Άπονεμηθεισα σύνταξη 60 δρχ.»¹⁷.

14. Αυτόθι.

15. Αυτόθι, όλα τά άνωτέρω έγγραφα.

16. Γ.Α.Κ./ «Πρωτόκολλο Α'», σελ. 120.

17. Σίμου Μιλτ. Συμεωνίδη, «Οί πρώτοι Σίφνιοι συνταξιούχοι», έφημ. «Σιφναϊκά Νέα», φ. Ιανουαρίου 1991.

Δ'.- Κατά τήν έναρξη του σχολικού έτους 1862/1863, ό σχολάρχης Χαρίδημος Δραγάτσης «πrouβιβάσθη εις βαθμόν καθηγητού» και μετατέθηκε στο Γυμνάσιο Πειραιώς (άπόφαση ύπ' αριθμ. 4126/1-10-1862)¹⁸. Στή θέση του τοποθετήθηκε (άπόφαση 7550/1-10-1862) άλλος Σίφνιος, ό Θεόδωρος Γαϊτάνος, πού τότε προβιβάστηκε σε σχολάρχη¹⁹, ενώ, τρείς μήνες άργότερα, μετατέθηκε στην Ύδρα ό δευτεροβάθμιος διδάσκαλος Ιωάννης Δεπάστας (άπόφαση 2974/15-1-1863)²⁰ και τό Σχολείο έμεινε μέ δύο διδασκάλους, τον σχολάρχη και τον Δεκαβάλλα.

Η τοποθέτηση του Γαϊτάνου στην Σίφνο και ή μετάθεση του Δεπάστα στην Ύδρα, εξαγρίωσε μεγάλη μερίδα των 5.500 κατοίκων του νησιού πού, άπό καιρό, είχαν περιπέσει στην δίνη των πολιτικών γεγονότων της έποχής και του αντιδυναστικού άγώνα πού εΐχε άρχίσει άπό τό 1859 μέ τά γνωστά «Σκιαδικά»²¹. Τό αντιδυναστικό ρεύμα στις Κυκλάδες ήταν έντονο, οι δε Σίφνιοι αντιβασιλικοί άκρως μαχητικοί. Ο σχολάρχης Θ. Γαϊτάνος, φιλοβασιλικός, βρέθηκε, ιδίως μετά τή μετάθεση του Δεπάστα, στο στόχαστρό τους. Μέ άναφορά-διαμαρτυρία της 20-2-1863 ζήτησαν τήν άπομάκρυνσή του περιγράφοντάς τον μέ τούς χειρότερους χαρακτηρισμούς (άγράμματο, βλάσφημο, άμελη στα καθήκοντά του κ.ά.). Τό κείμενό της έχει ως έξης:

Προς τό επί της Δημοσίας Έκπαιδεύσεως
Σ(εβαστόν) Έπουργείο

Περί της καταστάσεως του Έλληνικού Σχολείου Σίφνου.

Κύριε Έπουργέ.

Τό Έλληνικόν Σχολείον Σίφνου και πρό της Έλληνικής Έπαναστάσεως μεταξύ των περιωνύμων Σχολείων της Πάτμου, Χίου, Κυδωνιών κ.λπ. συγκατηριθμείτο και μετά τήν Έπανάστασιν ως έκ των καλλιτέρων Σχολείων του Έθνους έλογίζετο και οι κατά καιρούς εν αύτῶ διδάξαντες έκ των ίκανωτέρων έκάστοτε παρελαμβάνοντο, έφ' ῶ πλειστοι όσοι νέοι εν αύτῶ μορφωθέντες, ού μόνον εν Έλλάδι, αλλά και εν τῇ Τουρκία λίαν εύδοκίμως διατελοῦσιν εισέτι διδάσκοντες.

Δυστυχώς όμως, τό έθνοκτόνον της καταλυθείσης δυναστείας σύστημα, ύπουργούντος του κυρίου Χατσίσκου, κατήνεγκε καιρίαν πληγήν κατά του Σχολείου τουτου, διορίσαν εν αύτῶ ως Σχολάρχην διδάσκαλον άμαθη και άπαιδευτον βιβλίου και νοῦ δεόμενον και περί μέν της άμαθίας και άπαιδευσίας του εν λόγω Σχολάρχου, άπαξιούμεν νά παρεγείρωμεν

18. Γ.Α.Κ./ «Πρωτόκολλο Α'», σελ. 122.

19. Αυτόθι, σελ. 267.

20. Βλ. ύποσ. 10.

21. Έκδοτικής Άθηνών, Ίστορία Έλλην. Έθνους, τόμ. Γ' (1977), σελ. 187 έπ.

τά εικότα πρὸς ὑποστήριξιν τῶν λόγων μας, τό μέν διότι οἱ μαθηταί τόν κατέδειξαν ἀρκούντως ἄχρι τοῦδε εἰς τό κοινόν, ἐξελέγχοντες παρρησία καί ἀναφανδόν τὰς ἐλλείψεις του, τό δέ, διότι καί τό Σ. Ὑπουργεῖον ἔχει ἱκανάς ἐνδείξεις τῆς διανοητικῆς καταστάσεως αὐτοῦ, ἀλλά περί τῆς ἀμελείας καί αἰσχροτήτος αὐτοῦ δέν δυνάμεθα παρά ν' ἀναφέρωμε ὀλίγα τινά, οὐχί εἰς ἐμπαθεῖς καί κομματικές διαθέσεις ἐπόμενοι, ἀλλ' εἰς μόνον τήν ἐκπαίδευσιν καί ἠθικήν μόρφωσιν τῶν ἰδίων ἡμῶν τέκνων ἀφορῶντες.

Ὁ καλός οὗτος διδάσκαλος, ἀφ' ἧς ἡμέρας ἐγκατεστάθη ὡς μήποτ' ὤφειλεν ἐν τῷ Σχολείῳ τούτῳ, εἰς τήν προστασίαν τῶν φίλων καί συγγενῶν του στηριζόμενος, οὐ μόνον ἀπό τοῦ Σχολείου ἀλλεπαλλήλως ἀπουσιάζει, τούς μαθητάς εἰς τούς τριόδους ἐγκαταλείπων, ἐναντίον τῶν διαταγῶν τῆς Κυβερνήσεως, ἀλλά καί τό πρόγραμμα τῶν μαθημάτων ἐν οὐδενί τιθέμενος, ἀρχεται τῶν παραδόσεων καί δίδει πέρας εἰς αὐτάς κατὰ τό δοκοῦν, τό δέ πάντων χεῖριστον, ἐκσφενδονίζει ἐκάστοτε κατὰ τῶν μαθητῶν τὰς αἰσχροτέρας, βαναυσοτέρας καί ἀσεβεστερας ὕβρεις, ἅς αἰσχυρόμεθα νά παρεγείρωμεν ἐν τῇ παρουσίᾳ καθ' ὅσον οὐδ' αὐτοί οἱ ἀγοραῖοι καί ἀνάγωγοι ἄνθρωποι τολμῶσι νά προφέρωσι τοιαύτας, καί ὅμως, βάσκανος μοῖρα κατεδίκασε τὰς τρυφεράς καί ἀθώας ψυχάς τῆς σπουδαζούσης νεολαίας ν' ἀκούωσιν αὐτάς παρά τοῦ διδασκάλου αὐτῶν.

Βαρυθυμοῦντες καί σχετλιάζοντες καθ' ἐκάστην οἱ εὐσεβάστως ὑποφαινόμενοι πολῖται καί γονεῖς διά τήν ἀμάθειαν καί αἰσχροτήτητα ταύτην τοῦ κυρίου Σχολάρχου, ἐσιωπήσαμεν ἄχρι τοῦδε ἐλπίζοντες ὅτι ἡ Σ. Κυβέρνησις ἔμελλε, μετὰ τήν ἔνδοξον ἡμέραν τῆς 11ης Ὀκτωβρίου, νά ἐπανορθώσῃ τὰ ἡμαρτημένα διορίζουσα καί εἰς τό Σχολεῖον τοῦτο Σχολάρχην ἕτερον, ἄξιον καί τῆς εὐκλείας τοῦ Σχολείου καί τῶν προκατόχων του διδασκάλων, ἀλλά δυστυχῶς, ὅχι μόνον καί τόν Σχολάρχην τοῦτον ἄχρι τοῦδε διετήρησεν, ἀλλά καί τόν ἐν αὐτῷ δευτεροβάθμιον διδάσκαλον κ. Ἰωάννην Δεπάσταν μετέθεσε εἰς Ὑδραν, διακρινόμενον ἐπ' ἀρετῇ καί παιδείᾳ δώδεκα ὅλα καί συνεχῆ ἔτη εἰς τὰ ἐν Ἀθήναις δημόσια καί ἰδιωτικά παιδευτήρια λίαν εὐδοκίμως διδάξαντα καί τήν εἰς τό Σχολεῖον τοῦτο φοιτῶσαν νεολαίαν τὰ μέγιστα διά τῆς εὐμεθοδου καί χρηστῆς διαγωγῆς καί διδασκαλίας ὠφελήσαντα, εἰς δέ τήν θέσιν αὐτοῦ πέμπεται ἕτερος διδάσκαλος, μόνον τό ὄνομα τοῦ διδασκάλου φέρων καί κατ' ἔλεον ἐπί τοῦ πεπτωκότος συστήματος τιτλοφορηθεῖς.

Τούτων οὕτως ἐχόντων, ἀναγκαζόμεθα, Κύριε Ὑπουργέ, νά προσφύγωμεν διά τῆς παρουσίας μας εἰς τό φιλόμουσον ὑμῶν παρακαλοῦντες θερμῶς ἵνα μή ἀνεχθῆτε νά καταστραφῇ τό Ἑλληνικόν τοῦτο Σχολεῖον, ἐφ' ᾧ οἱ Σίφνιοι στηρίζουσιν ἅπασαν τήν ἐλπίδα τῆς ὑπάρξεως καί εὐημερίας των, ἀλλ' εὐδοκήσητε ἐν τῇ πατρικῇ ὑμῶν μερίμνῃ νά ἐπανορθώσητε τό λάθος, εἰς ὃ ὑπέπεσεν ἡ προλαβοῦσα Κυβέρνησις διά νά εὐχαριστή-

ση ἄτομα, ἅτινα εἶναι συμφέρον νά ἱκανοποιήσωσι συγγενεῖς καί φίλους πρὸς βλάβην τῆς σπουδαζούσης νεολαίας, ἃν δέ ἀμφιβάλλητε περί τῆς ἀληθείας τῶν λόγων μας, εὐαρεστηθῆτε νά πέμψητε ἐνταῦθα ἐπόπτην τινά, ἵνα ἐξετάσῃ ἐκ τοῦ πλησίον τήν κατάστασιν τοῦ Σχολείου καί τήν ἱκανότητα καί διαγωγὴν τῶν ἐν αὐτῷ διδασκάλων, ὑποσημειούμεθα εὐσεβάστως

Ἐν Σίφνῳ τῇ 20 Φεβρουαρίου 1863

Εὐπειθέστατοι

Οἱ δημόται καί κάτοικοι Σίφνου.

(ἀκολουθοῦν 383 ὑπογραφές)²².

Βέβαια, ὁ Θεόδ. Γαϊτάνος, μέ 20χρονη προϋπηρεσία στό ἐπάγγελμα (πρωτοδιορίστηκε στόν Πόρο μέ τήν ὑπ' ἀριθμ. 18883/1-2-1843 ἀπόφαση)²³, δέν ἦταν ἀστοιχείωτος, ὅπως τόν περιέγραψαν οἱ συμπολίτες του, ἀλλά φιλοβασιλικός, ἰδιότητα πού τὰ ὀξυμένα πάθη τῆς ἐποχῆς ἔκαναν τούς ἀντιθέτους νά μή τήν ἀνέχονται καί μάλιστα σ' ἕναν διδάσκαλο. Τό Ὑπουργεῖο φαίνεται πῶς δέν ἔλαβε θέση στίς καταγγελίες, γιατί ὁ Γαϊτάνος παρέμεινε στή θέση του μέχρι καί τῆς διενέργειας τῶν θερινῶν ἐξετάσεων τῶν μαθητῶν. Κατά Μάιο τοῦ 1863 μάλιστα διόρισε στή θέση τοῦ βοηθοῦ διδασκάλου τοῦ Σχολείου τόν φοιτητή τῆς Φιλοσοφίας «ἐν τῷ Πανεπιστημίῳ Ἀθηνῶν» Κάρολο Ἰω. Γκιών (ἀπόφαση ὑπ' ἀριθμ. 6600/28-5-1863)²⁴, ἐνῶ τόν Ἰούλιο ἀπέλυσε τῆς ὑπηρεσίας τόν Νικόλ. Α. Δεκαβάλλα (ἀπόφαση 4974/23-7-1863)²⁵. Τόν Αὐγούστο, μέ τήν ὑπ' ἀριθμ. 9094/26-8-1863 ὑπουργική ἀπόφαση, ὁ Γαϊτάνος μετατέθηκε στή σχολαρχία Λεωνιδίου²⁶.

Στή θέση τοῦ σχολάρχου Σίφνου τό Ὑπουργεῖο τοποθέτησε τόν Ἰωάννη Δεπάστα, πού τότε πῆρε τήν προαγωγή του σέ σχολάρχην (ἀπόφαση 8880/20-8-1863)²⁷, κατὰ Σεπτέμβριο δέ τοῦ ἴδιου χρόνου διόρισε καί δεύτερο βοηθό, τόν Αὐγερινό Τριαντάφυλλο (ἀπόφαση 9820/13-9-1863), δημοδιδάσκαλο Β' τάξεως μέ ἀξιολογὴ μόρφωση²⁸. Ἡ σχολαρχία

22. Γ.Α.Κ./ΥΕΔΕ, Θυρίς 366 - Φάκ. 18.

23. Βλ. ὑποσ. 19.

24. Γ.Α.Κ./ «Πρωτόκολλο Α'», σελ. 382. Τά παραδιδόμενα (βλ. Νίκου Γ. Σταφυλοπάτη, Κάρολος Ἰ. Γκιών, ὁ συγγραφέας τῆς «Ἱστορίας τῆς Σίφνου», Ἀθήνα 1990, σελ. 19) ὅτι ὁ Γκιών, μετὰ τήν ἀποφοίτησή του ἀπό τό Πανεπιστήμιο (1865), φοίτησε γιά δύο χρόνια στό Πανεπιστήμιο τῶν Βρυξελλῶν, εἶναι ἀναληθῆ.

25. Βλ. ὑποσ. 16.

26. Βλ. ὑποσ. 19.

27. Βλ. ὑποσ. 10.

28. Γ.Α.Κ./ «Πρωτόκολλο Β'», σελ. 354. Ἄπό δημοδιδάσκαλος προβιβάστηκε σέ ἑλληνοδιδάσκαλο Α' τάξεως καί «διωρίσθη εἰς Μῆλον τῇ 7 Ὀκτ. 1866» μέ τήν ἀπόφαση ὑπ' ἀριθμ. 7741 (Γ.Α.Κ./Αὐτόθι).

Δεπάστα δέν πρόλαβε νά συμπληρώσει χρόνο, γιατί μέ τήν απόφαση 2637/19-3-1864 μετατέθηκε στή Νάξο²⁹, ἐνώ στή Σίφνο ἐπανήλθε, μέ τήν ἴδια ὑπουργική απόφαση, ὁ Θεόδ. Γαϊτάνος³⁰, τοῦ ὁποίου, προφανῶς, ὑπερίσχυσαν τά πολιτικά μέσα. Μέ παρόμοιες ἐναλλαγές διδασκάλων λειτούργησε ἔκτοτε τό Ἑλληνικό Σχολεῖο, ὅπως καί ὄλα τά σχολεῖα τοῦ Κράτους, κατά τά πολιτικά μέσα πού διέθετε ἕκαστος καί τίς ἐπιθυμίες καί συμφέροντα τῶν πολιτικῶν παραγόντων, πρὸς ζημίαν φυσικά τῆς σπουδάζουσας νεολαίας ἀπό τήν ὑποβάθμιση τῆς ἐκπαίδευσης.

Ε΄.- Τήν ἐπικρατοῦσα κατάσταση στά ἐκπαιδευτικά πράγματα τοῦ νησιοῦ, περιέγραψε μέ θάρρος στήν, ἀπό 2-1-1864, ἐτήσια ἔκθεσή του γιά τά Δημοτικά Σχολεῖα, ὁ δημοδιδάσκαλος Νικόλαος Ψαραύτης, ὁ ὁποῖος, μεταξύ ἄλλων, ἔγραψε:

«Κατά τήν 1 Ἰανουαρίου π.ἔ. ἦσαν ἐγγεγραμμένοι ἐν τῷ Σχολεῖῳ τούτῳ (τό Δημοτικό Ἀπολλωνίας) 145 παῖδες. Ἐκ τούτων δέ 16 ἦσαν κατατεταγμένοι εἰς τήν ἀνωτέραν τάξιν τοῦ συνδιδασκτικοῦ καί 18 εἰς τήν μικροτέρα. Ἐν τούτοις, οἱ πλείστοι αὐτῶν ὡς τίς λειποτακτῶν στρατός ἀπεφοίτησαν τοῦ Σχολείου, οἱ μὲν ἀποδημήσαντες, οἱ δέ εἰς τά Γραμματοδιδασκαλεῖα προσφυγόντες, εἰς τρόπον ὥστε μόλις 11 μαθηταὶ ἠδυνήθησαν νά προβιβασθῶσιν εἰς τό Ἑλληνικόν Σχολεῖον, οὐδεὶς δέ ἄχρι τοῦδε εἶναι ἱκανός ν' ἀκούσῃ ἀνώτερα μαθήματα, ἀπάντων σχεδόν ἐχόντων ἐλλείψεις εἰς τε τήν ἀνάγνωσιν, Γραφήν καί Ἀριθμητικὴν καί ἐν γένει διότι..... ἡ κατάστασις τοῦ Σχολείου τούτου, ἦτις ἄλλοτε ἦν λίαν εὐάρεστη, κατήντησεν ἀθλία, ἔνεκα τῶν γενομένων ἐν τῷ μεταξύ μεταθέσεων τῶν διδασκάλων..... γενομένων ἔρμαιον τῆς ἐμπαθοῦς καί ἰδιοτελοῦς διαθέσεως τῶν ἰσχυρῶν τῆς ἡμέρας»³¹.

Ἡ δευτέρα σχολαρχία τοῦ Θ. Γαϊτάνου στή Σίφνο διήρκεσε ἕνα χρόνο, ἀπό τόν Μάρτιο 1864 - Μάρτιο 1865, ὅποτε μέ τήν ὑπ' ἀριθμ. 1922/16-3-1865 απόφαση μετατέθηκε στήν Τήνο³². Μέ τήν ἴδια απόφαση τοποθετήθηκε στή Σίφνο ὁ Ἰωάννης Δεπάστας, ὡς τότε σχολάρχης Τήνου³³. Ὅπως γίνεται κατανοητό, κατά τίς ἐναλλαγές τῶν σχολαρχῶν καί τοῦ δημιουργομένου ἀναγκαστικά κενοῦ, ἀναπλήρωναν οἱ βοηθοὶ διδασκαλοὶ, κατά τίς δυνάμεις τους, ἂν καί γι' αὐτούς δέν ἀπέλειπαν οἱ μεταθέσεις. Τήν 1η Ἰουλίου 1864 ὁ βοηθὸς διδασκαλὸς Κάρολος Γκιῶν «προυβιβάσθη εἰς δευτεροβάθμιον ἑλληνοδιδάσκαλον παρά τῷ αὐτῷ σχο-

λεῖω» τῆς Σίφνου (ἀπόφαση ὑπ' ἀριθμ. 5780/1-7-1864)³⁴, πλὴν, μέ τήν ὑπ' ἀριθμ. 8819/25-9-1864 απόφαση μετατέθηκε στή Μῆλο³⁵, καί τό Σχολεῖο ἀπέμεινε μέ ἕνα βοηθό, τόν Αὐγερινό Τριαντάφυλλο καί τό σχολάρχην Ἰω. Δεπάστα. Μέ τήν ἐναρξὴ τοῦ νέου σχολικοῦ ἔτους ὁ Τριαντάφυλλος τοποθετήθηκε στή Νάξο, στή θέση του δέ (μέ τήν ἴδια απόφαση ὑπ' ἀριθμ. 7960/28-9-1865)³⁶ στή Σίφνο ὁ Ἀντώνιος Βέλλης, μέχρι τότε τριτοβάθμιος ἑλληνοδιδάσκαλος Νάξου.

Ἡ νέα σχολαρχία τοῦ Ἰωάννη Δεπάστα διήρκεσε 3 1/2 χρόνια, ὡς τόν Σεπτέμβριο τοῦ 1868³⁷. Γνωρίζουμε τά ἀποτελέσματα τῶν ἐξετάσεων τοῦ τελευταίου χρόνου τῆς θητείας του αὐτῆς, ἀπό τά ὁποῖα φαίνεται ἡ φθορά τῆς ἐκπαίδευσης τοῦ νησιοῦ, ὅχι βέβαια ἀπό ἀνικανότητα τῶν διδασκάλων, ἀλλὰ ἀπό τήν ἐπικρατοῦσα γενικὴ ἀναστάτωση στόν ἐκπαιδευτικὸν χῶρον καί τίς ἀλλεπάλληλες μεταθέσεις τῶν ἐκπαιδευτικῶν. (Βλ. στό τέλος τόν Κατάλογο Β' τῶν μαθητῶν καί τῆς προόδου των).

ΣΤ΄.- Μέ τήν ἐναρξὴ τοῦ νέου σχολικοῦ ἔτους, ὁ σχολάρχης Ἰω. Δεπάστας μετατέθηκε στή Νάξο (ἀπόφαση 7020/3-9-1868)³⁸, ἄγνωστο δ' ἂν τότε ἀντικαταστάθηκε ἀπὸ ἄλλον καί ποιόν. Δέν ἀποκλείεται νά ἄσκησε καθήκοντα σχολάρχου ὁ Ἀντώνιος Βέλλης, ἴσως μέχρι τό πρῶτο 15νθήμερο τοῦ Μαρτίου 1869, ὅποτε ὁ Δεπάστας ἐπανήλθε στή σχολαρχία (ἀπόφαση 1561/12-3-1869)³⁹. Αὐτὴ τὴ φορά ἡ θητεία του διήρκεσε τρία χρόνια καί ὀκτώ μῆνες, μέχρι τίς 29 Νοεμβρίου 1872, ὅποτε καί ἀπελύθη τῆς ὑπηρεσίας μέ τήν ὑπ' ἀριθμ. 10721/29-11-1872 ὑπουργικὴ ἀπόφαση⁴⁰.

Τό Σχολεῖο παρέμεινε μέ ἕναν μόνο διδάσκαλο, τόν Ἀντώνιο Βέλλη, ὁ ὁποῖος, μετὰ τὴ διενέργεια τῶν ἐξετάσεων στίς 24-26 Ἰουνίου 1873, ἀπέστειλε τά ἀποτελέσματα στό Ὑπουργεῖο Ἐκκλησιαστικῶν μέ τό ὑπ' ἀριθμ. 324/179/13-7-1873 ἔγγραφο, στό ὁποῖο ἀνέγραψε:

«... ὁ δ' ἀριθμὸς τῶν ἐμφανισθέντων εἰς τὰς ἐξετάσεις μαθητῶν φαίνεται τοσοῦτον ἐλαττωῶν ὡς πρὸς τὸν τῶν ἐγγεγραμμένων ἐν τῷ μαθητολογίῳ, διότι πλὴν τῶν προαποφοιτησάντων ἐν τῷ διαστήματι τοῦ ἔτους, ὡς συνήθως γίνεται, διελύθη, ἀπολυθέντος τοῦ σχολάρχου, καί ἡ ἐκπέμντε μαθητῶν συνισταμένη τάξις αὐτοῦ.

Οὐδεμία δυσχέρεια ἀπήντησεν ὡς πρὸς τήν διοίκησιν τοῦ Σχολείου, οὐδὲ τί διετάραξε τήν ὑπάρξασαν ἁρμονίαν μεταξύ μαθητῶν καί διδασκά-

29. Βλ. ὑποσημ. 10.

30. Βλ. ὑποσημ. 19.

31. Γ.Α.Κ./ΥΕΔΕ, Θυρίς 417 - Φάκ. 18, ὅπου ἡ ὑπ' ἀριθμ. 1/1/2-1-1864 ἀναφορά του - ἐτήσια ἔκθεσις.

32. Βλ. ὑποσημ. 19.

33. Βλ. ὑποσημ. 10.

34. Βλ. ὑποσημ. 24.

35. Αὐτόθι.

36. Βλ. ὑποσημ. 28.

37. Βλ. ὑποσημ. 10.

38. Αὐτόθι.

39. Αὐτόθι.

40. Αὐτόθι.

λου. Τό Σχολεῖον ἔχει ἀνάγκη καί ἑτέρου διδασκάλου, τοῦ ἑνός ὄντος ἀνεπαρκούς εἰς τήν διδασκαλίαν δύο τάξεων.

Εὐπειθέστατος
Ὁ Σχολάρχης Σίφνου καί α.α.
Α. Βέλλης»⁴¹

Κατά τό νέο σχολικό ἔτος 1873-1874 ἡ σχολαρχία ἀνατέθηκε στόν Κάρολο Ἰω. Γκιών, μέχρι τότε καί ἀπό τοῦ ἔτους 1866, σχολάρχου τοῦ Ἑλληνικοῦ Σχολείου Μήλου⁴², πλὴν ἀγνοοῦμε τήν ἀπόφαση μετάθεσής του. Γνωρίζουμε ὅμως δύο πράξεις του κατάταξης μαθητῶν τοῦ Δημοτικοῦ στό Ἑλληνικό Σχολεῖο:

Πρᾶξις Β'

Ἐν Σίφνω σήμερον τήν 8ην τοῦ μηνός Σεπτεμβρίου τοῦ 1873 ἔτους ἐν τῷ καταστήματι τοῦ Ἑλλήν. Σχολείου ὑποβαλόν εἰς τάς κατά Νόμον δοκιμαστηρίους ἐξετάσεις τοὺς ἐκ τοῦ δημοτ. Σχολείου Ἀπολλωνίας ἀπολυθέντας μαθητάς Ἀντ. Β. Μαγκανάρην, Κων. Α. Χρυσόγελον, Στέφ. Φ. Πρόκον, Ἀγγ. Διαλεισιμάν, Θεόδ. Ἀθηνάδην, Ἀντ. Ν. Ψυχούλην καί τοὺς ἰδία διδασκθέντας Κων. Ν. Κανδυλάκην καί Πέτρ. Ζ. Θεολόγον, εὔρον αὐτοὺς ἱκανοὺς ἵνα καταταχθῶσιν ἐν τῇ Α' τοῦ Σχολείου Τάξει.

Ἐπί τούτῳ δέ ἐγένετο ἡ παροῦσα πρᾶξις
Ὁ Σχολάρχης Καρ. Ἰ. Γκιών

Πρᾶξις Γ'

Ἐν Σίφνω σήμερον τήν 19 Σεπτεμβρίου τοῦ 1873 ἔτους, ὑποβαλόντες οἱ ὑποφαινόμενοι εἰς τάς κατά νόμον δοκιμαστηρίους ἐξετάσεις τόν ἐν Κων/πόλει διδασκθέντα τὰ ἐν τοῖς δημοτ. σχολείοις διδασκόμενα μαθήματα Σπυρ. Χρυσίνην, εὔρομεν αὐτόν ἱκανόν ἵνα καταταχθῆ εἰς τήν Α' τάξιν τοῦ Σχολείου.

Ἐπί τούτῳ δέ ἐγένετο ἡ παροῦσα πρᾶξις
Ὁ Σχολάρχης
Καρ. Ἰ. Γκιών
Ὁ Διδάσκαλος
Ἀντ. Ἀβρᾶς.

Ὅτι ἀκριβῆ ἀντίγραφα
Ἐν Σίφνω τῇ 4 Ὀκτωβρίου 1873
Ὁ Σχολάρχης
(Τ.Σ.) Καρ. Ἰ. Γκιών⁴³.

41. Γ.Α.Κ./ΥΕΔΕ, Θυρίς 34-3 - Φάκ. 18. Βλ. στό τέλος καί τόν Κατάλογο Γ' τῶν ἀποτελεσμάτων τῶν ἐξετάσεων τοῦ ἔτους 1872-73.

42. Γ.Α.Κ. «Πρωτόκολλο Α'», σελ. 382, ὅπου ἀναγράφεται ἡ ἀπόφαση ὑπ' ἀριθμ. 7087/20-9-1866 τῆς προαγωγῆς του σέ σχολάρχην «ἐν τῷ αὐτῷ Σχολεῖῳ» τῆς Μήλου.

43. Τίς δύο αὐτές πράξεις ἀπέστειλε στό Ὑπουργεῖο μέ τό ὑπ' ἀριθμ. 236/4-10-1873 ἔγγραφο του.

Ὁ διδάσκαλος Ἀντ. Ἀβρᾶς, πού συνυπέγραψε τήν ἀνωτέρω Γ' Πράξη, εἶχε διοριστεῖ στό Σχολεῖο μέ τήν ὑπ' ἀριθμ. 6749/31-8-1873 ὑπουργική ἀπόφαση, πλὴν τόν ἐπόμενο μήνα, μέ τήν ὑπ' ἀριθμ. 7720/26-9-1873, μετατέθηκε σέ ἄλλο σχολεῖο⁴⁴. Στή θέση του διορίστηκε ὁ Ἰωάννης Γ. Καμπάνης (ἀπόφαση ὑπ' ἀριθμ. 8986/13-11-1873), ὁ ὁποῖος παρέμεινε σ' αὐτήν ἐπί τρία χρόνια, ὅποτε μετατέθηκε στή Μήλο (ἀπόφαση 6492/23-8-1876)⁴⁵.

Ἡ σχολαρχία Γκιών κράτησε ὡς τόν Αὐγούστο τοῦ 1874. Ὁ Ἰωάννης Δεπάστας, πού εἶχε ἀπολυθεῖ τόν Αὐγούστο τοῦ 1873 καί «ἀναδιορισθεῖ σχολάρχης Τήνου» μέ τήν ἀπόφαση 8845/30-10-1873, ἐπέστρεψε, ἀκόμη μιὰ φορά, στή σχολαρχία Σίφνου (ἀπόφαση ὑπ' ἀριθμ. 6446/23-8-1874), στήν ὁποία ἀνευρίσκεται ὡς καί τό 1877⁴⁶. Κατά τό ἔτος τοῦτο, μετά τή διενέργεια τῶν «ἐνιαυσίων ἐξετάσεων» τόν Ἰούνιο, ἀπέστειλε ἀρμοδίως τά ἀποτελέσματά τους μέ τό ὑπ' ἀριθμ. 389/2-7-1877 ἔγγραφο, στό ὁποῖο ἀφοῦ ἐπεσήμανε «ὅτι ἡ, τε διανοητική καί ἠθική πρόοδος τοῦ Σχολείου κατά τό λήξαν σχολαστικόν ἔτος ὑπῆρξεν λίαν εὐάρεστος» καί ὅτι «τοῦτο ὀφείλονταν εἰς τήν ἄοκνον φερεπονίαν τῶν διδασκάλων τοῦ σχολείου, μετά ζήλου καί ἐπιμελείας τό ὑπ' αὐτῶν καθῆκον ἐκπληρωσάντων», πρόσθεσε χαρακτηριστικά: «Ὅθεν ὁμολογῶ χάριτας τῷ Σ. Ὑπουργεῖῳ, ὅπερ ηὐδόκησεν νά μέ περιστοιχίσῃ διά τοιούτων συναδέλφων καί εὐχόμενος ἵνα καί κατά τό ἐπιόν (ἔτος) μείνῃ τό προσωπικόν τοῦ Σχολείου ἀνενόχλητον, ὑποσημειοῦμαι εὐσεβάστως...»⁴⁷.

Ζήτησε ὁ Δεπάστας νά τοὺς ἀφήσουν ἡσυχους νά ἀσκήσουν τά καθήκοντά τους, ἀνενόχλητους, δηλ. χωρίς μεταθέσεις πού καί τοὺς διδασκάλους ἐξουθένωναν καί τήν ἐκπαίδευση ἀποσταθεροποιούσαν. Ποιοί διδάσκαλοι περιστοιχίζαν τό σχολάρχην αὐτή τήν ἐποχή, δέν εἶναι ἐπισήμως διακριβωμένο. Ἐνας πρέπει νά ἦταν ὁ Ἀντώνιος Ἀβρᾶς, ὁ δ' ἄλλος ὁ Ἀντώνιος Βέλλης ἢ ὁ Ἰωάννης Καμπάνης. Τό 1880 ὁ Βέλλης ἦταν σχολάρχης Σίφνου, σύμφωνα μέ σχετική σημείωση στό μητρώο του⁴⁸.

44. Γ.Α.Κ. «Πρωτόκολλο Δ' - Δ' - 5» (Κατάλογος ἑλληνοδιδασκάλων), ὅπου, ἐκτός του πρώτου διορισμοῦ του στήν Κόρινθο (ἀπόφαση 7550/1-10-1862), ὅλες οἱ μεταθέσεις του γράφονται μέ τοὺς ἀριθμούς ἀποφάσεων χωρίς μνεῖα τῶν σχολείων στά ὁποῖα μετετίθετο.

45. Γ.Α.Κ./ «Πρωτόκολλο Β'», σελ. 162.

46. Βλ. ὑποσημ. 10.

47. Γ.Α.Κ./ΥΕΔΕ, Θυρίς 343 - Φάκ. 18.

48. Γ.Α.Κ./ «Πρωτόκολλο Α'», σελ. 273.

ΚΑΤΑΛΟΓΟΣ Α'
"Έλεγχος αποτελέσματος Γενικών εξετάσεων.
"Έτος σχολαστικόν 1860-1861

α/α	Όνομα & Έπώνυμον	Πατρίς	Ήλικία	Διαγωγή	Βαθμός Προόδου μετά τας Εξετάσεις	Έπιτήδευμα Γονέων	Παρατηρήσεις
ΤΑΞΙΣ Α'							
1	Άπόστολος Ίατροῦ	Σίφνος	14	ἐπαίνου	Καλῶς	Μάγειρος	Δέν ἐνεφανίσθη στίς ἐξετάσεις
2	Ἀναστάσιος Κουκῆς	»	12	-	-	Κεραμεύς	
3	Ἀπόστολος Ψαχαρόπουλος	»	14	ἐπαίνου	Καλῶς	Μάγειρος	
4	Ἀριστείδης Ραφελιάς	»	12	»	Μετρίως	Ξυλουργός	
5	Ἀπόστολος Ἀνθούσης	»	14	ἐπιπλήξ.	Κακῶς	Γεωργός	
6	Ἀγγελέτος Μαγγανάρης	»	12	ἐπαίνου	Μετρίως	Ἱερεύς	
7	Ἀπόστολος Κολαράκης	»	11	»	Σχ. Καλῶς	Κεραμεύς	
8	Ἀγγελέτος Ἀγιασημῆς	»	12	»	»	Μάγειρος	
9	Ἀγγελέτος Πρόκος	»	13	»	Μετρίως	Κτηματίας	
10	Ἀπόστολος Συνέλης	»	11	-	-	Ξενοδόχος	Δέν ἐνεφαν. στίς ἐξετάσεις
11	Ἀναστ. Λειμβαῖος	Σέριφος	13	Ἐπαίνου	Σχ. Καλῶς	Ἐμπορος	
12	Γεώργιος Γρυπάρης	Σίφνος	10	Παραινέσ.	Καλῶς	Τυπογράφος	
13	Γεώργιος Βερνίκος	»	10	-	-	Ἱερεύς	Δέν ἐνεφανίσθη
14	Γρηγόριος Μαλαφός	»	10	Παραινέσ.	Μετρίως	Ναυτικός	
15	Γεώργιος Ι. Γρυπάρης	»	14	-	-	»	Δέν ἐνεφανίσθη
16	Γεώργιος Μαστροκάλος	»	14	-	-	Ξυλουργός	»
17	Γεώργιος Μπενάκης	»	11	ἐπαίνου	Μετρίως	Μάγειρος	
18	Γεώργιος Σπαθάρος	»	12	»	Σχ. Καλῶς	Μυλωθρός	
19	Ἐμμανουήλ Χατζηθάκης	»	12	»	Κάλλιστα	Ἐμπορος	
20	Ἐμμανουήλ Γιαννακάκης	»	13	Παραινέσ.	Μετρίως	Πλοίαρχος	
21	Εὐστράτ. Σπεράντσας	»	»	Ἐπαίνου	Καλῶς	Σκυτοτόμος	
22	Θεόδωρος Τάλης	»	13	-	-	Ναυτικός	Δέν ἐνεφανίσθη
23	Ἰωάννης Μπολάνης	»	12	Παραινέσ.	Μετρίως	Ἐμπορος	
24	Ἰωάννης Δ. Πρόκος	»	11	»	Μετριώτατ.	Ναυτικός	
25	Ἰωάννης Π. Σπεράντσας	»	12	Ἐπαίνου	Μετρίως	Ἵρφανός	
26	Ἰωάννης Π. Βετράν	»	11	-	-	-	
27	Ἰωάννης Μαγγανάρης	»	11	-	-	Κτηματίας	Δέν ἐνεφανίσθη
28	Ἰωάννης Φ. Σπεράντσας	»	12	ἐπαίνου	Κάλλιστα	Ναυτικός	
29	Κώνστ. Τουλῆς	»	12	»	Μετρίως	Κεραμεύς	
30	Μιχ. Κορτέσης	»	11	»	Σχ. Καλῶς	Μάγειρος	
31	Μάρκος Βιτάλης	»	13	Παραινέσ.	Μετριώτ.	»	
32	Μάρκος Καζιλιέρης	»	12	Ἐπαίνου	Καλῶς	Γεωργός	
33	Νικ. Μενεγάκης	»	12	Παραινεσ.	Μετριώτ.	Ναυτικός	
34	Ν. Ζενιέρης	»	13	Ἐπαίνου	Μετρίως	Ἐμπορος	
35	Ν.Γ. Χρυσόγελοσ	»	12	Παραινέσ.	»	Ῥάπτης	
36	Ν. Χωρεπισκοπίδης	»	11	»	»	Ἵπάλληλοσ	
37	Ν. Γεωργίτσης	»	13	Νουθεσίας	Μετριώτ.	Σκυτοτόμοσ	

38	Ν. Διαλεισιμᾶς	»	13	»	»	Ἵρφανός	
39	Πέτροσ Ραφελέτοσ	»	12	Παραινέσ.	Μετρίωσ	Κτηματίας	
40	Παῦλοσ Δημόδιοσ	Ἐρμούπολ.	14	Ἐπιπλήξ.	»	Ἵπάλληλοσ	
41	Τριαντάφ. Καρδίτοσ	Σίφνοσ	10	Ἐπαίνου	»	Τέκτων	
42	Τιμόθεοσ Ἀβραῖοσ	»	10	»	Σχ. Καλῶσ	Διδάσκαλοσ	

ΤΑΞΙΣ Β'							
43	Ἀντώνιοσ Βεζύρησ	Σίφνοσ	11	-	-	Μάγειροσ	Δέν ἐνεφανίσθη
44	Ἀνδρέασ Γαλιούρησ	»	12	-	-	Κτίσθησ	»
45	Ἀριστ. Πανώριοσ	»	14	Ἐπαίνου	Καλῶσ	Κτηματίας	
46	Ἀντώνιοσ Λεμπέσθησ	»	11	»	Κάλλιστα	Ἐμποροσ	
47	Ἀπόστ. Κολαράκησ	»	12	»	Καλῶσ	Κεραμεύσ	
48	Ἀντώνιοσ Φρατζέσκαροσ	»	15	»	»	»	
49	Ἀπόστολοσ Ψαραύτησ	»	14	-	-	ποιμήν	
50	Ἀντώνιοσ Ψαραύτησ	»	14	-	-	-	Ἐμεινε νά ἐξετασθῆ τόν Σεπτ. εἰσ δύο μαθήματα
51	Ἀπόστ. Τριαντάφυλλοσ	»	13	Ἐπαίνου	Καλῶσ	Καφεπώλησ	
52	Γιαννούλησ Καζιλιέρησ	»	15	»	Σχ. Καλῶσ	Ναυτικός	
53	Γεώργιοσ Γραφιόσ	»	15	-	-	Κεραμεύσ	Δέν ἐνεφανίσθη
54	Γρηγ. Παπαδοσταυριανοσ	»	12	Ἐπαίνου	Σχ. Καλῶσ	Κτηματίας	
55	Γεώργ. Κόμησ	»	14	»	Μετρίωσ	Σκυτοτόμοσ	
56	Γεώργ. Ψυχούλησ	»	15	»	Κάλλιστα	Τέκτων	
57	Δημήτριοσ Δεπάστασ	»	13	»	Καλῶσ	Κεραμεύσ	
58	Ἐμμανουήλ Βεντούρησ	»	13	»	Μετρίωσ	Γεωργόσ	
59	Ἡρακλήσ Νιστάρησ	»	14	»	Καλῶσ	Ἵρφανόσ	
60	Ἰωάννησ Βαμβακερόσ	»	12	»	»	Μάγειροσ	
61	Ἰωάννησ Ψαραύτησ	»	13	»	»	Κεραμεύσ	
62	Ἰωάννησ Μανουσάκησ	»	15	-	-	Ἐμποροσ	Δέν ἐνεφανίσθη
63	Ἰωάννησ Πλυμένοσ	»	14	Ἐπαίνου	Καλῶσ	Σκυτοτόμοσ	
64	Ἰωάννησ Χρυσοφόσ	»	15	»	»	Κτίσθησ	
65	Κώνστ. Φουτούγιοσ	»	13	-	-	Κεραμεύσ	Δέν ἐνεφανίσθη
66	Κωνστ. Παπαδοσταυριανοσ	»	13	Παραινεσ.	Σχ. Καλῶσ	Κτηματίας	
67	Μαρίνοσ Μιτυληναίοσ	»	13	Ἐπαίνου	»	Διδάσκαλοσ	
68	Μιχ. Ψαραύτησ	»	10	»	»	»	
69	Νικ. Δεπάστασ	»	12	»	Καλῶσ	Ἵρφανόσ	
70	Ν. Λιμπεραίοσ	»	12	»	Μετρίωσ	Μεταπράθησ	
71	Ν. Σαρρήσ	»	13	Παραινέσ.	»	Ἵρφανόσ	
72	Ν. Συρμαλένιοσ	»	15	-	-	Πλοίαρχοσ	Ἐμεινε νά ἐξετ. τόν Σεπτ.
73	Πέτ. Σεργιάνησ	»	13	Νουθεσ.	Μετρίωσ	Κτηματίας	
74	Στύλ. Καλαθάκησ	»	13	-	-	Ναυτικός	Διεκόπη κατά Μάρτιον
75	Στέφ. Μιτυληναίοσ	»	14	-	-	»	Δέν ἐνεφανίσθη

ΤΑΞΙΣ Γ'							
76	Ἀριστείδησ Ρώτασ	Σέριφοσ	19	Ἐπαίνου	Καλῶσ	Ἵρφανόσ	
77	Ἀπόστολοσ Πρόκοσ	Σίφνοσ	18	-	-	Κτηματίας	Διεκόπη κατά Σεπτέμβρ.

78	Άγγελτος Δραγάτσης	»	16	Έπαινου	Καλώς	Ίερεύς	
79	Γεώργιος Σεργιάννης	»	15	»	»	Κτηματίας	
80	Γεώργιος Ψαράτης	»	13	»	»	Διδάσκαλος	
81	Δημοσθ. Μαριδάκης	»	15	-	-	Ίατρος	Διεκόπη κατά Μάϊου
82	Δημήτριος Θηλυκός	»	-	-	-	Όρφανός	Δέν ένεφανίσθη
83	Ίωάννης Βέλλης	»	14	-	-	Ναυτικός	»
84	Ίωάννης Ψαράτης	»	14	Έπαινου	Κάλλιστα	Διδάσκαλος	
85	Ίωάννης Χατζηδάκης	»	15	»	Καλώς	Έμπορος	
86	Κ.Θ. Σπεράντσας	»	14	-	-	»	Διεκόπη κατά Ίανουάρ.
87	Ν. Χρυσόγελοσ	»	15	-	-	Μάγειρας	Διεκόπη κατά Μάϊου
88	Ν. Βατής	»	15	-	-	Ίερεύς	Διεκόπη κατά Ίανουάρ.
89	Ν. Βαλαβάνος	»	15	-	-	Κτίστης	Διεκόπη κατά Μάρτιον

Έν Σίφνω τῆ 23 Ίουνίου 1861

Ό Σχολάρχης Οί Διδάσκαλοι
Χ. Δραγάτσης Ι. Δεπάστας
"Αγ. Άβραῶς

"Ότι άκριβές

Έν Σίφνω τῆ 23 Ίουνίου 1861

Ό Πρόεδρος τῆς Έφορείας
Βος Δημαρχών Πάρεδρος
Ίωάννης Β. Μάτσας

Τά Μέλη

- Ν. Βῆος οίκονόμος Σίφνου

- Ί. Πρόκος

- Α. Βαφίας

ΠΕΡΙΛΗΨΙΣ ΤΟΥ ΠΙΝΑΚΟΣ

Α΄.	Τό όλον τῶν μαθητῶν	89
Β΄.	Έπί τῶν εξετάσεων παρήσαν	66
Γ΄.	Ήσαν άπόντες	23
Δ΄.	Προήχθη από τῆς Β΄ εἰς τήν Γ΄	18*
Ε΄.	Άπό τῆς Α΄ εἰς τήν Β΄	14**
ΣΤ΄.	Άπελύθησαν	6
Ζ΄.	Έμειναν άπροβίβαστοι	28
Η΄.	Τό όλον	66
*	4 υπό δοκιμασίαν	
**	7 υπό δοκιμασίαν	

ΚΑΤΑΛΟΓΟΣ Β΄

"Έλεγχος Άποτελέσματος Γενικῶν εξετάσεων.

"Έτος σχολαστικόν 1867-68

α/α	Όνομα & Έπώνυμον	Πατρίς	Ήλικία	Διαγωγή	Έπιτήδευμα Γονέων	Βαθμός Προόδου	Παρατηρήσεις
ΤΑΞΙΣ Α΄ (κατωτάτη)							
1	Παῦλος Γεωργίου	Κρήτη	12	έπαινετή	έμπορος	Καλώς	
2	Γεώργιος Μπενάκης	Σίφνος	14	παραινέσ.	μάγειρος		Δέν ένεφανίσθη
3	Κωνσταντ. Χρυσόγελοσ	»	13	μετρία	μουσικός		'Ανεχώρησε κατ' Ίανουάριον
4	Γεώργιος Ι. Κόμης	»	11	έπαινετή	κεραμεύς	μετρίως	
5	Ίωάννης Άλμπέρτης	»	13	καλή	όρφανός	μετρίως	

6	Πέτροσ Δεπάστας	»	11	έπαινετή	έμπορος	καλώς	
7	Έμμαν. Λεμπέσης	»	13	καλή	έμπορος		Διεκόπη κατά Νοέμβριον
8	Γεώργιος Κουζουρῆς	»	13	καλή	μάγειρος	Σχ. καλώς	
9	Ίωάννης Ζαμπέλης	»	12	καλή	ίερεύς		'Ανεχώρ. εἰς Κων/πολιν
10	Άντώνιος Δεπάστας	»		καλή	μουσικός	μετρίως	
11	Ίωάννης Σαμφών	»	10	έπαινετή	κεραμεύς	μετρίως	
12	Άλέξ. Καλιλιέρης	»	14	παραινέσ.	μάγειρος		Δέν ένεφαν. εἰς τάς εξετάσεις
13	Μιχαήλ Παλαιός	»	12	καλή	ναύτης		'Ανεχ. εἰς Κων/πολιν κατ' Άπρίλιον
14	Ζουάννης Γιλίας ἤ Χρυσίνης	»	13		ξυλουργός	καλώς	
15	Έμμαν. Δεπάστας	»	14	καλή	μουσικός		'Ανεχ. εἰς Κων/πολιν κατά Φεβρ. Δέν ένεφαν. εἰς εξετάσεις Δέν ένεφανίσθη
16	Γερόνυμος Βενάκης	»	14	καλή	όρφανός		Δέν ένεφαν. εἰς εξετάσεις Δέν ένεφανίσθη
17	Ίω. Σταφυλοπάτης	»	13	καλή	κτίστης		
18	Έμμ. Τσιλιμπουνίδης	»	13	καλή	έμπορος	Σχ. καλώς	
19	Κων/νος Βιτάλης	»	13	καλή	μάγειρος		Δέν ένεφανίσθη
20	Δημήτρ. Πυργιονῶς	»	12	καλή	κεραμεύς	μετρίως	
21	Άπόστολοσ Δάλλης	»	12	καλή	μάγειρος	μετριώτατα	
22	Κων/νος Ραφελέτοσ	»	12	έπαινετή	μάγειρος	καλώς	
23	Ίωάννης Διαλεισιάσ	»	13	Παραινέσ.	ύπάλληλ.		Δέν ένεφανίσθη
24	Άπόστ. Ξενοφῶντοσ	»	12	»	κτηματ.	μετρίως	
25	Χαριδήμοσ Γιαννακάκης	»	11	καλή	πλοίαρχοσ		Δέν ένεφαν. δι' άσθένειαν Δέν ένεφανίσθη
26	Άπόστολοσ Βελτρῶν	»	12	καλή	ύπάλληλ.		
27	Άπόστολοσ Λουρέζοσ	»	13	έπαινετή	ποιμήν		
28	Γεώργιοσ Ποργιώτησ	»		παραινέσ.	ναύτης	μετριώτατα	
29	Μιχαήλ Μανουσάκης	Κρήτη	15	έπαινετή	έμποροσ	κάλλιστα	
30	Ζαχαρ. Άνδρουλάκης	»	15	έπαινετή	γεωργός	καλώς	
31	Γεώργιοσ Κακαβέλης	»	14	καλή	ναύτης	καλώς	

ΤΑΞΙΣ Β΄

1	Θεοχάρης Βεντούρης	Σίφνοσ	12	καλή	γεωργός	Σχ. καλώς	
2	Άντώνιοσ Προυινῶσ	»	13	καλή	όρφανός		'Ανεχ. εἰς Κ/πολιν κατά Μάϊον
3	Θωμάσ Σγουρδαίτοσ	»	11	καλή	πλοίαρχοσ	καλώς	
4	Κων. Διαλεισιάσ	»	12	έπαινω άξια	όρφανός	κάλλιστα	
5	Τιμόθεοσ Κουλλούρησ	»	13	καλή	γεωργός	σχ. καλώς	
6	Ίωάνν. Λουκατάρησ	»	10	καλή	γεωργός	μετρίως	
7	Άντών. Λουκατάρησ	»	11	καλή	όρφανός		'Ανεχ. εἰς Κων/πολιν
8	Νικόλαοσ Διγενῆσ	»	13	καλή	ζαχαροπλ.	μετρίως	
9	Γεώργιοσ Δεπάστας	»	13	καλή	έμποροσ	σχ. καλώς	
10	Άνδρέασ Άλμπέρτησ	»	15	καλή	ύπάλληλοσ	σχ. καλώς	

11	Χρυσόγελος Βέλλης	»	10	καλή	διδάσκ.	καλώς	
12	Ἀντώνιος Κρούστης	»	14	καλή	βαφεύς		Ἄνεχ. κατά Μάϊον εἰς Κ/πολιν
13	Ἰωάν. Ζάννης	»	13	ἐπαινετή	μάγειρος	σχ. καλῶς	
14	Ἀριστοτέλης Βουτσᾶς	»	13	καλή	ξυλουργός		Διεκόπη κατ' Ἀπρίλιον
15	Γεώργιος Τσελεμεντές	»	13	καλή	ξυλουργός	μετρίως	
16	Νικόλ. Μπακάλης	»	14	καλή	καφεπώλης		Διεκόπη κατὰ Μάρτιον Δέν ἐνεφανίσθη
17	Γεώργιος Βερνίκος	»	12	καλή	ράπτης		
18	Δημήτρ. Ξηρουχάκης	»	12	καλή	μυλωθρός	σχ. καλῶς	
19	Ἀντών. Πρεζάνης	»	13	καλή	διδάσκαλος		Ἄνεχ. εἰς Ἑλλ. Σχολ. Χαλκίδος Δεκ.
20	Κων. Α. Δεπάστας	»	15	καλή	ὄρφανός		Διεκόπη κατὰ Ἰανουάριον
21	Νικόλ. Α. Δεπάστας	»	13	καλή	»		Δέν ἐνεφαν. δι' ἀσθένειαν

ΤΑΞΙΣ Γ'

1	Ἀριστείδης Ψαραύτης	Σίφνος	12	καλή	γεωργός		Δέν ἐνεφαν. δι' ἀσθένειαν
2	Ἄγγελος Συνέλης	»	12	καλή	μάγειρος	καλῶς	
3	Κωνστ. Ψαραύτης	»	13	ἐπαινετή	διδάσκ.	καλῶς	
4	Κων. Νικηφοράκης	»	16	»	ὑποδηματ.	καλῶς	
5	Ἰάκωβος Σαλιβαράς	Κίμωλος	16	καλή	γεωργός	καλῶς	
6	Ἀπόστ. Ψιχούλης	Σίφνος	14	καλή	κτίστης	σχ. καλῶς	
7	Ἀντώνιος Βολάνης	»	13	καλή	μάγειρος	κάλλιστα	
8	Χαρίλαος Βέλλης	»	15	καλή	μάγειρος	καλῶς	
9	Γεώργιος Σάρρης	»	17	καλή	κτηματίας		Δέν ἐνεφανίσθη

Ἐν Σίφνω τὴν 3 Ἰουλίου 1868

ὁ Σχολάρχης
Ἰ. Δεπάστας

ΠΕΡΙΛΗΨΙΣ ΤΟΥ ΠΙΝΑΚΟΣ

Α'	Τὸ ὅλον τῶν μαθητῶν	61
Β'	Ἐπὶ τῶν ἐξετάσ. παρήσαν	36
Γ'	Ἦσαν ἀπόντες	25
Δ'	Προήχθ. ἀπὸ Β' εἰς Γ'	9
Ε'	Ἀπὸ τῆς Α' εἰς Β'	9
ΣΤ'	Ἀπελύθησαν	6
Ζ'	Ἐμείναν ἀπροβίβαστοι	12
Η'	Τὸ ὅλον	36

ΚΑΤΑΛΟΓΟΣ Γ'

Ἐλεγχος ἀποτελέσματος Γενικῶν Ἐξετάσεων Ἔτος σχολαστικόν 1872-1873

α/α Ὄνομα & Ἐπώνυμον	Πατρίς	Ἡλικία	Διαγωγή	Ἐπιτήδευμα Γονέων	Βαθμὸς Προσδοῦ	Παρατηρήσεις
ΤΑΞΙΣ Α'						
1	Ἰω. Διπλάκης	Σίφνος	13	μετρία	ὄρφανός	Δέν ἐνεφαν. εἰς τίς ἐξετάσεις
2	Ἀντών. Γερωντόπουλος	»	»	καλή	κεραμεύς	σχ. καλῶς
3	Ἰωάν. Κολαράκης	»	10	καλή	μάγειρος	καλῶς
4	Ροῦσσοι Γεωργίου	Κρήτη	14	ἐπαινετή	μουσικός	κάλλιστα
5	Νικόλ. Κιουρῆς	Σίφνος	12	»	μάγειρος	καλῶς
6	Λεάνδρος Καρδίτσης	»	12	»	ἀρχιτέκτ.	σχ. καλῶς
7	Δημήτρ. Προυσιάς	»	12	καλή	κτηματίας	καλῶς
8	Ἀπόστ. Παπαγιάννης	»	10	ἐπαινετή	ὄρφανός	κάλλιστα
9	Πέτρος Χρυσίνης	»	12	»	ξυλουργός	Α. Καλῶς
10	Γεώργιος Πρόκος	»	9	καλή	ἔμπορος	Α. Καλῶς
11	Ἰωάννης Βαλῆς	Κρήτη	11	ἐπαινετή	ὄρφανός	Κάλλιστα
12	Γεώργ. Πατριάρχης	Σίφνος	11	»	ἀγωγιεύς	Α. Καλῶς
13	Σταῦρος Μαγκανάρης	»	12	»	κτηματίας	Δέν ἐνεφαν. εἰς τίς ἐξετάσεις
14	Κωνστ. Ἀργουζάκης	»	13	καλή	ὑποδηματ.	»
15	Ἰω. Μαστρόκαλος	»	11	μετρία	»	Σχ. καλῶς
16	Πέτρος Κώστας	»	12	καλή	ἐμποροῦπάλ.	Δέν ἐνεφαν. δι' ἀσθένειαν
17	Ἰω. Βεσαξῆς	»	12	καλή	ναυτικός	Α. Καλῶς
18	Ἰω. Καζιέζης	»	10	ἐπαινετή	ὄρφανός	Α. Καλῶς
19	Ἐμμαν. Ἀνδρόνικος	»	12	ἐπαινετή	ἔμπορος	Κάλλιστα
20	Ἀλέξ. Σεργιάνης	»	10	ἐπαινετή	ὑπάλληλ.	Δέν ἐνεφανίσθη δι' ἀσθένειαν
21	Ἀπόστ. Σκοῦρλος	»	»	»	»	Ἄνεχώρησεν
22	Ἰω. Χρυσίνης	»	»	»	»	Ἄνεχώρησεν
23	Κωνστ. Πανώριος	»	10	ἐπαινετή	κεραμεύς	μετρίως
24	Νικόλ. Βλαβιανός	Θήρα	11	»	ὑπάλληλ.	Ἄνεχώρ. μετατεθ. τοῦ πατρὸς του
25	Χρυσόγελος Δεκαβάλης	Σίφνος	13	»	κτηματ.	Δέν ἐνεφαν. εἰς τίς ἐξετάσεις
26	Πέτρος Θεολόγου	»	»	»	»	Δέν ἐνεφαν. δι' ἀσθένειαν
ΤΑΞΙΣ Β'						
27	Ἀριστείδ. Σγουρδαῖος	Σίφνος	12	ἐπαινετή	πλοίαρχος	Κάλλιστα
28	Βασίλ. Σπεράντσας	»	13	»	κτηματίας	Κάλλιστα
29	Φώτιος Συρίγος	»	13	»	πλοίαρχος	Καλῶς
30	Δημήτρ. Δημητριάδης	»	13	»	ιατρός	Κάλλιστα

31	Δημοσθ. Νικηφοράκης					Ἔπαυσε ἀπό πολλοῦ νά φοιτᾷ
32	Γεώργιος Καρύδης	Σίφνος	14	ἐπαινετή	κεραμεύς	Λ. Καλῶς
33	Αἰμίλιος Βέλλης	»	14	»	διδάσκ.	κάλλιστα
34	Γεώργιος Γαγιάτσος	»	14	»	κεραμεύς	Σχ. καλῶς
35	Νικόλ. Τριαντάφυλλος	»	14	»	τυπογρ.	Καλῶς
36	Γεώργιος Κάραβος	»	13	»	μάγειρος	Λ. Καλῶς
37	Ἀντώνιος Βᾶος	»	17	καλή	ὄρφανός	Δέν ἐνεφαν. δι' ἀσθένειαν
38	Ζανῆς Καμπάνης	»	13	ἐπαινετή	κτηματ.	Λ. Καλῶς
39	Ἀγγελέτος Χλωρός	»	14	καλή	παντοπώλ.	Ἔπαυσε φοιτῶν πρὸ πολλοῦ
40	Ἀριστείδ. Κωνσταντινίδης	Σύρος	13	ἐπαινετή	ὕπἀλληλ.	Λ. Καλῶς
41	Ἰωσήφ Ψυχούλης	Σίφνος	14	»	κτίστης	Δέν ἐνεφαν. εἰς τὰς ἐξετάσεις

ΤΑΞΙΣ Γ'

42	Νικόλος Δημητριάδης	Σίφνος	13	καλή	ιατρός	Ὅλοι τῆς τάξεως ταύτης οἱ μαθηταὶ σχεδόν ἐτρέπησαν ἐπ' ἐργασίαν ἀπολυθέντος τοῦ σχολάρχου
43	Μανουῆσος Κόμης					
44	Ἰω. Ζάννης					
45	Ἰω. Δάλλης					
46	Χαρίλαος Ψαραύτης					

Ἐν Σίφνω τὴν 13 Ἰουλίου 1873
Ὁ σχολάρχης Σίφνου κ.ἄ.
Α. Βέλλης.

ΠΕΡΙΛΗΨΙΣ ΤΟΥ ΠΙΝΑΚΟΣ

- Τὸ ὄλον τῶν μαθητῶν	46
- Ἐπί τῶν ἐξετάσεων παρῆσαν	27
- Ἦσαν ἀπόντες	9
- Προήχθ. ἀπὸ τάξεως εἰς τάξιν	25
- Ἐμειναν ἀπροβίβαστοι	2

ΚΑΤΑΛΟΓΟΣ Δ'

Ἔλεγχος ἀποτελεσμάτων Γενικῶν Ἐξετάσεων. Ἔτος σχολαστικόν 1876-1877

α/α	Ὄνομα & Ἐπώνυμον	Πατρίς	Ἡλι- κία	Διαγωγή	Ἐπιτήδευμα Γονέων	Βαθμὸς Προόδου	Παρατηρήσεις
ΤΑΞΙΣ Α'							
1	Νικόλαος Φ. Ραφελέτος	Σίφνος	11	ἐπαινετή	Γεωργός	Λ. Καλῶς (5)	
2	Νικόλ. Α. Βεντούρης	»	11	»	μουσικός	Καλῶς (4)	
3	Γεώργ. Δ. Καπετανάκης	»	13	»	ἔμπορος	Καλῶς (4)	
4	Φραζέσκος Α. Ζαμαρίας	»	11	»	κεραμεύς	Κάλλιστα (6)	
5	Γεώργιος Α. Βουτσᾶς	»	11	»	ξυλουργός	Καλῶς (4)	
6	Εὐστράτ. Μυτιληναῖος	»	12	»	κτίστης	Κάλλιστα (6)	
7	Νικόλαος Μαζαρός	»	13	»	φανοποιός		Δέν ἐνεφανίσθη.
8	Ἀντών. Ζ. Δημητριάδης	»	12	»	ιατρός	Καλῶς (4)	
9	Δημήτρ. Κ. Παλαιός	»	11	»	ταχυδρόμ.	Καλῶς (4)	
10	Ἄγγελος Α. Βέλλης	»	10	»	σχολάρχης		Ἀνεχώρησεν εἰς Μύκονον.
11	Ἀντώνιος Μαστροκάλος	»	12	»	μάγειρος	Καλῶς (4)	
12	Ζαφεῖρ. Δεπάστας	»	13	»	πλοίαρχος	Σχ. Καλῶς (3)	
13	Ἀντώνιος Ρωμάνος	»	9	»	ὄρφανός	Καλῶς (4)	
14	Γεώργιος Χρῦσου	»	17	»	χειρουργός		Ἀνεχώρησεν εἰς Σύρον.
15	Τομάζος Α. Δεπάστες	»	10	»	βιβλιοπώλ.	Καλῶς (4)	
16	Κων. Ι. Συνοδινός	»	11	»	κτηματίας	Σχ. Καλῶς (2 3/5)	
17	Γεώργιος Ζ. Δημητριάδης	»	8	»	ιατρός		Ἀπεβίωσεν
18	Φραζέσκος Ναδάλης	»	12	»	ὄρφανός	Καλῶς (4)	
19	Ἰωάνν. Νικηφοράκης	»	16	»	κτηματίας		Δέν ἐνεφανίσθη
20	Νικόλ. Κατσίγιαννης	»	12	»	μάγειρος	Καλῶς (4)	
21	Ἀντών. Φ. Πρόκος	»	13	»	πλοίαρχος		Δέν ἐνεφαν. δι' ἀσθένειαν.
ΤΑΞΙΣ Β'							
22	Δημοσθ. Ν. Χρυσόγελος	Σίφνος	15	ἐπαινετή	μάγειρος	Κάλλιστα (6)	
23	Ἀνδρέας Πρυμηκύριος	»	14	»	πλοίαρχος		Ἀπεφοίτησεν πρὸ μηνός
24	Ἀπόστ. Ζ. Θεολόγος	»	14	ἐπαινετή	ἔμπορος	Καλῶς (4)	
25	Πέτρος Ν. Βαλλῆς	»	12	ἐπαινετή	μάγειρος	Σχ. Καλῶς (3)	
26	Ἰωάνν. Α. Ἀθούσης	»	12	»	γεωργός	Λ. Καλῶς (5)	
27	Γεώργ. Ι. Σαρρῆς	»	12	»	μάγειρος	Λ. Καλῶς (5)	
28	Γεώργ. Ι. Ἀφεντάκης	»	12	»	κτηματίας		Ἀνεχώρησεν εἰς Ἰδραν
29	Πέτρος Α. Μπαλτράς	»	12	»	»	Καλῶς (4)	
30	Γεώργ. Ι. Ὀρφανός	»	12	»	ξυλουργός	Σχ. Καλῶς (3)	
31	Νικόλ. Α. Καρρᾶς	»	12	»	μάγειρος	Σχ. Καλῶς (3)	
32	Ἀντών. Γεροντόπουλος	»	12	»	βαφεύς		ἔπαυσε ἐντελῶς πρὸ 4 μηνῶν

33	Δημοσθ. Πρόκος	»	15	»	πλοίαρχος	Μετρίως (2)	
34	Ίωάνν. Κουζουρής	»	14	»	μάγειρος	Σχ. Καλώς (2 4/7)	
35	Άντων. Ι. Ψυχούλης	»	13	»	»	Σχ. Καλώς (3)	
36	Κλεάνθης Γαϊτάνος	»	13	»	σχολάρχης		Άνεχώρησεν εἰς Σύρον
37	Γαϊτάνος Ι. Χειμωνᾶς	»	14	»	μάγειρος	Σχ. Καλώς (3)	
38	Μιχαήλ Α. Δεπάστας	»	13	»	βιβλιοπώλ.	Λ. Καλώς (3)	
39	Ίωάνν. Σπεράντσας	»	15	»	ὄρφανός		Ἐπαυσε κατ' Ἰανουάριον
40	Ἄριστείδ. Βεννᾶς	»	13	»	ναυτικός	Σχ. Καλώς (3)	
41	Βασίλ. Φωτιάδης	»	10	»	ἔμπορος	Καλώς (4 2/7)	
ΤΑΞΙΣ Γ'							
42	Λεάνδρος Ι. Καρδίτσας	Σίφνος	14	ἐπαινετή	Ἄρχιτέκτ.	Κάλλιστα (5 4/8)	
43	Πέτρος Ζ. Θεολόγος	»	14	»	ἔμπορος	Λ. Καλώς (5)	
44	Πέτρος Κ. Θεολόγος	»	15	»	μάγειρος		Δέν ἐνεφαν. δι' ἀσθένειαν
45	Θεόδωρος Ἀθηνάδης	»	44	»	ὄρφανός		»
46	Ἀλέξ. Σεργιάννης	»	13	»	ὑπάλληλ.		Άνεχώρησεν εἰς Μύκονον
47	Ρούσσοσ Γεωργίου	»	17	»	ὄρφανός	Καλώς (4)	
48	Ίωάννης Τσιλιμπουνίδης	»	14	»	ἔμπορος	Μετρίως (2)	
49	Θεόδωρος Μαζαρός	»	15	»	φανοποιός	Σχ. Καλώς (3)	
50	Ἄγγελέτος Διαλισμάς	»	13	»	ὄρφανός		Άνεχώρησεν κατ' Ἀπρίλιον
51	Ίωάννης Καζνέζης	»	13	»	»	Κάλλιστα (5 6/8)	
52	Άντων. Β. Μαγχανάρης	»	14	»	ἔμπορος	Σχ. Καλώς (3)	
53	Σταμάτ. Δεπάστας	»	12	»	»	Καλώς (4)	
54	Στέφανος Πάτιμος	»	12	»	ὄρφανός	Λ. Καλώς (5 3/8)	
55	Ίωάνν. Γ. Τσιλιμπουνίδης	»	14	»	ἔμπορος		ἔπαυσε φοιτῶν ἅμα ἐγγραφεῖς
56	Δημήτρ. Προυνιάς	»	14	»	κτηματ.	Καλώς (4)	
57	Νικόλ. Βλαβιανός	Θήρα	16	»	εἰρηνοδ.	Καλώς (4)	
58	Γεώργ. Ν. Ψαραύτης	Σίφνος	17	»	ἔμπορος		Δέν ἐνεφανίσθη

Ἐν Σίφνω τὴν 2 Ἰουλίου 1877

Ὁ Σχολάρχης
Ι. Δεπάστας

ΠΕΡΙΛΗΨΙΣ ΤΟΥ ΠΙΝΑΚΟΣ

α)	Τό ὅλον τῶν μαθητῶν	58
β)	Ἐπί τῶν ἐξετάσεων παρήσαν	41
γ)	Ἦσαν ἀπόντες	17
δ)	Προήχθησαν ἀπό τάξεωσ εἰς τάξιν	29
ε)	Ἐλάβον ἀπολυτήρια	8
στ)	Ἐμειναν ἀπροβίβαστοι	4

ΙΩΑΝΝΗΣ ΝΙΚΟΛΑΟΥ ΒΑΛΕΤΤΑ

ΕΝΑΣ ΔΙΑΚΕΚΡΙΜΕΝΟΣ ΣΙΦΝΙΟΣ
ΠΑΙΔΑΓΩΓΟΣ-ΣΥΓΓΡΑΦΕΑΣ [1816 - 1900]
ΟΙ ΛΟΓΟΙ ΠΑΡΑΙΤΗΣΗΣ ΤΟΥ ΑΠΟ ΤΟ ΔΗΜΟΣΙΟ

Ι. Ἀποκατάσταση βιογραφικῶν.

Τά τῆσ καταγωγῆσ, τῶν σπουδῶν καί τῶν πρώτων χρόνων τῆσ πορεί-
ασ στήν Ἐκπαίδευση τοῦ Ἰωάννη Νικ. Βαλέττα, ἐλέγχονται, κατά τό
μεγαλύτερο μέρος τους, ἀνακριβῆ. Τέκνο τοῦ (ἀπό τοῦ ἔτους 1784-
1831) προεστοῦ Κάστρου καί δημογέροντος Σίφνου Νικολάου Βαλέττα¹,
δέν «γεννήθηκε ἐν Ἰω»², οὔτε στή Θήρα³, ἀλλά στή Σίφνω τό ἔτος 1816,
κατά δική του δήλωσῆ⁴, καί ὄχι ἀπροσδιόριστα «περί τό 1818»⁵. Ἀφοῦ
ἔμαθε τά στοιχειώδη γράμματα, γράφτηκε τό 1828 στήν Α' τάξη τοῦ
Ἑλληνικοῦ Σχολείου τοῦ νησιοῦ (κατά τήν ἐπαναλειτουργία του, μετά
διετῆ διακοπή τῶν μαθημάτων, Ἰούλιος 1826 - 2 Ὀκτωβρ. 1828) μέ
διδάσκαλο τόν Γεώργιο Ψαραύτη⁶. Μετά τήν ἀποφοίτησή του, συνέχισε
τίσ σπουδέσ του, ὄχι στήν Ἀθήνα⁷, ἀλλά στό Γυμνάσιο Σύρου, πού μόλις
εἶχε ἰδρυθεῖ (1833) μέ διευθυντή τόν Νεόφυτο Βάμβα. Οἱ πολλές γνώ-
σεις καί ἐξαίρετη κατάρτιση τοῦ Βαλέττα, πού ὀφείλονταν στή μεγάλη
φιλομάθειά του⁸, συνετέλεσαν ὥστε, στίσ κατατακτήριεσ ἐξετάσεισ πού

1. Βλ. «Σιφνιακά», τόμ. ΣΤ'/1998, σελ. 126. Βλ. καί παρόντα τόμο, σελ. 181 ἐπ.

2. Ἐγκυκλοπ. Λεξικό Ἐλευθερουδάκη, τόμ. Β', σελ. 862.

3. Ἐγκυκλοπ. Λεξικό Πάπυρος-Λαρούσ, τόμ. Δ'/1964, σελ. 48. Ὁ Θεόδ. Κ. Ὁθω-
ναῖοσ, *Ἡ Νῆσοσ Ἰοσ*, (Ἀθήναι 1938), σελ. 164, τόν κατατάσσει στοῦσ διαπρεπεῖσ Ἰῆτεσ
καί τόν θεωρεῖ, ἐσφαλμένα, τέκνο τοῦ Στεφάνου Βαλέττα καί ἀνιψιό τοῦ Σπυριδῶνοσ.

4. Ἀπό τά δεδομένα προγράμματοσ γιά τοῦσ ἐκπαιδευτικοῦσ τοῦ 19ου αἰ., τῶν Δαυ-
ῖδ Ἀντωνίου-Τριαντάφ. Σκλαβενίτη, τοῦσ ὁποῖουσ καί εὐχαριστῶ γιά τήν παραχώρηση
πληροφοριῶν.

5. Θεοδοσίου Κ. Σπεράντσα, *Ἀλέξανδροσ Λυκοῦργοσ καί Ἰωάννησ Βαλέττασ. Μία
θεολογική διχαστάσια των*, (Ἀθήναι 1959), σελ. 20, ὅπου ἀναφέρεται ὅτι γεννήθηκε τό
1818.

6. Ἐσφαλμένα ὁ Κ. Γκιών, *Ἱστορία*, σελ. μγ', τόν θεωρεῖ μαθητή τοῦ διδασκάλου
Νικ. Χρυσογέλου. Ὅτι ἦταν μαθητήσ τοῦ Γ. Ψαραύτη βλ. στοῦ Σίμου Μιλτ. Συμεωνί-
δη, *Τά Γράμματα στό Νησί τῆσ Σίφνου (1650-1833)*, Πειραιεύσ 1962, σελ. 32, στόν
πίνακα μαθητῶν τῆσ Α' τάξεσ.

7. Ὅπως ἐσφαλμένα ἀναφέρει ὁ Θ. Σπεράντσα, ὁ.π.π., σελ. 20, ἀντίθετα μέ τόν
Καρ. Γκιών, *Ἱστορία*, σελ. μγ', πού γράφει ὅτι σπούδασε «ἐν τῶ τῆσ Σύρου Γυμνασίω,
ὅτε διετέλει Γυμνασιάρχης ὁ Ν. Βάμβασ», ὀρθά.

8. Πολύ σωστά ἀναφέρει ὁ Γκιών, ὁ.π.π., ὅτι ὁ Βαλέττασ «ἐπηύξησεν» τίσ γνώσεισ
του στό Γυμνάσιο Σύρου, «πρό πάντων δέ διά τῆσ ἰδίασ αὐτοῦ μελέτησ», μέ τήν ὁποῖα
ἀπέκτησε σημαντικέσ γνώσεισ καί εὐρύτερη μόρφωση.

έδωσε, νά κριθεῖ ἄξιος νά φοιτήσῃ στήν τελευταία τάξη τοῦ Γυμνασίου, μέ συνέπεια νά πάρει τό πτυχίο του ἕνα χρόνο ἀργότερα, τό 1834/1835⁹.

Μέ ἐφόδια ικανά, κατά τήν ἰσχύουσα τότε νομοθεσία, νά γίνῃ διδάσκαλος καί ἀφοῦ ἔδωσε πρὸς τοῦτο ἐπιτυχεῖς ἐξετάσεις, διορίστηκε μέ Βασιλικό Διάταγμα τῆς 10-2-1836 Γ' ἑλληνοδιδάσκαλος στό Γυμνάσιο Σύρου¹⁰. Τά λεγόμενα ὅτι, μετά τήν ἀποφοίτησή του ἀπό τὸ Γυμνάσιο Ἀθηνῶν, «ἐγγραφεῖς εἰς τὴν Φιλολογικὴν Σχολὴν τοῦ Πανεπιστημίου, ἔλαβε τό πτυχίον του ἀριστεύσας» εἶναι καθόλα ἀνακριβή¹¹. Ὁ Βαλέττας δὲν ἔκανε πανεπιστημιακὴς σπουδές, οὔτε πῆγε τότε στό Λονδίνο, ὅπως ἔχει γραφεῖ¹², ἀλλ' ἐργάστηκε ἀμέσως ὡς διδάσκαλος στή Σύρο.

Τό ἔγγραφο τοῦ διορισμοῦ του ὑπεγράφη στίς 20.2.1836. Μ' αὐτό καθορίστηκε καί ὁ μηνιαῖος μισθός του σέ 120 δρχ.¹³ καί ὁ Βαλέττας ἀνέλαβε τά καθήκοντά του. Πολύ σύντομα ἀναγνωρίστηκαν οἱ διδασκαλικές ἰκανότητές του μέ συνέπεια τό 1836 νά τοῦ ἀνατεθεῖ καί διδασκαλία στό Ἀνώτερο Σχολεῖο τῶν Κορασιῶν ἀμειβόμενος ἰδιαιτέρως ἀπὸ τόν Δῆμο Σύρου¹⁴. Μετά δεκαετῆ ὑπηρεσία στό Γυμνάσιο, προβιβάστηκε σέ σχολάρχῃ τοῦ Ἑλληνικοῦ (1846)¹⁵, ἐνῶ ἤδη εἶχε συγγράφῃ καί τό πρῶτο βιβλίο του, «Γεωγραφία τῆς Ἑλλάδος» ἐκ διαφόρων παλαιῶν καί νεωτέρων ἐρανισθεῖσα εἰς χρῆσιν τῆς ἑλληνικῆς νεολαίας 1839¹⁶. Ὁ Ἰωάννης Βαλέττας διακρίθηκε ὅλο αὐτό τό διάστημα γιὰ τήν εὐρύτητα τῶν γνώσεών του καί τό εὐμέθοδο «εἰς τὴν παράδοσιν καί ἀνάπτυξιν τῶν ἰδεῶν»¹⁷ προετοιμάζοντας κατά τρόπον ἄριστο τοὺς μαθητές του γιὰ τό ἐπόμενο στάδιο τῶν σπουδῶν τους στό Γυμνάσιο, ἔχαιρε δέ τῆς μεγάλης ἐκτίμησῆς τῆς κοινωνίας τῆς Σύρου.

9. Δαυῖδ Ἀντωνίου - Τριαντ. Σκλαβενίτη, ὀ.π.π.

10. Αὐτόθι.

11. Σπεράντσα, ὀ.π.π.

12. Αὐτόθι. Ὁ ἴδιος ὁ Βαλέττας ἀναφέρει (στίς 13-4-1849) ὅτι ὑπῆρέτησε στή Σύρο «δεκαετρία ὅλα ἔτη» δηλ. συνεχῶς ἀπὸ τοῦ ἔτους 1836 (βλ. ὑποσ. 26), οἱ δὲ κάτοικοι Σύρου (στίς 19-2-1849) σέ ἀναφορά τους πρὸς τόν βασιλέα Ὁθωνα, ἔγραψαν: «ὁ διδάσκαλος οὗτος Μεγαλειότατε, δεκαπέντε περίπου ἔτη ζῶν μεταξύ ἡμῶν...», ἀναφορὴς πού βεβαιώνουν τὴν συνεχῆ παραμονή του στή Σύρο. (βλ. ὑποσ. 25).

13. Δαυῖδ Ἀντωνίου - Τριαντ. Σκλαβενίτη, ὀ.π.π.

14. Βλ. κατωτέρω τήν, ἀπὸ 13-4-1849, ἀναφορά-παραίτησιν τοῦ Βαλέττα.

15. Δαυῖδ Ἀντωνίου - Τριαντ. Σκλαβενίτη, ὀ.π.π.

16. Κ. Ξανθοπούλου, *Συνοπτικὴ ἔκθεσις περὶ τῆς πνευματικῆς ἀναπτύξεως τῶν νεωτέρων Ἑλλήνων ἀπὸ τῆς Ἀναγεννήσεως αὐτῶν μέχρι τοῦδε* (ἐν Κωνσταντινουπόλει 1880), σελ. 130.

17. Βλ. στό παράρτημα τό ἔγγραφο ὑπ' ἀριθ. 1.

2. Παραίτηση ἀπὸ τῆς δημόσιας ὑπηρεσίας.

Καί ἐνῶ ὅλα ἐξελίσσονταν μέ ἐπιτυχία γιὰ τόν Ἰω. Βαλέττα, περὶ τὰ τέλη τοῦ 1848, ἡ Ἐφορεία τοῦ Γυμνασίου «πληροφορηθεῖσα μετὰ τινος βεβαιότητος ὅτι τό Ὑπουργεῖον τῆς Δ(ημοσίου) Ἐκπαιδεύσεως προτίθεται νά μεταθέσῃ ἢ νά παύσῃ ἀπὸ τῆς ἔδρας τοῦ Γυμνασίου τόν ἀξιόλογον Σχολάρχῃν κύριον Ἰωάννην Βαλέτταν», ἔσπευσε στίς 3-1-1849 νά γράφῃ στή Νομαρχία Κυκλάδων ὅτι «ἐάν ἤθελεν ὑποτεθῆ πρὸς στιγμὴν βεβαία ἢ μετάθεσις του, τό Γυμνάσιον Ἐρμουπόλεως χάνει βεβαίως ἕνα τῶν ὀφθαλμῶν του... καί ἡ Ἐφορία εὐρίσκεται εἰς τὴν δυσάρεστον θέσιν τοῦ νά δώσῃ τὴν παραίτησίν της, μὴ ἀνεχομένη ἐπὶ τῶν ἡμερῶν της τῆς αὐτῆς τοῦ Γυμνασίου κολόβωσιν». Τοῦτο δὲ διότι γνώριζε ἄριστα ὅτι ὁ σχολάρχῃς «οὐ μόνον ἐκπληροῖ τά ἐπιβαλλόμενα εἰς αὐτόν καθήκοντα, ἀλλὰ καταβάλλει ἐνθερμον ζῆλον, μηδενός κόπου φειδόμενος, εἰς τό νά μορφώσῃ ἠθικῶς τὴν νεολαίαν καί νά τὴν χειραγωγῆσῃ εἰς πρόοδον τῆς παιδείας» καί «ὅτι παρ' αὐτῶ ἡ νεολαία διδάσκεται ἐπιτυχῶς, εὐμεθόδως καί λίαν προοδευτικῶς καί προεισάγεται εἰς τὴν κλάσιν τοῦ Καθηγητοῦ τοῦ Γυμνασίου κυρίου Γεωργίου Σουρία...»¹⁸.

Ὁ Νομάρχης Κυκλάδων Κων. Ράδος, μέ τό ὑπ' ἀριθμ. 6/4-1-1849 ἔγγραφο του διεβίβασε τὴν ἀνωτέρω ἀναφορά σὲ τὸ Ὑπουργεῖο τῶν Ἐκκλησιαστικῶν δηλώνοντας μάλιστα ὅτι συμμερίζεται τό περιεχόμενό της, ἂν καί δὲν πίστευε στή «διαδοθεῖσαν φήμην» γιὰ τὴν μετάθεσιν τοῦ διδασκάλου, ἐνῶ ἦταν καί «πεπεισμένος περὶ τοῦ φιλοκάλου ζήλου τοῦ κ. Ὑπουργοῦ, ὅστις πρὸ πολλοῦ ποιεῖται τὴν ὑποστήριξιν τῶν ἀξίων καί ἰκανῶν διδασκάλων, οἷος εἶναι καί ὁ κύριος Ἰω. Βαλέττας»¹⁹.

Τόσο τό κείμενο τῆς ἀναφορᾶς τῆς Ἐφορείας τοῦ Γυμνασίου, ὅσο καί τό ἔγγραφο τοῦ Νομάρχου, προξένησαν τὴν ὀργήν τοῦ Ὑπουργοῦ τῶν Ἐκκλησιαστικῶν, ὁ ὁποῖος ἀπηύθυνε πρὸς τόν Νομάρχῃν τό ἐπόμενο ἔγγραφο, μέ τό ὁποῖο τοῦ γνωστοποίησε ὅτι «σκοπὸν μεταθέσεως τοῦ σχολάρχου δὲν εἶχομεν, οὔτε λόγος ποτέ ἐγένετο περὶ τούτου, ἀλλ' ἀπλῶς περὶ διορισμοῦ ὑποκειμένου ἔχοντος τὴν ἰκανότητα καί ἰδιότητα νά διδάσῃ καί τό ἀναγκασιότατον μάθημα τῆς Κατηχήσεως». Τό ἀτόπημα ὅμως τῆς Ἐφορείας νά ἀπειλήσῃ παραίτησίν της σέ περίπτωση μετάθεσῆς τοῦ Βαλέττα καί σύμπλευσῆς τοῦ Νομάρχου μέ τίς θέσεις της, τὸν ἀνάγκασαν πλέον, γιὰ λόγους γοήτρου, νά μεταθέσῃ τόν Βαλέττα.

Τό κείμενο τοῦ ἔγγραφου ἔχει ὡς ἐξῆς:

18. Αὐτόθι.

19. Παράρτημα, ἔγγραφο ὑπ' ἀριθμ. 2.

Ἐκ τῆς ὑπ' ἀριθμ. 6 ἀναφορᾶς σας καί ἐκ τοῦ ἐμπερικλείστου ἐγγράφου τῆς Ἐφορείας τοῦ αὐτόθι Ἑλλη(νικοῦ) Σχολείου, παρετηρήσαμεν μέ ἀπορίαν μας, Κύριε Νομάρχα, τά περί τοῦ αὐτόθι Σχολάρχου ἐκτραγωδούμενα, τά ὅποια καί ὑμεῖς ἐπικυροῦτε. Ὅθεν σπεύδομεν νά σᾶς ἀπαντήσωμεν, ὅτι τό νά ὑποβάλη τάς παρατηρήσεις τῆς ἤ Ἐφορεία περί τῆς τυχόν καλῆς ἢ κακῆς ποιότητος τοῦ Σχολάρχου ἢ ἄλλου ὁποιοῦδῃποτε κατέχοντος διδασκαλικήν ἔδραν τῆς ἀρμοδιότητός τῆς, τοῦτο οὐ μόνον εὐρίσκομεν εὐλογον, ἀλλά τό θεωροῦμεν καί ἀναγκαῖον νά γίνηται, ἀλλά τό νά προσβάλλη πλαγίως σκοπούς τοῦ Ὑπουργείου ἀπειλοῦσα μέ τήν παραίτησίν τῆς, ἐν περιπτώσει καθ' ἣν τό Ὑπουργεῖον δέν ὑποκύφη εἰς τήν γνώμην τῆς Ἐφορείας, τοῦτο τό θεωροῦμεν ἀσυμβίβαστον μέ τά καθήκοντα τῆς Ἐφορείας καί μέ τούς ὅρους τῆς Ἱεραρχίας. Τό ἀτόπημα τοῦτο ἔπρεπεν οἴκοθεν νά τό ἐννοήσετε, Κύριε Νομάρχα, καί ὡς Πρόεδρος τῆς Ἐφορείας, ὠφείλετε νά μὴ ἐξωκείλετε εἰς τοιαύτας προσβλητικὰς ἐλλείψεις, ὅπως καί προλαβόντως σᾶς ὑπενθυμίσαμεν τό χρέος σας τοῦτο, ἐπί τῆ ἀναφορᾶ τοῦ αὐτόθι Γυμνασιάρχου. Καί τῷ ὄντι, ὅταν πληροφορηθῆτε, ὅτι ἡμεῖς σκοπόν μεταθέσεως τοῦ σχολάρχου δέν εἶχομεν, οὔτε λόγος ποτέ ἐγένετο περί τούτου, ἀλλ' ἀπλῶς περί διορισμοῦ ὑποκειμένου ἔχοντος τήν ἱκανότητα καί ἰδιότητα νά διδάσκη καί τό ἀναγκαῖότατον μάθημα τῆς Κατηγήσεως, ἀναμφιβόλως θέλετε ὁμολογήσῃτε ὅτι ὅσα ἠκούσατε εἶναι ἔργον ραδιουργίας τινός καί διά τοῦτο δέν ἔπρεπεν ὑμεῖς τε καί ἡ Ἐφορεία νά ἀναφέρητε ..... καί ἀπότομον κρίσιν ἐνεκα τῆς ὁποίας καί χάριν τῆς ἀξιοπρεπείας τοῦ Ὑπουργείου, εὐρισκόμεθα ἠναγκασμένοι ἤδη νά πραγματοποιήσωμεν ὅτι μέχρι τοῦδε ὑπῆρχε ἀδέσποτον ἄκουσμα. Ὅθεν ἀπεφασίσαμεν νά μεταθέσωμεν καί ἐμπράκτως μετατίθεμεν σήμερον, τόν μέν κ. Ἰωάννην Βαλέταν εἰς τήν Σχολαρχίαν τῆς Ναυπλίας, τόν δέ ἐκεῖνον Σχολάρχην κ. Ἰωσήφ Μαῦρον εἰς τήν Σχολαρχίαν τῆς Ἐρμούπολεως. Ἐκ τῆς πράξεως ταύτης παρατηρεῖτε, Κύριε Νομάρχα, ὅτι ἐπροσπαθήσαμεν νά συμβιβάσωμεν τό συμφέρον καί τῶν προσώπων καί τῆς ὑπηρεσίας, διότι ὁ κ. Βαλέτας μετατίθεται εἰς πόλιν λαμπράς προσφέρουσας ὅλας τάς ἀναγκαῖας κοινωνικὰς εὐκολίας, ὁ δέ κ. Μαῦρος γνωστός διά τε τήν παιδείαν καί τόν τρόπον, θέλει δυναθῆν ν' ἀναπληρώσῃ καταλλήλως τούς προκατόχους του, διότι ὡς ἱερεὺς, ἔχων τάς ἀπαιτουμένας εἰδικὰς γνώσεις, θέλει ἀναλάβῃ καί τό μάθημα τῆς Κατηγήσεως.

Ταῦτα εἰδοποιοῦντες πρὸς ὑμᾶς, σᾶς παραγγέλομεν, Κύριε Νομάρχα, νά φροντίσητε ἐν καιρῷ περί τῆς ἐγκαταστάσεως τοῦ εἰρημένου Σχολάρχου

κ. Ι. Μαύρου, τοῦ ὁποίου ὁ διορισμός καίτοι προκαλεσθεῖς ἐκ τῶν ἀνωτέρω λόγων, ἐγένετο ὅμως ἐν πλήρει πεποιθήσει καί τῆς ὠφελείας τοῦ αὐτόθι Ἑλληνικοῦ Σχολείου, ὥστε δέν ἀμφιβάλλομεν ὅτι καί ἡ Ἐφορεία θέλει ἐννοήσῃ τήν μετάθεσιν ταύτην ὡς συμβιβαζομένην μέ τό καλῶς ἐννοούμενον συμφέρον τῆς διδασκαλίας, ἐάν δέ νομίζῃ δι' αὐτῆς εὐλογον τήν παραίτησίν τῆς ἐνεκα τῆς μεταθέσεως ταύτης, τήν ὁποίαν αὐτή ἢ ἰδία ἐπροκάλεσεν, θέλετε φροντίσῃ ἀμέσως περί τῆς κατὰ νόμον ἀντικαταστάσεώς τῆς. Παρατείνοντες τόν λόγον μας, σᾶς συμβουλευόμεν καί αὖθις, Κύριε Νομάρχα, νά εἰσθε προσεκτικώτερος, ὥστε τοῦ λοιποῦ μὴ δέχησθε τοιαῦτα προσβλητικὰ ἐγγράφα, τά ὅποια δικαίως ἐνοχοποιοῦν καί ὑμᾶς.

Ὁ Ὑπουργός
(ὑπογραφή)²⁰.

Ἡ πληροφορία γιά μετάθεσιν τοῦ Βαλέττα ἀπό τῆ Σύρου, θά προέρχονταν ἀσφαλῶς ἀπό σίγουρη πηγὴ γιά ν' ἀναγκάσῃ τήν Ἐφορεία τῶν Σχολείων καί τό Νομάρχη ν' ἀντιδράσῃ ἀμέσως, παρά τά ὅσα ἔγραφε στό ἀνωτέρω ἐγγράφο ὁ Ὑπουργός γιά τήν πρόθεσίν του νά διορίσῃ καί διδάσκαλο ἱκανό γιά τήν διδασκαλίαν τοῦ μαθήματος τῆς Κατήχησης. Ἔτσι, «χάριν τῆς ἀξιοπρεπείας τοῦ Ὑπουργείου», ὑπέγραψε τήν μετάθεσιν τοῦ διδασκάλου στό Ναύπλιο μέ τήν ἐπομένη διαταγή του.

Ἄριθ. Πρωτ. 65/179

Πρὸς τόν Σχολάρχην Σύρου
κύριον Ι. Βαλέτταν

Δυνάμει τοῦ ἀπό 25 Ἀπριλίου 1844 Βασιλικοῦ Διατάγματος μετατίθεμεν ὑμᾶς, κύριε, ἐπί τῷ αὐτῷ βαθμῷ καί μισθῷ εἰς τὸ ἐν Ναυπλίῳ ἑλληνικόν Σχολεῖον, ἀντὶ τοῦ μετατιθεμένου εἰς ἄλλην διδασκαλικήν θέσιν Ι. Μαύρου, θέλετε δέ μεταβῆ εἰς τήν νέαν ὑμῶν θέσιν, ὅσον τάχος.

Ἀθήνησι τῆ 11 Ἰαν(ουαρίου) 1849

Ὁ Ὑπουργός
(ὑπογραφή)²¹

Αὐθημερόν ὑπέγραψε καί ἄλλη διαταγή πρὸς τόν σχολάρχην Ναυπλίου Ι. Μαῦρο, κληρικόν, στόν ὁποῖο γνωστοποίησε τήν μετάθεσίν του στό Γυμνάσιο Σύρου προκειμένου νά διδάσκει «ἐκτός τῶν ἄλλων μαθημάτων... καί τήν Κατήχησιν», γιὰτί ἔκρινε «εὐπρεπέστερον ἢ διδασκαλίαν τῶν

20. ΓΑΚ/ΥΕΔΕ (1848-1854), Τμήμα Β' - Ἀνωτέρα καί Μέση Ἐκπαίδευσις, Θυρίς 92 - Φάκ. 2, «Διορισμοί, παύσεις καί μεταθέσεις τοῦ προσωπικοῦ».

21. ΓΑΚ, αὐτόθι. Στό σχέδιο τῆς διαταγῆς ὡς τόπος μετάθεσης τοῦ Βαλέττα γράφτηκε ἀρχικὰ ἢ Σπάρτη πού ὅμως διαγράφηκε καί ἀντικαταστάθηκε μέ τό Ναύπλιο.

ιερῶν γραμμάτων νά γίνηται παρά κληρικῶν»²². Τίς μεταθέσεις γνωστοποίησε καί στους Νομάρχες Κυκλάδων καί Ἀργολίδος. Ὁ Γυμνασιάρχης Ναυπλίας ἔγραψε στίς 31-1-1849 στό Ὑπουργεῖο ὅτι «ὁ ἀρτίως παρά τῶ ἐνταῦθα Ἑλληνικῶ Σχολείῳ Ναυπλίας διορισθεῖς Σχολάρχης κ. Βαλέτας, οὔτε διά τοῦ ἐσχάτου ἀτμοκινήτου δέν ἔφθασεν. Καθ' ἅς δέ ἔχω ἰδιαιτέρας πληροφορίας, δέν ἔχει παντάπασι σκοπόν νά ἔλθῃ»²³.

Πράγματι, ὁ Βαλέττας δέν ἐπιθυμοῦσε μέ κανένα τρόπο νά ἐγκαταλείψει τή Σύρο καί, φυσικά, προσπάθησε νά ματαιώσῃ τή μετάθεσή του στό Ναύπλιο. Στίς 7 Φεβρουαρίου, μέ ἀναφορά του πρός τό Ὑπουργεῖο, παρεκάλεσε νά τοῦ χορηγηθεῖ «διμήνου ἀπουσίας ἄδεια» μέ ἀποδοχές²⁴, προκειμένου νά τακτοποιήσῃ τά οἰκογενειακά του ζητήματα. Ἐπεδίωκε, προφανῶς, νά κερδίσει χρόνο, μήπως καί ἐπιτύχει τοῦ σκοποῦ του. Σέ συμπαραστάση πρός τόν διδάσκαλο, 220 οἰκογενειάρχες τῆς Ἐρμούπολης ὑπέγραψαν ἀναφορά πρός τόν βασιλέα καί ζήτησαν τήν παραμονή τοῦ σχολάρχου στή Σύρο. Τό κείμενο τῆς ἐν λόγω ἀναφορᾶς ἔχει ὡς ἑξῆς:

Μεγαλειότατε Βασιλεῦ!

Μετά θλίψεως ἡμῶν βαθυτάτης εἶδομεν οἱ ὑποφαινόμενοι, δημόται καί κάτοικοι Ἐρμούπολεως, τήν ἐκ τῆς πόλεως ἡμῶν ἀπομάκρυνσιν τοῦ Σχολάρχου κυρίου Ι.Ν. Βαλέττα, μετατεθέντος εἰς Ναύπλιον.

Ὁ διδάσκαλος οὗτος, Μεγαλειότατε, δεκαπέντε περίπου ἔτη ζῶν μεταξὺ ἡμῶν, ἐδίδαξε τά τέκνα ἡμῶν, καί ἄρρενα καί θήλεα, μετά τσαύτης ἐπιμελείας καί ζήλου, ὥστε οὐδεὶς πώποτε παρεπονέθη κατ' αὐτοῦ τό παραμικρόν, οὐδέ παραπονεῖται, οὐδέ δύναται νά παραπονεθῇ. Διότι καί τά χρέη του ἐξεπλήρωσε πάντοτε ἐπιμελῶς, καί διά τῆς ἄλλης αὐτοῦ διαγωγῆς εὐηρέστησεν εἰς πάντας.

Προκειμένου, Βασιλεῦ, περί παιδείσεως καί ἀνατροφῆς τῶν τέκνων ἡμῶν, ἐλπίζομεν, ὅτι ἡ φωνή ἡμῶν θέλει εὐμενῶς ἀκουσθῆ παρά τῆς Υ. Μεγαλειότητος, καί θέλετε ἀποδώσει εἰς τά τέκνα ἡμῶν τόν ἱκανόν καί ἐπιμελῆ διδάσκαλον αὐτῶν, διά νά εὐλογῶσιν εὐγνωμονοῦντα μεθ' ἡμῶν τό ἱερόν καί σεβαστόν ὄνομα τῆς Υ. Μεγαλειότητος.

Μετά βαθυτάτου σεβασμοῦ καί ἐγκαρδίου ἀφοσιώσεως ὁμολογοῦμεθα, Βασιλεῦ

Τῆς Υ. Μεγαλειότητος
εὐπειθέστατοι ὑπήκοοι.
(ἀκολουθοῦν 220 ὑπογραφές)²⁵

Ἐρμούπολις
τῆ 19 Φεβρουαρίου 1849

Στήν ἀναφορά τοῦ Βαλέττα τό Ὑπουργεῖο δέν ἔδωσε ἀπάντηση. Ἐκεῖνος θεώρησε ὅτι «ἡ αἴτησίς του ἐκείνη (δηλ. τῆς χορήγησης διμήνης ἄδειας) σιωπηλῶς ἐγένετο παραδεκτῆ» καί παρέμεινε στή Σύρο φροντίζοντας γιά τή ματαιώση τῆς μετάθεσῆς του. Ὅταν διεπίστωσε ὅτι οἱ ἐνέργειές του δέν ἔφερναν ἀποτέλεσμα, ἀπέστειλε στό Ὑπουργεῖο τήν ἐπομένη ἀναφορά-παραίτησή του ἀπό τή δημόσια ὑπηρεσία:

Ἐν Ἐρμούπολει Σύρου   Πρὸς τό, ἐπί τῶν Ἐκκλησιαστικῶν καί τῆς
τῆν 13 Ἀπριλίου 1849   Δημοσίας Ἐκπαιδεύσεως, Ὑπουργεῖον.

Καίτοι οὐδεμίαν λαβῶν ἀπάντησιν εἰς τήν τελευταίαν πρός τό Ὑπουργεῖον ἀναφοράν μου τῆς 7ης Φεβρουαρίου ἐ.ξ., δι' ἧς παρεκάλουν κατ' ἐπανάληψιν νά μοί δοθῇ διμήνου ἀπουσίας ἄδεια ἐπί τῇ ἀπολαύσει τοῦ μισθοῦ μου, ὑπολαμβάνων ὅμως, ὡς εἰκός, ὅτι ἡ αἴτησίς μου ἐκείνη σιωπηλῶς ἐγένετο παραδεκτῆ, ἀναγγέλω πρός τό Ὑπουργεῖον, ὅτι πολλά προσπαθήσας, οὐδαμῶς ἐδυνήθην, οὐδέ δύναμαι κατά δυστυχίαν νά συμβιβάσω τήν κατάστασιν καί τό συμφέρον τῆς οἰκογενείας μου πρός τήν ἐν Ναυπλίῳ θέσιν μου διότι ὁμολογουμένως εἶναι ἀδύνατον, Κύριε Ὑπουργέ, νά διαθρέψω δώδεκα ἄτομα, τά ἀποτελοῦντα τήν οἰκογένειάν μου, ἐκ τῶν 200 δρχ. τὰς ὁποίας θέλω λαμβάνειν ἐκεῖ, ἐνῶ μόλις δύναμαι νά πορίζωμαι ἐνταῦθα τά ἀπολύτως ἀναγκαῖα, προσεπιβοηθούμενος ὑπό τοῦ μισθοῦ, τόν ὅποιον λαμβάνω παρά τοῦ Δήμου Ἐρμούπολεως, ὡς διδάσκων πρό δέκα ἐτῶν καί ἐν τῶ Ἀνωτέρῳ Σχολείῳ τῶν κορασιῶν.

Διά τοῦτο παρακαλῶ, Κύριε Ὑπουργέ, νά μέ ἐπαναγάγητε εἰς τήν προτέραν θέσιν μου, ἄν ἐπιθυμῆτε νά διαμείνω εἰς τήν δημοσίαν ὑπηρεσίαν, ὠφελῶν καί ἀποζῶν πενιχρῶς, ὡς καί πρότερον. Ἄλλως ἀναγκάζομαι ἄκων καί μέ λύπην μου νά παραιτηθῶ, ἅμα παρακαλῶν νά πιστεῦσητε, ὅτι μόνον διά τό παντάπασι ἀσυμβίβαστον τῆς θέσεως τοῦ ἐν Ναυπλίῳ Σχολάρχου πρός τήν κατάστασιν καί τό συμφέρον τῆς οἰκογενείας μου καί οὐχί δι' ἄλλην αἰτίαν ὁποιανδήποτε παραιτοῦμαι. Ἄλλά καί τό συμφέρον αὐτό τῆς οἰκογενείας μου εὐχαρίστως ἤθελον θυσιάσειν, ἄν ἔβλεπον, ὅτι ἀφευκτος ἀνάγκη τῆς ὑπηρεσίας ἀπῆτει τήν εἰς Ναύπλιον παρουσίαν μου. Ἐπειδὴ ὅμως, εἰς μέν τήν ὑπηρεσίαν οὐδεμία προσγίνεται βλάβη ἐκ τῆς ἀπουσίας ἐμοῦ, ὡς πολλῶν ἄλλων ὑπαρχόντων τῶν δυναμένων νά μέ ἀντικαταστήσωσιν, εἰς ἐμέ δέ ἐπίκειται ἀφευκτος καταστροφή, τήν ὁποίαν οὐ μόνον ἐγώ, ὡς πατήρ οἰκογενείας, ὀφείλω νά προλάβω το κατά δύναμιν, ἀλλά καί αὐτή ἡ Β(ασιλική) Κυβέρνησις δέν ἐπιθυμεῖ βέβαια νά προξενήσῃ εἰς ἄνθρωπον, ἀμέμπτως ὑπηρετήσαντα δεκατρία ὅλα ἔτη, διά τοῦτο προτιμῶ νά παραιτηθῶ, περιοριζόμενος εἰς τό διδάσκειν ἰδίᾳ τούς βουλομένους τῶν ἐνταῦθα, ἐντός τοῦ κύκλου τῶν

22. Βλ. στό παράρτημα τό ἔγγραφο ὑπ' ἀριθ. 4.

23. ΓΑΚ, ὅ.π.π. ὅπου τό ἔγγραφο ὑπ' ἀριθ. 544/31-1-1849 τοῦ Γυμνασιάρχου Ναυπλίας.

24. Βλ. τήν ἀναφορά, ἀπό 13-4-1849, τοῦ Βαλέττα κατωτέρω.

25. ΓΑΚ, ὅ.π.π.

μαθημάτων, ἄτινα μέχρι τοῦδε ἐδίδασκον ἀνελλιπῶς ἐν τῷ δημοσίῳ Σχολείῳ κατ' εὐδοκίαν τῆς Β(ασιλικῆς) Κυβερνήσεως.

Προσφέρω δὲ ἑμαυτὸν προθυμότατον ὑπηρετήν Αὐτῆς κατὰ πᾶσαν περιστάσιν, καθ' ἣν ἤθελεν εὐδοκῆσαι νά μέ ἐπαναγάγῃ εἰς τὴν δημοσίαν ὑπηρεσίαν, τὴν ὁποίαν καὶ πάλιν θέλω ἐκπληρώσειν μετὰ ζήλου πολλοῦ καὶ ἐπιμελείας, ὡς ἐξεπλήρωσα αὐτὴν μέχρι τοῦδε κατὰ τὸ μακρὸν διάστημα τῶν δεκατριῶν ἐτῶν καὶ ὡς ἀπλοῦς διδάσκαλος, καὶ ὡς Σχολάρχης.

Εὐπειθέστατος
Ὁ Σχολάρχης
Ἰωάννης Ν. Βαλέττας²⁶

Ἔτσι ὁ Βαλέττας βρέθηκε ἐκτός τῆς δημόσιας ὑπηρεσίας γιὰ νά μὴν τραθεῖ τὸ γόητρο τοῦ Ὑπουργείου, ἂν βέβαια ἡ πραγματικὴ αἰτία ἦταν αὐτὴ ἢ ἄλλοι λόγοι τοὺς ὁποίους ἀγνοοῦμε. Προτίμησε νά παραιτηθεῖ «περιοριζόμενος εἰς τὸ διδάσκειν ἰδίᾳ τοὺς βουλομένους» μαθητὲς κατὰ τὰ διδακτικὰ προγράμματα τῆς δημόσιας Ἐκπαίδευσης.

3. Τὰ μετὰ τὴν παραίτησή του.

Μετὰ τὴν, κατὰ τ' ἀνωτέρω, παραίτησή του, ὁ Ἰωάννης Βαλέττας ἴδρυσε, τὸν ἴδιο χρόνο (1849) ἰδιωτικὸ ἐκπαιδευτήριον, τὸ Ἑλληνικὸ Ἐκπαιδευτήριον Ἐρμούπολεως²⁷. Ἡ φήμη πού εἶχε ἀποκτήσει τοῦ ἐξαιρέτου παιδαγωγοῦ καὶ διδασκάλου, συνετέλεσε ὥστε τὸ Ἐκπαιδευτήριόν του ν' ἀναδειχθεῖ σέ ἓνα ἀπὸ τὰ πῖο ὀνομαστά τῆς πολυάνθρωπης τότε Σύρου. Τῆ λειτουργία του διέκοψε δέκα περίπου χρόνια ἀργότερα, τὸ 1858/1859, ὅταν ἀπεφάσισε νά ἐγκατασταθεῖ μόνιμα στό Λονδίνο.

Τὰ τῆς ἀπόφασής του αὐτῆς καὶ τῶν ἐν γένει δραστηριοτήτων του στό Λονδίνο, εἶναι θέματα πού ἐρευνῶνται ἀκόμη στίς λεπτομέρειές τους. Ἀπὸ τὰ ἤδη γνωστά ἀναφέρουμε ὅτι ἐκεῖ ἀνέλαβε τὴ διεύθυνση τοῦ σχολείου τῆς ἑλληνικῆς Κοινότητος²⁸, συνέγραψε δὲ σπουδαῖα συγγράμματα ἢ μετέφρασε ἔργα ξένων συγγραφέων στὰ ἑλληνικά. Ἀπεβίωσε τὸ ἔτος 1900. Λέγεται ὅτι ἀφιέρωσε τὴ βιβλιοθήκη του στὸν Ἑλληνικὸ Φιλολογικὸ Σύλλογον Κωνσταντινουπόλεως, ἀλλὰ κατασχέθηκε ἀπὸ τοὺς Τούρκους καὶ μετακομίστηκε στὴν Ἄγκυρα²⁹.

26. Αὐτόθι.

27. Μάρκου Β. Πελοποννήσιου, *Τὸ ἱστορικὸ Γυμνάσιον Σύρου καὶ ἡ συμβολὴ του στὴν ἀναγέννηση τῆς Παιδείας*, Ἀθήνα 1991, σελ. 33.

28. Κ. Γκιών, *Ἱστορία*, σελ. μγ'.

29. Τρύφ. Ε. Εὐαγγελίδου, *Ἡ Παιδεία ἐπὶ τουρκοκρατίας*, ἐν Ἀθήναις 1936, τόμ. Β', σελ. 88, ὑποσ. 1.

Συγγράμματα τοῦ Βαλέττα καταγράφονται:

α) *Γεωγραφία τῆς Ἑλλάδος ἐκ διαφόρων παλαιῶν καὶ νεωτέρων ἐρα-
λισθηῖσα εἰς χρῆσιν τῆς ἑλληνικῆς νεολαίας*, 1839³⁰.

β) *Ὁμήρου Βίος καὶ Ποιήματα. Πραγματεία ἱστορικὴ καὶ κριτικὴ*.
Λονδίνο, Trubner and Co., 1867³¹.

γ) *Ἑλληνικῆς Φιλολογίας I. Δοναλδῶνος μετάφρασις ἐκ τοῦ ἀγγλι-
κοῦ ὑπὸ I. Βαλέττα (μετὰ προσθηκῶν πολλῶν καὶ ἀξίων λόγου) ἐν Λον-
δίῳ 1871*³².

δ) *Ἐπιστολιμαία Διατριβὴ κατὰ τῶν λεγόντων ὅτι ἐννοητέον ἐστὶ
πρὸ τοῦ ἄρθρου Θ' τοῦ Συμβόλου τῆς πίστεως τὸ ρῆμα «πιστεύω»...*
Λονδίνο, Clayton and Co., 1871³³.

ε) *Ὁ Σωκράτης καὶ τὰ καθ' ἡμᾶς. Θεολογία τοῦ Σωκράτους...*
*Πραγματεία γαλλιστί συγγραφεῖσα ὑπὸ Γουσταύου δ' Εἰχθάλ, ἐξελ-
λημισθηῖσα δὲ μετὰ προσθηκῶν ἐν παραρτήματι τῶν Ἀπομνημονευμά-
των τοῦ Ξενοφῶντος, ὑπὸ Ἰωάννου Ν. Βαλέττα, Λιψία, Γ. Δραγουλί-
νος, 1884*³⁴.

ΤΑ ΕΠΓΡΑΦΑ

1. Πρὸς

τὴν Β(ασιλικὴν) Νομαρχίαν τῶν Κυκλάδων

Ἡ Ἐφορία τοῦ ἐνταῦθα Β(ασιλικοῦ) Γυμνασίου πληροφορηθεῖσα μετὰ
τινος βεβαιότητος ὅτι τὸ Ὑπουργεῖον τῆς Δ(ημοσίου) Ἐκπαιδεύσεως προτί-
θεται νά μεταθέσῃ ἢ νά παύσῃ ἀπὸ τῆς ἔδρας τοῦ Γυμνασίου τὸν ἀξιόλογον
Σχολάρχην κύριον Ἰωάννην Βαλέταν, κρίνει καθήκον τῆς ἀναπόφευκτον νά
καθυποβάλλῃ ὑπ' ὄψιν τῆς Σ(εβαστῆς) ταύτης Ἀρχῆς τὰς ἐπομένους ἀνα-
γκαιὰς καὶ εἰλικρινεῖς παρατηρήσεις τῆς ἀρρομένης ἐκ τῆς θέσεώς της.

Ἐάν εἶναι ἀληθές ὅτι διὰ τὴν πρόοδον τῆς ἐκπαιδεύσεως τῆς νεολαίας
ἀπαιτεῖται νά ὑπάρχῃ εἰς τοὺς διδάσκοντας, οὐ μόνον τὸ στοιχεῖον τῆς
πολυμαθείας, ἀλλὰ καὶ ἐκεῖνο τῆς μεθόδου εἰς τὴν παράδοσιν καὶ ἀνάπτυ-
ξιν τῶν ιδεῶν, δυνάμεθα νά πιστοποιήσωμεν ἐνσυνειδότης ὅτι ἀμφότερα

30. Ξανθοπούλου, Συνοπτικὴ ἔκθεσις κ.λπ., σελ. 130. Πραγματοποιήθηκε καὶ Β' ἔκδοσις. Ἐρμούπολη, Γ. Πολυμέρης, 1841. Βλ. Ἄννας Ματθαίου - Βίκυς Πάτσιου, *Ἡ Βιβλιοθήκη τοῦ Γυμνασίου Σύρου*, Ἐρμούπολη Σύρου 1989, σελ. 174-175.

31. Αὐτόθι, σελ. 251.

32. Ξανθοπούλου, ὁ.π.π., σελ. 122. Ματθαίου - Πάτσιου, ὁ.π.π., σελ. 268.

33. Ματθαίου - Πάτσιου, ὁ.π.π., σελ. 268.

34. Ἐμμαν. Ν. Φραγκίσκου - Διακ. Χρυσόστ. Φλωρεντῆ, *Πατριακὴ Βιβλιοθήκη. Κατάλογος τῶν ἐντύπων (15ος - 19ος αἰ.)*, τόμ. Γ' 1891-1900, Ἀθήνα 1996, σελ. 115.

ἐμφωλεύουν εἰς τὴν διάνοιαν τοῦ ρηθέντος Σχολάρχου, ὅστις οὐ μόνον ἐκπληρεῖ τὰ ἐπιβαλλόμενα εἰς αὐτόν καθήκοντα, ἀλλὰ καταβάλλει ἔνθερμον ζῆλον μηδενός κόπου φειδόμενος εἰς τὸ νά μορφώσῃ ἠθικῶς τὴν νεολαίαν καὶ νά τὴν χειραγωγῆσιν εἰς πρόοδον τῆς παιδείας.

Αὐτόπται μάρτυρες τῶν γεγονότων τούτων διῖσχυρίζομεθα καὶ μετὰ πεποιθήσεως διαβεβαιοῦμεν, ὅτι ὁ μνησθεὶς Σχολάρχης, εἶναι ἐκ τῶν ἀναγκαιοτέρων συντηρητικῶν τοῦ ἐνταῦθα Γυμνασίου ὑποκειμένων, ὅτι παρ' αὐτῶ ἡ νεολαία διδάσκεται ἐπιτυχῶς εὐμεθόδως καὶ λίαν προοδευτικῶς καὶ προεισάγεται εἰς τὴν κλάσιν τοῦ Καθηγητοῦ τοῦ Γυμνασίου κυρίου Γεωργίου Σουρία ἐπίσης γνωστοῦ διὰ τὰ ἐξαιρετικά πλεονεκτήματα του καὶ ὅτι τέλος πάντων ἐάν ἤθελεν ὑποτεθῆ πρὸς στιγμὴν βεβαία ἢ μετάθεσις του, τὸ Γυμνάσιον τῆς Ἐρμουπόλεως χάνει βεβαίως ἓνα τῶν ὀφθαλμῶν του, οἱ πολῖται δυσχεραίνοντες ἐλεεινολογοῦν διὰ τὴν δυστυχίαν τῶν τέκνων των καὶ ἡ Ἐφορία εὐρίσκειται εἰς τὴν δυσάρεστον θέσιν τοῦ νά δώσῃ τὴν παραίτησίν της, μὴ ἀνεχομένη ἐπὶ τῶν ἡμερῶν της ταύτης τοῦ Γυμνασίου κολόβωσιν.

Τὰς παρατηρήσεις μας ταύτας παρακαλεῖται ἡ Β(ασιλική) Νομαρχία νά καθυποβάλλῃ τάχιστα ὅπου δεῖ, διὰ νά δυνηθῇ νά προληφθῇ πᾶσα μεταβολή ἣτις θέλει ἐπιφέρει πληγὴν ἀνίατον εἰς τοὺς οἰκογενειάρχας τῆς πόλεως ταύτης.

Ἐν Ἐρμουπόλει τὴν 3 Ἰανουαρίου 1849

Ἡ Ἐφορία Ἰω. Ι. Καράλης
Λ. Καμπάνης πρωτοσύγκελλος
Ν. Κεχαγιᾶς

2. Ἀριθμός 6 Πρὸς
Τὴν 4 Ἰανουαρίου 1849 τὸ Ὑπουργεῖον τῶν Ἐκκλησιαστικῶν
Ἐρμούπολις

Περὶ τοῦ Σχολάρχου τοῦ ἐνταῦθα Γυμνασίου.

Κατ' αἴτησιν τῆς Ἐφορείας τοῦ ἐνταῦθα Γυμνασίου, ὑποβάλλω ὑπ' ὄψιν τοῦ Ὑπουργείου τὴν ἐσώκλειστον ἀναφορὰν της, συμμεριζόμενος δέ καὶ ὁ ὑποφαινόμενος τὰ ὅσα ἐκθέτει ὑπὲρ τοῦ περὶ οὗ ὁ λόγος Σχολάρχου παραλείπω νά προσθέσω τι περισσότερο, μὴ πιστεῦω τὴν διαδοθεῖσαν φήμην καὶ ἐνῶ μάλιστα εἶμαι πεπεισμένος περὶ τοῦ φιλοκάλου ζήλου τοῦ κ. Ὑπουργοῦ, ὅστις περὶ πολλοῦ ποιεῖται τὴν ὑποστήριξιν τῶν ἀξίων καὶ ἱκανῶν διδασκάλων, οἷος εἶναι καὶ ὁ κύριος Ἰω(άννης) Βαλέτας.

Εὐπειθέστατος
Ὁ Νομάρχης Κυκλάδων.
Κωνσταντῖνος Ράδος.

3. 182

Πρὸς
τὸν Νομάρχην Ἀργολίδος κ.λπ.

Γνωστοποιοῦμεν ὑμῖν, Κύριε Νομάρχα, ὅτι ὁ Σχολάρχης Ναυπλίου κ. Ι. Μαῦρος μετετέθη εἰς Σύρον, εἰς τὴν θέσιν του δὲ προσεκληθῆ νά μεταβῆ ὁ τῆς Σύρου Σχολάρχης κ. Ι. Βαλέτας. Ὅθεν θέλετε ἀναφέρει εἰς τὸ Ὑπουργεῖον πότε οὗτος ἔφθασεν εἰς τὰ καθήκοντά του.

Ἀθήνησι τῆ 11 Ἰανουαρίου 1849
Ὁ Ὑπουργός

4. 178

Πρὸς τὸν σχολάρχην Ναυπλίας
κύριον Ι. Μαῦρον.

Δυνάμει τοῦ ἀπὸ 25 Ἀπριλίου 1844 ὑψηλοῦ Βασιλικοῦ Διατάγματος μετατίθεμεν ὑμᾶς, κύριε, ἐπὶ τῶ (αὐτῶ) βαθμῶ καὶ μισθῶ εἰς τὸ ἐν Σύρῳ Ἑλληνικόν Σχολεῖον, ἀντὶ τοῦ μετατεθέντος εἰς τὴν θέσιν σας κυρίου Ι. Βαλέτας.

Προσκαλεῖσθε δὲ νά μεταβῆτε εἰς τὴν θέσιν ταύτην, ὅσον τάχος.
Ἐκτός τῶν ἄλλων μαθημάτων θέλετε διδάσκει, κύριε Σχολάρχα, καὶ τὴν Κατήχησιν διότι κρίνομεν εὐπρεπέστερον ἢ διδασκαλία τῶν ἱερῶν γραμμάτων νά γίνητε παρὰ κληρικῶν.

Ἀθήνησι τῆ 11 Ἰαν(ουαρίου) 1849
Ὁ Ὑπουργός

5. Ἀριθ. 544

Πρὸς τὸ Β(ασιλικόν) Ὑπουργεῖον τῶν
Ἐκκλησιαστικῶν καὶ τῆς Δημοσίας
Ἐκπαιδεύσεως

Ἐν Ναυπλίῳ τὴν
31 Ἰανουαρίου 1849

Ὁ ἀρτίως παρὰ τῶ ἐνταῦθα Ἑλληνικῶ Σχολεῖῳ Ναυπλίας διορισθεὶς Σχολάρχης κ. Βαλέτας οὔτε διὰ τοῦ ἐσχάτου ἀτμοκινήτου δὲν ἔφθασεν καθ' ἃς δὲ ἔχω ἰδιαιτέρας πληροφορίας, δὲν ἔχει παντάπασιν σκοπὸν νά ἔλθῃ.

Ἐπειδὴ δὲ πάσχει μεγάλως ἡ ἐκπαιδευομένη νεολαία, ὅχι μόνον διὰ τὰς συχνὰς τῶν διδασκόντων μεταθέσεις, ἀλλὰ διότι καὶ οἱ μετατιθέμενοι ἢ ἐγκαίρως δὲν ἔρχονται εἰς τὰς θέσεις αὐτῶν, ἢ διόλου δὲν δέχονται τὸν διορισμὸν αὐτῶν, ὡς τοῦτο συνέβη πρότερον μὲν ἐπὶ τοῦ σχολάρχου Πιττακοῦ, νῦν δὲ ἐπὶ τοῦ κ. Βαλέτα.....

Εὐπειθέστατος
Γυμνασιάρχης Ναυπλίας
Χ. Χαμπάκης

6. Ἀριθ. 2817

Πρός

Τὴν 29 Ἀπριλίου 1849 τὸ Ὑπουργεῖον τῶν Ἐκκλησιαστικῶν κ.λπ.
Ἐρμούπολις ἐπὶ τῆς ὑπ' ἀριθ. 1498 διαταγῆς του.

Περὶ ἐπιδόσεως ἐγγράφου.

Εἰδοποιούμεν τὸ Β(ασιλικόν) Ὑπουργεῖον ὅτι, ἡ εἰς τὴν ἐπιδηλουμένην διαταγὴν τῆς ἐσωκλειομένη ἐπεδόθη τὴν 27 λήγοντος πρὸς τὸν κ. I.N. Βαλέτταν.

Εὐπειθέστατος

Ὁ Νομάρχης τῶν Κυκλάδων

Κώνστ. Ράδος.

Ὁ Γραμματεὺς

(ὑπογραφή)

ΠΗΓΗ ΠΡΟΕΛΕΥΣΗΣ ΤΩΝ ΕΓΓΡΑΦΩΝ

Γ.Α.Κ./Υ.Ε.Δ.Ε. (1848-1854) - Τμήμα Β' - Ἀνωτέρα καὶ Μέση Ἐκπαίδευση. Θυρίς 92 - Φάκ. 2. «Διορισμοί, παύσεις καὶ μεταθέσεις τοῦ προσωπικοῦ».

ΖΗΤΗΜΑΤΑ ΤΑΦΗΣ ΝΕΚΡΩΝ ΣΤΗ ΣΙΦΝΟ ΚΑΙ ΕΝΕΡΓΕΙΕΣ ΓΙΑ ΤΗ ΣΥΣΤΑΣΗ ΝΕΚΡΟΤΑΦΕΙΩΝ

Οἱ ὀρθόδοξοι Σίφνιοι ἀπέδιδαν ἀνέκαθεν μεγάλη σημασία στὴν μετὰ θάνατον ζωὴ καὶ τὴν ταφή τῶν νεκρῶν. Τὰ δύο αὐτὰ ζητήματα, ἰδιαίτερα κατὰ τοὺς αἰῶνες τῆς δουλείας τους σὲ Φράγκους καὶ Τούρκους (1207-1821), ἀποτελοῦσαν σημαίνουσες θρησκευτικές-ἐκκλησιαστικές ὑποχρεώσεις «κατὰ τὴν τάξιν τῶν ὀρθοδόξων χριστιανῶν». Ὁ ἐν λόγῳ ὄρος (τάξις), εἶχε τὴν ἔννοια ἐνός συνόλου κανόνων ἢ ἀρχῶν, πού εἶχαν διαπλαστεῖ καὶ καθιερωθεῖ ὡς «συνήθειες» τοῦ τόπου καὶ ἐφαρμόζονταν ἀπαρέγκλιτα καὶ μέ ἀυστηρότητα γιατί ἀποτελοῦσαν κλάδο τοῦ ἴστοῦ συγκρότησης τῆς κοινωνίας τῶν ὀρθοδόξων τοῦ νησιοῦ, ἡ ὁποία ἔπρεπε νά διατηρηθεῖ, μέ κάθε τρόπο, ἀλώβητη ἀπὸ ξενικές ἐπιρροές πού ἐγκυμονοῦσαν κινδύνους ἀνατροπῆς τῆς¹.

Ἡ «τάξις» μέ τοὺς κανόνες τῆς καθόριζε λ.χ. τίς προϋποθέσεις ἀνάδειξης ναῶν σὲ «ἐνοριακοὺς», ὑπαγωγῆς πιστῶν σὲ συγκεκριμένη ἐνορία, δικαιώματα καὶ ὑποχρεώσεις κληρικῶν καὶ λαϊκῶν, τὰ τῆς τέλεσης λειτουργιῶν, σύναψης γάμου, ταφῆς νεκρῶν καὶ τὰ μέτ' αὐτήν («σαββάτισμα», «σαρανταλείτουργο» κ.λπ.)², ἀφῆς κανδηλίου σὲ ναοὺς καὶ ἄλλα ζητήματα πού ἀποτελοῦσαν τρόπο ζωῆς τῶν ὀρθοδόξων χριστιανῶν, τοῦ πολυπληθέστερου τμήματος τῶν κατοίκων τῆς Σίφνου.

«Ἡ τάξις τῶν ὀρθοδόξων χριστιανῶν» ὡς θέμα (μὴ κωδικοποιημένο σὲ γραπτὸ κείμενο), μέ ἀπασχολεῖ στίς λεπτομέρειές τῆς ἐδῶ καὶ πολλὰ χρόνια. Ἡ κατανόηση τοῦ συνόλου τῶν κανόνων τῆς δέν εἶναι εὐκόλη γιατί, ἐκτός ἀπὸ τὴν καταγραφή ἢ κωδικοποίηση ἀριθμοῦ μόνο κανόνων τῆς, πού πραγματοποιήθηκε μεταγενέστερα (1784), καὶ αὐτὴ δυσνόητη σὲ πολλὰ σημεῖα λόγῳ κακῆς διατύπωσης, ἢ ἀναζήτησης τῶν στοιχείων καὶ ἢ συναγωγῆ συμπερασμάτων πραγματοποιεῖται ἀπὸ διάφορα, ποικίλου περιεχομένου, ἐγγράφα (διαθῆκες, προικοσύμφωνα, πωλητήρια, μαρτυρικά, λύσεις διαφορῶν κ.λπ.), στὰ ὁποῖα περιέχονται σχετικές μνεῖτες καὶ ἀναφορές. Ἡ ὅλη ἐργασία ἔχει προχωρήσει σημαντικά καὶ ἐλπίζεται ν' ἀποτελέσει τὸ θέμα τοῦ μεθεπόμενου τόμου τοῦ περιοδικοῦ.

Σχετικὰ μέ τὴν ταφή τῶν νεκρῶν κατὰ τὴν ἀνωτέρω «τάξιν», ἀνεκύφαν ζητήματα κατὰ τὴν περίοδο τῆς τουρκοκρατίας, ἀλλὰ καὶ κατὰ τὰ πρῶτα χρόνια σύστασης τοῦ νέου ἐλληνικοῦ Κράτους. Σέ δύο ἀπὸ τὰ ζητήματα, τῶν δύο αὐτῶν «ἐποχῶν», θά κάνουμε λόγο ἐδῶ, ὡς πρόδρομη ἀνακοίνωση τῆς ἐτοιμαζόμενης ἐργασίας.

1. Μνεῖα «τῆς τάξεως τῶν ὀρθοδόξων χριστιανῶν» γίνεται συνήθως σὲ διαθῆκες. Βλ. λ.χ. στὰ «Σίφνιακά», Β'/1992, σελ. 123 τῆ διαθήκη τοῦ Γεωργίου Ἰωάννου Καλῆς, σελ. 125 τῆ διαθήκη τοῦ Γεώργη Ἀλεξ. Λίνορας κ.ἄ.

2. Σύντομες ἀναφορές στὰ θέματα αὐτὰ βλ. Συμεωνίδη, Ἱστορία, σελ. 186 κ.ἐπ.

Handwritten notes at the top of the page, including the number 59 and some illegible script.

Handwritten Greek text in a cursive script, likely a church document or letter. The text is dense and difficult to read due to the cursive style. It appears to be a formal communication, possibly related to the synod mentioned in the caption below.

Τό γράμμα τοῦ πατριάρχου Προκοπίου
 μέ τό ὄποιο γνωστοποιεῖται στόν ἀρχιεπίσκοπο Σίφνου Μελέτιο
 ὅτι ἐπιτρέπεται ἡ ταφή νεκρῶν στίς κτητορικές ἐκκλησίες.
 (Ἰδιωτ. Συλλογή Ε. Βάου).

Α'. Περί τό ἔτος 1780, τό Οἰκουμενικό Πατριαρχεῖο (πού ἀποτελοῦσε τήν ἐθναρχοῦσα Ἀρχή καί τό Κέντρο ἀναφορᾶς ὄλων τῶν ὀρθοδόξων Ἑλλήνων), εἶχε ἀπαγορεύσει στούς Σιφνίους «τό ἐνταφιάζειν τούς τεθνεώτας ἔνδον τῶν κτητορικών αὐτῶν ἐκκλησιῶν, κατά τήν ἐκ παλαιοῦ καί ἀμνημονεύτου (χρόνου) ἐπικρατήσασαν τοπικήν συνήθειαν...»³. Ἡ ἀπαγόρευση τῆς παμπάλαιας αὐτῆς τοπικῆς συνήθειας, προκάλεσε ἀναστάτωση καί ἔντονες διαμαρτυρίες τῶν πιστῶν, ὥστε, ἐπί πατριάρχου Γαβριήλ Δ' (9/10/1780 - 9/6/1785) ἐκδόθηκε συνοδικό ἐγγράφο «ἀνατρέπον καί ἀναιροῦν τήν τοιαύτην ἀπόφασιν». Εἶναι ἄγνωστο ἂν ἡ πρώτη ἀπόφαση καί ἡ ἀναιρετική ἐκδόθηκαν ἐπί τῶν ἡμερῶν τοῦ ἰδίου πατριάρχου. Γεγονός εἶναι ὅτι ἡ δεύτερη ἐκδόθηκε τόν Ἰούνιο τοῦ 1785 (ἴσως μεταξύ 20-25 Ἰουνίου), ὅμως δέν ἐνεργοποιήθηκε ἀμέσως («οὐκ ἐφθασε ἐνεργηθῆναι»), λόγω τοῦ ἐπελθόντος θανάτου τοῦ πατριάρχου στίς 29 Ἰουνίου 1785. Ὁ διάδοχός του πατριάρχης Προκόπιος (30/6/1785-30/4/1789) δέν ἀσχολήθηκε μέ τό θέμα καί ἄφησε ἀνεργητή τήν ἀπόφαση ἐπί 2 1/2 χρόνια.

Κατά τό χρονικό αὐτό διάστημα φαίνεται πῶς ἀνεκφυσαν διάφορα ζητήματα καί προβλήματα, ἀπότοκα τῆς ἀπαγόρευσης, πού ἴσχυε ἀκόμη, ὅπως λ.χ. ἡ διακοπή φωταγωγίας τῶν κτητορικών ἐκκλησιῶν ἀπό ὑποχρέους πρὸς τοῦτο «κατά τήν τάξιν τῶν ὀρθοδόξων χριστιανῶν». Τότε, τό ἱερατεῖο τοῦ νησιοῦ, μέ ἀναφορά πρὸς τόν πατριάρχη Προκόπιο, πού συνυπέγραφε καί ὁ ἀρχιεπίσκοπος Σίφνου Μελέτιος, ζήτησε νά τεθεῖ σέ ἐφαρμογή ἡ ἀπόφαση τοῦ προκατόχου του γιατί ἐπικρατοῦσε «σύγχυσις μεταξύ τῶν χριστιανῶν» μέ διάφορα παρεπόμενα, ὅπως «ἡ ἔλλειψις τῆς ἐν αὐταῖς (= ἐκκλησίες) φωταγωγίας». Ἡ «σύγχυσις» πού ἐπικαλέσθηκαν ὁ ἀρχιεπίσκοπος καί τό ἱερατεῖο Σίφνου, δέν ἔχει μόνο τήν ἔννοια τῆς ἀναστάτωσης ἀπό τήν ἀπαγόρευση μιᾶς παλαιότατης συνήθειας, ἀλλ' ἐκτός ἀπ' αὐτήν καί τήν ἔννοια ἄλλων δυσμενῶν ἐπιπτώσεων, ὅπως τῆς δημιουργίας ἀκόμη καί νομικῶν προβλημάτων ἀπό μή ἐκπλήρωση ὄρων διαθηκῶν, μέ τούς ὁποίους οἱ διαθέτες ἐξαρτοῦσαν τήν ἐκτέλεσή τους.

Μετά τήν ἀνωτέρω ἀναφορά τοῦ ἱερατεῖου Σίφνου, ὁ πατριάρχης Προκόπιος, ἀπηύθυνε στίς 22-2-1788 στόν ἀρχιεπίσκοπο Σίφνου ἐγγράφο, μέ τό ὄποιο τοῦ γνωστοποίησε ὅτι μπορεῖ νά ἐνεργοποιήσει «τό προεκδοθέν συνοδικόν συγχωρητικόν γράμμα» καί συνεχιστεῖ ἡ ταφή τῶν νεκρῶν κατά τήν παλαιά συνήθεια.

3. Τά στοιχεῖα τοῦ ζητήματος περιέχονται στό, ἀπό 22-2-1788, ἐγγράφο τοῦ πατριάρχου Προκοπίου (βλ. τό πανομοιότυπο στή σελ. 156), τό ὄποιο διασώζεται στή Συλλογή ἐγγράφων Ε. Βάου, καί ἔχει δημοσιευτεῖ ἀπό τόν πρέσβ. Ἰωάννη Σπ. Ράμφο, «ἕνα πατριαρχικό γράμμα», στήν ἐφημ. «Σιφνιακά Νέα», φ. 85, Ἰανουάρ. 1954.

Β'. Τό δεύτερο ζήτημα ανέκυψε μετά τή σύσταση του Δήμου Σίφνου (Β.Δ. 6/18 'Ιουλίου 1836), κατά τήν πρώτη θητεία του Νικολάου Χρυσογέλου στό δημαρχιακό αξίωμα. Αφορούσε στή δημιουργία κοινών νεκροταφείων στό νησί, δύο νεκροταφείων, «τό μέν διά τό μεγαλύτερον χωρίον του 'Αρτεμῶνος, τό δέ διά τά λοιπά χωρία».

Όμως «ή σύστασις τῶν δύο τούτων νεκροταφείων ἀπό μέρους του Δήμου Σίφνου ἐθεωρεῖτο καί ἦτο ἀδύνατος, μή ὑπαρχόντων δημοτικῶν γηπέδων καί διά τήν ἔλλειψιν χρηματικῶν μέσων πρός ἀγοράν γηπέδων ιδιωτικῶν... εἶχε προταθῆ... νά παραχωρηθῶσιν εἰς τόν δῆμον Σίφνου τά ἀνάλογα γήπεδα ἐκ δύο μοναστηριακῶν ἀγρῶν, ὧν ὁ μέν ἀνήκεν εἰς τήν διαλυθεῖσαν μονήν Φυτειᾶς, ἐπικαλούμενος "Ἅγιος Πέτρος... ὁ δ' ἕτερος ὀνομαζόμενος Μύλος του Μπρόντζα, ἀνήκεν εἰς τήν ἐν Σίφῶν διατηρουμένην Μονήν του Προφήτου 'Ηλιοῦ»⁴. Ἀκριβῶς τότε ανέκυψε τό ζήτημα γιατί τό πρῶτο γήπεδο, ἐκεῖνο του Ἁγίου Πέτρου, ἦταν ἤδη ἐνοικιασμένο, μαζί μέ ἄλλα κτήματα τῆς τέως Μονῆς τῆς Φυτειᾶς (ὅπως καί ἐκείνης του Μογκοῦ) γιά εἴκοσι χρόνια στόν 'Ιωάννη Προβελέγγιο. Ὁ ἐνοικιαστής ἐπρεπε ν' ἀποδεχτεῖ τήν παραχώρηση του γηπέδου καί ὅταν ἔγινε σχετική συζήτηση μαζί του «ὑπεσχέθη... νά μήν κάμη οὐδεμίαν ἀπαίτησιν ἀποζημιώσεως, περί του δευτέρου (ἐκείνου πού ἀνήκε στή μονή του Προφήτ. 'Ηλία) ἔμεινε νά ζητηθῆ ἡ συγκατάθεσις τῶν πατέρων τῆς»⁵.

Ἡ συγκατάθεσις τῶν τελευταίων δόθηκε μέ ἔγγραφό τους τῆς 23-1-1839 πρός τόν Δήμαρχο Σίφνου, στόν ὁποῖο γνωστοποίησαν ὅτι ἀπεφασισαν νά παραχωρήσουν «τό ἡμῖς περίπου στρέμμα ἐκ του μνησθέντος μοναστηριακοῦ ἀγροῦ εἰς σύστασιν δημοσίου νεκροταφείου, κατά τό μέρος τό ὁποῖο γεινιάζει μέ τόν ἀγρόν του Ἀντωνίου Σουρῆ πρός τό Ἀνατολικόν καί μέ τόν του Ἀντωνίου Μελισσοῦ πρός τό Βόρειον, περιοριζόμενον εἰς τό Νότιον ὑπό τόν ἄνωθεν ἀγρόν του Μοναστηρίου». Πρόσθεσαν ὅμως ὅτι, ἐπειδή ἡ περιουσία τῆς Μονῆς σχηματίστηκε ἀπό δωρεές εὐσεβῶν χριστιανῶν μέ σκοπό ν' ἀπολαμβάνει κάποιον οἰκονομικό ὄφελος γιά τή συντήρησιν καί ἄλλες ἀνάγκες τῆς καί «μή δυνάμενοι νά ἀπαλλοτριώσωμεν τό ὑφ' ἡμῖν κτήμα τοῦτο χωρίς ν' ἀπολάβωσιν εἰς ἀμοιβήν τό μοναστήριόν μας κανέν δικαίωμα εἰς μνημόσυνον τῶν κατά καιρόν ἀφιερωσάντων τό κτήμα τοῦτο, νομίζομεν δίκαιον καί ἀπαιτούμεθα:

1ον) Ὡστε εἰς καθ' ἐν λείψανον νά λαμβάνη τό Μοναστήριόν μας δικαιωματικῶς τό σύνθηες φαλτικόν, ὅσον δίδεται εἰς ἕκαστον ἱερέα.

2ον) Ὁ πρός τό Νεκροταφεῖον δρόμος νά γίνη ἀπό τήν ἄκρην του

4. Παράρτημα, ἔγγραφο ἀριθ. 2. Τό ἔγγραφο, ὄχι καί τό συνημμένο σ' αὐτό σχέδιο Β.Δ., ἔχω δημοσιεύσει στήν ἐφημ. «Σίφνος», φ. 366, Σεπτεμβρ. 1964.

5. Αὐτόθι.

ἄνωθεν χωραφίου του ἰδίου Μοναστηρίου, ὀνομαζόμενον Καυκάρα, διά νά μή καταπατῆται τό ἐπίλοιπον χωράφιον»⁶.

Ἡ Γραμματεία τῶν Ἐκκλησιαστικῶν, στήν ὁποία περιῆλθαν ἀρμοδίως οἱ ἄνωτέρω θέσεις ἐνοικιαστοῦ καί πατέρων του Προφήτ. 'Ηλία, ἀπηύθυνε μέ τό ὑπ' ἀριθμ. 26652/2758/27-11-1839 ὑπόμνημα πρός τόν βασιλέα σχέδιο Βασιλικοῦ Διατάγματος μέ τήν εἰσήγησιν «νά εὐαρεστηθῆ νά ἐγκρίνη τήν παραχώρησιν τῶν διαληφθέντων ἐκκλησιαστικῶν ἀγρῶν πρός σύστασιν τῶν ἀναγκαίων νεκροταφείων εἰς τήν Νῆσον Σίφνον»⁷. Ἄγνωστο γιά ποιόν λόγο, τό διάταγμα δέν ὑπογράφηκε καί τό θέμα παρέμεινε χωρίς συνέχεια. Ἀνακινήθηκε καί πάλι ὀκτώ, περίπου, χρόνια ἀργότερα, τό 1847, πολύ πιθανόν ἐπειδή ἡ ἀνάγκη γιά τή σύστασιν τῶν νεκροταφείων εἶχε γίνει ἐπιτακτική.

Ὁ Δήμος Σίφνου, μέ τό ὑπ' ἀριθμ. 433/27-10-1847 ἔγγραφό του πρός τό Ἐπαρχεῖον Μήλου, ἀνέφερε «ὅτι ἐνεργήσαμεν τά διαταττόμενα (μέ τήν ὑπ' ἀριθμ. 2658 διαταγή του), ἐπιδόσαντες εἰς μέν τόν ἡγούμενον κλπ. τῆς ἐνταῦθα Μονῆς του Προφήτου 'Ηλιοῦ τό ἔγγραφον ὑμῶν, εἰς δέ τόν πολυετῶς ἐνοικιαστήν του κτήματος του διαλυθέντος Μοναστηρίου του Ἁγίου 'Ιωάννου του Χρυσοστόμου τήν, κατά τήν ἐπισημειωτικήν διαταγήν του Ὑπουργείου τῶν Ἐκκλησιαστικῶν κ.λπ. πρότασιν, ἀλλ' ἐπειδή παρήλθεν ἰκανός καιρός καί οὔτε ὁ πρῶτος, οὔτε ὁ δεύτερος μᾶς διεύθυνεν τήν ἀπαιτούμενην ἀπάντησιν, ἠναγκάσθημεν, ἐπί τέλους, ν' ἀποτεινώμεν πρός αὐτούς δευτέραν προφορικῆν ἐρώτησιν εἰς τήν ὁποίαν μᾶς ἀπήντησαν προφορικῶς τ' ἀκόλουθα: Ὁ μέν ἡγούμενος, ὅτι παραχωρεῖ τό ἄνωθεν μέρος του ζητουμένου κτήματος, ὁ δέ ἐνοικιαστής, ὅτι συγκατατίθεται νά παραχωρήσῃ χωρίς τινος ἀποζημιώσεως τόν ὑπό ἐνοίκιον ἀγρόν του διαλυθέντος Μοναστηρίου», πλὴν ζήτησε, ἀπό τό ἐτήσιο ἐνοίκιο πού πλήρωνε στό κράτος, «νά ἐκπεσθῆ τό ἐνοίκιον του ἀγροῦ τούτου». Ἄν ἡ κυβέρνησις δέν συμφωνοῦσε, ἀνελάμβανε ὁ Δήμος τήν ὑποχρέωσιν νά πληρώνει σ' αὐτόν τά ἐνοίκια του κτήματος «θεωρῶν ἀναγκαίαν τήν σύστασιν του περί οὗ πρόκειται Νεκροταφείου»⁸. Δηλαδή, ὁ 'Ιωάννης Προβελέγγιος, ὁ ἐνοικιαστής τῶν μοναστηριακῶν κτημάτων, ἀλλά καί Δήμαρχος τότε Σίφνου, δέν ἐννοοῦσε νά ἀπωλέσει ὁ ἴδιος οὔτε δραχμῆ ἀπό τήν ἀποδέσμευσιν του κτήματος τῆς τότε Φυτειᾶς, ἐνῶ τό ἡγουμενοσυμβούλιο του Προφήτου 'Ηλιοῦ εἶχε δεχτεῖ τήν δωρεάν παραχώρησιν του κτήματος τῆς Μονῆς του.

Ὁ ἔπαρχος Μήλου ζήτησε στή συνέχεια ἀπό τόν δήμαρχο νά ὑποβλη-

6. Παράρτημα, ἔγγραφο ἀριθ. 1.

7. Παράρτημα, ἔγγραφο 2.

8. Παράρτημα, ἔγγραφο ἀριθ. 3.

θοῦν γραπτῶς οἱ ἀπαντήσεις ἐνοικιαστοῦ καί ἡγουμενοσυμβουλίου. Ὁ ἐνοικιαστής Ι. Προβελέγγιος κατέθεσε τὴν ἐπομένη πρόταση:

«Πρὸς τὴν Δημαρχίαν Σίφνου.

Εὐχαρίστως παραχωρῶ εἰς τὸν Δῆμον τοῦτον τόν, εἰς τὴν θέσιν τοῦ Ἀρτεμῶνος, κείμενον μοναστηριακόν ἀγρόν, ἃν ἡ Σ(εβαστή) Κυβέρνησις εὐαρεστηθῆ νά μοῦ ἐκπίπτῃ κατ' ἔτος δραχμάς πενήκοντα, ἀριθ. 50, ἀπό τό ὅποῖον τὴν πληρώνω ἐνοίκιον διαρκούσης τῆς ἐνοικιάσεως καί ταύτας ὡς εἰσόδημα ἐτήσιον τοῦ ἀγροῦ.

Ἐν Σίφνῳ τὴν 8 Δεκεμβρίου 1848.

Εὐπειθέστατος

Ι. Προβελέγγιος»⁹.

Ὁ ἴδιος, ὡς δήμαρχος Σίφνου, ἀπέστειλε μέ τό ὑπ' ἀριθμ. 505/9-12-1848 ἔγγραφο τὴν ἀνωτέρω ἀπάντησιν στό Ἐπαρχεῖο, ἀνέφερε δέ ὅτι τό ἡγουμενοσυμβούλιο τοῦ Προφήτου Ἡλιοῦ ἀπήντησε «ὅτι μετεμελήθησαν» καί δέν παραχωροῦν τόν δικό τους ἀγρό «συλλογισθέντες ὅτι ἡ παραχώρησις αὐτῆ ζημιοῖ τὴν Μονήν»¹⁰.

Εἶναι φανερό ὅτι τό ἡγουμενοσυμβούλιο ἀνεκάλεσε τὴν προηγουμένη ἀπόφασί του τῆς δωρεάν παραχώρησης τοῦ κτήματος τῆς Μονῆς, τῆς ὁποίας τά εἰσοδήματα ἦταν πλέον ἐλάχιστα, λόγω πληρωμῆς φόρων, εἰσφορῶν κλπ. στό Κράτος¹¹, ὅταν πληροφορήθηκε ὅτι ὁ Προβελέγγιος δέν ἔκανε τό ἴδιο, ἀλλ' ἀξίωνε ὄφελος 50 δρχ. ἔτησίως. Ἔτσι το ζήτημα σύστασης τῶν νεκροταφείων περιῆλθε καί πάλι στήν ἴδια θέσιν πού εἶχε πάρει καί κατά τὴν πρώτη ἀνακίνησή του πρὶν ἀπό δέκα χρόνια.

Ὁ Ἐπαρχος ἐνημέρωσε λεπτομερῶς τὴ Νομαρχία γιὰ τὴν τροπὴ πού ἔπαιρνε ἡ ὑπόθεσις καί ὁ Νομάρχης, μέ τό ὑπ' ἀριθμ. 5069.291/18-1-1849 ἔγγραφο του πρὸς τό Ὑπουργεῖο τῶν Ἐκκλησιαστικῶν, ἱστόρησε τά διατρέχοντα ἐπισημαίνοντας ὅτι στήν περίπτωσι τοῦ Ι. Προβελέγγιου θά μπορούσε ν' ἀναδεχτεῖ ὁ Δῆμος τὴν πληρωμὴ σ' αὐτόν ἐνοικίου 50 δρχ. ἐτησίως ἐπὶ ἕξι ἢ ἐπτὰ ἔτη (μέχρι δηλαδή νά λήξει ἡ μίσθωσι τοῦ κτήματος τοῦ Ἁγίου Πέτρου). Γιὰ τό κτῆμα ὅμως τοῦ Προφήτου Ἡλιοῦ ἀνέφερε ὅτι «εἰς τό Ὑπουργεῖον ἀπόκειται νά διατάξῃ τὴν παραχώρησιν αὐτοῦ», θεωρουμένου ὡς ἐθνικοῦ κτήματος, ὥστε «τό μοναστηριακόν συμβούλιον... εἰς τοιαύτην περίστασιν δέν ἡμπορεῖ, εἰμὴ νά παραδεχθῆ τὴν ἀπόφασιν τοῦ ὕπουργείου»¹².

9. ΓΑΚ/Ὑπουργ. Ἐκκλησ. καί Δημοσ. Ἐκπαιδ. (1848-1854). Τμῆμα Α', Ἐκκλησ. καί Γενικά Θέματα, Θυρίς 61 - Φάκ. 18 «Νεκροταφεῖα».

10. Παράρτημα, ἔγγραφο ἀριθ. 4.

11. «Σιφνιακά», τόμ. Β'/1992, σελ. 65-66.

12. Παράρτημα, ἔγγραφο ἀριθ. 6.

Τό Ὑπουργεῖο δέν προχώρησε σέ ἐνέργειες κατά τό πνεῦμα τῶν εἰσηγήσεων τῆς Νομαρχίας, ἀλλά μέ τό ὑπ' ἀριθμ. 288/585/28-2-1849 ἔγγραφο του ζήτησε ἀπό τό Νομάρχη συμπληρωματικὴς πληροφορίες γιὰ τὴν ἔκτασι τῶν δύο ἀγρῶν, ποιὸς ἀπό τοὺς δύο ἦταν ὁ κεντρικώτερος καί ἂν ἡ ἔκτασι ἐκείνου τοῦ Προφήτου Ἡλιοῦ ἦταν μεγάλη, «ὑπὲρ τὴν ἀνάγκην τοῦ κοινοῦ νεκροταφείου», μήπως γι' αὐτόν τόν λόγο οἱ πατέρες τῆς Μονῆς θεωροῦσαν ὅτι «οὐχὶ ὄλος ὁ ἀγρός, ἀλλὰ μέρος αὐτοῦ εἶναι ἰκανόν πρὸς τοιαύτην χρῆσιν», γιατί, διαφορετικά, δέν μπορούσε νά ἀντιληφθεῖ τὴν ἄρνησή τους, ἐνῶ παλαιότερα «ἐφάνησαν προθυμότατοι εἰς τό νά φανῶσι χρήσιμοι εἰς τὸν Δῆμον Σίφνου»¹³.

Βέβαια τό πιό πιθανὸ εἶναι νά ἐπιζητοῦσαν οἱ πατέρες κάποιον ὄφελος, ὅπως ὁ Ἰω. Προβελέγγιος, ἄνθρωπος εὐπορος πού ἐπέμενε νά διεκδικεῖ τά δικαιώματά του. Ἄλλωστε καί παλαιότερα εἶχαν ἐκφράσει τὴν ἐπιθυμία, ἔναντι τῆς παραχώρησης τοῦ ἀγροῦ, νά λαμβάνουν γιὰ τὸν ἐνταφιασμό κάθε νεκροῦ, «τό διδόμενον συνήθως εἰς ἓνα ἱερέα (συνοδεύοντα τὴν ἐκφροάν νεκροῦ) κανονικόν δικαίωμα διὰ κάθε λείψανον».

Τί ἀκριβῶς ἀκολούθησε, παραμένει ἀγνωστο ἐλλείψει ἄλλων στοιχείων στὸν οἰκετὸ φάκελλο τῶν Γενικῶν Ἀρχείων τοῦ Κράτους. Ἀσφαλῶς θά δόθηκε λύσις στό ζήτημα, ἀφοῦ καί τά δύο νεκροταφεῖα λειτούργησαν, ἂν καί ἐκεῖνο τοῦ Ἁγίου Πέτρου δέν ἐπήρκεσε γιὰ τίς ἀνάγκες τοῦ Ἀρτεμῶνα, μέ ἀποτέλεσμα νά συσταθεῖ καί τό νεκροταφεῖο τοῦ Ἁγίου Παύλου.

ΤΑ ΚΕΙΜΕΝΑ ΤΩΝ ΕΓΓΡΑΦΩΝ

(Ἀνήκουν στὰ Γενικά Ἀρχεῖα τοῦ Κράτους. Τὰ ἔγγραφα ὑπ' ἀριθ. 1 καί 2 ἔχουν ἀρχεακὴ ἔνδειξι «Μοναστηριακά, Φάκ. 539», τά δέ λοιπὰ ΥΕΔΕ (1848-1854), Θυρίς 61 - Φάκ. 18, «Νεκροταφεῖα»).

ἐλήφθη τὴν 12 Νοεμβρίου 1839

1. Πρὸς τὸν Δήμαρχον Σίφνου.

Ἐπειδὴ εἰς σύστασιν Δημοσίων Νεκροταφείων διὰ τά χωρία Ἀπολλωνίας κλπ. ἐκρίθη πρόσφορος τόπος ὁ ἀγρός τοῦ διατηρουμένου Ἱεροῦ Μοναστηρίου τοῦ Προφήτου Ἡλιοῦ, κείμενος κατὰ τό χωρίον Ἐξαμπέλων πλησίον τοῦ Μύλου τοῦ Μπρόντζα, ἡ δέ ἐπὶ τῶν Ἐκκλησιαστικῶν Β(ασιλική) Γραμματεία τῆς Ἐπικρατείας ηὑδόκησε νά ζητηθῆ προηγουμένως ἡ συγκατάθεσις τοῦ Ἱεροῦ τούτου καταστήματος, πρὶν ἀνεγκη τὸ πράγμα εἰς τὴν Α(ὐτοῦ) Μ(ε-

13. Παράρτημα, ἔγγραφο ἀριθ. 7.

γαλειότητα) τόν Σ(εβαστόν) ἡμῶν Βασιλέα κατά τὰς ὁποίας μᾶς ἔκοινοποίησε ἀνωτέρας διαταγᾶς.

Ἐπιθυμοῦντες, Κύριε Δήμαρχε, ὡς μέλος τοῦ Δήμου τούτου νά συντελέσῃ τό Μοναστήριόν μας εἰς τόσον κοινωφελές κατάστημα συγκατατιθέμεθα τό ἐφ' ἡμῶν νά παραχωρηθῇ ἡμῖσι περίπου στρέμμα ἐκ τοῦ μνησθέντος Μοναστηριακοῦ ἀγροῦ εἰς σύστασιν Δημοσίου Νεκροταφείου, κατὰ τό μέρος τό ὁποῖο γειτνιάζει μέ τόν ἀγρόν τοῦ Ἀντωνίου Σπυρῆ πρός τό Ἀνατολικόν καί μέ τόν τοῦ Ἀντωνίου Μελισσοῦ πρός τό Βόρειον, περριζόμενον πρός τό Νότιον ὑπό τόν ἄνωθεν ἀγρόν τοῦ Μοναστηρίου.

Ἄλλά μή δυνάμενοι νά ἀπαλλοτριώσωμεν τό ὑφ' ἡμῖν κτῆμα τοῦτο χωρίς νά ἀπολαύσῃ εἰς ἀμοιβήν τό Μοναστήριόν μας κανέν δικαίωμα εἰς μνημόσυνον τῶν κατά καιρόν ἀφιερωσάντων τό κτῆμα τοῦτο νομίζομεν δίκαιον καί ἀπαιτούμεθα:

1ον) Ὡστε εἰς καθ' ἓν λείψανον νά λαμβάνῃ τό Μοναστήριόν μας δικαιωματικῶν τό σύνθητες φαλτικόν, ὅσον δίδεται εἰς ἕκαστον ἱερέα.

2ον) Ὁ πρός τό Νεκροταφεῖον δρόμος νά γίνῃ ἀπό τήν ἄκρην τοῦ ἄνωθεν χωραφίου τοῦ ἰδίου Μοναστηρίου ὀνομαζόμενον Καυκάρα διά νά μή καταπατῆται τό ἐπίλοιπον χωράφιον.

Ἐπί τούτοις παραχωροῦμεν τόν ἀναγκαῖον τόπον εἰς Δημόσιον Νεκροταφεῖον, ὀριζόμενον ὡς ἄνωθεν, παρακαλοῦντες τήν Δημαρχίαν ταύτην νά ἐνεργήσῃ τά περαιτέρω πρός ἀσφάλειαν τοῦ ὁποίου ζητοῦμεν δικαίωματα ὑπέρ τοῦ ἱεροῦ τούτου καταστήματος καί ὑποσημειούμεθα.

Ἐν Σίφνῳ τήν 23 Ἰανουαρίου 1839

Ὁ Καθηγούμενος
Γαβριήλ Ραφελέτος

Οἱ Σύμβουλοι
Καλλίνικος Διακῆς
(Τ.Σ.) Γαβριήλ Κόμης»

2. Ἄριθ. 26652/2758

Ἐν Ἀθήναις τῇ 27 Νοεμβρ. 1839

ΠΡΟΣ ΤΗΝ ΑΥΤΟΥ ΜΕΓΑ-
ΛΕΙΟΤΗΤΑ ΤΟΝ ΒΑΣΙΛΕΑ
Ἡ ἐπί τῶν Ἐκκλησιαστικῶν καί
τῆς Δ(ημοσίου) Ἐκπαιδεύσεως
Γραμματεία τῆς Ἐπικρατείας

Περί παραχωρήσεως Μοναστηριακῶν γηπέδων
εἰς τόν Δήμον Σίφνου πρός σύστασιν Νεκροταφείων.

Μεγαλειότατε.

Ἐξ ἀναφορᾶς τῆς καταργηθείσης Διοικήσεως Μήλου εἶχε γίνῃ εἰς τήν Γραμματείαν πρό καιροῦ γνωστή ἡ ἀνάγκη δύο νεκροταφείων εἰς τήν Νῆσον Σίφνον, τό μέν διά τό μεγαλύτερον χωρίον Ἀρτεμῶ-
νος, τό δέ διά τά λοιπά χωρία.

Ἐπειδή ἡ σύστασις τῶν δύο τούτων νεκροταφείων ἀπό μέρος τοῦ Δήμου Σίφνου ἔθεωρεῖτο καί ἦτον ἀδύνατος, μή ὑπαρχόντων δημο-
τικῶν γηπέδων καί διά τήν ἔλλειψιν χρηματικῶν μέσων πρός ἀγοράν
γηπέδων ἰδιωτικῶν, τά ὁποῖα νά χρησιμεύσωσιν εἰς τόν σκοπόν Νε-
κροταφείων, εἶχε προταθεῖ παρά τῆς παυσάσης Διοικήσεως Μήλου νά
παραχωρηθῶσιν εἰς τόν δήμον Σίφνου τά ἀνάλογα γήπεδα ἐκ δύο μο-
ναστηριακῶν ἀγρῶν, ὧν ὁ μέν ἀνήκεν εἰς τήν διαλυθεῖσαν μονήν Φυ-
τείας, ἐπικαλούμενος Ἅγιος Πέτρος καί συμπεριελαμβάνετο εἰς τήν
πολυετῆ ἐνοικίασιν τῶν κτημάτων αὐτῆς τῆς μονῆς, ὁ δ' ἕτερος ὀνομα-
ζόμενος Μύλος τοῦ Μπρόντζα, ἀνήκεν εἰς τήν ἐν Σίφνῳ διατηρουμέ-
νην Μονήν τοῦ Προφήτου Ἡλιοῦ. Καί περί μέν τοῦ πρώτου ὑπεσχέθη
(κατά τήν ἀναφοράν τῆς Διοικήσεως) ὁ πολυετῆς ἐνοικιαστής νά μή
κάμῃ οὐδεμίαν ἀπαίτησιν ἀποζημιώσεως, περί δέ τοῦ δευτέρου ἔμεινε
νά ζητηθῇ ἡ συγκατάθεσις τῶν πατέρων τῆς διατηρουμένης μονῆς.

Πρός τοῦτο ἐπροσκήθη ὁ Διοικητής Σύρου, ὅστις λαβών τήν
ᾧδε ἐγκλεισμένην ἀναφοράν τῶν ρηθέντων πατέρων, ὑπέβαλεν αὐ-
τήν εἰς τήν Γραμματείαν, δι' ἧς ὡς θέλει εὐαρεστηθῇ νά παρατηρήσῃ
καί ἡ Ὑ(μετέρα) Μ(εγαλειότης) συγκατατίθενται οὗτοι εὐχαρίστως
νά παραχωρήσωσιν ἡμῖσι περίπου στρέμμα ἐκ τοῦ ἄνω ρηθέντος
ἀγροῦ, ἐπί μόνῃ τῇ συνθήκῃ τοῦ νά λαμβάνῃ τό μοναστήριον λόγω
ἀποζημιώσεως τῆς γῆς τό διδόμενον συνήθως εἰς ἕνα ἱερέα (συνοδεύ-
οντα τήν ἐκφοράν νεκροῦ) κανονικόν δικαίωμα διά κάθε λείψανον.

Παρατηρῶν ὅθεν ὁ ὑποφαινόμενος ὅτι οἱ κάτοικοι τῆς νήσου ἐκεί-
νης δέν θέλουσι ἄλλως πως δυνηθῇ νά προσκτήσωσι τό τόσον ἀνα-
γκαῖον εἰς αὐτούς κατάστημα, ἔνεκα τῆς χρηματικῆς ἀνεχείας τῶν
δημοτικῶν ἀρχῶν, ἔχων ὑπ' ὄψιν καί τήν παρ. α' τοῦ 27 ἄρθρου τοῦ
ἀπό 26 Μαΐου 1835 περί προικοδοτήσεως νόμου (καθόσον ἀφορᾶ
τήν παραχώρησιν τοῦ εἰς τό διαλελυμένον μοναστήριον τῆς Φυτείας
ἀνήκοντος ἑνός ἀγροῦ) τολμῶ νά παρακαλέσω τήν Ὑ(μετέραν)
Μ(εγαλειότητα) νά εὐαρεστηθῇ νά ἐγκρίνη τήν παραχώρησιν τῶν
διαληφθέντων ἐκκλησιαστικῶν ἀγρῶν πρός σύστασιν τῶν ἀναγκαίων
νεκροταφείων εἰς τήν Νῆσον Σίφνον.

Ὑποσημειοῦμαι μέ βαθύτατον σέβας
τῆς Ὑ(μετέρας) Μεγαλειότητος ταπεινότητος
καί εὐπειθέστατος πιστός ὑπήκοος καί ὑπηρετής

Α.Ζ. Μάμουκας

Γ. Γλαράκης.»

Συνημμένο σχέδιο Βασ. Διατάγματος.

Ἦθων

Ἐπί τῇ ὑπ' ἀριθ. 26652 προτάσει τῆς ἡμετέρας ἐπί τῶν Ἐκκλη-

σιαστικῶν κ.λπ. Γραμματείας, ἐγκρίνομεν νά παραχωρηθῶσιν εἰς τόν Δῆμον τῆς Νήσου Σίφνου πρὸς σύστασιν νεκροταφείων τὰ ἀνάλογα γῆπεδα ἐκ δύο μοναστηριακῶν ἀγρῶν, ὧν ὁ μὲν ἀνήκων εἰς τὴν διαλυθεῖσαν μονὴν τῆς Φυτειᾶς γνωρίζομενος μὲ τὴν ἐπίκλησιν Ἅγιος Πέτρος, ὁ δὲ εἰς τὴν διατηρουμένην μονὴν τοῦ Προφήτου Ἡλιοῦ κειμένου κατὰ τὸ χωρίον Ἐξαμπέλου πλησίον τοῦ μύλου τοῦ Μπρόντζα.

Τὸ εἰς τὴν ἀναφορὰν ἐπισυνημμένον ἐπιστρέφεται.

Ἐν Ἀθήναις τὴν.....

3. Ἀριθ. Πρ. 433 Πρὸς
τὴν 27 Ὀκτωβρίου 1847 τὸ Β(ασιλικόν) Ἐπαρχεῖον Μήλου.
Σίφνος. (ἐπὶ τῆς ὑπ' ἀριθ. 2658 ἐπισημειωτικῆς
διαταγῆς τοῦ Β. Ἐπαρχείου Μήλου).

Περὶ συστάσεως Νεκροταφείου.

Ἐπιστρέφοντες τάς, διὰ τῆς ἀνωτέρω ἐπισημειώσεως, διαβιβασθείσας διαταγὰς περὶ τοῦ ἀνωθεν ἀντικειμένου, ἀναφέρομεν ὅτι ἐνεργήσαμεν τὰ διαταττόμενα, ἐπιδόσαντες εἰς μὲν τὸν ἡγούμενον κλπ. τῆς ἐνταῦθα Μονῆς τοῦ Προφήτου Ἡλιοῦ τὸ ἔγγραφο ὑμῶν, εἰς δὲ τὸν πολυετῶς ἐνοικιαστὴν τοῦ κτήματος τοῦ διαλυθέντος Μοναστηρίου τοῦ Ἁγίου Ἰωάννου τοῦ Χρυσοστόμου ἀποτείναντες τὴν, κατὰ τὴν ἐπισημειωτικὴν διαταγὴν τοῦ Ὑπουργείου τῶν Ἐκκλησιαστικῶν κ.λπ. πρότασιν, ἀλλ' ἐπειδὴ παρήλθεν ἰκανὸς καιρὸς καὶ οὔτε ὁ πρῶτος, οὔτε ὁ δεύτερος μᾶς διεύθυνεν τὴν ἀπαιτουμένην ἀπάντησιν, ἠναγκάσθημεν ἐπὶ τέλος ν' ἀποτείνωμεν πρὸς αὐτοὺς δευτέραν προφορικὴν ἐρώτησιν, εἰς τὴν ὁποίαν μᾶς ἀπήντησαν προφορικῶς τ' ἀκόλουθα.

Ὁ μὲν ἡγούμενος, ὅτι παραχωρεῖ τὸ ἀνωθεν μέρος τοῦ ζητουμένου κτήματος, ὁ δὲ ἐνοικιαστής, ὅτι συγκατατίθεται νά παραχωρήσῃ χωρὶς τινος ἀποζημιώσεως τὸν ὑπὸ ἐνοίκιον ἀγρὸν τοῦ διαλυθέντος Μοναστηρίου, ἀφ' οὗ μόνον ἡ Κυβέρνησις εὐαρεστηθῆ νά διατάξῃ ὥστε νά ἐκπεσθῆ τὸ ἐνοίκιον τοῦ ἀγροῦ τούτου ἀπὸ τὴν ὀλικὴν ἐνοικίαν, τὸ ὁποῖον ὁ Δῆμος ἀποδέχεται εἰς ἐναντίαν περίστασιν νά πληρώσῃ θεωρῶν ἀναγκαίαν τὴν σύστασιν τοῦ περὶ οὗ πρόκειται Νεκροταφείου καὶ μὴ ἔχων ἄλλας γαίας νά διαθέσῃ πρὸς τὸν σκοπὸν τοῦτον.

Εὐπειθέστατος

Ὁ Ἀναπληρῶν τὸν Δήμαρχον Α' Πάρεδρος

Ζ. Διαλισμᾶς.

Διὰ τὴν ἀντιγραφὴν

Ἐν Μήλῳ τὴν 22 Δεκεμβρίου 1848

Ἀπόντος τοῦ Γραμματ. τοῦ Ἐπαρχείου

ὁ Πρωτοκολλιστῆς».

4. Ἀριθ. Πρωτ. 505 Πρὸς
ἐπὶ τῆς ὑπ' ἀριθ. 3088 τὸ Β(ασιλικόν) Ἐπαρχεῖον Μήλου
τὴν 9 Δεκεμβρίου 1848
Σίφνος

Συνεπεῖς εἰς τὴν ὑπὸ τὸν ἀνωθι ἀριθμὸν καὶ ἀπὸ 4 παρελθόντος μηνὸς ὀκτωμβρίου ἀναφορὰν μας, διευθύνομεν τὴν ἔγγραφον ἀπάντησιν τοῦ πολυετοῦς ἐνοικιαστοῦ τῶν κτημάτων τῆς διαλελυμένης μονῆς τοῦ Ἁγίου Ἰωάννου τοῦ Χρυσοστόμου, παραχωροῦντος τὸν ἐν Ἀρτεμῶνι κατὰ τὴν θέσιν Ἅγιος Πέτρος κείμενον ἀγρὸν τῆς διαλυθείσης ταύτης μονῆς πρὸς χρῆσιν Νεκροταφείου, ὑπὸ τοὺς ἐνδιαλαμβανομένους ὅρους εἰς τὴν μνησθεῖσαν ἀπάντησίν του.

Σημειωτέον (ὅτι) ἡ προθεσμία τῆς ἐνοικιάσεως λήγει μετὰ ἕξ ἢ ἐπτὰ ἔτη. Ζητήσαντες δὲ καὶ παρὰ τοῦ Ἡγουμένου καὶ τοῦ Συμβουλίου τῆς Μονῆς τοῦ Προφήτου Ἡλιοῦ τὴν ἔγγραφον ἀπάντησιν αὐτῶν περὶ τοῦ ὅτι παραχωροῦσι τὸν, ἐν τῷ μέσῳ τῶν χωρίων Ἐξαμπέλων καὶ Καταβατῆς, μοναστηριακὸν ἀγρὸν διὰ τὸν εἰρημένον σκοπὸν, ἀπήντησαν ὅτι μετεμελήθησαν, συλλογισθέντες ὅτι ἡ παραχωρήσις αὐτῆς ζημιοῖ τὴν Μονὴν· ἐπιστρέφονται καὶ τὰ περὶ ὧν πρόκειται ἔγγραφα.

Εὐπειθέστατος

Ὁ Δήμαρχος Σίφνου

Γ. Προβελέγιος

Διὰ τὴν ἀντιγραφὴν

Ἐν Μήλῳ τὴν 22 Δεκεμβρίου 1848

ἀπόντος τοῦ Γραμμ(ατέως) τοῦ Ἐπαρχείου

Ὁ Πρωτοκολλιστῆς

(Γ.Σ.) (ὑπογραφή)

5. Ἀριθ. Πρ. 2185 Πρὸς
τὴν 22 Δεκεμβρίου 1848 τὴν Β(ασιλικὴν) Νομαρχίαν
Μήλος τῶν Κυκλάδων
ἐπὶ τῆς ἀπὸ 28 Αὐγούστου π.ῆ. Περὶ Νεκροταφείων τοῦ
ὑπ' ἀρ. 2069 ἐπισημειωτικῆς Δήμου Σίφνου
Διαταγῆς τῆς.

Ἐπιστρέφων τὴν ἀπέναντι, περὶ τοῦ ἀνωτέρω ἀντικειμένου, διαταγῆς τῆς, μετὰ τῶν ἐν αὐτῇ συνημμένων, διευθύνω ἐσωκλείστως καὶ ἐν πρωτοτύπῳ τὴν ληφθεῖσαν ἀρτίως ἀπὸ 8 τ(ρέχοντος) μ(ηνός) ἀναφορὰν τοῦ Κ(υρί)ου Ἰωάννου Προβελεγιῶ, ἐνοικια-

στοῦ πολυετῶς τῶν ἐν Σίφνῳ κτημάτων τοῦ διαλελυμένου Μοναστηρίου τοῦ Ἁγίου Ἰωάννου τοῦ Χρυσοστόμου, δι' ἧς συγκατατίθεται καί παραχωρεῖ εὐχαρίστως τόν, κατά τό χωρίον Ἀρτεμῶνα, κείμενον Μοναστηριακόν ἀγρόν πρός χρήσιν Νεκροταφείου, ἃν ἡ Σ(εβαστή) Κυβέρνησις εὐαρεστηθῆ νά τοῦ ἐκπίπτῃ ἀπό τό ἐνοίκιον τῆς πολυετοῦς ἐνοικιάσεως, διαρκούσης ταύτης, δραχ. 50 ὡς εἰσόδημα ἐτήσιον τοῦ παραχωρουμένου τούτου ἀγροῦ συνδιευθύνῳ ἐν ἀντιγράφοις καί τάς ἀπό 27 Ὀκτωβρίου π.ἔ. καί 9 τ. μ(ηνός) ὑπ' ἀριθμ. 433 καί 505 δύο ἀπαντητικάς ἀναφοράς τοῦ Δημάρχου Σίφνου, ἐξ ὧν διαδηλοῦται ὅτι, ζητηθείσης καί τῆς συγκαταθέσεως τοῦ τε ἡγουμένου καί τοῦ Συμβουλίου τῆς Μονῆς τοῦ Προφήτου Ἁλίου διά τήν παραχώρησιν τοῦ ἀνήκοντος εἰς αὐτήν καί ἐν τῷ μέσῳ τῶν χωρίων Ἐξαμπέλων καί Καταβατῆς κειμένου ἀγροῦ πρός τόν σκοπόν τοῦτον, ἐν ᾧ προηγουμένως προφορικῶς εἶπον ὅτι συγκατατίθενται, ἐπομένως ἀφ' οὗ ἐζητήθησαν νά δώσουν ταύτην ἐγγράφως, ἀπήντησαν ὅτι μετεμελήθησαν συλλογισθέντες ὅτι ἡ παραχώρησις αὕτη ζημιοῖ τήν Μονήν, διά νά ἐνεργήσῃ καί διατάξῃ ἡ Β(ασιλική) Νομαρχία ὅ, τι ἐγκρίνει.

Εὐπειθέστατος

Ὁ Ἐπαρχος Μήλου
(ὑπογραφή)

Ὁ Γραμματεὺς
ἐν ἀπουσίᾳ αὐτοῦ
(ὑπογραφή.)»

6. Ἄριθ. Πρ. 2185

τὴν 22 Δεκεμβρίου 1848
Μῆλος
ἐπὶ τῆς ἀπό 28 Αὐγούστου π.ἔ.
ὑπ' ἀρ. 2069 ἐπισημειωτικῆς
Διαταγῆς τῆς.

Πρός

τὴν Β(ασιλικήν) Νομαρχίαν
τῶν Κυκλάδων
Περί Νεκροταφείων τοῦ
Δήμου Σίφνου

Ἐπιστρέφων τήν ἀπαντωμένην διαταγήν του, ἀναφέρω ὅτι τό Συμβούλιον τῆς Μονῆς τοῦ Προφήτου Ἁλίου δέν συναινεῖ, καθά μοί ἀναφέρει ὁ Ἐπαρχος Μήλου νά δωρίσῃ εἰς τόν Δῆμον Σίφνου πρός χρήσιν νεκροταφείου τόν ἐν μέσῳ τῶν χωρίων Ἀπολλωνιάς, Ἐξαμπέλων καί Καταβατῆς κείμενον Μοναστηριακόν ἀγρόν, μολονότι προφορικῶς φαίνεται εἶχε προϋποσχεθῆ τοῦτο.

Τά κτήματα τοῦ διαλυθέντος Μοναστηρίου τοῦ Ἁγίου Ἰωάννου τοῦ Χρυσοστόμου εἶναι μέν πολυετῶς ἐνοικιασμένα παρά τοῦ κυρίου Ἰω. Προβελεγγίου καί οὗτος παραχωρεῖ εὐχαρίστως τόν κατά τό χωρίον Ἀρτεμῶνα κείμενον Μοναστηριακόν ἀγρόν πρός χρήσιν νεκροταφείου, ἀλλ' ὑπό τόν ὅρον τοῦ νά ἐκπίπτωνται ἀπό τό ἐνοίκιον

τῆς πολυετοῦς ἐνοικιάσεως δραχμαί πενήκοντα, τάς ὁποίας ἀπολαμβάνει ὁ ἐνοικιαστής ἐτησίως ἀπό τόν παραχωρούμενον ἀγρόν.

Καθά ὅμως ὁ Δήμαρχος Σίφνου ἐκθέτει διά τῆς ὑπ' ἀριθ. 433, ἀναφορᾶς του, ἐάν ἡ Β(ασιλική) Κυβέρνησις δέν ἐγκρίνει νά ἐκπίπτῃ ἀπό τόν ἐνοικιαστήν τάς δραχμάς πενήκοντα, ὁ Δῆμος ἀναδέχεται νά πληρῶνῃ αὐτός, ἔνεκα τοῦ νεκροταφείου, θεωροῦντος ἀναγκαίαν διά τήν ὑγείαν τῶν κατοίκων καθ' ὅσον δέν ὑπάρχουν ἄλλαι γαῖαι πρός τόν σκοπόν τοῦτον.

Εἰς τό Ὑπουργεῖον ἀπόκειται ἐπομένως νά διατάξῃ τήν ἐγκρισίν τῆς αἰτήσεως τοῦ Δημάρχου χάριν τῆς ὑγείας τῶν κατοίκων.

Καθ' ὅσον δ' ἀφορᾶ τόν ἀγρόν τοῦ Προφήτου Ἁλίου, εἰς τό Ὑπουργεῖον ἀπόκειται νά διατάξῃ τήν παραχώρησιν αὐτοῦ, ἀφοῦ οὗτος εἶναι ἐθνικός καί τό Μοναστηριακόν Συμβούλιον βεβαίως εἰς τοιαύτην κατάστασιν δέν ἤμπορεῖ, εἰμή νά παραδεχθῆ τήν ἀπόφασιν τοῦ ὑπουργείου κατά τοσοῦτον μᾶλλον, καθ' ὅσον τοῦτο οὐδέν δύναται νά διαθέσῃ τι ἄνευ τῆς ἐγκρίσεώς του.

Ὑποβάλλεται καί ἡ ὑπ' ἀριθ. 2185 ἀναφορά τοῦ Ἐπαρχου Μήλου μετά τῶν ἐν αὐτῇ συνημμένων διά νά χρησιμεύσωσιν εἰς τόν προθέμενον σκοπόν.

Εὐπειθέστατος

Ὁ Νομάρχης τῶν Κυκλάδων
Κων. Ράδος

7. (Ἄριθ. Πρ.) 288/585 Ἐν Ἀθήναις τῇ 28 Φεβρουαρίου 1849

ἐπὶ τοῦ ὑπ' ἀριθ. 5069.291 Πρός
περί τοῦ Νεκροταφείου Σίφνου. τόν Νομάρχην Κυκλάδων.

Ἐπειδή διά ν' ἀποφασίσωμεν ἐν γνώσει περί τῆς ἐν τῇ περιλήψει σημειουμένης ὑποθέσεως ἀπαιτεῖται νά γνωρίσωμεν προηγουμένως

α) Ποῖος ἐκ τῶν δύο ἀγρῶν, ὁ τῆς μονῆς δηλονότι τοῦ Προφήτου Ἁλίου, ἐν τῷ μέσῳ τῶν χωρίων Ἐξαμπέλων καί Καταβατῆς κείμενος, ἢ ὁ ἐν Ἀρτεμῶνι κατά τήν θέσιν τοῦ Ἁγίου Πέτρου κείμενος καί εἰς τήν διαλελυμένην μονήν τοῦ Ἁγίου Ἰωάννου τοῦ Χρυσοστόμου ἀνήκων; Ποῖος λέγομεν ἐκ τῶν εἰρημένων δύο ἀγρῶν εἶναι ὁ κεντρικώτερος καί ἐπομένως ὁ καταλληλότερος διά τήν ἐνταφίασιν νεκρῶν;

β) Πόσῃν ἔκτασιν ἔχει ἐκάτερος τῶν εἰρημένων ἀγρῶν ἰδίως καί

γ) Μήπως οἱ πατέρες τῆς Μονῆς τοῦ Προφήτου Ἁλίου, οἵτινες κατά τάς προτέρας ἐκθέσεις των ἐφάνησαν προθυμότατοι εἰς τό νά φανῶσι χρήσιμοι εἰς τόν Δῆμον Σίφνου (παρά τοῦ ὁποίου καί ὡς συνδημόται καί ὡς Μοναχοί, ἐκτῆσαντο ἀνέκαθεν, καί κτῶνται εἰσέ-

τι ὀφέλη διὰ τῆς παραχωρήσεως ἀγροῦ τοῦ ὁποίου ἀκαλλιεργήτου μένοντος οὐδέν ἀπολαμβάνουσι - παραχωρήσεως γενησομένης οὐχὶ πρὸς ἰδιωτικόν, ἀλλὰ πρὸς δημοφελή σκοπὸν - μήπως λέγομεν οἱ πατέρες ἐδίστασαν μετὰ ταῦτα, θεωρήσαντες ἴσως ὅτι ἡ ἔκτασις τοῦ ἀγροῦ εἶναι μεγάλη καὶ ὑπὲρ τὴν ἀνάγκην τοῦ κοινοῦ νεκροταφείου καὶ ὑπολαμβάνοντες ὅτι, οὐχὶ ὅλος ὁ ἀγρός, ἀλλὰ μέρος αὐτοῦ εἶναι ἱκανόν πρὸς τοιαύτην χρήσιν; Τὴν ὑπόθεσιν ταύτην κάμνομεν, διότι ἄλλως δέν εἶναι δυνατόν νά ἐξηγήσῃ τις τὴν μεταμέλειάν των ἐπὶ πράξεως ἢ ὁποία μακρὰν τοῦ νά ζημιοῖ τὴν μονήν, θέλει νομίζομεν τὴν ὠφελήσει κατ' ἄλλον τρόπον, ὅποταν ὁ Δῆμος ἴδῃ ὅτι οἱ πατέρες τῆς μονῆς παραχωροῦσι προθύμως τόπους ἀναπαύσεως εἰς τὰ ὁστά τῶν κεκοιμημένων, ἀδελφῶν ἐν Χριστῷ καὶ συμπολιτῶν αὐτῶν.

Περιμένομεν τὴν περί τ' ἀνωτέρω ταχεῖαν καὶ εὐκρινῆ ἀπάντησίν σας.

Ὁ Ὑπουργός.
(ὑπογραφή)

«ΑΠΟΣΤΟΛΙΚΗ ΕΠΙΣΚΕΥΗ»

ΤΗΣ ΛΑΤΙΝΙΚΗΣ ΕΚΚΛΗΣΙΑΣ ΤΗΣ ΣΙΦΝΟΥ ΤΟΥ
MONCINIOP ANGELO VENIER, ΕΠΙΣΚΟΠΟΥ ΤΗΝΟΥ

[Μαΐου 1678]

Μετά τίς «ἐπισκέψεις» fra Bernardo da Parigi (1652) καὶ μονσινιόρ Sebastiani (1667), πού παρουσιάσαμε στούς δύο προηγούμενους τόμους τοῦ περιοδικοῦ ἀντίστοιχα, δημοσιεύουμε ἀπό τὴ θέση αὐτῆ τὴν τρίτη, ἀπό τίς πέντε πού κατέχουμε, ἔκθεση τῆς ἀποστολικῆς ἐπίσκεψης πού πραγματοποιήσε, μέ ἐντολή τοῦ Βατικανοῦ, στή Λατινική Ἐκκλησία τῆς Σίφνου, ὁ Angelo Venier, ἐπίσκοπος Τήνου, κατὰ Μάιο τοῦ ἔτους 1678. Ἀκολουθώντας τὴν ἴδια πρακτική, ἡ ἔκθεση δημοσιεύεται αὐτούσια στήν ἰταλικὴ γλῶσσα καὶ ἀκολουθεῖ μετάφρασή της στὰ ἑλληνικά, μέ ἐλάχιστες διευκρινίσεις σέ παραπομπές. Σημειώνεται ὅτι τὴν ἐποχὴ διενέργειας τῆς «ἐπίσκεψης» τὸ βικαριᾶτο Σίφνου τελοῦσε ὑπὸ τὴν ἐποπτεία καὶ διαχείριση τοῦ καθολικοῦ ἐπισκόπου τῆς Μήλου Ἰωάννη Ἀντωνίου Καμίλλη, ὁ ὁποῖος καὶ διόριζε ἱερεῖς γιὰ τὴν ἐξυπηρέτηση τῶν ὀλίγων καθολικῶν τοῦ νησιοῦ καὶ τῶν διερχομένων ἐμπόρων καὶ κουρσάρων.

Ἡ ἔκθεση ἀνήκει στό Ἀρχεῖο τῆς SCPF μέ τὰ στοιχεῖα Visite e Collegi, vol. 32, f. 246 ἐπ.

ΤΟ ΚΕΙΜΕΝΟ ΤΗΣ ΕΚΘΕΣΗΣ

Relat(io)ne del Vesc(ora)to di Milo et isole subord(ina)te, Argentie-ra e Sifanto.

Tra li vescolati latini dell' Arcipelago, antichissimo e fiorito vi era q(u)ello dell' isola di Sifanto, quale doppo Mons(igno)r Dellarocca ult(im)o vesc(ov)o restata vedova di Pastore si é affatto estinto il rito Latino, non essendovi al p(re)nte che tre soli huomini catt(oli)ci, i due schiavoni e l' altro Fiorentino da pocco tempo in qua accasati in d(et)ta isola. Questa nel suo circuito di 36 mill(i)a ne ha ch'un solo Castello vicino al mare et alcune poche ville, dove in tutto saranno abitanti da cinque mille anime in c(irc)a tutti di rito greco, eccettuati li passeggeri che capitano tal volta con bastim(en)ti di mercantia o di corso.

Dentro il med(esi)mo Castello vi é la chiesa cathed(ra)le Latina intitolata s(ant) Anto(ni)o Abbate di una sola nave tutta in volto con due cupule di longhezza passa sette et di larghezza tre con due soli Altari, la qual viene officiata al p(resen)te da pre Marino Rossi

sacerdote di Sira con titolo di Vic(ari)o instituito da Mons(igno)r de Camillis, vesc(ov)o di Milo fino dalli 5 Giugno 1677, coll' assegnat(io)ne di' una parte di stabili di essa chiesa per sua provis(sio)ne, che rap(resen)tandomi scarsam(en)te poter mantenersi colla rendita di essi, ho fatto che Mons(igno)r vesc(ov)o sud(et)to gli dasse in aggiunta alcuni altri terreni.

Li paramenti della Chiesa di Sifanto sono

– Due calici con copa e patena d' argento et il piede di rame corporali due, messali due, tovaglie tre. Candeglieri di' ottone due. candelieri li legno 6.

– Turibolo d' ottone uno, Lambada d' ottone una.

– Un paglioto di veluto ricamato di diversi colori.

– Un altro di damasco rosso. Un altro di damasco bianco. Due altri vecchi.

– Una pianetta di broccato fiorito. Una d' ormessin rosso con passamano d' oro.

– Un ultra d' ormessin nero. Un'altra di damasco bianco. Un'altra di damasco pavonazzo. Un'altra di catalufa.

– Un pluviale di raso rosso con fornim(en)do di brocatello bianco, et franze pavonazze con oro.

– Una pisside d' arg(en)to col piede di rame.

– Un ostensorio d' arg(en)to con piede di rame.

La d(et)ta pisside, ostensorio, pluviale, pianetta di broccato e pianetta d'ormessin li ha levati Monsignor Camillis della sudetta chiesa e li adopera nella sua di Milo dicendo costruarli appr(es)so di se per maggior sicurezza da i svalengianti de i corsari come segui a quella di Andro, Paros e Santerini, tanto più, che tali robbe non fano bisogno per hora a Sifanto essendo provista d' vantaggio quella Chiesa di paramenti e suppelletili per un sacerdote.

La Chiesa med(esi)ma di Sifanto ha molti beni stabili, parte sopra detta isola, parte in Argentiera, et una possess(ion)ne in Andro, che sono compride fatte da Mons(igno)r Dellarocca ult(im)o Vesc(ov)o di quell' isola con li danari havuti dalla Sac(ra) Congr(egazione); quali beni sono goduti da Mons. Camillis, come amministrator di detta Chiesa del tempo della sua promot(io)ne al Vesc(ova)to di Milo per ordine (come dice) della med(esi)ma Sac(ra) Congr(egazione), che sono gl'infrascritti:

– Una casa contigua alla Chiesa serve per habitat(io)ne di quel vicario.

– Nel luoco detto Chipos, terreno, con vigna, horto, oliveti con la

chiesa della Mad(o)na.

– Un campo avanti il Castello si nomina Seraglia.

– Un campo con tre fingari sti fitia.

– Un campo con vigna et horto nel loco detto Serchies.

– Un campo nel loco detto San Nichita.

– Un altro campo a San Nichita sto Faro.

– Un campo nel loco di Plati Jallo.

– Un campo nel loco detto Gosadino.

– Li terreni stus Milus.

– Un altro campo a San Constantino.

– Alcuni pezzi di terra avanti il Castello colle capari

– Una vigna nel loco detto Artimona.

Sopra l' isola d' Argentiera.

– Un campo detto stin Alich

– Un altro detto stis Lefchies

– Un altro stu Mazza

– Un altro sta Prassa

– Un altro sto Camoglio, un altro stus Capsalus.

– Sopra l' isola d' Andro parimente una possessione

La rendita delle possess(io)ni sopra l'isola di Sifanto puono dare in c(irc)a all' anno R(ea)li 30 et sono franchi di carazzo, le possess(io)ni della d(et)ta chiesa di Sifanto situate sopra l' isola d' Argentiera puono render inc(irc)a altri R(ea)li 30 all' anno, ma pagano di carazzo hora cinque et hora sei R(ea)li.

La possess(io)ne porta sopra l'isola d'Andro da poco frutto p(er) esser lontana e data in governo ad' uno di' quell' isola, il q(ual)e tra le spese, carazzi, e parte colonia sorbisse l' entrada, hora però il S(ignor) Gasparo Condostaulo propone partito di far permuta con altri beni che lui possede nell' isola d' Argentiera, ch' essendo piu vicini e sotto l' occhio di Mons(ignor) Camillis stimarei avvantaggioso e che possi ceder in benef(ici)o della chiesa, onde si attendera il beneplacito dell' E.E.(minen)ze V.V.

Oltre la chiesa cathed(ra)le, fuori del' Castello poco discosto vi é un' atra chiesa Latina S(an) Michael Archangelo mezza disfatta e mal tenuta e tré altre chiese campestri per tutta l' isola nelle q(ua) li di raro si celebra messa. Fu anco da pochi anni eretto un Altare latino denro una chiesa greca d(et)ta sto Coma nel Porto Faro da un certo corsaro Cap(eta)n Gio. Maria Cardi e dotato coll' esborso di 100 R(ea)li in mano di Mons(igno)r Camillis per esser investiti in tanti beni stabili sopra d(et)ta isola e col frutto de med(esi)mi sia celebrato

certo num(er)o di messe, quali danari non essendo stati fin hora investiti, ne sodisfatti le messe giusta l'intentione del fondatore, sotto pretesto che d(ett)o Mons(igno)re Vesc(ovo) habbi impiegati li sud(et)ti contanti in pagar certo altro suo debito, e fattemi l'istanze dal med(esi)mo institutore á dover far che resti esseq(ues)ta la voluntá et adempito il suo voto, mi é convenuto obligar d(et)to Mons(igno)re Camilli a far l'investita di d(et)ti R(ea)li 100 col tenor del seguente ordine.

Adi 21 Maggio 1678

Mons(igno)r Vicario Ap(osto)lico informatossi, che Mons(igno)r de Camillis, Vers(ov)o di Milo et amministrator della chiesa di Sifanto, non ha sin hogi investito li Reali 100, ch' il S(ignor) Cap(eta)n Gio. Maria Cardi ha lassiato nelle sue mani con scritto di 19 Feb(r)aro 1674 per doverli investirli in tanto stabile frutifero con obligo perpetuo di dire o far dire una messa all' Altare della Madona di Coma eretto dal med(esi)mo S(igno)r Cardi o piú secondo la rendita del stabile. ha fer(ma)to che nel ter(mi)ne di mesi tre prossimi debba d(et)to Mons(igno)r de Camillis far l'investita in beni posti sopra Sifanto acció con(form)e all' altra scritta del med(esi)mo Cardi 19 Feb(rai)o 1674 habbia esso Mons(igno)re a goder l'entrata durante sua vita et dappoi resti alla chiesa di Sifanto et a disposit(io)ne della Sac(ra) Congr(egatione) con obligo di sei messe all' anno che per sue l(ett)ere di 8 Feb(ra)ro 1677 ha stabilito esso Cardi, incaricando la consienza di d(ett)o Mon(sig)or de Camillis all' intiera e puntual essecut(io)ne del p(re)se)nte ordine e spirato il tereno di mesi tre, senza far tal investita resti decaduto dal benef(ici)o di de(t)ta entrada, la qual cade in benef(ici)o dell' officiator e capellano della Chiesa di Sifanto coll' istessa obligat(io)ne. Ma perché non ostante q(ues)to mio ordine Mons(igno)r sud(ett)o non ha p(er) anco sodisfatto q(ues)to obligo se ne porta l' aviso all' E(minenze) loro per deliberare quanto stimerano proprio.

Nell' isola med(esi)ma di Sifanto sono trenta sei anni che fu instituito il Vesc(ova)to greco, mentre per avanti era governata nel spirituale dalli essarchi Patriarchali di Constantinopoli che da volta venivano a visitarla e farne l' essat(io)ne. Hora rissiede il Vesc(o)vo Greco et ha sotto di se un clero numeroso di pretti, che officiano le loro chiese distinte in Parochie et é amministratore di otto altre isole in Archipelago, cioè Policandro, Sichino, Nio, Amurgo, Micone, Serfo, Astopalia et Anafi le cui entrade consistono solam(en)te in utilitá et investi di funt(io)ni ecclesiastiche oltre li suoi driti ordinarii di

un R(ea)le e mezo per ogni prette, ch' in tutte le med(esi)me isole saranno da 200 et di un Giulio per ciascheduna casa de secolari che saranno da 2000 che saromontara tutta la sua rendita alla summa di R(ea)li 1.000 all' anno, portandoci di tempo in tempo alla Visita dell' isole sud(et)te per l' escet(atio)ne di q(uest)i suoi driti.

Sono di piú quattro monasterii di monache greche et alcuni conventi di calogeri essenti dalla giurisdit(io)ne di quel Vesc(ov)o e soggetti immed(iatament)te al Patriarcha di Constantinopoli a cui corrispondono certa recognit(io)ne di denaro ogn'anno.

Nel tempo che mi trovavo alla Visita di quest' isola, vi erano tre Vescovi Grechi, uno l' Arcivescovo d' Ambrussa, deposto pochi anni fa dal Patriarcha Constantinopolitano e ritiratossi in q(ues)to loco a vivere privatam(en)te, huomo et di p(resen)za riguardevole. Il secondo, Timoteo da Cipro, vesc(ov)o dell' istessa, ma privato anch'egli dal vesc(ova)to, e con censura di scom(uni)ca punito perche non haver pagato per gl' anni scorsi i sussidii e driti ala chiesa. Per il 3o, nom(ina)to Filareto da Salonichi, era il successor che subintro del sud(et)to Timotheo, che per apunto fece il suo ingresso in quel' tempo che erano non senza qualche combatto tra q(ues)ti due Vesc(ov)i e confus(io)ne del Clero in due fationi.

Essendomi trovato in de(t)to loco il di del Corpus D(ivi)ni ho celebrato messa solamente e fatto la processione in quel Castello, coll' intervento delli sud(et)ti tré Vesc(o)vi e Clero greco con gran concorso di popolo, che fú di loro grand(issi)ma sodisfat(io)ne e contento che mai s' aricordano d' una simil funtione.

ΜΕΤΑΦΡΑΣΗ

Ἐκθεση περί τῆς ἐπισκοπῆς Μήλου καί τῶν ὑποκειμένων σ' αὐτήν νήσων Κιμώλου καί Σίφνου.

Μεταξύ τῶν λατινικῶν ἐπισκοπῶν τοῦ Ἀρχιεπελάγου, ἀρχαιότατη καί ἀνθοῦσα, ὑπῆρξεν ἐκείνη τῆς νήσου Σίφνου, ἡ ὁποία, μετά τόν σεβασμιώτατο Dellarocca, τελευταῖον ἐπίσκοπο, ἐχῆρευσε ἀπό ποιμένα καί ἔσβησε τό Λατινικό δόγμα¹, μή ὑπαρχόντων σήμερα παρά μόνο τριῶν καθολικῶν, δύο σκλαβούνων καί ἐνός Φλωρεντίνου, πού ἐγκαταστάθηκαν τελευταῖα σ' αὐτό τό νησί. Τοῦτο ἔχει περίγυρο 36 μιλίων καί ἓνα μόνο Κάστρο κοντά στή θάλασσα καθώς καί μερικά χωριά, ὅπου συνολικά διαμένουν περί τίς πέντε χιλιάδες ψυχές, ὅλοι τοῦ ὀρθοδόξου δόγματος,

1. Βλ. λεπτομέρειες στά «Σιφνιακά», τόμ. Δ' (Ἀθήναι 1994), σελ. 34 ἐπ.

ἐξαιρουμένων τῶν ταξιδιωτῶν πού καταφθάνουν κάθε τόσο μέ ἐμπορικά ἢ κουρσάρικα πλοῖα.

Μέσα στό ἀνωτέρω κάστρο βρίσκεται ὁ καθεδρικός Λατινικός ναός, καθιερωμένος στό ὄνομα τοῦ ἀββᾶ Ἁγίου Ἀντωνίου, μονόκλιτος μέ δύο θόλους, μήκους ἐπτά καί πλάτους τριῶν (βημάτων) καί δύο μόνο ἀλτάρια, ὁ ὁποῖος λειτουργεῖται τώρα ἀπό τόν αἰδεσιμώτατο Μαῤῥινο Ρότσι, κληρικό ἀπό τή Σύρο μέ τό ἀξίωμα τοῦ βικαρίου², διορισμένον ἀπό τόν σεβασμιώτατο Καμίλλη, ἐπίσκοπο Μήλου, ἀπό τίς 5 Ἰουνίου 1677, ἀμειβόμενον (ἀπό τά ἔσοδα) μερικῶν κτημάτων αὐτῆς τῆς Ἐκκλησίας, ὁ ὁποῖος μοῦ παρέστησε ὅτι δέν μπορεῖ νά συντηρηθεῖ μέ τά πενιχρά ἔσοδα αὐτῶν καί ἐνήργησα ὥστε ὁ εἰρημένος σεβασμιώτατος ἐπίσκοπος νά τοῦ παραχωρήσει μερικά ἀκόμη κτήματα.

Ὁ ἐξοπλισμός τῆς Ἐκκλησίας Σίφνου ἀποτελεῖται:

– Ἀπό δύο δισκοπότηρα μέ τό κύπελλο καί τό δισκάριο ἀσημένια καί τή βάση χάλκινη, καλύμματα δύο, λειτουργικά βιβλία δύο, καλύμματα ἀγίας τραπέζης τρία. Κηροπήγια χάλκινα δύο, κηροπήγια ξύλινα 6.

– Θυμαϊτό ὀρειχάλκινο ἓνα, καντήλι ὀρειχάλκινο ἓνα.

– Ἐνα ὠμόφορο βελούδινο κεντημένο μέ διάφορα χρώματα.

– Ἄλλο ἓνα ἀπό κόκκινο δαμάσκο. Ἐνα ἄλλο ἀπό λευκό δαμάσκο καί ἄλλα δύο παλαιά.

– Ἐνα φελόνι χρυσοποίκιλτο. Ἐνα ἄλλο κόκκινο μέ χρυσό σειρήτι.

– Ἐνα ἄλλο μαῦρο. Ἐνα λευκό ἀπό δαμάσκο. Ἐνα ἀπό δαμάσκο κίτρινο καί ἓνα ἀπό catalufa (;

– Pluviale (;) ἀπό σατέν κόκκινο, ἐνισχυμένο μέ διανθές λευκό ὕφασμα καί κρόσια κίτρινα μέ χρυσό.

– Μιά πυξίδα ἀσημένια μέ πόδι χάλκινο.

– Ἐνα ἀρτοφόριο ἀσημένιο μέ πόδι χάλκινο.

Τήν ἀνωτέρω πυξίδα, ἀρτοφόριο, pluviale, τό χρυσοποίκιλτο φελόνι, τό φελόνι μέ τό χρυσό σειρήτι καί τό ἄλλο ἀπό ὀρμεσίν τό ἐπῆρε ὁ σεβασμιώτατος Καμίλλη ἀπό αὐτήν τήν ἐκκλησία καί τά χρησιμοποιοεῖ στή δική του, στή Μήλο, λέγοντας ὅτι εἶναι καλύτερα νά βρίσκονται κοντά του γιά μεγαλύτερη ἀσφάλεια ἀπό τοὺς ληστές, ἐκείνους τοὺς κουρσάρους, ὅπως ἔγινε στίς ἐκκλησίες τῆς Ἄνδρου, Πάρου καί Σαντορίνης, δεδομένου μάλιστα ὅτι τά πράγματα αὐτά δέν εἶναι τώρα ἀπαραίτητα στή Σίφνο, ἀφοῦ εἶναι ἱκανά ἐφωδιασμένη ἢ Ἐκκλησία τῆς μέ ἄμφια καί σεύη γιά ἓναν ἱερέα.

Ἡ εἰρημένη Ἐκκλησία τῆς Σίφνου ἔχει πολλά ἀκίνητα, μέρος τῶν ὁποίων βρίσκεται στή Σίφνο, ἄλλα στήν Κίμωλο καί ἓνα κτήμα στήν

Ἄνδρο, οἱ ἀγορές τῶν ὁποίων ἔγιναν ἀπό τόν σεβασμιώτατο Dellarocca³, τελευταῖον ἐπίσκοπον τοῦ νησιοῦ, μέ χρήματα τῆς Ἁγίας Προπαγάνδας αὐτά τά κτήματα ἐκμεταλλεύεται ὁ σεβασμιώτατος Καμίλλη, ὡς διαχειριστής τῆς εἰρημένης Ἐκκλησίας ἀπό τήν ἐποχή τῆς προαγωγῆς του σέ ἐπίσκοπο Μήλου μέ διαταγή (ὅπως ἰσχυρίζεται) τῆς εἰρημένης Ἁγίας Προπαγάνδας, εἶναι δέ τά ἐπόμενα:

– Μία οἰκία ἐφαπτόμενη στήν ἐκκλησία πού χρησιμεύει ὡς κατοικία τοῦ βικαρίου.

– Στή θέση Κῆπος, κτήμα μέ ἀμπελώνα, μέ κηπευτικά, ἐλαιόδενδρα, μέ ἐκκλησία τῆς Παναγίας.

– Ἐνας ἀγρός ἀπέναντι ἀπό τό Κάστρο λεγόμενος Σεράλια.

– Ἐνας ἀγρός μέ τρεῖς συκίες στή Φυτεία.

– Ἐνας ἀγρός μέ ἀμπέλι καί λαχανόκηπο στή θέση Σερκίες (ἐνν. Ἐρκίες).

– Ἐνας ἀγρός στή θέση Ἁγίος Νικήτας.

– Ἐνας ἄλλος ἀγρός στόν Ἁγίον Νικήτα στό Φάρο.

– Ἐνας ἀγρός στή θέση Πλατύ Γιαλός.

– Ἐνας ἀγρός στή θέση Γοζαδίνος.

– Τά χωράφια στοὺς Μύλους.

– Ἐνας ἄλλος ἀγρός στόν Ἁγίον Κωνσταντῖνο.

– Μερικά τεμάχια γῆς ἀπέναντι ἀπό τό Κάστρο μέ κάπαρι.

– Ἐνα ἀμπέλι στή θέση Ἀρτεμώνας.

Στό νησί τῆς Κιμῶλου.

– Ἐνας ἀγρός στήν Ἀλυκή.

– Ἐνας ἄλλος στίς Λεῦκες.

– Ἐνας ἄλλος στοῦ Μάτσα.

– Ἐνας ἄλλος στά Πράσα.

– Ἐνας ἄλλος στό Καμολιό καί ἄλλος στοὺς Καφάλους.

– Στό νησί τῆς Ἄνδρου, ἐπίσης, ἓνα κτήμα.

Τό εἰσόδημα τῶν ἀκινήτων στό νησί τῆς Σίφνου μπορεῖ ν' ἀνέλθει σέ 30 ρεάλια περίπου ἐτησίως καί εἶναι ἀπηλλαγμένο φόρου· τά ἀκίνητα τῆς ἴδιας ἐκκλησίας τῆς Σίφνου πού βρίσκονται ἐπί τῆς νήσου Κιμῶλου, ἀποδίδουν ἄλλα 30 περίπου ρεάλια τό χρόνο, ἀλλά πληρώνουν χαράτσι, ἄλλοτε πέντε καί ἄλλοτε ἕξι ρεάλια. Τό κτήμα πού ἔχει στή νῆσο Ἄνδρο ἀποδίδει ἐλάχιστα γιατί εἶναι μακρῶς καί δίνεται γιά καλλιέργεια σέ κάποιον τοῦ νησιοῦ, ὁ ὁποῖος, ἀφαιρουμένων τῶν ἐξόδων, φορολογιῶν καί μέρος τῆς κολληγιᾶς, ἀπορροφᾷ τό εἰσόδημα, ὅμως τώρα ὁ κ. Γάσπαρος Κοντόσταυλος, προτείνει τή λύση τῆς ἀνταλλαγῆς του μέ ἄλλα κτήματα

2. Αὐτόθι, σελ. 43.

3. Αὐτόθι, σελ. 39, ὅπου τά περὶ τῆς ἀγορᾶς τῶν κτημάτων.

ιδιοκτησίας του, κείμενα στο νησί της Κιμώλου, τά όποια εύρισκόμενα πίο κοντά και υπό τήν επίβλεψη του σεβασμιωτάτου Καμίλλη, έκτιμάται ως λύση ίκανοποιητική πού μπορεί νά δώσει όφελος στην έκκλησία, πλήν θά άναμένει τήν έγκριση τών σεβασμιότητων σας.

Πλήν του καθεδρικού ναού, έξω από τό Κάστρο και σε μικρή απόστα-ση υπάρχει άλλη μία λατινική έκκλησία του Άγίου Μιχαήλ Αρχάγγελου, μισοερειπωμένη και κακοδιατηρημένη, και τρεις άλλες έξοχικές διασκορπισμένες και σπάνια λειτουργούμενες. Πρό μερικών έτών, επίσης, έχει καθιερωθεί ένα άλτάριο (= βωμός) λατινικό μέσα σε μία ελληνική έκκλησία όνομαζόμενη στό Κόμα⁴, στό λιμάνι του Φάρου, από κάποιον κουρσάρο καπετάν Gio. Maria Cardi⁵, έχει δέ προικοδοτηθεί με ρεάλια 100, πού παραδόθηκαν στον σεβασμιώτατο Καμίλλη για νά επενδυθούν σε αριθμό κτημάτων επί της Σίφνου και με τό εισόδημά τους νά τελείται αριθμός λειτουργιών, τά όποια χρήματα μέχρι σήμερα δέν έχουν αξιοποιηθεί, ούτε πραγματοποιηθεί οι λειτουργίες κατά τήν επιθυμία του ίδρου-του, με τό πρόσχημα ότι ο ειρημένος σεβασμιώτατος επίσκοπος δαπάνησε αυτά τέ μετρητά για νά έξοφλήσει κάποιον άλλο χρέος του και στίς ένστάσεις πού μου έγιναν από τόν ειρημένο δωρητή ότι πρέπει νά πραγματοποιηθεί ή επιθυμία και ή εκπλήρωση του τάματός του, συμφώνησα νά υποχρεώσω τόν ειρημένο Καμίλλη νά προέλθει στην επένδυση τών άνωτέρω 100 ρεαλιών κατά τό γράμμα της έπομένης διαταγής:

21 Μαΐου 1678

Ό αιδεσιμώτατος αποστολικός βικάριος πληροφορεί ότι ο σεβασμιώ-τατος Καμίλλη, επίσκοπος Μήλου και διαχειριστής της Έκκλησίας της Σίφνου, δέν επένδυσε μέχρι τώρα τά 100 ρεάλια, πού ο καπετάν Gio. Maria Cardi του παρέδωσε με έγγραφο της 19 Φεβρουαρίου 1674, με τήν υποχρέωση νά τά επενδύσει άποδοτικά με τή διαρκή υποχρέωση νά φάλλει ή φάλλεται μία λειτουργία στό λατινικό άλτάριο (= βωμό) της Παναγίας στό Κόμα, άνιδρυμένο από τόν ίδιο κ. Gardi ή περισσότερες, άνάλογα με τήν άπόδοση της επένδυσης και προσδιορίστηκε πώς, σε διά-στημα τριών μηνών, είχε χρέος ο ειρημένος σεβασμιώτατος Καμίλλη νά ενεργοποιήσει τήν επένδυση σε άκίνητα κείμενα στη Σίφνο, σύμφωνα με άλλο έγγραφο του ίδιου Cardi, από 19 Φεβρουαρίου 1674 και νά περιέρ-χεται στον ειρημένο σεβασμιώτατο τό εισόδημα έφ' όρου ζωής του και

4. Ένοσεί τήν Παναγία Χρυσοπηγή, γνωστή, κατ' αρχήν, ως Παναγία «στό Κομα», στον άποχωρισμένο δηλ. από τό νησί βράχο επί του όποιου άνήγειρε τόν ναό, περί τό 1650, ο Νικόλαος Πιτζινής. Βλ. Θεοδόση Κ. Σπεράντσα, 'Η Παναγία ή Χρυσοπηγή της Σίφνου, (Άθήναι 1949), σελ. 40 έπ.

5. Συμεωνίδη, 'Ιστορία, σελ. 165 και 198, όπου για τόν Cardi, για τόν όποιο γρά-φουμε περισσότερα σε έργασία σχετική με πειρατές-κουρσάρους στη Σίφνο.

μετά ταύτα στην έκκλησία της Σίφνου και νά διατίθεται από τήν Άγία Προπαγάνδα με τήν υποχρέωση έξι λειτουργιών τό χρόνο, όπως με γράμμα της 8 Φεβρουαρίου 1677 όρισε αυτός ο Cardi, με άνάθεση στον ειρημένο σεβασμιώτατο Καμίλλη τήν άκριβή και στό άκέραιο τήρηση της επιθυμίας του με άπόκτηση άκινήτου εντός τριμήνου και άφου δέν προήλθε στην πραγματοποίηση της επένδυσης, έξέπεσε του εύεργετήμα-τος του περί ου πρόκειται εισοδήματος, τό όποιο περιέρχεται σε όφελος του λειτουργού και ιερέα της Έκκλησίας Σίφνου με τήν ίδια υποχρέωση. Άλλ' επειδή, παρά τή διαταγή μου, ο ειρημένος σεβασμιώτατος δέν πραγματοποίησε άκόμη αυτή τήν υποχρέωση, τήν θέτω υπόψη τών σεβα-σμιότητων σας για ν' αποφασίσουν ό,τι θεωρήσουν καλύτερο.

Είναι τριάντα έξι χρόνια πού στο ίδιο νησί της Σίφνου ιδρύθηκε ελληνική επισκοπή⁶, ένω προηγουμένως τήν πνευματική διοίκησή του είχαν οι πα-τριαρχικοί έξαρχοι της Κωνσταντινούπολης πού, κατά διαστήματα, έρχο-νταν νά τό επισκεφθούν και εισπράξουν τούς φόρους. Τώρα υπάρχει ο Έλ-ληνας επίσκοπος πού έχει στίς διαταγές του έναν πολυάριθμο Κλήρο ιερέων, οι όποιοι λειτουργούν στίς έκκλησίες τους, χωρισμένες σε ένορίες, και έχει υπό τή διοίκησή του άλλα όκτώ νησιά του Αρχιεπαλάγου, δηλ. τήν Πολύ-κανδρο, Σίκινο, Νίο, Άμοργό, Μύκονο, Σέρφο, Άστοπαλιά και Άνάφη, τών όποιών τά εισοδήματα έχουν βάση μόνο τό όφελος (του) και τά επενδύει σε έκκλησιαστικά έργα, πέραν τών κανονικών δικαιωμάτων του από έναμισυ ρεάλι από κάθε κληρικό, πού σε όλα αυτά τά νησιά θά άνέρχονται σε 200 και από ένα ιούλιο από κάθε σπίτι τών λαϊκών πού θά άνέρχονται σε 2000, ώστε θά ξεπερνά όλο του τό εισόδημα τά 1000 ρεάλια έτησίως περιερχόμε-νος κάθε τόσο τά νησιά σε επίσκεψη και συγκέντρωση τών δικαιωμάτων του.

Υπάρχουν άκόμη τέσσερα μοναστήρια⁷ ελληνίδων μοναζουσών και μερικά άνδρικά υπό τήν επίβλεψη του ειρημένου επισκόπου και υποκείμε-να απ' ευθείας στον Πατριάρχη ΚΠόλεως στον όποιο αποστέλουν κάποια ποσά έτησίως ως σημείο υποταγής. Τόν καιρό πού βρισκόμουν σε επίσκε-ψη αυτού του νησιού, υπήρχαν τρεις Έλληνες επίσκοποι, ο άρχιεπίσκο-πος Προύσας, παυμένος πρό μερικών έτών από τόν Πατριάρχη ΚΠόλε-ως και άποτραβηγμένος σ' εκείνον τόν τόπο για νά ζήσει ιδιωτικώς, προ-σωπικότητα και παρουσία αξιοσέβαστη⁸, ο δεύτερος, ο Τιμόθεος από τήν

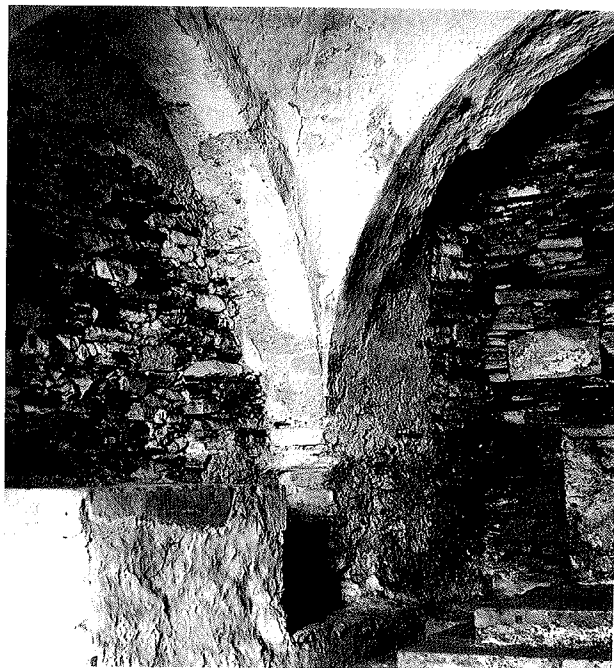
6. Η άρχιεπισκοπή Σίφνου ιδρύθηκε στίς 17-8-1646, όχι 36 χρόνια πρό του 1678 πού αναφέρει ο Venier. Βλ. «Σιφνιακά», ό.π.π., σελ. 48.

7. Ό Venier αναβιβάζει σε τέσσερα τά γυναικεία μοναστήρια, ένω γνωστά είναι μόνο δύο, ή ιστορία τών όποιών περιγράφεται στον παρόντο τόμο. Υποθέσεις για τά επί πλέον δύο βλ. στου Συμεωνίδη, Μοναστήρια, σελ. 11 έπομ.

8. Πρόκειται για τόν Σίφνιο μητροπολίτη Προύσης Άνθιμο Άρτουλάνο (1666-1672), για τόν όποιο βλ. Σπεράντσα, ό.π.π., σελ. 68 και στα «Σιφνιακά», τόμ. Δ' (1994), σελ. 142, τόμ. Ε' (1995), σελ. 61 και τόμ. Ζ' (1999), σελ. 42.

Κύπρο, επίσκοπος τοῦ νησιοῦ, παυμένος καί αὐτός ἀπό τήν ἐπισκοπή, τιμωρημένος μέ ἐπιτίμιο ἀφορισμοῦ γιατί δέν εἶχε πληρώσει τίς βοήθειες καί φόρους πρὸς τήν Ἐκκλησία τῶν περασμένων ἐτῶν⁹, καί ὁ τρίτος, ὀνόματι Φιλάρετος ἀπό τή Θεσσαλονίκη¹⁰, διάδοχος καί ἀντικαταστάτης τοῦ εἰρημένου Τιμόθεου, πού μόλις εἶχε καταφθάσει τότε καί ὑπῆρχε κάποια διαμάχη μεταξύ τῶν δύο ἐπισκόπων καί σύγχυση τοῦ Κλήρου, διαχωρισμένου σέ δύο παρατάξεις.

Μιά πού βρέθηκα σ' ἐκεῖνον τόν τόπο κατά τήν ἑορτή Corpus Divini, τέλεσα μόνο τή λειτουργία καί λιτανεία στό Κάστρο, παρουσία τῶν εἰρημένων τριῶν ἐπισκόπων καί ἐλλήνων κληρικῶν μέ μεγάλη συρροή τοῦ πλήθους, πρὸς μεγάλη τους ἱκανοποίηση καί εὐχαρίστηση γιατί οὐδέποτε εἶχαν παρακολουθήσει παρόμοια τελετουργία.

Ἐσωτερικό ναοῦ Ἁγίου Ἀντωνίου τῶν Καθολικῶν.
(Φωτ. τοῦ 1962).

ΣΥΜΜΙΚΤΑ

9. «Σιφνιακά», τόμ. Δ' (1994), σελ. 69 ἐπ.

10. Αὐτόθι, σελ. 72 ἐπ.

Η ΟΙΚΟΓΕΝΕΙΑ ΒΑΛΕΤΤΑ ΤΗΣ ΣΙΦΝΟΥ
ΚΑΙ Ο ΔΙΔΑΚΚΑΛΟΣ ΙΩΑΝΝΗΣ ΒΑΛΕΤΤΑΣ

ΔΙΕΥΚΡΙΝΙΣΕΙΣ - ΔΙΟΡΘΩΣΕΙΣ

Στόν τόμο ΣΤ΄/1998 τοῦ περιοδικοῦ, σελ. 123 κ. ἑξῆς, ἀναφερθήκαμε στήν οἰκογένεια Βαλέττα καί, εἰδικώτερα, στόν Ἰωάννη Βαλέττα «τῆς κατὰ Σίφνον σχολῆς διδάσκαλον», τόν ὁποῖο θεωρήσαμε τέκνο τοῦ Λεονάρδου, ἐσφαλμένα, ὅπως ἤδη ἀποδεικνύεται καί ὀφείλουμε νά διορθώσουμε. Γεγονός, πάντως, εἶναι ὅτι ἡ ἔλλειψη ἰκανῶν στοιχείων, ἀφ' ἑνός καί, ἀφ' ἑτέρου, ἡ ὑπάρξη πολλῶν συνώνυμων προσώπων χωρίς μνεῖα πατρωνύμων, ἡ κατάστρωση οἰκογενειακοῦ δένδρου τῆς πολύκλαδης αὐτῆς οἰκογένειας εἶναι ἔργο δυσχερέστατο, χωρίς τοῦτο νά σημαίνει δικαιολόγηση τοῦ σφάλματος. Γιά τήν ἀποκατάστασή του πραγματοποιήσαμε ἐκτεταμένες ἔρευνες, τά συμπεράσματα τῶν ὁποίων θά ἐκθέσουμε μέ ἐπισήμανση τῶν στοιχείων πού ὀδήγησαν σ' αὐτό. Τά τοῦ κλάδου τῆς οἰκογένειας Βαλέττα τῆς Σίφνου, προάγονται ἤδη θετικά.

Α΄.- Ὁ Παῦλος Βαλέττας, «ἐξ Ἰου εἰς Σίφνον μεταναστεύσας περί τό 1760 καί ἀποκατασταθεῖς ἐκεῖ», εἶναι ὁ ἀρχηγός τῆς ὁμώνυμης οἰκογένειας τῆς Σίφνου, σύμφωνα μέ μαρτυρία τοῦ ἐγγόνου του Ἰωάννη Νικολάου Βαλέττα, τοῦ μετὰ σχολάρχου στό Γυμνάσιο τῆς Σύρου (1836-1849)¹. Ἀδιευκρίνιστο παραμένει ἀκόμη τίνας τέκνο ἦταν ὁ ἀνωτέρω Παῦλος, ἀπό τήν Ἰο, πρᾶγμα πού ἀγνοοῦσε κι' αὐτός ὁ ἐγγονός του, ἄν καί εἶχε ὑπόψη «πατρικόν σημεῖωμα» οἰκογενειακῆς κατάστασης, ἀπό τό ὁποῖο δέν μπόρεσε νά προσδιορίσει οὔτε ἄν ὁ Σπυρίδων Βαλέττας, σύνδικος τῆς Ἰου τό 1771, ἦταν πατέρας ἢ ἀδελφός τοῦ πάππου του Παύλου². Στήν ἔρευνα προῆλθε ἐπειδή ἤθελε νά ἀνακαλύψει τίνας προγόνου τους ὄνομα ἔφερε ὁ ἀδελφός-του Σπυρίδων. Ἔτσι, ἡ ἀπώτερη ρίζα τοῦ Παύλου Βαλέττα παραμένει ἄγνωστη, πρᾶγμα πού δυσχεραίνει τήν ἀνέυρεση τῆς οἰκογενειακῆς σχέσης του μέ σύγχρονους συνεπώνυμους τῆς Ἰου καί τῆς Μυκόνου, μία ἀπό τίς αἰτίες πού ὀδήγησαν στίς ἐσφαλμένες ἐκτιμήσεις μας.

Ὁ Παῦλος αὐτός λοιπόν, «μεταναστεύσας περί τό 1760 καί ἀποκατασταθεῖς» στή Σίφνο, ὅπου ἀνέπτυξε τίς ἐπαγγελματικές του δραστηριότητες, παντρεύτηκε («ἀποκατασταθεῖς») Σιφνία, τῆς ὁποίας ἀγνοοῦμε τά οἰκογενειακά στοιχεῖα. Ὅτι πρᾶγματι ἔκαμε γάμο μέ Σιφνία, συνάγεται

1. Ἰωάννου Ν. Βαλέττα, Ὁμήρου Βίος καί Ποιήματα, ἐν Λονδίῳ 1867, σελ. 45, ὑπόσημ. 1. Βλ. σχετικῶς στίς σελίδες 143 ἐπ. τοῦ παρόντος τόμου.

2. Αὐτόθι.

από μαρτυρία πού περιέχεται στον Κώδικα του ναού του Αγίου Κωνσταντίνου Αρτεμῶνος, στίς σελίδες πού κατεγράφησαν (20-3-1785) οί υπόχρεοι τέλεσης έορτῶν στό ναό:

«Του Αγίου Φιλίππου έορτάζει ο Παυλάκης Βαλέττας, μέσα εἰς τόν Άγιον Κωνσταντῖνον, γκαρική (= έορτή έθιμικά υποχρεωτική) εἰς τά πράγματα (= ακίνητα) όπου έχει έδω έξω από τή γυναῖκα του, παράδες 20»³.

Από τήν έν λόγω μαρτυρία συμπεραίνεται ότι ή σύζυγός του, ή αρχικά υπόχρεη τέλεσης τῆς έορτῆς γιά τά ακίνητα πού τῆς εἶχαν προικισθεῖ, δέν βρίσκονταν στή ζωή, αὐτός δέ, στον όποιο εἶχαν περιέλθει τά κτήματα, κείμενα πλησίον του Αγίου Κωνσταντίνου («όπου έχει έδω έξω») ⁴, εἶχε πλέον τήν υποχρέωση τέλεσης έτησίως τῆς έορτῆς, μέ τήν καταβολή 20 παράδων. Ἐς σημειωθεῖ ακόμη πώς, από τήν απόκλησή του «Παυλάκης», πρέπει νά θεωρηθεῖ ότι τότε, τό 1785, ἦταν περασμένης ήλικίας, αφού μέ τήν προσθήκη τῆς κατάληξης - άκης στό κύριο όνομα προσώπων χαρακτηρίζονταν, τόσο οί σεβάσμιοι, όσο και οί εξέχοντες του τόπου.

Οί πληροφορίες μας γι' αὐτόν δέν εἶναι πολλές. Παῦλος Βαλέττας αναφέρεται στό 1784 υπάλληλος τῆς δραγομανίας του στόλου μέ τό άξιωμα του «άνθρώπου του δραγομάνου»⁵. Τό 1795, Αὐγούστου 19, «έν Σίφνω» και μέ τήν ιδιότητα του «προεστοῦ του τόπου», συνυπέγραφε έγγραφο πώλησης ενός έρειπωμένου οίκισκου ιδιοκτησίας τῆς Ἀρχιεπισκοπῆς Σίφνου⁶, τό δ' έπόμενο έτος 1796, Μαΐου 22, διορισμένος πρόσφατα έπίτροπος τῆς Μονῆς τῆς Βρύσης από τό Οἰκουμενικό Πατριαρχεῖο, ἦταν παρών στή διεξαγωγή έλέγχου πού πραγματοποιήσαν στή μονή οί πατριαρχικοί έξαρχοι Παρναξίας Νεόφυτος και Σαντορίνης Γαβριήλ⁷.

3. Σίμου Μιλτ. Συμειωνίδη, Ἱστορικά Ἀγίου Κωνσταντίνου Ἀρτεμῶνος Σίφνου, Ἀθήναι 1991, σελ. 65.

4. Ὅτι τά κτήματα του Βαλέττα βρίσκονταν πλησίον τῆς εκκλησίας του Αγίου Κωνσταντίνου, προκύπτει από ιδιόχειρη μαρτυρία τῆς 10-3-1831 πού έγραψε ο γέρον οικονομός Μπᾶος: «Ὁ υποφαινόμενος σημειώνω επί του παρόντος μαρτυρούμενος τόν θεόν και αὐτήν μου τήν συνείδησιν ότι όντας έξουσιαστής και κύριος του πατρικοῦ μου πράγματος, τοποθεμένου εἰς τόν Ἅγιον Κωνσταντῖνον, κατά τό προικισύμφωνόν μου, έδωσα εἰς τόν μακαρίτην γαμβρόν μου Ἀλέξανδρον Καμπάνην μίαν τοποθεσίαν από τόν τοῖχον του χωραφιοῦ του Νικολάου Βαλέτα... (Ἰδιωτική Συλλογή Εὔαγγ. Βάου, «Μαρτυρικά»).

5. Βασ. Βλ. Σφυρόερα, Οἱ δραγομάνοι του στόλου, (Ἀθήναι 1965), σελ. 58. «Ἄνθρωπος του δραγομάνου» = άγγελιαφόρος.

6. Γεωργίου Α. Πετροπούλου, Νομικά Ἐγγραφα Σίφνου τῆς Συλλογῆς Γ. Μαριδάκη (1684-1835), έκδοση Ἀκαδημίας Ἀθηνῶν (1956) τῆς σειρᾶς Μνημεῖα τῆς Ἑλληνικῆς Ἱστορίας, τόμος Γ' - τεῦχος Ι, σελ. 234, όπου τό Παῦλος διαβάστηκε «Πάνος».

7. Συμειωνίδη, Βρυσιανή 1966, σελ. 48 ή Κώδικας Β' τῆς Μονῆς, φ. 12 β.

Β'.- Τέκνο του Παύλου Βαλέττα υπῆρξεν ο Νικόλαος, ο όποιος, από του έτους 1784-1831, άνευρίσκεται νά υπογράψει μεγάλον άριθμό έγγραφων μέ πολλές ιδιότητες (συντάκτης ή μάρτυς συμβολαιογραφικῶν πράξεων, προεστώς Κάστρου, έπιστάτης του Κοινοῦ ή επί των οικονομικῶν, έπίτροπος τῆς Σχολῆς του Παναγίου Τάφου του νησιοῦ, μέλος τῆς Δημογεροντίας), πού φανερώνουν τήν έντονη άνάμιξή του στα πράγματα του τόπου και προσωπικότητα μέ κύρος⁸. Από έγγραφα οικονομικοῦ περιεχομένου, άποδεικνύεται ή στενή έπαφή του μέ συγγενεῖς και παράγοντες τῆς Ἴου, βεβαιώνονται μεταβάσεις του σ' αὐτήν γιά τήν τακτοποίηση υποθέσεων, αλλά και παραμονές των Βαλέττα τῆς Ἴου στή Σίφνο γιά όμοια ζητήματα⁹. Ὁ Νικόλαος Βαλέττας γεννήθηκε στή Σίφνο, όπου και παντρεύτηκε τήν Αἰκατερίνη¹⁰, άγνωστων λοιπῶν στοιχείων. Ἐν κρίνουμε από ιδιόγραφη δήλωσή του, έτους 1818, σχετικά μέ άριθμό μεριδίων χρηματικοῦ κεφαλαίου, τό όποιο εἶχε δανειστεῖ στό Κοινό τῆς Ἴου, όπου άνέγραφε ότι ένα απ' αὐτά τά μερίδια άνῆκε στήν άνιψία του Μαρία Νικολ. Γρυπάρη¹¹, μπορούμε νά υποθέσουμε ότι ή σύζυγός του προέρχονταν από τή μεγάλη αὐτή οικογένεια τῆς Σίφνου.

Στήν άπογραφή του πληθυσμοῦ τῆς Σίφνου, πού πραγματοποιήθηκε τό 1828, ή οικογένειά του περιλάμβανε έξι μέλη, δηλ. αὐτόν και τή σύζυγό του, τρία άρρενα τέκνα και μία θυγατέρα¹². Πολύ άργότερα, τό έτος 1901, όταν άπεβίωσε ή μονάκριβη αὐτή θυγατέρα, ή Μαρουσάκη σύζυγος Γ. Πανώριου, στον έπικήδειό της αναφέρθηκε ότι «οἱ άδελφοί αὐτῆς ἦσαν οἱ Κωνσταντῖνος, Παῦλος, Σπυρίδων και Ἰωάννης. Εἰς αὐτήν όφείλεται ή άνάπτυξις των δύο μικροτέρων άδελφῶν της, του Σπυρίδωνος και πρό πάντων του Ἰωάννου, του όποίου ο θάνατος συνέπεσε τό παρελθόν έτος»¹³.

Από τ' άνωτέρω άρρενα τέκνα του Νικολάου Παύλου Βαλέττα, ο Σπυρίδων διετέλεσε Δήμαρχος Σίφνου (1833-1837), ο δέ Ἰωάννης σχολάρχης στο Γυμνάσιο Σύρου (1836-1849), ιδρυτής-διευθυντής του Ἑλληνικοῦ Παιδαγωγείου Ἐρμουπόλεως (1849-1859) και διευθυντής του Σχολείου τῆς έλληνικῆς παροικίας Λονδίνου¹⁴.

8. Βλ. «Σιφνιακά», τόμ. ΣΤ' /1998, σελ. 127.

9. Πετροπούλου, ό.π.π., σελ. 234, 326.

10. Ἡ Αἰκατερίνη ποτέ Ν. Βαλέτα συνυπέγραφε στίς 27-4-1832 διαμαρτυρία των κατοίκων Σίφνου προς τή Δημογεροντία του νησιοῦ γιά τή διακοπή των εργασιῶν του σχολείου· βλ. Σίμου Μιλτ. Συμειωνίδη, Τά Γράμματα στο Νησί τῆς Σίφνου, (Πειραιεύς, 1962), σελ. 43-44.

11. Πετροπούλου, ό.π.π., σελ. 326.

12. Γ.Α.Κ./Γεν. Γραμματεία, Φάκ. 195.

13. Ἐφημερ. «Σίφνος», φ. 1 Ἰανουαρ. 1901.

14. Βλ. στον παρόντα τόμο τό θέμα γιά τόν Ἰωάννη Νικ. Βαλέττα.

Αυτή υπήρξε η οικογένεια Βαλέττα της Σίφνου, στα μέλη της οποίας δέν ανήκε ο Ίωάννης Βαλέττας «ό της κατά Σίφνον Σχολής διδάσκαλος», όπως υποθέσαμε, χαρακτηρίζοντάς τον τέκνο του Λεονάρδου Βαλέττα, του έγκατεστημένου στή Μύκονο.

Γ'. - Τό σφάλμα προήλθε από τά διαλαμβανόμενα στήν, από 30 Μαρτίου 1775, έπιστολή του δραγουμάνου του στόλου Νικολάου Πέτρου Μαυρογένη προς τους νησιώτες, μέ τήν οποία τους γνωστοποιούσε ότι ή Ύψηλή Πύλη τους απήλλαξε επί «δύο ολοκλήρους χρόνους από κάθε βασιλικόν δόσιμον (= Φορολογία)». Καί «διά τουτο ίδου όπου διορίσαμε τον παρόντα ήμέτερον προσφιλέστατον άνεψιόν λογιώτατον σιόρ Γιαννάκη Βαλέτταν εις τό νά περιέλθη τά νησιά σας και νά σās δόση τήν χαροποιόν είδησιν...»¹⁵.

Έπειδή ήταν πρό πολλού γνωστό ότι Λεονάρδος Βαλέττας από τήν Ίο διέπρεψε στή Μύκονο, όπου είχε έγκατασταθεϊ και συνάφει γάμο μέ τή Μαγδαληνή ή Μαντώ Μαυρογένη, θυγατέρα του βοεβόδα Μυκόνου Δημητρίου Μαυρογένη, άδελφού του άνωτέρω δραγομάνου¹⁶, θεωρήσαμε ότι ό «λογιώτατος» Γιαννάκης ήταν τέκνο της άνεψιάς του Μαγδαληνης Βαλέττα-Μαυρογένη και ό μετά διδάσκαλος Σίφνου¹⁷. Άλλωστε, προς τουτο συνέτρεξαν, τόσο ή άγνοια της βιβλιογραφίας για τον άριθμό των τέκνων του ζεύγους Λεονάρδου-Μαγδαληνης, όσο και ή έπιφυλακτική αναφορά ότι «δέν γνωρίζουμε θετικώς παρά ένα τέκνο τους, τήν Ειρήνη»¹⁸, πού άφινε περιθώρια θεώρησης του δυνατού της ύπαρξης και άλλων τέκνων, τά όποια άγνούσαμε έλλείψει στοιχείων. Έτσι, άφου ό δραγομάνος του στόλου χαρακτηριζε άνεψιόν του τον λογιώτατο Ίωάννη, οι δέ Ύδραϊοι έγραφαν στον Ίωάννη αυτόν ότι πλήρωσαν τό χρέος τους «στον άδελφό του Νικόλαο»¹⁹ καταλήξαμε στο συμπέρασμα ότι ό λογιώτατος Ίωάννης και ό Νικόλαος Βαλέττας της Σίφνου ήταν τέκνα του ζεύγους Λεονάρδου-Μαγδαληνης.

Άπό τ' άνωτέρω συνάγεται ότι ό Λεονάρδος Βαλέττας και ή Μαγδαληνή Μαυρογένη είχαν, εκτός από τήν Ειρήνη, και δύο άρρενα τέκνα, τον λογιώτατο Ίωάννη και τον Νικόλαο (άλλά και τρίτο, τον Δημήτριο, κατά μαρτυρία της γνωστής ήρωϊδας Μαντώ Μαυρογένη, ή οποία τον

15. «Σιφνιακά», τόμ. ΣΤ'/1998, σελ. 126-127.

16. Δημ. Π. Πασχάλη, Τουρκοκρατούμενοι Κυκλάδες. Άρχαι έν Άνδρω επί τουρκοκρατίας, Ε.Ε.Κ.Μ., τόμ. Β'/1962, σελ. 39, ύποσ. 1. Βλ. και «Σιφνιακά», .δ.π.π., όπου και βιβλιογραφία.

17. «Σιφνιακά», Αύτόθι.

18. Μανουήλ Τασούλα, Μαντώ Μαυρογένη, έκδοση του Δήμου Μυκονίων (1994), σελ. 71, ύποσ. 2.

19. «Σιφνιακά», αυτόθι.

άποκαλεϊ έξάδελφό της, δηλ. τέκνο της συνονόματης θείας της Μαγδαληνης ή Μαντώ Μαυρογένη, συζύγου Λεονάρδου Βαλέττα²⁰. Άδιευκρίνιστο παραμένει, άν «ό της κατά Σίφνον σχολής Διδάσκαλος», είναι ό Ίωάννης Λεονάρδου Βαλέττας, ή άλλο πρόσωπο, συνώνυμο μ' αυτόν. Τουτο δέ έπειδή ό Θεόδ. Κ. Όθωναϊος, στο βιβλίο του *Ή Νήσος Ίος*, Άθήναι 1938, σελ. 160, αναφέρει Ίωάννη Βαλέττα, κάτοικον Ίου, και «λογιώτατον», επίσης. Τόν τελευταίο αυτόν θα προσπαθήσουμε νά προσεγγίσουμε από μαρτυρίες σχετικές μέ τους κατιόντες του.

Δ'. - Σέ μαθηματάριο του 18ου αι. (αναγραφόμενες σ' αυτό σποραδικά χρονολογίες από του έτους 1737-1764), στο όποιο περιέχεται ύλη μαθημάτων πού διδάχτηκαν μαθητές των Σχολείων της Πάτμου και της Σίφνου, καταγράφεται και άχρονολόγητο σημείωμα πού φέρει τήν έξής υπογραφή του συντάκτη του:

«Ίωάννης Βαλέττας Σπυριδωνίδης τε και Ίήτης»²¹.

Δηλαδή, Ίωάννης Βαλέττας, γιός του Σπυριδωνος, από τήν Ίο, κατά πāsαν πιθανότητα γιός του συντίχου του νησιού κατά τό 1771, του αναφερομένου στήν Α' παράγραφο. Γι' αυτόν τον Ίωάννη, πού χαρακτηρίζεται, επίσης, «λογιώτατος», λόγω ιδιαίτερης μόρφωσης, γνωρίζουμε ότι στα 1778 και 1789 πραγματοποίησε άνακαινιστικές έργασίες στο μέτοχι της Μονής Χοζοβιώτισσας στήν Ίο, σύμφωνα μέ έντοιχισμένες σ' αυτό έπιγραφές, λογίου μάλιστα περιεχομένου²², αυτόν δέ έννοούσε ό διδάσκαλος του νησιού Ίλαρίων Κρης-Σιναίτης κατά τήν έπομένη σημείωσή του: «αψζ' = 1790 είδησις των όσα λαμβάνω εκ του μισθού μου έν τω τρίτω χρόνω παρά του εύγενεστάτου άρχοντος λογιωτάτου»²³, του άρμοδίου, προφανώς, επιτρόπου του σχολείου, ή επιστάτη της Κοινότητας.

Κατά τον Θεόδ. Κ. Όθωναϊο, ό λογιώτατος Ίωάννης Βαλέττας είχε δύο γιούς, τον Σπυριδωνα (έφερε δηλ. τό όνομα του συντίχου πάππου του) και τον Στέφανο. Ό πρώτος φαίνεται πώς, κατά τίς σπουδές του, χρησιμοποίησε τό ίδιο μέ τον πατέρα του μαθηματάριο, στο όποιο σημείωσε, χωρίς χρονολογία: «και τότε συν τοις άλλοις Σπυριδωνος Ίωαννιδους Βαλέττα»²⁴, έπιβεβαιώνοντας ότι ήταν γιός του άνωτέρω λογιωτάτου Ίωάννη. Τόν δεύτερο, τον Στέφανο, ό Νικόλαος Βαλέττας, ό γιός του έγκατεστημένου στή Σίφνο από τό 1760 Παύλου, τον άποκαλεϊ, σε έγγραφό του, πού ιδιόχειρα έγραψε εύρισκόμενος στήν Ίο τό 1818, άνε-

20. Τασούλα, δ.π.π.

21. Σπυρ. Λάμπρου, Νέος Έλληνομνημων, τόμ. Ις (1904), σελ. 229.

22. Θεόδ. Κ. Όθωναϊου, *Ή Νήσος Ίος*, Άθήναι 1938, σελ. 32-33.

23. Άγγελικης Γ. Σκαρβέλη-Νικολοπούλου, Μαθηματάρια των Έλληνικων Σχολείων κατά τήν τουρκοκρατία, Άθήναι 1994, σελ. 88.

24. «Σιφνιακά», αυτόθι, σελ. 126, ύποσ. 8.

φιόν του²⁵. Συνεπώς, μπορούμε νά υποθέσουμε ότι ο Νικόλαος Παύλου Βαλέττας τῆς Σίφνου καί ὁ λογιώτατος Ἰωάννης Σπυρίδωνος Βαλέττας τῆς Ἴου, ἦταν πρῶτοι ἐξαδέλφοι, οἱ δέ γονεῖς τους Παῦλος καί Σπυρίδων ἀδελφοί (κατά τήν ὑπόθεση πού ἔκανε καί ὁ Ἰωάννης Νικολ. Βαλέττας, ὁ μετὰ σχολάρχης Σύρου), ἀγνώστου ὅμως πατρωνύμου πού ἀποτελεῖ καί τό κλειδί τῆς λύσης τοῦ ζητήματος τῆς οἰκογενειακῆς τους σχέσης μέ τόν Λεονάρδο τῆς Μυκόνου. Τό ἄλλο τέκνο τοῦ λογιώτατου Ἰωάννη, ὁ Σπυρίδων, εἶναι ὁ μετὰ (1818) γραμματέας τοῦ ἡγεμόνα τῆς Βλαχίας Ἀλ. Σούτζου, φιλικός, συγγραφέας - μεταφραστής ἔργων, ὑπουργός τῶν Ἐκκλησιαστικῶν ἐπί Ὁθωνος καί εὐεργέτης τῆς Ἴου²⁶.

Ἀπό τά συνολικῶς ἐκτεθέντα ἀνωτέρω, βάσει τῶν ὄσων προέκυψαν στοιχείων ἀπό τή νεώτερη ἔρευνα, ἐπιβεβαιώνεται τό δυσχερές τῆς κατάρτισης τοῦ γενεαλογικοῦ δένδρου τῆς πολύκλαδης οἰκογένειας Βαλέττα. Γεγονός, πάντως, εἶναι ὅτι Ἰωάννης Βαλέττας, ἀπροσδιορίστου πατρωνύμου, διετέλεσε, σύμφωνα μέ δική του σημείωση - ὁμολογία, «τῆς κατὰ Σίφνον Σχολῆς διδάσκαλος»²⁷, μετὰ τή λήξη τῆς σχολαρχίας τοῦ Πατμίου Μισαήλ Μαργαρίτη.

25. Πετροπούλου, ὁ.π.π., σελ. 326.

26. Ὁθωναίου, ὁ.π.π., σελ. 160 ἐπέμ.

27. «Σιφνιακά», ὁ.π.π., σελ. 125.

ΣΥΝΤΟΜΕΣ ΙΣΤΟΡΙΚΕΣ ΕΙΔΗΣΕΙΣ ΠΕΡΙ ΣΙΦΝΟΥ ΚΑΙ ΣΙΦΝΙΩΝ

Ἐπάρχουν ἱστορικές μαρτυρίες περί Σίφνου καί Σιφνίων, οἱ ὁποῖες βρίσκονται διάσπαρτες σέ ἀρχαιακές πηγές ἢ συγγράμματα καί δέν ἔχουν χρησιμοποιηθεῖ στήν ἀνάπτυξη μελετῶν, εἴτε ἀπό παραδρομή, εἴτε γιατί δέν ἔγιναν γνωστές ἔγκαιρα στήν ἱστορική ἔρευνα, ὥστε μόνες αὐτές πλέον, ἐλλεῖπει καί συναφῶν στοιχείων, νά μὴν εἶναι δυνατόν, ἐπί τοῦ παρόντος, νά χρησιμοποιηθοῦν αὐτοδύναμα. Δέν ἀποκλείεται ὅμως νά φανοῦν χρήσιμες στό μέλλον κατὰ τήν ἀνασύνταξη διαφόρων μελετῶν ἢ μέ τήν ἀποκάλυψη καί ἄλλων σχετικῶν στοιχείων ὥστε νά ἀποτελέσουν ἕλικό ἱκανό γιά ἀξιοποίηση. Κρίναμε λοιπόν σκόπιμο νά καταγράψουμε σέ καταλόγους τίς σύντομες αὐτές μαρτυρίες ὥστε νά φανοῦν κάποτε χρήσιμες στούς ἱστορικούς συγγραφεῖς πού θ' ἀποφασίσουν νά ἀσχοληθοῦν μέ τήν Ἱστορία τῆς Σίφνου.

Στίς ἐν λόγω καταγραφές, μετὰ τήν ἱστορική εἴδηση, ἀναγράφεται μέ μικρά στοιχεῖα ἢ πηγὴ προέλευσής της καί, ὅπου κρίνεται σκόπιμο καί εἶναι δυνατόν, γίνεται σχολιασμός μέ παραπομπές στή γνωστή βιβλιογραφία, σέ ὑποσημειώσεις:

ΚΑΤΑΛΟΓΟΣ Α΄.

1. **1637.** (Ἰουνίου 27). «Οἱ κάτοικοι τοῦ νησιοῦ (τῆς Σίφνου) εἶναι περίπου 5.000..., χωρίς τίς πολλές παροικίες πού διατηροῦν σέ ἄλλα νησιά («sono li abitanti del isola da 5 m(ila)incirca senza le molte colonie che hanno in altre isole») ὑπάρχουν 40 Ἑλληνες ἱερεῖς μέ τὸν προϊστάμενό τους, πού ἀποκαλεῖται οἰκονόμος. Τακτικές εἶναι, ἐπίσης, οἱ ἐπισκέψεις τοῦ πατριαρχικοῦ ἐξάρχου. Μέρος τῶν ἀνωτέρω ἱερέων εἶναι καθολικοί, μέρος σχισματικοί (= ὀρθόδοξοι) καί ὁ λαός ἀστοιχειώτος, ἀλλὰ εὐσεβής»¹.

[Vaticano, A.S.V./S. Congr. Concilii. Relationes ad Limina Apostolorum, 747, Σίφνος].

1. Ἡ μαρτυρία εἶναι ἀπόσπασμα ἀναφορᾶς τοῦ καθολικοῦ ἐπισκόπου Σίφνου-Κέας-Θερμίων Giacomo della Rocca, τήν ὁποία ἔγραψε εὐρισκόμενος στή Ρώμη σέ visita ai (sacri) limini (= ὑποχρεωτική ἐπίσκεψη ἐπισκόπων στόν πάπα τουλάχιστον μία φορά κάθε τρία χρόνια). Βικάριος ἀπό τό 1625 καί ἀκολούθως ἐπίσκοπος Σίφνου ἀπό τό 1634-1643 ὁ Della Rocca [βλ. «Σιφνιακά», τόμ. Δ'/1994, σελ. 34 ἐπ.], εἶχε ἄμεση ἀντίληψη τῶν πραγμάτων τοῦ νησιοῦ, γι' αὐτό καί οἱ πληροφορίες του κρίνονται βαρυσήμαντες, ἰδιαίτερα ἐκεῖνη πού ἀναφέρει ὅτι, πέραν τῶν 5.000 κατοίκων του, ὑπῆρχαν καί παροικίες Σιφνίων σέ ἄλλα Κυκλαδονήσια. Ἡ πληροφορία χρήζει περαιτέρω ἐρεύνης γιά τὸν ἐντοπισμὸ τῶν παροικιῶν αὐτῶν, πλήν τῆς Φολεγάνδρου καί Κιμώλου, ἤδη γνω-

2. **1668.** (Νοεμβρίου 24), «... ή τούρκικη άρμάδα επέδραμε κατά τής Τζιάς και Σίφνου και τάς κατέστρεψε. Πολλοί κάτοικοι κατέφυγον εις Τήνον...»².

[Κων. Δ. Μέρτζιου, Μνημεῖα Μακεδονικῆς Ἱστορίας, (Θεσσαλονίκη 1947), σελ. 186].

3. **1772.** (Φεβρουαρίου 19). «Εἰς τό μοναστήρι τῆς Σέρφου τῶν Ταξιαρχῶν, ἐπροσηλώθη ἐγώ ὁ ταπεινός ἐλθὼν ἐν τῷ μοναστηρίῳ, μένοντας εὐχαριστημένος εἰς τὴν τάξιν ὅπου κρατοῦν ὅλοι οἱ ἀδελφοί καὶ διὰ σημεῖον τῆς προσηλώσέως μου ὅπου ἔχω νά φυλάξω ἕως ἐσχάτης μου ἀναπνοῆς εἰς αὐτό τό μοναστήρι, ἀφιέρωσα τόν τίμιον σταυρόν ὅπου εἶχα καὶ ἔγινε κτῆμα τοῦ εἰρηθέντος μοναστηρίου. Ὅθεν, ἰδία χειρὶ εἰς τόν παρόντα κώδικα ὑπέγραψα.

Ἄνθιμος Ἱερομόναχος Θεολάης βεβαιῶνω στέργων τά ἄνωθεν».

[Κώδικας μονῆς Ταξιάρχου Σερίφου, φ. 125. Βλ. καὶ κατωτέρω, ὑπ' ἀριθ. 7].

4. **1776.** (Ὀκτωβρίου 1). «Ἐπροσηλώθη ὁ Ἰωάννης Ἀφεντάκης, ἀπὸ νῆσον Σίφνον, καὶ διὰ τὴν προσήλωσίν του ἔβαλεν εἰς τό μοναστήρι τό χωράφι εἰς τοὺς Λούρους καθὼς εὐρίσκεται μέ δένδρα διάφορα καὶ μετὰ τὴν ἀποβίωσίν του εἰ, τί τοῦ εὐρεθῆ, (νά εἶναι) τό τρίτον τοῦ μοναστηρίου ἐκ τῶν ἀκινήτων πραγμάτων (του), ἐκ δὲ τῶν κινήτων ὅλα τοῦ μοναστηρίου καθὼς τό γράμμα φανερώνει».

[Κώδικας μονῆς Ταξιάρχου Σερίφου, φ. 128].

στῶν γιὰ ἐποικήσεις Σιφνίων στήν πρώτη κατά τό ἔτος 1577 [βλ. Ἀλκιβιάδου Χαριλάου, Ἡ Νῆσος Φολέγανδρος, ἐν Ἀθήναις 1888, σελ. 62] καὶ στή δεύτερη περί τό 1646 [βλ. Καρόλου Ἰω. Γκιών, Ἱστορία τῆς Νήσου Σίφνου, ἐν Σύρω 1876, σελ. 143, ἀπό ὅπου καὶ ὁ Χαριδ. Μουστάκας, Ἀποίκησις Σιφνίων εἰς Κίμωλον κατά τόν ΙΖ' αἰῶνα, ἐφημ. «Σιφναϊκά Νέα», φ. 49, Ἰανουάρ. 1951 καὶ φ. 51, Μαρτίου 1951], κατ' ἄλλους ὅμως παλαιότερα, τό 1625 ἢ τό 1635 [βλ. Wolfram Hoepfner-Hartwig Schmidt, Μεσαιωνικοί Οἰκισμοὶ Κυκλάδων Νήσων Ἀντιπάρου-Κιμώλου, «Κιμωλιακά», τόμ. Η' / 1978, σελ. 33, ὑποσ. 2]. Πρέπει βέβαια νά θεωρήσουμε ὅτι, πίσω ἀπὸ τίς ἐποικήσεις αὐτές τῶν Σιφνίων τῆς ἐποχῆς τοῦ Della Rocca, ὑπῆρχε δάκτυλος τοῦ μεγαλεμπόρου Βασιλείου Λογοθέτη, ὁ ἐμπορικός Οἶκος τοῦ ὁποίου εἶχε ἀναπτύξει μεγάλες δραστηριότητες σέ ὅλα τά νησιά καὶ εἶχε ἀνάγκη ἐμπίστων προσώπων-ἀντιπροσώπων του σ' αὐτά [βλ. «Σιφναϊκά», τόμ. ΣΤ' / 1998, σελ. 22]. Ἀκόμη, συνηγορεῖ πρὸς τοῦτο καὶ ὁ σημεῖοῦμενος ὑπερπληθυσμὸς τῆς Σίφνου, 6.000 κάτοικοι τό 1628/1629 [βλ. Σιφναϊκά», τόμ. Ε' / 1995, σελ. 138] καὶ 5.000 τό 1637 κατά τόν ἀνωτέρω Della Rocca.

2. Πρόκειται ἀσφαλῶς γιὰ τίς ναυτικές ἐπιχειρήσεις τοῦ Τούρκου ναυάρχου Καπλάν πασά, πού κατέπλευσε στίς Κυκλάδες τό 1668 μέ μεγάλες ναυτικές δυνάμεις. Ὅπως δ' ἔχει ἤδη ἀναφερθεῖ [Γκιών, Ἱστορία, σελ. 155, Συμεωνίδη, Ἱστορία τῆς Σίφνου, σελ. 163], εἶχε πρόθεση νά λεηλατήσῃ τὴ Σίφνο καὶ διαρπάξῃ «τό πλοῦτος ἐκεῖνο τοῦ Μιχελέτο» Κοντόσταυλου, ἀρχιεπάρχου τοῦ νησιοῦ, ἀλλά τελικὰ δέν ἐπιτέθηκε στό νησί. Γιὰ τόν θάνατο, πάντως, τοῦ Κοντόσταυλου στὰ 1667 βλ. Σίμου Μιλτ. Συμεωνίδη, Ἀνδριακά Ἱστορικά Ἐγγραφα ἀπὸ Ἰταλικές ἀρχεαικές πηγές (1629-1723), στὰ Ἀνδριακά Χρονικά, (Ἀνδρος 1994), τόμ. 22, σελ. 92.

5. **1777.** (Σεπτεμβρίου 1). «Ἐστειλεν ὁ ἐνδοξότατος ἄρχων δραγουμάνος ἐνταῦθα (ἐνν. στήν Ἀνδρο) τόν εὐγενέστατον ἄρχοντα σιόρ Ζαφειράκη Μάτζαν, Σιφναῖον, διὰ νά συναχθῶσι τά ἄνω γεγραμμένα ἄσπρα τοῦ σχολείου»³.

[Δημ. Π. Πασχάλη, Ἡ ἐν Κάτω Κάστρῳ Ἀνδρου Σχολή Ἑλληνικῶν Γραμμάτων καὶ ἡ ἐν Κορθίῳ τῆς Ἀγίας Τριάδος, Δελτίον Ἱστορ. καὶ Ἐθνολογ. Ἐταιρείας (1926), τόμ. 9, σελ. 231, 235].

6. **1785.** «Τό ἀμπέλι εἰς τό Σκαλωτόν (τῆς Σίφνου) ἐκάμαμεν ἀλλαξίαν μέ τόν Ἰωάννην Πρατικόν καὶ ἐπήραμεν ἐδῶ (στὴ Σέριφο) πράγματα (= ἀκίνητα) τῆς γυναικὸς του Αἰκατερίνης, θυγατρὸς Γεώργη Γαβριήλ Μαγουλά».

[Κώδικας μονῆς Ταξιάρχου Σερίφου, φ. 5].

7. **1793.** «Ἡ πατερίτζα, κτῆμα καὶ ἀφιέρωμα τοῦ κύρ Ἀνθίμου Θεολάη, Σιφναίου, διὰ γρόσια 130»⁴.

[Κώδικας μονῆς Ταξιάρχου Σερίφου, φ. 5].

8. **1794.** «Καὶ ὁ μητροπολίτης Κυζίκου Ἀγάπιος ἀναπαύεται εἰς τά χρώματα τοῦ Μ. Ρεύματος, ὅπου ἀπέθανε τό 1794...⁵ Διὰ τό μνημα τοῦ μακαρίτου Κυζίκου γρόσια 300... Διὰ τὴν ἀνακομιδὴν τῶν λειψάνων του ὑπὸ τῆς ἀνεψιάς του μέ γρόσια 50...».

[Μητροπ. Ἡλιουπόλεως Γενναδίου, Ἱστορία τοῦ Μεγάλου Ρεύματος (Ἀρναούτκιον), Σταμπούλ 1949, σελ. 154].

3. Πολύ γνωστό μέλος τῆς οἰκογένειας Μάτσα τῆς Σίφνου, προεστῶς Κάστρου, ἐπίτροπος τοῦ ἀγιορεΐτικου μετοχίου στή Σίφνο τοῦ Ἀγίου Ἀρτεμίου, μάρτυς σέ δικαιοπρακτικά ἔγγραφα κ.λπ. Αὐτὴ τὴν ἐποχὴ (1777) ὑπάλληλος τοῦ δραγομάνου τοῦ στόλου μέ τό ἀξίωμα τοῦ ἀνθρώπου τοῦ δραγομάνου» [βλ. λεπτομέρειες στοῦ Βασ. Βλ. Σφυρόερα, Οἱ Δραγουμάνοι τοῦ Στόλου, (Ἀθήναι 1965), σελ. 58.].

4. Προφανῶς εἶναι τό ἴδιο πρόσωπο μέ τόν ὑπ' ἀριθ. 3. Ὁ Τρύφων Ε. Εὐαγγελίδης, Ἡ Νῆσος Σέριφος καὶ αἱ περί αὐτὴν νησίδες, (ἐν Ἐρμουπόλει 1909), σελ. 103, ἀναφερόμενος στὰ προνόμια τοῦ ἡγουμένου τοῦ Ταξιάρχου, σημείωσε ὅτι «τό πάλαι ἔφερε καὶ ράβδον ποιμενικὴν, συμφώνως πρὸς τὰς ἐκκλησιαστικὰς Διατάξεις (σώζεται ἡ πατερίτσα τοῦ Σίφνου Ἀνθίμου 1793)», ὡσάν ἡ πατερίτσα ν' ἀνῆκε σέ ἐπίσκοπο τῆς Σίφνου Ἀνθίμο, πρόσωπο ἀνύπαρκτο. Ἐξεταστέο ὅμως ἂν τοῦτος εἶχε διατελέσει ἐπίσκοπος ἄλλης περιοχῆς καὶ κατόπιν ἀποσύρθηκε στὸν Ταξιάρχη Σερίφου ὡς ἀπλὸς μοναχός.

5. Πρόκειται γιὰ τόν Σίφνιο μητροπολίτη Κυζίκου Ἀγάπιο Γρυπάρη [βλ. «Σιφναϊκά», Δ' / 1964, σελ. 141], γιὰ τόν ὁποῖο, ὅπως καὶ τόν ἀδελφό του Χρῦσανθο, μητροπολίτη Συληβρίας, ἔχουμε ἐτοιμὴ μελέτη.

9. 1822. «Διαίρεσις τῶν Κυκλάδων εἰς τρεῖς μοῖρας».

Δευτέρα Μοῖρα

Πρωτεύουσα Νάξος	κάτοικοι	περίπου	25.000
	ἐξ ὧν λατῖνοι		700
– Πάρος	κάτοικοι	περίπου	11.000
– Ἀντίπαρος	»	»	600
– Σίφνος	»	»	5.000
– Σέρφος	»	»	3.400
– Μῆλος	»	»	2.500
– Κίμωλος	»	»	1.000
			48.500»

[Μουσεῖο Μπενάκη, Ἀρχεῖο Δ. Καλλέργη, Φακ. 6 (00405)].

10. 1825. Κατά τή γενική ἀπογραφή πληθυσμοῦ τοῦ Ναυπλίου, μεταξὺ τῶν κατοίκων τῶν καταγομένων ἀπό τίς Κυκλάδες, καταγράφηκε καί ὁ «Νικολάου Γεώργιος, φούρναρης, 30 (ἐτῶν) ἀπό τή Σίφνο»⁶.

[Χρ. Ρέππα, Γενική Ἀπογραφή τοῦ πληθυσμοῦ τοῦ Ναυπλίου κατά τό 1825, Μνημοσύνη (1982-1984), τόμ. 9ος, σελ. 319].

11. 1828. Ἡ Ἐπιτροπή τοῦ Θαλασσίου Δικαστηρίου, «θεωρήσασα τήν, ἀπό 1ης Ὀκτωβρίου 1828, ἀναφοράν τοῦ Μαρίνου Ἰωάννου, Σίφνιου, γραμματέως τῆς γολέτας «Περσεφόνη», διά τῆς ὁποίας ζητεῖ δύο κομμάτια πανί τῆς Σίφνου, πῆχες 100, κτῆμα ἰδικόν του, ὡς λέγει...»⁷.

[Δ. Θέμελη-Κατηφόρη, Αἱ ἀποφάσεις τοῦ Θαλασσίου Δικαστηρίου, 1828-1829. Ἐπετηρίς τοῦ Κέντρου Ἑρεύνης τῆς Ἱστορίας τοῦ Ἑλληνικοῦ Δικαίου, (ἐν Ἀθήναις 1976), τόμ. 20-21 (1973-1974), σελ. 209].

6. Φιλαπόδημοι οἱ Σίφνιοι, μετανάστευαν σέ διάφορα μέρη, ὅπου ἐργάζονταν δραστήρια σέ πλεῖστα ἐπαγγέλματα καί διέπρεπαν. Μέ τά χρηματικά κεφάλαια πού συγκεντρῶναν συντηροῦσαν τίς διαμένουσες στή Σίφνο οἰκογένειές τους, ἀνήγειραν κατοικίες καί, γενικά, ἐνίσχυσαν τήν οἰκονομία τοῦ νησιοῦ. Βλ. κατωτέρω καί τούς ἀριθ. 10, 11, 12, 13, 14, 21 καί 23.

7. Ἡ γολέτα «Περσεφόνη», ἡ ὁποία δημεύτηκε μέ τά ἐμπορεύματα πού μετέφερε, λόγω παραβίασης τῶν θαλασσίων ἀποκλεισμῶν πού εἶχαν ἐπιβληθεῖ, εἶχε ξεκινήσει ἔμφορτη ἀπό τίς Σπέτσες. Στή Σκιάθο ναυτολόγησε «γραμματικό» τῆς τόν εὑρισκόμενο ἐκεῖ Σίφνιο Μαρίνο Ἰωάννου. Κατά τίς δίκες πού ἀκολούθησαν, ὁ τελευταῖος, μέ ἀναφορά τῆς 1-10-1828, διεκδίκησε 100 πῆχες ὑφάσματος, «ὡς κτῆμα ἰδικόν του» ἢ «παρφορτίο» (= πράγματα περιωρισμένης ποσότητας, πέραν τοῦ κανονικοῦ φορτίου τοῦ πλοίου, τά ὁποῖα ἐμπορεύονταν οἱ ναῦτες.). Τό αἰτήμά του ἀπορρίφθηκε ἀπό τό Θαλάσσιο Δικαστήριον γιά τούς λόγους πού ἔκρινε τοῦτο. Ἰδιαίτερη σημασία ἐν προκειμένῳ ἔχει ἡ ποιότητα τοῦ ὑφάσματος, «πανί τῆς Σίφνου», δηλ. γνωστή ποιότητα ὑφάσματος πού παρήγε ἀνέκαθεν ἡ βιοτεχνία τοῦ νησιοῦ.

12. 1831. Σέ πίνακα τῶν μαρτύρων πού ἐξετάστηκαν γιά τή δολοφονία τοῦ Κυβερνήτη Ἰωάννη Καποδίστρια, ἀναγράφεται καί ὁ «Γεώργιος Δουλφῆς, ἐτῶν 40-42, μάγειρος τοῦ Πετρόμπεη, ἐκ Σίφνου, διαμένων εἰς τό Ναύπλιον».

[Βασ. Κρεμμυδά, Ἡ δολοφονία τοῦ Κυβερνήτη Ἰωάννη Καποδίστρια, Ἑρανιστής, (Ἀθήνα 1977), ἔτος ΙΕ', τόμ. 14ος, σελ. 225 κ.ἄ.].

13. 1833. (Ἀπριλίου 12). «Κατάλογος τῶν ὑποτρόφων τοῦ Κεντρικοῦ Σχολείου» Αἰγίνης, συνημμένος στό, ἀπό 12-4-1833, ἔγγραφο τοῦ ἐφόρου τοῦ σχολείου Θ. Φαρμακίδη γιά τή χορήγηση οἰκονομικῶν βοηθημάτων στούς σπουδάζοντες. Μεταξύ αὐτῶν καί ὁ «Ἀντώνιος Ι. Δραγάτζης, πατρίς Σίφνος. Διάταγμα 160/4-1-1833 διά τήν πληρωμήν σ' αὐτόν 20 φοινίκων κατά μήνα ἀπό 1-1-1833».

[ΓΑΚ/ΓΕΔΕ (1833-1848), Κλάδος Β'-Παιδείας, Θυρίς 204 - Φάκ. 1.- Ὑπότροφοι ἐκτός Ἑλλάδος].

14. 1833 (Δεκεμβρίου 23). Σέ πίνακα «διωρισθησομένων πρωτοσυγκέλλων καί ἀρχιδιακόνων», ἀναγράφεται καί ὁ «Γαβριήλ, Σίφνιος, διάκονος τοῦ Ἀγίου Κυκλάδων, ἡλικίας 35 ἐτῶν, μετρίας παιδείας καί καλῆς διαγωγῆς».

[ΓΑΚ/ΓΕΔΕ (1833-1848) κ.λπ.. Θυρίς 47 - Φάκ. 2].

15. 1836. (Νοεμβρίου 23). «Ἡ Ἐπαρχία τῆς Μήλου ἔχει τὰς νήσους καί ψυχάς

– Μήλου	περίπου	2.200.-	
– Σίφνου	»	5.500.-	
– Κιμῶλου	»	1.200.-	
– Φολεγάνδρου	»	1.000.-	
– Σικίνου	»	900.-	Σύνολον 10.800».

[ΓΑΚ/ΓΕΔΕ (1833-1848). Θυρίς 155 - Φάκ. 4. «Γενικά τῶν Δημοτικῶν Σχολείων καί Διδασκάλων», ὅπου ἡ ἀναφορά ὑπ' ἀριθ. 807: 824/23-11-1836 τοῦ Διοικητοῦ Μήλου.].

16. 1838. (Σεπτεμβρίου 20). Ὁ Διευθυντής τοῦ Γυμνασίου Σύρου Γ. Σεροῦσιος προτείνει γιά ὑποτροφία τούς μαθητές:

- «– Ἀπόστολον Βατήν, Σίφνιον, ἐτῶν 19, πατρός τό ἐπιτήδευμα μυλωνᾶ,
- Νικόλαον Τριαντάφυλλον, Σίφνιον, ἐτῶν 22, ὄρφανόν πατρός.
- Γεώργιον Ἐξιρζῆν, Σίφνιον, ἐτῶν 20, ὄρφανόν πατρός...

...εἶναι ἐκ τῶν προβιβασθέντων εἴκοσιν εἰς τοῦ Γυμνασιάρχου τήν τάξιν· πάντες εὐφυεῖς πρός πᾶν εἶδος μαθήσεως, φιλόπονοι, σεμνόβιοι, ἐν ἐνί λόγῳ νέοι τῆς προόδου καί ὅλως πεφυκότες καί προαιρούμενοι ν' ἀποκατασταθοῦν ἐξ ἐπαγγέλματος λόγιοι καί διδάκτορες».

[ΓΑΚ/ΓΕΔΕ (1833-1848), Θυρίς 204-Φάκ. 1. «Υπότροφοι ἐντός Ἑλλάδος»].

17. **1840.** (Σεπτεμβρίου 23). Σέ πρόχειρο συγκεντρωτικό κατάλογο ἐτῶν 1839-1844 ὑποψηφίων διδασκάλων, καταγράφεται, μεταξύ ἄλλων, 544ος καί ὁ

«- Νικόλαος Τριαντάφυλλος, γεννηθεὶς τὸ 1815 εἰς Σίφνον, διαμένει αὐτόθι. Ἐλήφθη ἡ ἀναφορά του 23 Σεπτεμβρίου 1840. Ἐπάγγελμα: Γραμματικός εἰς τὸ Γραφεῖον τῶν ἐπὶ τῶν Οἰκονομικῶν τῆς ἐν Σάμῳ Ἡγεμονίας. Σπουδαί: κοινὰ καὶ Ἑλληνικόν, ἐντελής εἰς ὅλην τὴν περίοδον καὶ προσέτι μαθηματικά καὶ φιλοσοφικά. Σκοπός: διὰ νὰ ἐξετασθῆ καί, ἐγκριθεὶς, νὰ λάβῃ δίπλωμα δημοδιδασκάλου ἢ ἄλλως νὰ καταταχθῆ ὡς ὑπότροφος. Ἀποδεικτικά: βιογραφίαν ἐν εἴδει ἀναφορᾶς, παρὰ τοῦ Γυμνασιάρχου κ. Σερούϊου ἀποδεικτικά δύο περὶ τῆς ἐπιμελείας του, διαγωγῆς του καὶ περὶ ὅλης τῆς σειρᾶς τῶν μαθημάτων πού ἤκουσεν εἰς τὸ Γυμνάσιον Ἐρμουπόλεως...»⁸.

[ΓΑΚ/Ἀρχεῖον Γενικοῦ Διευθυντηρίου. «Πρόχειρος ἀριθ. κατάλογος (443-818) ἐτῶν 1839-1844 ὑποψηφίων διδασκάλων. Στοιχεῖα σπουδῶν καὶ ἀποδεικτικά».]

18. **1842.** (Σεπτεμβρίου 22). Ἐγγραφο ἀριθ. 1429 τοῦ Ὑποδιοικητοῦ Μήλου πρὸς τὴ Γραμματεία τῶν Ἐκκλησιαστικῶν, μέ τὸ ὅποιο γνωστοποιεῖται ὅτι «ὁ ἐκ Σίφνου κληρικός συνταξιούχος Ἄνθιμος Ναρλῆς ἀπεβίωσε τὴν 3 τοῦ ἐνεστῶτος».

[ΓΑΚ/ΓΕΔΕ (1833-1848). Θυρίς 98 - Φάκ. 1. «Συντάξεις - Συνταξιούχοι»].

19. **1848.** (Νοεμβρίου 2). Σέ μηναῖο τοῦ Νοεμβρίου, ἐκδόσης 1843, τοῦ ἄλλοτε ἐνοριακοῦ ναοῦ τῆς Παναγίας Ἐλεούσας Καστοριάς, στό λευκό φύλλο τοῦ τέλους, σελ. 2, καταγράφεται ἀπολυτίκιο τῶν Ἁγίων Μαρτύρων Ἀκεψιμᾶ, Ἰωσήφ καὶ Ἀφθαλᾶ καὶ ἀμέσως μετὰ: «Τοῦτο τὸ τροπάριον συνετέθη παρὰ τοῦ ταπεινοῦ Διδασκάλου /τῆς τοῦ Πόρου Σχολῆς Ἰωάννου Δραγάτη τοῦ καταγομένου/ ἐκ μιᾶς τῶν νήσων τοῦ Αἰγαίου

πελάγους, «Σίφνος» καλουμένης τὸ κατὰ δύναμιν χάριν τῆς, πρὸς τοὺς ἄνω Ἁγίους, εὐλαβείας./ Ἐν Πόρῳ τῆ 2 Νοεμβρίου 1848. ὁ Διδάσκαλος/Ἰωάννης Δραγάτης»⁹.

[Γιώργου Γκολομπία, Τὰ σημειώματα τῶν ἐκκλησιαστικῶν βιβλίων Καστοριάς, περιοδ. «Μακεδονικά», τόμος 25ος (1985-1986). Θεσσαλονίκη 1986, σελ. 336].

20. **1853.** (Δεκεμβρίου 18). Διορισμός ὑποτρόφου.

«Ἵθων ἐλέω Θεοῦ κ.λπ.

Ἐπὶ τῆ προτάσει τοῦ ἡμετέρου Ὑπουργοῦ τῶν Ἐκκλησιαστικῶν καὶ τῆς Δημοσίας Ἐκπαιδεύσεως, διορίζομεν ὑπότροφον τῆς Κυβερνήσεως ἐν τῷ καθ' ἡμᾶς Πανεπιστημίῳ τὸν κύριον Κωνσταντῖνον Μάτσαν μέ τῆ συνήθη σύνταξιν δραχμῶν τεσσαράκοντα πέντε (45) κατὰ μῆνα, ἀντὶ τοῦ κ. Ναπολέοντος Σερούϊου περὶ ἀναντος τὰς σπουδὰς του ὑποχρεοῦται δέ ὁ κ. Κων. Μάτσας νὰ ἐνασχολῆται καθ' ἐκάστην τακτικῶς ἐν τῷ παρ' ἡμῶν Ἀστεροσκοπεῖῳ εἰς μετεωρολογικὰς παρατηρήσεις, διατελῶν ὑπὸ τὰς διαταγὰς τοῦ καθηγητοῦ κ. Ι.Γ. Παπαδάκη.

Εἰς τὸν ἡμέτερον ὑπουργόν τῶν Ἐκκλησιαστικῶν κ.τ.λ. ἀνατίθεται ἡ ἐκτέλεσις τοῦ παρόντος διατάγματος.

Ἀθήνησι, τῆ 18 Δεκεμβρίου 1853»¹⁰

[ΓΑΚ/ΥΕΔΕ, Τμῆμα Β', Ἀνωτέρα καὶ Μέση Ἐκπαίδευσις, Θυρίς 92-Φάκ. 16, «Διορισμοί, παύσεις καὶ μεταθέσεις τοῦ προσωπικοῦ»].

21. **1858.** «Συνεντευκτήρια λογίμων Ἑλλήνων (στὴν Κωνσταντινούπολη) ἦσαν καὶ τὰ βιβλιοπωλεῖα... κυρίως τὸ τῶν ἀδελφῶν Δεπάστα, Ἀντωνίου καὶ Νικολάου ὁ Ἀντώνιος ἦτο καὶ ἐκ τῶν ἰδρυτῶν τοῦ Ἑλληνικοῦ Φιλολογικοῦ Συλλόγου (1861). Εἰς τὸ βιβλιοπωλεῖον τοῦτο συναντώμεθα ἀπὸ τοῦ 1878... καὶ ὁ, ἐκ Σίφνου, Νικόλαος Φωτιάδης, ἄλλοτε διδάσκαλος, ὕστερον ἔμπορος καὶ πρόεδρος, ἂν μὴ ἀπατῶμαι, τοῦ Ἑλληνικοῦ Ἐμπορικοῦ Ἐπιμελητηρίου ΚΠόλεως... Ἐγεννήθησαν οἱ Δεπαστάδες ἐν Σίφνῳ, ὁ Ἀντώνιος τῷ 1828, κατὰ Ἰανουάριον, διδαχθεὶς ἐν Σίφνῳ καὶ Σύρῳ τὰ ἐγκύκλια, τὴν δὲ φιλολογίαν

9. Γιά τόν Σίφνιο αὐτόν διδάσκαλο καὶ ὕμνογράφο, οἱ μέχρι σήμερα ἔρευνες δέν ἀπέδωσαν ἄλλα στοιχεῖα. Ἀνεζήτησα καὶ τὸ κείμενο τοῦ ὕμνου (τροπαρίου), ἀλλὰ τὸ μηνιαῖο στό ὅποιο ἦταν γραμμένο, δέν ὑπάρχει πλέον στό ναὸ τῆς Παναγίας Ἐλεούσας Καστοριάς, ὅπως μέ πληροφόρησε ὁ πανοσιολογ. ἀρχιμανδρῆτης κ. Ἀθανάσιος Γιαννουσᾶς, πού εἶχε τὴν καλωσύνη νὰ ἐρευνήσει σχετικῶς.

10. Γιά τόν Σίφνιο Κων. Ι. Μάτσα, τὴ χορήγησι τῆς ὑποτροφίας ζήτησε ἡ Πρυτανεία τοῦ Πανεπιστημίου μέ ἔγγραφο τοῦ Φεβρουαρίου 1852 κατὰ «πρότασιν τοῦ καθηγητοῦ τῶν μαθηματικῶν» [ΓΑΚ/ΓΕΔΕ, Θυρίς 92 - Φάκ. 2]. Πρέπει νὰ σημειωθεῖ ὅτι ὁ Κων. Ι. Μάτσας ἀνευρίσκει νὰ σπουδάζει Νομικά ἀπὸ 1847-1851. [ΓΑΚ, αὐτόθι, Θυρίς 118-Φάκ. 21 (φ), «Φοιτητὰί τοῦ Πανεπιστημίου - Κατάλογοι αὐτῶν»].

8. Πρόκειται ἀσφαλῶς γιὰ τόν Νικ. Τριαντάφυλλο τοῦ ἀριθ. 16, τόν ἕνα ἀπὸ τοὺς τρεῖς Σιφνίους μαθητῆς τοῦ Γ. Σερούϊου στὴ Σύρο, ὁ ὅποιος τὸ 1840 ζητεῖ νὰ γίνῃ διδάσκαλος. Σέ πῖνακα μέ τόν τίτλο «Ἐλεγχος προεξετάσεων τὴν 24-9-1840» ἀναγράφεται 31ος στοὺς ἐξετασθέντες μέ τὴ σημείωσι: «Ἴδε τὸν ἔλεγχον τῶν ἐξετάσεων τῶν ἐξελευσομένων», ἐκείνων δηλ. πού πέτυχαν στίς ἐξετάσεις. [ΓΑΚ/Ἀρχεῖον Γέν. Διευθυντηρίου, ὅπου «Ἐλεγχὸι τῶν φοιτῶντων εἰς τὸ Διδασκαλεῖον Β'»]. Μετὰ τὴν ἐπιτυχία του διορίστηκε δημοδιδάσκαλος στὴν Ἄνδρο, ὅπου ἀνευρίσκει νὰ διδάσκει ἀπὸ τὸ 1841-1849. [ΓΑΚ, αὐτόθι, ὅπου «κατάλογοι τοῦ ἀριθμοῦ τῶν Δημοτικῶν Σχολείων» κατ' ἔτος.].

έν τῷ Πανεπιστημίῳ Ἀθηνῶν (1847-1851). Ἐλθὼν εἰς ΚΠολιν ἐδίδα-
ξεν εἰς τὸ Ἰδιωτικὸν Ἐκπαιδευτήριον Σπυρίδωνος Πατμίου ἐπ' ὀλίγον,
κυρίως δέ εἰς ἐπισήμους οἰκογενείας. Συνεστάθη τὸ βιβλιοπωλεῖον
Ἀδελφῶν Δεπάστα τῷ 1858 ἐν Γαλατᾶ... Ἀπέθανεν ὁ Ἀντώνιος ἐν
Σίφνῳ τῇ 8 Αὐγούστου 1811, ἔτη τινά μετὰ τὸν ἀδελφόν του Νικόλαον,
μετασχόντα μόνον γυμνασιακῆς παιδείσεως ὑπὸ τὸν Γεώργιον Γεννάδιον
καὶ ἐλθόντα εἰς ΚΠολιν, ὅπου μετῆλθε τὸν παρ' οἰκογενείας διδάσκα-
λον».

[Μανουήλ Γεδεών, Μνεία τῶν πρό ἐμοῦ, (ἐν Ἀθήναις 1934), σελ. 387-
388].

22. **1870** (Μαρτίου 18). Στὸ «μοναχολόγιον τῆς Μονῆς Κοιμήσεως
Θεοτόκου ἐν Αἰγίνῃ» καταγράφεται καὶ ὁ «Σαμουήλ Δραγάτζης, μονα-
χός, Σίφνιος, ἐτῶν 70. Ἀπόκαρσις τὸ 1865».

[ΓΑΚ/Ἀκαταλογογράφητα].

23. **1876**. «Μεγάλοι Ψάλται. Τὸν Γεώργιον, τὸν ἐκ Ρεδαιστοῦ, πα-
ραιτησάμενον τῷ 1876, διεδέχθη (στὸν πατριαρχικό ναό) Γεώργιος Βιο-
λάκης ὁ ἐκ Σίφνου, μαθητῆς Θεοδώρου Φωκαέως, κληθεὶς ὑπὸ τῆς
Ἐκκλησίας ἐπὶ (πατριάρχου) Ἰωακείμ Β', ἀπὸ τοῦ ἐν Γαλατᾶ ναοῦ τοῦ
Ἀγίου Ἰωάννου, ἐν ᾧ ἐπὶ πολλά ἔτη ἔχοροστάτει».

[Μανουήλ Γεδεών, Χρονικά τοῦ Πατριαρχικοῦ Οἴκου καὶ τοῦ Ναοῦ, Κων-
σταντινούπολις, αὐτῶν, σελ. 215].

24. **1878**. (Δεκεμβρίου 19). «Πίναξ στατιστικὸς τῆς Ἐπαρχίας Μή-
λου, τοῦ Δήμου Σίφνου, περιλαμβ. πόλεις-, χωρία ἕξ, πληθυσμὸν ἐν
ὄλῳ 3.615, ἐτήσιον προῦπολ. εἰσόδημα δρχ. 3.360 καὶ συντηροῦντος
σχολεῖα ἀρρένων 2, θηλέων ἐν, ἰδιωτικά τρία.

α) Χωρίον Ἀπολλωνία, κάτοικοι 895.

- σχολεῖον Ἀρρένων, Β' βαθμοῦ, ἀριθ. μαθητῶν 140, συνδρομὴ Δη-
μοσίου 600 δρχ.

- σχολεῖον Θηλέων, Β' βαθμοῦ, ἀριθ. μαθητῶν 40.

β) Χωρίον Ἀρτεμών, κάτοικοι 1.408.

σχολεῖα: -

γ) Χωρίον Ἐξάμπελα, κάτοικοι 402.

- σχολεῖον ἰδιωτικὸν Ν. Ψαραύτου, ἀριθ. μαθ. 70.

δ) Χωρίον Καταβατή, κάτοικοι 362.

- σχολεῖον ἰδιωτικὸν Γαβριήλ Ἰγγλέση, ἀριθ. μαθ. 15

ε) Χωρίον Κ. Πετάλι, κάτοικοι 232

- σχολεῖον ἰδιωτικὸν πρωτοσυγκέλλου, ἀριθ. μαθ. -

στ') Χωρίον Κάστρον, κάτοικοι 316

- Δημοτικὸν Σχολεῖον Γ' τάξεως, ἀριθ. μαθ. 60.

Ἐν Σίφνῳ τῇ 19 Δεκεμβρίου 1878.

Ὁ τήν, ἐν Ἀπολλωνία, διευθύνων τὴν α' Δημοτικὴν
τῶν ἀρρένων Σχολήν.
Σ.Δ. Ἀσημάκος (;)»¹¹.

[ΓΑΚ/Ἰπουργ. Ἐκκλησιαστ. - Ἀκαταλογογράφητα].

25. **1909** (Μάϊος). «Ὁκταήμερος ἐπίσκεψις εἰς Σίφνον τοῦ (μητρο-
πολίτου) Σύρου Ἀθανασίου. Ἄφιξις 19 Μαΐου κατέλυσεν εἰς τὸν οἶκον
τοῦ σεβαστοῦ ἀρχιμανδρίτου καὶ ἀντιπροσώπου του κ. Ἀβερκίου Γερο-
ντοπούλου· 20 Μαΐου ἐλειτούργησεν εἰς Βρύσιν· 24 Μαΐου, Κυριακῆ,
ἐτέλεσε τὰ ἐγκαίνια τοῦ Ἀγίου Σπυρίδωνος Ἀπολλωνίας· 25 Μαΐου
ἐλειτούργησεν εἰς Κ. Πετάλι καὶ ἐχειροτόνησεν εἰς ἱεροδιάκονον τὸν μο-
ναχὸν καὶ ἡγούμενον τῆς Βρύσεως κ. Σταμάτιον Γαϊτάνον».

[Ἐφημ. «Πατρὶς» Σύρου, ἔτος ΜΔ', 30 Μαΐου 1909, φ. 2249].

11. Στὰ «Σιφνιακά», τόμ. Ε'/1995, σελ. 138, δημοσιεύσαμε πίνακα τοῦ πληθυσμοῦ
Σίφνου ἀπὸ τὸ 1420-1828. Μὲ τὰ πληθυσμιακά στοιχεῖα τοῦ δημοσιεύονται ἐδῶ (βλ.
καὶ τοὺς ἀριθ. 9, 15) ὁ ἐν λόγω πίνακας πρέπει νὰ συμπληρωθεῖ ἀναλόγως.

«Ο ΠΟΤΑΜΟΣ ΤΩΝ ΕΡΚΙΩΝ ΟΝΟΜΑΖΟΜΕΝΟΣ,
ΑΝΕΧΩΣΕ ΚΑΤ' ΕΠΙΦΑΝΕΙΑΝ» ΑΡΧΑΙΟΤΗΤΑ (1835).

Ἡ Δημογεροντία Σίφνου, μέ τό ὑπ' ἀριθμ. 307/25-11-1835 ἔγγραφό της γνωστοποίησε στόν Ἐπαρχο Μήλου ὅτι, «ὁ κατά τήν Νῆσον ταύτην Ποταμός, τῶν Ἐρκιῶν ὀνομαζόμενος, ἀνέχωσε κατ' ἐπιφάνειαν διά ταχείας ροῆς του τάς παρελθούσας (ἡμέρας) πλησίον τῆς, εἰς Φουντάναν, κειμένης ἀρχαίας Λάρνακος, τεμάχιόν τι μαρμάρου. Ἡ Δημογεροντία, περισκάφασα τοῦτο καί ἀναχώσασα ὀλόκληρον, παρετήρησεν ὅτι ἔχει σχῆμα ἀνθρωπίνου σώματος ἐν εἶδει ἀγάλματος ἀπό τούς μηρούς καί κάτωθι μέχρι τῶν ποδῶν»¹.

Θεώρησε λοιπόν ὅτι ἐκεῖ πλησίον πρέπει νά ὑπῆρχε καί τό υπόλοιπο τμήμα τοῦ ἀγάλματος, γι' αὐτό ζήτησε ἀπό τόν Ἐπαρχο ὁδηγίες καί ἔγκριση γιά ν' ἀνασκάψει τήν περιοχή πρὸς ἀνεύρεσή του. Ἔστειλε μάλιστα καί «ἀντίτυπον» του (ἰχνογράφημα), τό ὅποιο, ἀτυχῶς, δέν ὑπάρχει στή διασωζόμενη ἀλληλογραφία. Ὁ Ἐπαρχος διέταξε νά διασφαλιστεῖ τό τεμάχιο πού ἀνευρέθηκε καί, ἀφοῦ ζήτησε καί ἔλαβε ὁδηγίες ἀπό τή Νομαρχία Κυκλάδων, ἔδωσε ἐντολή «νά ἐνεργηθῆ πραιτέρω τις ἀνασκαφή εἰς τό μέρος ἐκεῖνο... μέ τήν δυνατήν οἰκονομίαν, ὥστε», ἡ σχετική δαπάνη «νά εἶναι τό πολύ ἐξήκοντα δραχμῶν, τάς ὁποίας θέλομεν πληρώσει»².

Οἱ διοικητικές μεταρρυθμίσεις πού πραγματοποιοῦσε τότε ἡ Κυβέρνηση (κατάργηση Ἐπαρχειῶν - Δημογεροντιῶν μέ ἀντίστοιχη σύσταση Διοικήσεων - Δήμων) καί ἡ γραφειοκρατία τῆς ἐποχῆς δέν ἐπέτρεφε, ὅπως φαίνεται, τή διενέργεια τῆς ἀνασκαφῆς ἀμέσως. Τό θέμα ἀνεκίνησε ὁ Διοικητής Μήλου, ὁ ὁποῖος μέ τό ὑπ' ἀριθμ. 61/14-7-1836 ἔγγραφό του πρὸς τόν Δήμαρχο Σίφνου, ζήτησε νά «ἐνεργηθῆ ἀνευ ἀναβολῆς ἡ ἀνασκαφή»³ καί νά ἐνημερωθεῖ γιά τό ἀποτέλεμά της. Ἔτσι ὁ Δήμαρχος τόν Αὐγουστο τοῦ 1836 συγκρότησε συνεργεῖο ἐργατῶν, τό ὅποιο ἄρχισε τό ἔργο του χωρὶς ὅμως ἀποτέλεσμα. Καί ἐνῶ συνεχίζονταν ἡ «ἀνασκαφή», ἡ Ἐφορία Ἀρχαιοτήτων, στήν ὁποία εἶχε περιέλθει ἡ σχετική ἀλληλογραφία καί τό ἰχνογράφημα τοῦ ἀγάλματος, ζήτησε «νά παύση ἡ περί ἧς ὁ λόγος ἀνασκαφή»⁴, ἐπειδή, προφανῶς, διεπίστωσε ὅτι τοῦτο ἦταν χωρὶς ἰδιαίτερη σημασία.

Ἡ μέχρι τότε δαπάνη γιά ἐργατικά, εἶχε ἀνέλθει σέ 22,50 δραχμές, τίς ὁποῖες ὅμως δέν πλήρωσε ἡ Διοίκηση. Στίς διαμαρτυρίες τῶν ἐργατῶν γιά τή μῆ πληρωμή τους, ὁ Δήμαρχος ἀναγκάστηκε νά τούς

ἐξοφλήσει μέ δικά του χρήματα κι' ἄρχισε μέ τή σειρά του, νά ζητᾶ τήν πληρωμή του, ἡ ὁποία δέν εἶχε πραγματοποιηθεῖ οὔτε καί τόν Μάρτιο 1838, πού δέν ἦταν πλέον στό δημαρχιακό ἀξίωμα⁵. Ἄν καί πότε ἱκανοποιήθηκε ἡ ἀπαίτησή του δέν εἶναι γνωστό, ἐλλείπει ἄλλων στοιχείων.

* * *

Ἡ πρώτη λοιπόν γνωστή «ἀρχαιολογική ἀνασκαφή» στή Σίφνο, πού εἶχαν ξεκινήσει μέ «θετικά» δεδομένα τά ὀρμητικά νερά τοῦ χειμάρρου τῶν Ἐρκιῶν, δέν κατέληξε σέ ἄλλα ἀποτελέσματα. Στήν περιοχή, πάντως, ὅπου καί «ἡ ἀρχαία Λάρνακα», δέν ἀποκλείεται νά ὑπῆρχαν καί ἄλλες ἀρχαιοτήτες πού, πολύ πιθανόν, μέ βαθμιαία μετατόπιση τῆς κοίτης τοῦ χειμάρρου πρὸς τό μέρος τους, σέ καιρό μεγάλων βροχοπτώσεων, παρασύρθηκαν στή θάλασσα καί «κοσμοῦν» ἔκτοτε τόν βυθμό τοῦ λιμανιοῦ τῆς Σεράλιας. Ἀκόμη δέν εἶναι ἄστοχο νά θεωρήσουμε ὅτι τό παραχωσμένο ἐκεῖνο τεμάχιο ἀγάλματος νά εἶχε μεταφερθεῖ μέ τά ὀρμητικά νερά τοῦ χειμάρρου ἀπό ἄλλο, ὑψηλότερο, σημεῖο τοῦ νησιοῦ, σέ χρόνους παλαιότερους, καί νά κατέληξε ἐκεῖ πού βρέθηκε, κακοποιημένο καί παραμορφωμένο ἀπό τήν παράσυρση καί τριβή του σέ βράχους καί πέτρες.

Στή Σίφνο τῆς ἀρχαιότητος, οἱ κάτοικοι εὐποροῦσαν ἀπό τήν ἐκμετάλλευση τῶν πλούσιων μεταλλείων της χρυσοῦ καί ἀργύρου, εἶχαν δ' ἀνεγείρει στούς Δελφούς τόν περίφημο Θησαυρό τους, ἐκτός ἀπό Πρυτανεῖο καί Ἀγορά ἀπό λευκό μάρμαρο, δηλ. λαμπρά κτίρια μέ τά ὁποῖα εἶχαν στολίσει τήν Πόλη τους. Ὅμως, ἐκτός ἀπό τά μνημονεύόμενα αὐτά οἰκοδομήματα⁶, πρέπει νά εἶχαν ἀνεγείρει καί σέ ἄλλες τοποθεσίες τοῦ νησιοῦ ναούς καί μνημεῖα διακοσμημένα κατάλληλα μέ γλυπτές παραστάσεις καί ἀγάλματα, ὅπως λ.χ. τό μνημεῖο καί ἄγαλμα τοῦ θεοῦ Πάνα, μακρῶς ἀπό τήν Πόλη, πού εἶδε στίς ἀρχές τοῦ ΙΕ' αἰῶνα ὁ Buondelmonti⁷. Ἐπειτα, γιά ἀγάλματα στή Σίφνο ἔκανε λόγο σέ ἐπιστολές του τῶν ἐτῶν 1639/40 καί ὁ μεγαλέμπορος τῶν Κυκλάδων Βασίλης Λογοθέτης, ὅπως ἤδη ἔχει ἀναφερθεῖ ἀπό τίς στήλες τοῦ περιοδικοῦ⁸. Πού εἶχαν βρεθεῖ ἐκεῖνα τά ἀγάλματα; Ἄν δέν φυγαδεύτηκαν τότε, τί ἀπέγιναν ἄραγε; Ὁ Λογοθέτης γνώριζε πολύ καλά τήν ἀξία τους γιατί ἔγραφε στόν Βενετό ἐνδιαφερόμενο γι' αὐτά ὅτι δέν τά ἐμπιστεύονταν σέ τρίτα πρόσωπα, ἀλλά προτιμοῦσε νά τά μεταφέρει ὁ ἴδιος κατά τήν προσεχῆ μετάβασή του στή Βενετία, ἐπειδή ἦταν πράγματα λεπτεπίλεπτα (cose gelose) καί χρειάζονταν μεγάλη προσοχή κατά τό ταξίδι ὡς τή Βενετία⁹. Ἄν, τελικά, με-

1. Παράρτημα, ἔγγραφο ἀριθ. 1.
2. Παράρτημα, ἔγγραφο ἀριθ. 3.
3. Παράρτημα, ἔγγραφο ἀριθ. 4.
4. Παράρτημα, ἔγγραφο ἀριθ. 5.

5. Παράρτημα, ἔγγραφο ἀριθ. 6.
6. Συμεωνίδης, Ἱστορία, σελ. 61.
7. Αὐτόθι, μετά τή σελ. 112 τό πανομοιότυπο τῆς περιγραφῆς Buondelmonti.
8. Σιφνιακά, τόμ. ΣΤ' /1998, σελ. 33, ὑποσ. 1.
9. Αὐτόθι, σελ. 54.

ταφέρθηκαν ἐκεῖ, θά ὑπάρχουν σέ μουσειακό χῶρο, ὅπου, πιθανόν, ὑπάρχει καί σχετική καταγραφή τῆς προέλευσής τους.

Τά σημειούμενα στό παρόν κείμενο, σκοπό ἔχουν νά τονίσουν τήν ἀνάγκη διενέργειας ἀνασκαφῶν στή Σίφνο, ἀπό τίς ὁποῖες πολλά ἔχουν νά προκύψουν. Εἶναι γι' αὐτό σημαντικό τό γεγονός ἑναρξῆς σχετικῶν ἐργασιῶν στό Κάστρο ἀπό τό Ὑπουργεῖο Πολιτισμοῦ (Ἀρχαιολογική Ὑπηρεσία), μέ τήν εὐχή νά συνεχιστοῦν καί συστηματοποιηθοῦν, ἀλλά καί ἐπεκταθοῦν σέ ἄλλες περιοχές τοῦ νησιοῦ πού, πρό πολλοῦ, ἔχουν ἐπισημανθεῖ ὡς προϊστορικοί χῶροι ἀπό τόν ἀείμνηστο Τσουντα.

ΤΑ ΚΕΙΜΕΝΑ ΤΩΝ ΕΓΓΡΑΦΩΝ

(Ἀνήκουν στά Γενικά Ἀρχεῖα τοῦ Κράτους, ΥΕΔΕ, Τμῆμα Δ' ἀρχαιότητες. Θυρίς 173 - Φάκ. 91-5. Ἀνεύρεσις, διατήρησις καί ἀγορά ἀρχαιοτήτων. Μήλου ἀρχαιότητες).

1. Ἀριθ. 307 Βασιλεῖον τῆς Ἑλλάδος
Τήν 25 Νοεμβρίου 1835 Πρὸς τόν (Βασιλικόν) Ἐπαρχον Μήλου.
ἐν Σίφνω Ἡ Τοπική Δημογεροντία Σίφνου

Ὁ κατά τήν Νῆσον ταύτην Ποταμός, τῶν Ἑρκιῶν ὀνομαζόμενος, ὁ πρὸς τήν ἐπίγειον (Σεράλιαν) ἐκχυνόμενος, ἀνέχωσε κατ' ἐπιφάνειαν διά ταχείας ροῆς του τάς παρελθούσας (ἡμέρας) πλησίον τῆς εἰς Φουντάναν κειμένης ἀρχαίας Λάρνακος, τεμάχιόν τι μαρμάρου.

Ἡ Δημογεροντία περισκάφασα τοῦτο καί ἀναχώσασα ὀλόκληρον, παρετήρησεν ὅτι ἔχει σχῆμα ἀνθρωπίνου σώματος ἐν εἶδει ἀγάλματος ἀπό τούς μηρούς καί κάτωθι μέχρι τῶν ποδῶν, ὡς τό ὅποῖον σᾶς ἐπισυνάπτεται τούτου ἀντίτυπον.

Ἀναφέρουσα δέ περί τῆς εὐρέσεως ταύτης κρίνει χρέος τῆς νά σᾶς παρατηρήσῃ, ὅτι καθ' ὅσον συμπεραίνει, τό λοιπόν μέρος τοῦ μαρμαραίου τούτου σώματος πιθανόν νά εὐρίσκειται ἐπί τά ἔμπροσθεν τῆς θέσεως, ὅπου ἔχειτο τό εὐρεθέν.

Ὅθεν καί ἀναμένει τάς περί ἀνασκαφῆς καί ἀναθέσεως τοῦ εὐρεθέντος ὁδηγίας σας.

καί ὑποσημειούμεθα εὐσεβάστως

Οἱ Δημογέροντες
Σ. Βαλέττας
Γ. Ὁθωναῖος

Ὅτι ἀντίγραφον ἐξαχθέν ἀπό τά ἀρχεῖα τῆς παυσάσης Δημογεροντίας Σίφνου τοῦ 1835.

Ἐν Σίφνω τήν 29 Ἀπριλίου 1838

Ὁ Δήμαρχος Σίφνου
Ν. Χρυσόγελος.

2. Ἀριθ. 3825 Βασιλεῖον τῆς Ἑλλάδος
Ἐν Μήλῳ τήν 31 Δεκεμβρίου 1835
Δ(ιεκπ.) 2926 Ὁ Ἐπαρχος Μήλου
Πρὸς τήν Δημογεροντίαν Σίφνου.

Ἐπί τοῦ ὑπ' ἀριθμ. 307 καί ἀπό
25 Νοεμβρίου.

Τό Ἐπαρχεῖον ἐξηγοῦν τήν εὐχαρίστησίν του διά τήν ὁποίαν ἡ Δημογεροντία αὐτή ἔκαμεν ἀνεύρεσιν τοῦ ἀγάλματος, τήν προσκαλεῖ νά τό ἐξασφαλίσῃ εἰς μέρος ὅπου νά μὴν ὑπόκειται εἰς βλάβην μέχρι δευτέρας διαταγῆς μας.

Ὁ Ἐπαρχος
Νικόλαος Ε. Γερακάρης

Ὁ Γραμματεὺς
Δ.Χ. Κρητικός

Ὅτι ἀντίγραφον ἐξαχθέν ἐκ τῶν ἀρχείων τῆς παυσάσης Δημογεροντίας Σίφνου τοῦ 1835.

Ἐν Σίφνω τήν 29 Ἀπριλίου 1838

Ὁ Δήμαρχος Σίφνου
Ν. Χρυσόγελος

3. Ἀριθ. 263 Βασιλεῖον τῆς Ἑλλάδος
Ἐν Μήλῳ τήν 14 Μαρτίου 1836 Ὁ Ἐπαρχος Μήλου
Διεκ. 232 Πρὸς τόν Δήμαρχον Σίφνου.

Καθυποβαλόντες εἰς τήν Β(ασιλικήν) Νομαρχίαν τά περί τοῦ εὐρεθέντος εἰς τόν Ποταμόν τῶν Ἑρκιῶν τεμαχίου ἀρχαίου ἀγάλματος, ὡς ἡ ἀπό 25 Νοεμβρίου π.ἔ. ὑπ' ἀριθ. 307 ἀναφορά τῆς παυσάσης Δημογεροντίας Σίφνου, ἐλάβαμεν ἀπάντησιν διά τῆς ὑπ' ἀριθ. 908 διαταγῆς τῆς, ὅτι νά ἐνεργηθῇ περαιτέρω τις ἀνασκαφή εἰς τό μέρος ἐκεῖνο ὅπου ὁ Ποταμός ἀνεκάλυψε τό τεμάχιον.

Προσκαλεῖσθε λοιπόν νά ἐνεργήσῃτε ὑπό τήν ἰδίαν ὑμῶν ἐπιστάσιν τήν ἀνασκαφήν ταύτην, ἥτις νά γίνῃ μέ τήν δυνατὴν οἰκονομίαν,

ώστε ἡ ἐξοδευθεῖσα ἐπὶ τούτῳ ποσότης νά εἶναι τό πολύ ἐξήκοντα δραχμῶν τάς ὁποίας θέλομεν πληρώσει.

Ὁ Ἐπαρχος
Ν. Γαζέτης

Ὁ Γραμματεὺς
Ε. Κορτέσης

Ὅτι ἀντίγραφον ἐξαχθέν ἐκ τῶν ἀρχείων τῆς παυσάσης Δημαρχίας Σίφνου τοῦ 1836.

Ἐν Σίφνῳ τήν 29 Ἀπριλίου 1838

Ὁ Δήμαρχος Σίφνου
Ν. Χρυσόγελος.

4. Ἀρ. Πρ. 61

Ἐν Μήλῳ τήν 14 Ἰουλίου 1836.

Βασιλεῖον τῆς Ἑλλάδος
Ὁ Διοικητῆς Μήλου
Πρός τόν Δήμαρχον Σίφνου.

Διά τοῦ ἀπό 14 Μαρτίου, τό Ἐπαρχεῖον Μήλου διέταξε νά ἐνεργήσητε ἀνασκαφήν τινα εἰς τόν Ποταμόν, ὅπου ἀνεκαλύφθη τεμάχιον ἀρχαῖον ἀγάλματος, ἀλλά μέχρι τοῦδε καμμίαν περί τούτου ἀπάντησιν δέν ἔχει ἡ Διοίκησις.

Προσκαλεῖσθε λοιπόν νά ἐνεργήσητε ἄνευ ἀναβολῆς τήν ἀνασκαφήν καί νά μάς ἀναφέρητε.

Ὁ Διοικητῆς
Ι.Γ. Λάτρης

Ὁ Γραμματεὺς
Ε. Κορτέσης

Ὅτι ἀντίγραφον ἐξαχθέν ἐκ τῶν ἀρχείων τῆς παυσάσης Δημαρχίας Σίφνου τοῦ 1836.

Ἐν Σίφνῳ τήν 29 Ἀπριλίου 1838.

Ὁ Δήμαρχος Σίφνου.
Ν. Χρυσόγελος.

5. Πρ. Ἀρ. 714

Ἐν Μήλῳ τῆ 16 Ὀκτωβρίου 1836

Περί τῆς ἐν Σίφνῳ ἀνασκαφῆς καί τῆς γενομένης δαπάνης

Πρός
τήν ἐπὶ τῶν Ἐκκλησιαστικῶν καί τῆς Δημοσίου Ἐκπαιδεύσεως Β(ασιλικήν) Γραμματεῖαν τῆς Ἐπικρατείας

Μέ τήν ὑπ' ἀριθμ. 375 ἀνεφέραμεν πρὸς τήν Β(ασιλικήν) Γραμματεῖαν περί τῆς ἐν Σίφνῳ ἀνασκαφῆς καί ἐζητήσαμεν τήν πληρωμὴν τῆς γενομένης δαπάνης εἰς δραχμάς 22 καί 50/οο.

Ἐπὶ τῆς εἰρημένης ἀναφορᾶς ἡ Ἐφορία τῶν Ἀρχαιοτήτων κατὰ τό ὑπ' ἀριθμ. 416 πρὸς τήν Διοίκησιν ταύτην ἔγγραφόν της θέλει νά παύσει ἡ περί ἧς ὁ λόγος ἀνασκαφή, ἡ δέ γενομένη δαπάνη νά πληρωθῆ ἀπὸ τήν πίστωσιν τῆς Νομαρχίας Κυκλάδων.

Πεπαυμένων ἤδη τῶν Νομαρχιῶν παρακαλεῖται ἡ Β(ασιλική) Γραμματεία νά διατάξῃ τήν πληρωμὴν ὅθεν ἀνήκει.

Εὐπειθέστατος
Ὁ Διοικητῆς Μήλου.

Ι.Γ. Λάτρης

Ὁ Γραμματεὺς

6. Πρ. ἀρ. 359

Ἐν Μήλῳ 11 Μαρτίου 1837

Πρὸς τήν ἐπὶ τῶν Ἐκκλησιαστικῶν καί τῆς Δημοσίου Ἐκπαιδεύσεως Β(ασιλικήν) Γραμματεῖαν τῆς Ἐπικρατείας.

Περί πληρωμῆς τῆς γενομένης δαπάνης διά τήν ἐν Σίφνῳ ἀνασκαφήν

Κατ' ἐπανάληψιν τῶν ἀναφορῶν μας ἀρ. 375 τῆς 10 Σεπτεμβρίου καί 714 τῆς 16 Ὀκτωβρίου 1836, παρακαλεῖται ἡ Β(ασιλική) Γραμματεία νά διατάξῃ, ὅθεν ἀνήκει, τήν πληρωμὴν τῆς γενομένης δαπάνης διά τήν ἀνασκαφήν ἐκ δραχμῶν 22,50 % καθότι οἱ ἐργασθέντες δέν παύουν ν' ἀπαιτοῦν τά ἡμερομίσθιά των ἀπὸ τόν Δήμαρχον, ὁ δέ Δήμαρχος ν' ἀναφέρεται εἰς τήν Διοίκησιν.

Εὐπειθέστατος
Ὁ Διοικητῆς Μήλου
Ι.Γ. Λάτρης

Ὁ Γραμματεὺς
Α.Γ. Μιουδάκης.

7. Πρὸς τήν ἐπὶ τῆς Δημοσίου Ἐκπαιδεύσεως

κτλ. Β(ασιλικήν) Γραμματεῖαν.

Κατὰ τόν Αὐγουστον τοῦ 1836 ἐνήργησα ὁ ὑποφαινόμενος, κατ' ἀνωτέραν Διαταγὴν, ὡς Δήμαρχος τοῦ Δήμου Σίφνου, ἀνασκαφήν εἰς τόν Ποταμόν, τῶν Ἐρκιῶν ὀνομαζόμενον, εἰς τήν ὁποίαν ἐξώδευσα δραχμάς (κενό).

Περί πληρωμῆς τῆς δαπάνης ταύτης ἀνεφέρθη δις ἐπισήμως ὡς

Δήμαρχος πρὸς τὸν Διοικητὴν τῆς ἐπαρχίας, ὅστις εἰς ἀπάντησιν τῶν πρὸς αὐτὸν ἀναφορῶν μου μ' εἰδοποίησεν ὅτι ἀνέφερε πρὸς τὴν Β(ασιλικήν) ταύτην Γραμματεῖαν περὶ τῆς πληρωμῆς καὶ ὅτι ἅμα σταλῶσι πρὸς αὐτὸν παρὰ τῆς Γραμματείας αἱ ἐξοδευθεῖσαι δραχμαί, θέλει μοὶ τὰς ἀποστείλει.

Παρῆλθον μέχρι τοῦδε εἰς καὶ ἥμισυ χρόνος καὶ ἐπειδὴ εἰσέτι δέν ἔλαβον τὰς εἰρημένους δραχμάς, παρακαλῶ τὴν Β(ασιλικήν) Γραμματεῖαν νά διατάξῃ περὶ τῆς πληρωμῆς αὐτῶν, ἀφοῦ προηγουμένως λάβῃ ὑπ' ὄψιν τὰς προμνησθείσας ἀναφορὰς τοῦ Διοικητοῦ Μήλου καὶ πληροφορηθῇ ἐξ αὐτῶν περὶ τοῦ ἀληθοῦς τῆς δαπάνης ταύτης καὶ περὶ τῆς ποσότητος τῶν ἐξοδευθεισῶν δραχμῶν.

Ἀθῆναι τὴν 10 Μαρτίου 1838.

Εὐπειθέστατος
Σ.Ν. Βαλέττας.

ΣΗΜΕΙΩΜΑΤΑ

* Σέ μεγάλη, βιολογικά, ηλικία, ένας «νέος» πνευματικά και σέ διάθεση ἄνθρωπός μας, ἄνθρωπος τῆς Σίφνου, ἀνεχώρησε τοῦ κόσμου τούτου, ὁ Εὐάγγελος Παντάζογλου· ὁ εὐγενής, ὁ ἀπλοϊκός, ὁ ἀκαταπόνητος, ὁ σπουδαῖος καλλιτέχνης, ὁ ἐραστής τοῦ νησιοῦ μας καί νησιοῦ του. Αὐτός πού «εἶδε», ἔζησε καί περιέγραψε τή Σίφνο στίς μύριες λεπτομέρειές της καί τίς ἀπετύπωσε στίς φωτογραφίες του - ἔργα τέχνης προβάλλοντας τό Ἄπολλώνιο Φῶς της στά πέρατα τῆς Οἰκουμένης. Τή λάτρεψε τή Σίφνο ὁ Εὐάγγελος καί, ὅπως ἦταν προικισμένος μέ πνεῦμα βαθειᾶς διεισδυτικότητας, ἀφοῦ τήν ἀγκάλιασε συνολικά, τήν ἐπιμέρισε ἀκολούθως στίς λεπτομέρειές της ἀπό θαυμάσιες ὀπτικές γωνίες δημιουργώντας θέσεις στίς ἀντιθέσεις, μορφές καί συνθέσεις ἀπείρου, πράγματι, κάλλους, τοῦ δυσπερίγραπτου μέ λόγια κάλλους τοῦ νησιοῦ μας. Κοπίαζε, μέχρι σχεδόν τοῦ θανάτου του, ἀναζητώντας τίς λεπτομέρειες σέ βουνά καί σέ λαγκαδία, ξύπναγε πρὶν τόν ἥλιο γιά νά τόν παρακολουθήσει στήν καθημερινή χρωματική τελετουργία του σέ φῶς, σκιές καί φωτοσκιάσεις μέ τά ἀγγίγματά του σέ ναούς καί ξωκκλήσια, σέ ξερολιθιές καί φλάρους, σέ κουμπέδες καί καμπαναριά, στά φύλλα δένδρων καί ταπεινῆς ἀλισφακιάς, σέ ζωντανά καί ἄψυχα, δίνοντάς τους ψυχή μέ τήν ψυχή του. Τό «ἱερό πάθος» τοῦ Παντάζογλου τοῦ ἔδινε δυνάμεις, ψυχική εὐφορία καί χαρά μέ κάθε καλλιτεχνική δημιουργία, ἀγωνιστικότητα γιά τή μέχρι τέλους συνέχιση τοῦ ἔργου του, ὅπως τόν ἀξίωσε ὁ Θεός. Τό κενό εἶναι πασιφανές. Γιά τήν πλήρωσή του, (ἐννοεῖται στόν χῶρο τῆς ἀφιλόκερδης ἐπιδίωξης), ἀναμένεται ὁ ἰκανός γιά θυσίες, πράγμα πλέον σπάνιο καί δυσεῦρετο.

* Ἐπί σαράντα ὀλόκληρα χρόνια ὑπηρέτησε λαμπρά τήν Ἐκκλησία τῆς Σίφνου ὡς ἱεουργός καί ἀρχιερατικός ἐπίτροπος. Καλός καγαθός λευίτης, πρᾶος, συνετός, ἱεροπρεπής ὁ αἰδεσιμ. π. Ἀντώνιος Λεβαντῆς συνταξιοδοτήθηκε πρόσφατα. Ἡ καλή πολιτεία του καταξιώθηκε μέ τήν ἀγάπη καί ἐμπιστοσύνη τοῦ συνόλου τοῦ σιφναϊκοῦ λαοῦ στό πρόσωπό του καί τήν ἄκρα πρὸς αὐτό ἐκτίμησή του. Τά «Σιφνιακά» τοῦ εὐχονται ἐγκάρδια ὑγιεῖα καί μακροσημέρευση καί τήν καλή συνέχιση τῆς ἐπιτροπείας του στό μοναστήρι τῆς Βρύσης πού ἡ μητρόπολη Σύρου τοῦ ζήτησε νά διατηρήσει. Στόν διάδοχό του, αἰδεσιμολογιώτατο π. Νικόλαο Μαυρογιάννη, γνωστόν ἐπίσης ἀπό τά

πρώτα βήματά του στην ιερωσύνη και κληρικόν με ικανότητες και θεολογική κατάρτιση, τήν καλή διακονία τοῦ λειτουργήματος πού τοῦ ἀνατέθηκε, στην ὁποία μέ ἐμπιστοσύνη ὅλοι προσβλέπουμε. Οἱ καιροί χαλεποί, ἐπισημαίνεται γενικῶς, ἡ δέ στήριξη τοῦ ποιμνίου μόνο μέ τήν Ὁρθόδοξη Παράδοσή μας καί τόν μακροαίωνα σιφνέικο Πολιτισμό εἶναι δυνατή. Ἐνώπιον τῆς ἐπαπειλούμενης παγκοσμιοποίησης καί πνευματικῆς ἰσοπέδωσης «αὐτό πού ἀντιστέκεται περισσότερο καί καλύτερα σ' αὐτήν, εἶναι ὁ Πολιτισμός» (Ζοζέ Σκαραμάγκου - Νόμπελ Λογοτεχνίας), ὅπως δ' ἰδιαίτερα γιά μᾶς τούς Σιφνίους, τό ἀντίβαρο τῆς Ὁρθοδοξίας καί ἡ λαϊκή εὐσέβειά μας, πού ἐπιβάλλεται νά διατηρηθεῖ ἀμόλυντη. Γιατί εἶναι ἡ φυχή μας.

* Κάθε χρόνο πραγματοποιεῖται μιά ἐκδήλωση γιά τή βράβευση τῶν Σιφνίων σπουδαστῶν πού ἐπιτυγχάνουν τήν εἰσαγωγή τους στά ἀνώτερα καί ἀνώτατα ἐκπαιδευτικά ἰδρύματα. Ἡ βράβευση αὐτή ἔχει τήν ἔννοια τῆς ἀναγνώρισης τοῦ κόπου καί τοῦ μόχθου τους ἐκ μέρους τῆς πατρίδας, τῆς Σίφνου μας, πού τήν ἐκπροσωποῦν οἱ διοργανωτές της. Καί εἶναι, δόξα τῷ Θεῷ, πολλοί οἱ νέες καί οἱ νέοι Σίφνιοι πού μορφώνονται καί καταξιώνονται στίς ἐπιστήμες, τά ἐπαγγέλματα καί τίς τέχνες, πράγμα πού ἱκανοποιεῖ ὅλους μας. Μένει ὅμως, σάν περιεργό γεγονός, ἡ καθολική ἀπουσία ἀπό τό σιφνέικο προσκήνιο τῶν νέων αὐτῶν πνευματικῶν ἀνθρώπων, πού δείχνουν νά μήν ἐνδιαφέρονται κἂν «γιά τή Σίφνο» καί νά μήν καλλιεργοῦν λ.χ. τήν Ποίηση, τή Λογοτεχνία, τή Λαογραφία, τήν Ἱστορία τοῦ νησιοῦ τους, θέματα πράγματι ἀνεξάντλητα, μέ τά ὁποῖα ἐξακολουθοῦμε νά ἀσχολούμαστε οἱ ἐναπομείναντες γεροντότεροι, ἴσως καί ἀνεπαρκεῖς πλέον βιολογικά. Τό φαινόμενο ἢ ἡ πραγματικότητα αὐτή προκαλεῖ λύπη καί ἀνησυχία. Ἀπέλιπε τό πνεῦμα τῶν νέων Σιφνίων; Δέν ἔχουν νά μᾶς δείξουν τίποτα οἱ νέοι ἄνθρωποι; Εὐαισθησίες, ὁράματα, ἐπισημάνσεις καταστάσεων πού νά φανερώσουν τό ἐνδιαφέρον τους;

Στόν τομέα τῆς Ἱστορίας εἴμαστε πρόθυμοι καί μέ ἀνείπωτη χαρά νά δεχτοῦμε κάθε ἐνδιαφερόμενο νέο ἄνθρωπο γιά νά θέσουμε στή διάθεσή του ἀρχεακό ὕλικό καί πληροφορίες γιά τήν ἐνασχόλησή του μέ τό θέμα τοῦτο ἢ νά τόν καθοδηγήσουμε στήν ἀναζήτηση τῶν πηγῶν τῆς βιβλιογραφίας, προκειμένου νά προωθήσει τίς δικές του ἔρευνες καί ἐργασίες. Μύρια εἶναι τά ἱστορικά θέματα τῆς Σίφνου γιά τήν ἀνάπτυξη τῶν ὁποίων δέν ἐπαρκεῖ ἕνας ἄνθρωπος, πράγμα πού ἔχουμε τονίσει κατ' ἐπανάληψη. Ἡ ἐπίδοση στήν ἔρευνα καί οἱ ἀποκαλύψεις της προσφέρουν χαρά καί ἱκανοποίηση, ἡ δέ μετουσίωση τῶν

ἀποτελεσμάτων σέ ἔργα-θέματα καθιστοῦν τόν ἐρευνητή δημιουργό, πνευματικό δημιουργό. Ὑπάρχει τίποτα καλύτερο;

* Στήν ἐφημερίδα «Σιφναϊκά Νέα» (φ. 128/Μαρτίου 2000) διαβάσαμε ὅτι στίς 24 Μαρτίου, παραμονή τῆς ἐθνικῆς ἐορτῆς, πραγματοποιήθηκε στή Σίφνο ἐκδήλωση «γιά τήν προσωπικότητα καί τό ἔργο τοῦ Νικολ. Χρυσογέλου μέ ὁμιλητή τόν Δρα Χ. Μπαμπούνη», ἐκ Μήλου, ὁ ὁποῖος ἔκλεισε τήν ὁμιλία του τονίζοντας πῶς, «ὅσο κανεῖς ἀσχολεῖται μέ τό ἔργο τοῦ Χρυσογέλου, πείθεται ὅτι ἡ μόρφωσή του, οἱ τομεῖς δραστηριοποίησής του καί οἱ ἱκανότητές του, ὀφείλουν ν' ἀποτελοῦν κίνητρο προσοχῆς καί προοπτική μελέτης».

Τή διατύπωση αὐτή («κίνητρο προσοχῆς καί προοπτική μελέτης»), μολονότι θυμίζει χρησμό τῆς Πυθίας, ἐρμηνεύουμε κατὰ τρόπο θετικό· ὅτι δηλ. τό μεγάλο θέμα «Νικ. Χρυσόγελος» ἐξακολουθεῖ νά ἀπασχολεῖ τόν κ. Μπαμπούνη, ὅπως πρέπει καί ἐπιβάλλεται, καί δέν ἀρκεῖται στό μέρος μόνον ἐκεῖνο τό ἀναφερόμενο στή δράση τοῦ Διδασκάλου κατὰ τήν Καποδιστριακή περίοδο, στό ὁποῖο τό συρρίκνωσε στή διδακτορική διατριβή του, ἐνῶ ἄλλα εἶχε ὑποσχεθεῖ (βλ. «Σιφναϊκά», τόμ. Δ'/1994, σελ. 181, θέμα τρίτο, κατὰ δική του διατύπωση, τηρούμενη στό ἀρχεῖο τοῦ περιοδικοῦ). Ἄλλωστε, τή συνέχιση τῆς ἐνασχόλησής του μ' αὐτό, τήν ὀφείλει ὁ κ. Μπαμπούνης στή μνήμη τοῦ Χρυσογέλου, γιατί ὑπῆρξε ἡ ἀφορμή ἀνάδειξής του σέ διδάκτορα. Κατά τήν ἀποψή μας, τό εὐρύτερο στήν ἀτομικότητά του θέμα «Χρυσόγελος» (βίος καί πολιτεία τοῦ ἀνδρός), περικλείει δυσχέρειες, ἀλλά καί τήν «προοπτική» γιά σπουδαιότερα. Εὐχόμαστε ἐγκάρδια νά τά πραγματοποιήσει. Ὁ «Χρυσόγελος» ἀνήκει στόν κ. Μπαμπούνη ὡς ἔργο ζωῆς. Ἐμεῖς εἴμαστε στό πλευρό του, μέ τήν ἴδια πάντοτε ἀγάπη καί προθυμία γιά συμπαράσταση.

* Διαβάσαμε ἀκόμη στήν ἴδια ἐφημερίδα ὅτι ἔγινε πρόταση στό Δῆμο Σίφνου νά καθιερωθεῖ ἡ ἡμέρα τῆς ἐθνικῆς ἐορτῆς καί ὡς ἡμέρα μνήμης τοῦ Ν. Χρυσογέλου. Οἱ μνήμες ἀνδρῶν πού προσέφεραν τό μεγαλύτερο μέρος τῆς ζωῆς τους ἢ καί αὐτήν τή ζωή τους ὑπέρ τοῦ κοινωνικοῦ συνόλου ἢ γιά τήν ἐλευθερία τῆς Πατρίδας, εἶναι πράγματι χρέος τιμῆς τῶν μεταγενεστέρων. Στό πρόσωπο τοῦ Χρυσογέλου μάλιστα συντρέχουν καί οἱ δύο ἀνωτέρω ἰδιότητες, ἀλλά καί τοῦ σπουδαίου ἐργάτη-συντελεστή στήν, ἀπό τά σπάργανα, διοργάνωση τοῦ νέου Ἑλληνικοῦ Κράτους καί, ἰδιαίτερα, τῆς Ἐκπαίδευσης κατὰ τήν Καποδιστριακή περίοδο. Τό ἔργο τοῦ Χρυσογέλου κατὰ τήν ἐν

λόγω περίοδο, δέν ἔχει ἐκτιμηθεῖ δεόντως μέ τό ν' ἀποδίδονται ἀπό τούς πάντες τά πάντα στόν Ἰωάννη Καποδίστρια. Στή συγκρότηση τῆς Ἐκπαίδευσης, ὁ ρόλος τοῦ Χρυσογέλου, ὡς Ὑπουργοῦ τῆς Παιδείας, δέν ὑπῆρξε ἀπλῶς διεκπεραιωτικός, ἀλλ' ἐνεργός καί οὐσιαστικός, ὅπως συνάγεται ἀπό τά μυριάδες ἔγγραφα τοῦ Ἀρχείου τοῦ Ὑπουργείου Παιδείας ὅταν τά σπουδάσει κανεῖς μέ προσοχή. Ἡ προσωπικότητα, ἔπειτα, τοῦ Χρυσογέλου, ἀποτελεῖ τό πρότυπο τοῦ ἀνθρώπου πού θυσιάζεται γιά τό καλό καί τήν πρόοδο τοῦ συνόλου. Ἀπό διδάσκαλος ἔγινε Ὑπουργός· ἀπό Ὑπουργός... Δήμαρχος· ἀπό Δήμαρχος... ἄμισθος διδάσκαλος καί πάλι Ὑπουργός. Τά ἀξιώματα γι' αὐτόν, μέ τήν ἀναρχή προσοδευτικότητα πού περιγράψαμε, δέν ἀποτελοῦσαν παρά μέσα προσφοράς τῶν ὑπηρεσιῶν του καί ὄχι προσωπικῶν ἐπιδιώξεων. Ἕνας ιδεολόγος ἀγωνιστής καί κορυφαῖος Σίφνιος, ἄξιος κάθε τιμῆς.

* Στά σημειώματα τοῦ προηγούμενου τόμου γράψαμε γιά τή σύσταση ἀπό τόν Δῆμο Σίφνου Παιδικῆς - Ἐφηβικῆς Βιβλιοθήκης καί ὑποσχθήκαμε τήν προσφορά βιβλίων γιά τόν πλουτισμό της. Ἡ ὑπόσχεση τηρήθηκε καί ὁ Δῆμος παρέλαβε ἤδη 210 τόμους ἐπιλεγμένων ἔργων ποικίλου ἐνδιαφέροντος.

EYPETHPIO

ΟΙ ΣΥΝΤΟΜΟΓΡΑΦΙΕΣ ΤΟΥ ΤΟΜΟΥ

- Γκιών, *Ίστορία* = Καρόλου Ίω. Γκιών, *Ίστορία τῆς Νήσου Σίφνου*, ἐν Σύρω 1876.
- Συμεωνίδη, *Βρυσιανή 1966* = Σ.Μ. Συμεωνίδη, *Ἡ Κυρία Βρυσιανή*, ἤγουν συμβολή εἰς τὴν *Ίστορίαν τῆς ἐν Σίφνω Ἱερᾶς Μονῆς τοῦ Γενεθλίου τῆς Θεοτόκου*, Ἀθῆναι 1966.
- Συμεωνίδη, *Μοναστήρια* = Σ.Μ. Συμεωνίδη, *Μοναστήρια τῆς Σίφνου*, Ἀθήνα 1984.
- Συμεωνίδη, *Ἐκκλησ. Ίστορία* = *Ἐκκλησιαστικὴ Ίστορία τῆς Σίφνου*, «Σιφνιακά», τόμος Δ'/1994.
- Συμεωνίδη, *Ίστορία* = Σ.Μ. Συμεωνίδη, *Ίστορία τῆς Σίφνου ἀπὸ τὴν προϊστορικὴ ἐποχὴ μέχρι τὸν δεῦτερο παγκόσμιον πόλεμον*, Ἀθήνα 1990.
- Συμεωνίδη, *Κοινωνία καὶ Παιδεία* = *Κοινωνία καὶ Παιδεία στὴ Σίφνον κατὰ τὴν τουρκοκρατίαν (1537-1821)*, «Σιφνιακά», Ἀθῆναι 1995, τόμος Ε'.
- Γ.Α.Κ. = Γενικά Ἀρχεῖα τοῦ Κράτους.
- SCPF = Sacra Congregazione de Propaganda Fide (Ρώμη).

ΟΙ ΣΥΝΤΟΜΟΓΡΑΦΙΕΣ ΤΟΥ ΕΥΡΕΤΗΡΙΟΥ

ἀγιογρ. = ἀγιογράφος	ἱερμχ. = ἱερομόναχος
ἀρχιμ. = ἀρχιμανδρίτης	μητρ. = μητροπολίτης
ἀρχπ. = ἀρχιεπίσκοπος	μον. = μοναχός
διδ. = διδάσκαλος	οἰκογ. = οἰκογένεια
ἡγ. = ἡγούμενος-η	οἰκ. ἐφορ. = οἰκονομ. ἔφορος
ἱερ. = ἱερέας	πρ. = πρώην
ἱερδ. = ἱεροδιάκονος	πτρχ. ΚΠ. = πατριαρχ. Κων/πόλεως

Οἱ ἀριθμοὶ παραπέμπουν στίς σελίδες. Δέν περιλαμβάνονται ὀνόματα α) τοῦ καταλόγου τῶν ἀγιογράφων τοῦ οἰκείου θέματος, ὅπου καταχωρίζονται μέ ἀλφαβητικὴ σειρά καὶ β) τῶν μαθητῶν τοῦ Ἑλληνικοῦ Σχολείου, τὰ ὅποια καταγράφονται σὲ καταλόγους στίς σελίδες 134-142.

I. ΟΝΟΜΑΤΩΝ

- Ἀβέρκιος Γερωντόπουλος, ἀρχιμ., 195.
- Ἀβρανᾶς Γεώργιος, 35.
- Ἀβρανοπούλου Μαρία, 23, 84, 86, 87.
- Ἀβρᾶς
  - Ἀγγελος, διδ., 123-126.
  - Ἀντώνιος, διδ., 132, 133.
- Ἀγάθη
  - Παύλου, μον. Σικίνου, 89.
  - μοναχή, 23, 24, 78.
- Ἀγαπία, μον. Σικίνου, 89.
- Ἀγάπιος
  - ἀρχιερεύς, 58.
  - Γρυπάρης, μητρ. Σερρών καὶ Κυζίκου, 112, 189.
- Ἀθανασία Ζαμπέλη, μον. 25.
- Ἀθανάσιος
  - μητρ. Σύρου, 195.
  - ἀρχπ. Σίφνου, 28, 71.
  - ἱερδ.-ἀγιογρ., 22, 57.
- Ἀθήνα, 107, 116, 143.
- Ἀθηνάδης Θεόδ., 132.
- Αἰμιλιανή, μον., 24, 57.
- Ἀλβανιτᾶκης Ἰωάν., 67.
- Ἀλεξανδρῆς Νικολῆς, 42.
- Ἀλεξάνδρου Νικόλαος, 41.
- Ἀλιμβέρτης Γεώργιος, 43, 79.
- Ἀλιμπέρτη, βλ. Μελετία.
- Ἀλμπέρτης Νικόλαος, 81.
- Ἀλιπράντης Χ. Θεολόγος, 25, 102.
- Ἀλυμβέρτης Γεώργιος, 41.
- Ἀμο(υ)ργός, 177.
- Ἀναστασία, μον., 24.
- Ἀνάφη, 177.
- Ἄνδρος, 174, 175, 189, 192.
- Ἄνθιμος
  - Θεολάης, ἱερμχ., 188.
- Ναρλῆς, ἱερ., 192.
- Ραφαλέτος, ἱερμχ., 98.
- Ἄννα, μον., (Κ. Βερνίκου), 24.
- Ἀντίπαρος, 190.
- Ἀντωνίου Δαυίδ, 123, 143.
- Ἀπόστολος, πρωτεκδ., 107.
- Ἀρβανιτᾶκης Σπυρ., 81.
- Ἀργυρόπουλος Ἰάκ., 93.
- Ἀστοπαλιά, 177.
- Ἀτζόνιου, βλ. Εὐφημία.
- Ἀφεντᾶκης
  - Ἰωάννης, 188.
  - οἶκον. Ἰωάννης, 110.
- Ἀφεντούλενα, μον. 25, 37.
- βλ. καὶ Μελετία
- Ἀχλάδης Γιάννης, 11.
- Ἀχλυμπάρης Ἀγγελῆς, 118.
- Βαλέττα
  - Νικ. Αἰκατερίνη, 183.
  - Λεον. Εἰρήνη, 184.
- Βαλέττας
  - Γιαννάκης, λογιώτ., 184.
  - Λεον. Δημήτριος, 184.
  - Ἰωάννης, διδ. Σίφνου, 181.
  - Λεον. Ἰωάννης, 185.
  - Νικ. Ἰωάννης, 143-154, 183, 186.
  - Σπυρ. Ἰωάννης, 185, 186.
  - Νικ. Κων/νος, 183.
  - Λεονάρδος, 184-186.
  - Π. Νικόλαος, 143, 183, 185-186.
  - Νικ. Παῦλος, 183.
  - Παῦλος, 181, 182.
  - Σπυρίδων, σύντιχος, 181, 185.
  - Σπυρίδων, 143.
  - Ἰω. Σπυρίδων, 185.
  - Ν. Σ(πυρίδων) 181, 183, 198, 202.

- Ίω. Στέφανος, 143, 185.
Βάμβας Νεόφυτος, 143.
Βᾶος
- Μαρῖνος, 66, 67, 81, 95.
- Ἄπ. Νικόλαος, 105.
Βαρθολομαῖος
- μητρ. Ἡρακλείας, 31.
- πρ. Μοσχονησίων, 62, 65.
Βασάλος Πέτρος, 39.
Βασάλου, βλ. Διονυσία
Βατῆς Ἀπόστολος, 191.
Βατικανό, 7, 169.
Βέλλης Ἀντών., διδ., 131-133.
Βενετία, 197.
Βενετοί, 70.
Βενιέρης, βλ. Νεόφυτος.
Βεργῆς Α., οἰκ. ἔφορ., 46, 48.
Βιολάκης Γεώργ., μέγας ψάλτης,
194.
Βιτάλης Φιλάρ., ἀρχμ., 10, 84,
104.
Βιώνης Γεώργιος, διδ., 124.
Βλασερός Κων/νος, 42.
Βιωτιά, 104.
Βοργιά Π. Μαρία, μον., 25, 39.
Βρυξελλῶν πανεπ., 129.
Βύρων, λόρδος, 70.

Γαβαλαῶς
- Ἀγγελέτος, 75.
- Λιώνης, 58.
Γαβριήλ
- ὁ Δ', πτρχ. ΚΠ., 157.
- μητρ. Χαλκηδόνας, 28.
- ἀρχπ. Σαντορίνης, 182.
- Κόμης, μον., 162.
- Ραφελέτος, ἡγ., 162.
- ἱερδ. ἀγίου Κυκλάδων, 191.
Γαζέτης Ν., ἔπαρχος, 200.
Γαϊτάνος
- Θεόδωρος, διδ., 127-130.
- Σταμάτιος, ἱερμχ., 195.
Γεννάδιος Γεώργ., διδ., 194.
Γερακάρης Ε. Νικ., ἔπαρχ., 46,
48, 81, 89, 91, 97, 199.

Γεράρδη, βλ. Μακαρία.
Γεράσιμος
- μητρ. Ἀμασειας, 31.
- μητρ. Τορνόβου, 31.
- ἀρχπ. Μήλου, 31.
Γερμανός, ἀρχπ. Κέας-Θερμίων, ὁ
Χαλκιόπουλος, 116.
Γεροντόπουλος
- βλ. Ἀβέρκιος.
- Ἀγγελῆς, 41.
Γερόνουμου, βλ. Μακαρία.
Γκητάκος Χ. Μιχ., 10, 59.
Γκιών
- Α. Ἰωάννης, εἰρην. 50-56.
- Ἰω. Κάρολος, διδ., 8, 12, 123,
129, 132, 133, 188.
- βλ. Πελαγία
Γλαράκης Γ., 85, 95, 163.
Γοζαδίνος
- Ἄγγελος, δυνάστης, 101.
- Μπατῆς, 120.
Γραμματικῆς Ἀναγν., 81.
Γρηγόριος Ε', πτρχ. ΚΠ., 15.
Γριτσόπουλος Ἀθ. Τάσος, 59.
Γρυπάρη
- Νικ. Μαρία, 183.
- οἰκογένεια, 103, 112.
Γρυπάρης
- βλ. Ἀγάπιος
- Ἀριστόδημος, 112.
- Γεώργιος, 81.
- βλ. Ἰωσήφ.
- Νικόλαος, 112.
Γρύπος Γεώργιος, 81.
Γρύπου Γ. Χρυσάκη, 117.

Δαμασκηνός
- μητρ. Καφᾶ, 31.
- μητρ. Μεσημβρίας, 28.
Δαμιανός
- ἐπίσκ. Σινᾶ-Ραϊθῶ, 113.
- ἱερμχ., 55.
Δεκαβάλλας
- Γεώργιος, 107.
- Ἰωάννης, 81.

- Α. Νικόλαος, διδ., 126-129.
Δεκαβάλλες Μανουήλ, 20.
Δεπάστας
- Ἀντώνιος, 193.
- Ἀπόστολος, 81.
- Ἰωάννης, διδ., 124-133.
- Νικόλαος, 193.
- Ι. Νικόλαος, 81.
Δεπεράκης Νικόλ., 81.
Διακῆς, βλ. Καλλίνικος.
Διαλεισμάς Ἄγγελος, 132.
Διαλισμάς Ζ., δημαρχ. παρεδρ.,
164.
Διαρεμές Γεώργιος, 36.
Δικαῖος Γρηγ., ὑπ. ἔσωτ., 72, 95.
Διονυσία
- Βασάλου, μον., 25, 37.
- μοναχή, 24.
Δουλφῆς Γεώργιος, 191.
Δουρβουμβάκης χατζῆ Στρατῆς,
81.
Δραγάτζης
- Ι. Ἀντώνιος, 191.
- Σαμουήλ, μον., 194.
Δραγάτσης
- Ἰάκωβος, διδ., 108.
- Ἰωάννης, διδ., 192, 193.
- Χαρίδημος, διδ., 124-127.
Δρακοπούλου Εὐγενία, 103.
Δρανδάκης Ν., 105.

Ἐλεοῦσα, μον., Κρητικάκη, 25,
40.
Ἐλισάβητ
- Καραμάνου, μον., 23.
- μον. Σικίνου, 89.
Ἐξιρζῆς Γεώργιος, 191.
Ἐπιμελητ. Ἐμπορ. Κων/πόλεως,
193.
Εὐγενία
- Καργιώτη, μον., 25, 39.
- Καρότου, μον., 89.
- Κιμουλάτισσα, μον., 25, 40.
- μοναχή, 23.
- πριμηχυρίου, μον., 89.

Εὐθυμία, μον. Σικίνου, 89.
Εὐφημία
- Ἀτζόνιου, μον., 24, 89.
- μοναχή, 21, 57.

Ζάκυνθος, 103.
Ζαμπέλη
- Ἀθανασία, μον., 25.
- Αἰμιλιανή, μον., 25.
Ζαφείρα, μον., 23.
Ζαχαρία
- ἡγουμένη, 21, 57.
- μοναχή, 21, 23, 57.
- Συναδινή, μον., 24.
Ζηλίμης Ἀντώνιος, 81.
Ζηλίμονος Θεοφανώ, 112.
Ζηνοβία
- μοναχή, 25, 58.
- μον. Σικίνου, 89.

Θεοδοσία
- μοναχή, 24.
- Πρεζάνη, μον. 89.
Θεοδόσιος, ἐπισκ. Λιτίτζης, 31.
Θεοδούλη
- Ἰω. Βερνίκου, μον., 24.
- Ματζουκανάρη, μον., 16, 24.
- Πετάκενα, μον., 89.
Θεολάης
- βλ. Ἄνθιμος
- Γεώργιος, 81.
Θεολόγος Ζ. Πέτρος, 132.
Θεονύμφη, μον., 23, 24, 57.
Θεοτίμη, μον., 23.
Θήρα, 116, 143.

Ἰγνάτιος, μητρ. Ἐφέσου, 28.
Ἰερεμίας, μητρ. Χαλκηδόνας, 31.
Ἰλαρίων, Κρής-Σιναίτης, διδ.,
185.
Ἰος, 104, 110, 143, 181.
Ἰωακείμ Β', πτρχ. ΚΠ., 194.
Ἰωαννίκιος Β', πτρχ. ΚΠ., 26-28.
Ἰωάννου Μαρῖνος, 190.
Ἰωάσαφ, μητρ. Κρήτης, 108.

Ἰωνᾶς, πρ. Ἡλείας, 69.
Ἰωσήφ (Γρυπάρης), ἀρχπ. Σίφνου, 112.

Καλάβρυτα, 117.
Καλαμάρας Γεώργ., ἱερ., 48.
Καλαμάρης Νικ., 10.
Καλή, μον., Σταφυλοπάτη, 24.
Καλῆς Ἰω. Γιώργης, 121, 155.
Καλιθένη, μον., Προυσιά, 25, 40.
Καλλινίκη
– Μελισσοῦ, ἡγ., 22, 43, 78.
– Ἄντ. Νερούτζου, μον., 25, 38, 89.
– μοναχή, 24.
Καλλίνικος
– μητρ. Ραιδεστοῦ, 28.
– μητρ. Σίφνου-Μήλου, 15, 46, 48, 79.
– Διακῆς, μον., 162.
Καλονάρης Μιχαήλ, 72, 94, 95.
Καμίλλης Ἰωάννης Ἀντώνιος, καθολ. ἐπ. Μήλου, 169, 174, 176.
Καμπάνης
– Ι. Ζαννῆς, 22, 43.
– Γ. Ἰωάννης, διδ., 133.
– Λεόντιος, πρωτοσ., 152.
– Ν., δῆμαρχος, 50, 52.
– Ἰω. Τζαννάκης, 15.
Κανδυλάκης Ν. Κων., 132.
Καντζιλιέρης Ἄντ., δημαρχ. παρεδρ., 54, 56.
Καπλάν πασᾶς, 188.
Καποδίστριας Ἰω., 17, 62, 118, 191.
Καράλης Γ. Ἰωάννης, 152.
Καραμάνου, βλ. Ἐλισάβετ.
Καργιός Νικόλαος, 40.
Καρύδης Μιχαήλ, 35.
Κάσσος, 94.
Καστέλλι Βίντα., ἀπ. ἐπισκ., 16.
Κεχαγιάς Ν., 152.
Κίμωνος, 107, 116, 173, 176, 187, 190, 191.

Κόκλας Νικ., οἰκ. ἔφορ., 86.
Κολονέλλος Ἀπόστ., 79.
Κόμης
– βλ. Γαβριήλ
– Γ., 37.
– Γεώργιος, πρωτέκδ., 107.
Κοντόσταυλος
– Γάσπαρος, 175.
– Μιχελέτος, 188.
Κόρινθος, 133.
Κορτέσης Ε., 200.
Κουράγιος Γεώργιος, 36.
Κουτζόγιαννου, βλ. Μελετία.
Κρανιδιώται, 94.
Κρήτη, 105, 116, 119.
Κρήτης Νικόλαος, 81.
Κρητικάκη, βλ. Ἐλεούσα.
Κρητικός
– Χ.Δ., 199.
– Νικόλαος, 37.
Κριτόπουλος Θ. Ἀδάμ, 76.
Κύθνος, 107, 121.
Κυπριανή, ἡγ. μονῆς Σικίνου, 75.
Κύπρος, 116.
Κυριακίδης Δ., ἔπαρχ., 94.
Κύριλλος
– μητρ. Ἀργολίδος, 69.
– μητρ. Κορινθίας, 69.
– μητρ. Σερρών, 28.
– ἡγ. μονῆς Βρύσης, 118.
Λάμπρου Γεώργιος, 76.
Λάτρης Γ.Ι., διοικ. Μήλου, 200, 201.
Λεβαντῆς Ἀντών., ἱερ., 203.
Λεβίδης Νικόλαος, 93.
Λειμβαῖος Ἰωάννης, 81.
Λειμβαίου Ι. Μαρία, 117.
Λεμονῆς Νικόλαος, 35.
Λενίτσας Κων/νος, 81.
Λεωνίδιο, 229.
Λίνορας Ἀλ. Γεώργης, 155.
Λογοθέτης Βασίλειος, 26, 101, 112, 117, 121, 188, 197.
Λονδίνο, 144, 183.

Λουλούδης Θεόδωρος, 81.
Λουμῆς Νικόλαος, 41.
Λώριος Γεώργιος, 11.

Μαγγανάρης
– Ἀγγελέτος, 81.
– πρωτέκδικ., 107.
Μαγδαληνή, ἡγ., Σκουργιαλοῦ, 22, 78.
Μαγκανάρης
– Β. Ἀντώνιος, 132.
– Γεώργιος, 81.
Μαγουλάς Γαβρ. Γεώργιος, 189.
Μαζαρός Νικόλαος, 81.
Μακαρία
– Γεράρδη, μον., 19.
– Γερόνυμου, μον., 17, 23, 57.
– Φύτρου, μον., 25, 39.
– μοναχή, 24, 57.
Μακάριος
– ἀρχιερεύς, 58.
– μητρ. Δρύστρας, 28.
– μητρ. Ἡρακλείας, 28.
– μητρ. Πισιδείας, 31.
– γέρον, ἱερεύς, 11.
Μάμουκας Ζ.Α., 163.
Μανολέση Ἰω. Δεσποinou, 75.
Μανολέσης χατζῆ Ἰωάννης, 75.
Μαργαρίτης, βλ. Μισαήλ.
Μάρθα, μον., 24, 58.
Μαρία
– Ὀρφανοῦ, μον., 25.
– Φεβρωνίας, 24.
Μαριδάκη Γ., Συλλογή, 111-112, 182.
Μαρόπουλος Γ., ὑποτελ., 56.
Μαρούλης Ἰω. Ἀπόστ., 111.
Μάτζας Ζαφειράκης, 189.
Ματζουκανάρη, βλ. Θεοδούλη
Μάτσας
– Γεώργιος, δημογ., 67, 81, 96.
– Β. Ἰωάννης, 126.
– Κωνσταντῖνος, 193.
– Πέτρος, 81.
Μαυρογένη

– Μαγδαληνή, 184, 185.
– Μαντώ, ἡρώιδα, 184.
Μαυρογένης
– Θ. Ἀντώνιος, 20.
– Δημήτριος, βοεβόδας, 184.
– Π. Νικόλαος, δραγομάνος, 184.
Μαυρογιάννης Νικόλ., ἱερ., 204.
Μαῦρος Ἰωσήφ, ἱερ.-διδ., 146, 147, 153.
Μεθοδία, μον., 24, 25, 38.
Μελανθία, μον., 24, 57.
Μελανία
– ἡγουμένη, 24.
– μοναχή, 58.
Μελετία
– Ἀλιμπέρτη, μον., 23, 33, 84, 87, 88.
– Ἀφεντούλενα, ἡγ., 22, 78.
– Κουτζόγιαννου, μον., 25, 40.
– Στρογγυλή, μον., 25, 38, 78.
– μοναχή, 24, 25.
Μελέτιος, ἀρχπ. Σίφνου, 157.
Μελισσός
– Ἀντώνιος, 158, 162.
– Νικολάκης, 42.
Μελισσοῦ
– βλ. Καλλινίκη
– Φλουρέντζα, 57.
Μήλος, 86, 88, 116, 129, 132, 133, 173, 190, 191.
Μητροφάνης, μητρ. Κυζίκου, 31.
Μιχαηλάρης Δ. Παν., 119.
Μισαήλ, διδ., Μαργαρίτης, 186.
Μονιουδάκης Γ.Α., 92.
Μόσχα, 111.
Μοσχούτης, βλ. Νικόδημος.
Μουδενός, βλ. Νεκτάριος.
Μουσουϊζές, 76.
Μουστάκας Χαρίδ., 188.
Μπάγος Ἀπ. Κων/τάκης, 15.
Μπάος
– Ἰωάννης, 15.
– Ἀπ. Κων/νος, 15.
– Ἰω. Κων/νος, 15.
– Πέτρος, 81.

- γέρων οικονόμος, 182.
 Μπατῆς
 - Ἰωάννης, 81.
 - Νικόλαος, 41, 43, 79.
 Μπραπᾶ κερὰ Κατερίνα, 101.
 Μπραπᾶς Ἄνδρέας, 101.
 Μύκονος, 177.
 Μυροφόρα, μον., 24, 58.

 Ναδάλης, πρωτεκδ., 107.
 Νάξος, 131.
 Ναρλῆς, βλ. Ἄνθιμος.
 Ναυπλία, 146.
 Νεῖλος, ἀρχπ. Κέας, 102, 121.
 Νεκτάριος Μουδενός, ἱερμχ., 121.
 Νεόφυτος
 - μητρ. Ἀδριανουπόλεως, 28.
 - μητρ. Ἀττικῆς, 69.
 - μητρ. Νικομηδείας, 28.
 - μητρ. Παροναξίας, 182.
 - Βενιέρης, ἱερ., 48, 50, 52, 54.
 - Κουζουρῆς, ἱερμχ., 55.
 Νερούτζου, βλ. Καλλινίκη.
 Νικηφόρος
 - Χαρ. Ἰβηρίτης, 93.
 - Συναδινός, ἡγ., 55.
 - ἱερδ. Ξανθόπουλος Κρής, 113.
 Νικόδημος Μοσχούτης, ἱερμχ., 48.
 Νικολάου Γεώργιος, 190.
 Νικολός τῆς Μαργαρίτας, 11.

 Ξανθόπουλος, βλ. Νικηφόρος.
 Ξυγγόπουλος Α., 59.

 Ὅθων, βασιλεύς, 186.
 Ὅθωναῖος
 - Γ., 198.
 - Κ. Θεόδωρος, 185.
 - Ν. Ἰωάννης, 81.
 Ὅρφανός Μάρκος, 36, 37.
 Ὅρφανου,
 - βλ. Μαρία.
 - βλ. Φεβρωνία.

 Παγκράτιος, μητρ. Μαρωνείας, 28.

Παῖσιος, μητρ. Βοιωτίας, 69.
 Παλαιόκαπας Κων., ζωγρ., 102.
 Παλαιολόγος Νικόλ., 117.
 Παλαιστίνη, 116.
 Πανόριος Γιάννης, 72, 95.
 Παντάζογλου Εὐάγγελος, 203.
 Παντοῦς Χριστοφῆς, 81.
 Πανώριου Γ. Μαρουσάκη, 183.
 Πάος Κ. Πέτρος, 67, 81, 96.
 Παπαντωνίου, βλ. Παρθενία
 Παπαδάκης Γ.Ι., καθηγ., 193.
 Παπαδόπουλος Γεώργ., 75.
 Παρθενία
 - Παπαντωνίου, μον., 58.
 - Παρθενία Χλωρῆ, ἡγ., 22, 24, 43.
 - γερόντισσα, 25.
 Παρθένιος
 - πτρχ. ΚΠ., 29, 31.
 - μητρ. Προύσης, 28.
 - Χαιρέτης, ἱερμχ., 11, 74.
 Πάρος, 174, 190.
 Πάτμος, 11.
 Πελαγία
 - Γκιουζέ Γκιών, 23, 76.
 - μοναχή, 25, 36.
 «Περσεφόνη», γολέτα, 190.
 Πλατύς Μ., 85.
 Πόλλα Μάρκος, βικάρ., 7.
 Πολλένης Γεώργιος, 81.
 Πόρος, 192.
 Πραστός, 94.
 Πρατικός
 - Γεώργιος, παπα-Γεωργίου, 118.
 - Ἰωάννης, 189.
 Πρατικού Αἰκατερ., 189.
 Προβελέγγιος
 - Γεώργιος, 35.
 - Ἰωάννης, 23, 79, 80, 84, 86, 87, 88, 158, 159, 160, 165.
 Προκόπιος, πτρχ. ΚΠ., 157.
 Πρόκος
 - Νικόλαος, πρωτεκδ. (;) 107.
 - Φ. Στέφανος, 182.
 Προμπονᾶς Νικ., 74.

Προυσιά, βλ. Καλισθένη.
 Πρωτονοταρίου, βλ. Φιλοχρίστη.

 Ράδος Κων., νομάρχ., 145, 153, 154, 167.
 Ράμφος Σπ. Ἰωάν., πρωτοπρ., 107, 157.
 Ραυτάκης Γεώργιος, 120.
 Ραφαλέτος, βλ. Ἄνθιμος.
 Ραφελέτος,
 - Ἀπόστολος, 39.
 - βλ. Γαβριήλ.
 - Π. Ἰωάννης, 87.
 Ρίζος Ἰακωβάκης, 20.
 Ρόσι Μαρίνος, 174.
 Ρουσσος Στρατάκης, 81.

 Σακοπούλου, βλ. Σωφρονία.
 Σάμου Ἡγεμονία, 192.
 Σαντορίνη, 77, 112, 174.
 Σαραντινός Εὐστρ., 39.
 Σάρη Φλωρέζα, 43.
 Σεραφεῖμ, πρ. ἐπισκ. Σκύρου, 118.
 Σέριφος, 107, 177, 190.
 Σερμαρτῆς Φραντζέσκος, 10, 26.
 Σερούϊος
 - Γεώργιος, γυμνασ., 191, 192.
 - Ναπολέων, 193.
 Σίκινος, 110, 116, 177, 191.
 Σιργιάννης Γεώργιος, 67, 96.
 Σίφνου-Κέας-Θερμίων, καθολικὴ ἐπισκοπή, 187.
 Σκιαθός, 190.
 Σκλαβενίτης Τριαντάφ., 143.
 Σκλαβοῦνοι, 71.
 Σκορδίλης Ἐμμαν., ἀγιογρ., 25, 58, 102.
 Σκουργιαλοῦ, βλ. Μαγδαληνή.
 Σκοῦφος Σ., νομάρχ., 91, 98.
 Σκυρμηκῦρης Ἄνδρ., καπετάν, 35.
 Σουρῆς Ἀντώνιος, 158.
 Σουρίας Γεώργ. γυμνασιαρχ., 145, 152.
 Σουτζός Ἀλ., ἡγμ. Βλαχίας, 186.
 Σπάρτη, 147.

Σπείρου Ἐλένη, 81.
 Σπεράντσα
 - Ζώρξης, πλοίαρχος, 56.
 - Θεόδωρος, 81.
 - Νικόλαος, διδ., 124.
 Σπεράντζης Σταῦρος, 81.
 Σπέτσες, 190.
 Σπυρῆς Ἀντώνιος, 162.
 Σταμάτα Μαρία, 81.
 Στεφάνου Σπυρίδων, 81.
 Στρογγυλή, βλ. Μελετία.
 Στύλαγκας Φώτης, 81.
 Σύλλογος Φιλολ. Κων/πόλεως, 150, 193.
 Συμεών, ἀρχμ. Σιναΐτης, 113.
 Συναδινή, βλ. Ζαχαρία.
 Συναδινός
 - Μιχελῆς, 81.
 - βλ. Νικηφόρος
 Συνοδινός Νικόλαος, 81.
 Συριανοῦ Κων. Αἰκατερ., 66.
 Συρῆτος Ἰωάννης, 101.
 Σύρος, 80, 119, 144.
 Σφυρόερας Βλ. Βασίλ., 182.
 Σχολή
 - Ἀγ. Τάφου Σίφνου, 12, 80, 82, 183.
 - Ἐκκλ. Ριζάρειος, 124.
 - Κυδωνιῶν, 127.
 - Πάτμου, 127.
 - Χίου, 127.
 Σχολεῖο
 - Αἰγίνης Κεντρικό, 191.
 - Ἄνωτ. Κορασίων Σύρου, 144, 149.
 - Ἑλληνικό Ἀθηνῶν 124.
 - Ἑλλην. Ἐκπαιδ. Ἐρμουπόλ., 150.
 - Ἑλλην. Κοινот. Λονδίνου, 150.
 - Μήλου, 132.
 - Πειραιῶς, 124, 127.
 - Πόρου, 192.
 - Σίφνου, 123-142.
 - Σύρου, γυμνάσιο, 143, 144.
 Σωφρονία

- Περδικομάτη, μον., 89.
 - Σακοπούλου, μον., 25.

Τάλπη Χαρ. Μαρία, τροφός, 74.
 Τέφης Γιακουμής, 36.
 Τζαγκαρέλλος Γεωργ., παπᾶς, 102.
 Τζαγκαρόλων, οίκογ., 102.
 Τζαγκαρόπουλος Ζαχαρ., 102.
 Τζιά, 188.
 Τήνος, 130, 133, 188.
 Τιμόθεος, ἀρχπ., Σίφνου, 177.
 Τουρτούρης Γεώργ., 93.
 Τριαντάφυλλος
 - Αύγερινός, διδ., 129, 131.
 - Νικόλαος, 191, 192.
 Τρουλίδης Ζαννής, 11.
 Τροῦλλος Γ. Ἀντών., 10.

Υἶδρα, 107, 127, 128.

Φαρμακίδης Θεόκλ., 69, 192.
 Φεβρωνία
 - ἡγουμένη, 24, 66, 95, 96, 97.
 - μοναχή, 24.
 - Ὀρφανοῦ, μον., 25, 39.
 - Χανούτζου, ἡγ., 66.
 Φεφῆς Νικόλαος, 81.
 Φιλάρετος, ἀρχπ. Σίφνου, 178.
 Φιλοχρίστη
 - Κιμήλου, μον., 25, 39.
 - Πρωτονοταρίου, μον., 78.
 Φολέγανδρος, 187, 191.
 Φράγκος Γιάννης, 36.
 Φύτρου, βλ. Μακαρία
 Φωκαεύς Θεόδωρος, 194.
 Φωτιάδης Νικόλαος, 193.

Χαιρέτης, βλ. Παρθένιος
 Χαλκιόπουλος
 - βλ. Γερμανός
 - βλ. Νεῖλος
 - Κωνσταντίνος, 102, 116, 121.
 - Κωνσταντίνος, 102, 116, 121.
 Χαμπάκης Χ., γυμνασιάρχ., 154.

Χανιά, 23, 117.
 Χασεκῆς, 61.
 Χατζηδάκης Μανόλης, 103 ἐπ.
 Χιονᾶς Ἀπόστολος, 37.
 Χλωρή, βλ. Παρθενία
 Χριστόφορος, μητρ. Αἴνου, 28.
 Χρύσανθος
 - μητρ. Δέρκων, 31.
 - μητρ. Μονεμβασίας, 60.
 - μητρ. Σηλυβρίας, 112.
 Χρυσίνης Σπυρίδων, 132.
 Χρυσόγελοσ
 - Α. Κων/νος, 132.
 - Νικόλαος, 62, 80, 82, 92, 118, 158, 199.
 Χρυσογέλου Κυριακῶ, 111.
 Χωρεπισκοπίδης Ἰωάνν., 87.

Ψαραύτης
 - Γεώργιος, διδ., 123, 124, 143.
 - Νικόλαος, διδ., 130.
 Ψυχῆς Νικολ., παπᾶς, 67, 96.
 Ψυχικός Γεώργιος, 43.
 Ψυχούλης Ν. Ἀντ., 132.

II. ΙΕΡΩΝ ΜΟΝΩΝ-ΝΑΩΝ

Ἁγία Αἰκατερίνη, ναός
 - Κάμπου, Τήνου, 109.
 - Κάστρου, Σίφνου, 119.
 Ἁγία Βαρβάρα, ναός.
 - Πλάκας, Μήλου, 111.
 - Σικίνου, 111.
 Ἁγία Μαρίνα, ναός.
 - Ἀνδρούσης, 118.
 - μονή Μήλου, 86.
 Ἁγία Παρασκευή, ναός
 Φοινικιάς, Θήρας, 112.
 Ἁγιος Ἀθανάσιος, ναός
 - Ἀπολλωνίας, 116.
 - Ἐξαμπέλων, 105.
 Ἀντώνιος, ἀββᾶς, ναός
 καθολ. Κάστρου, 169, 174.
 Ἁγιος Ἀρτέμιος, ναός μετοχίου Σί-

μωνος Πέτρας, 67, 68, 79, 82, 96, 98, 189.
 Ἁγιος Γεώργιος, ναός
 - τ' Ἀφέντη, 117, 120.
 - Ἐξαμπέλων, 113, 117.
 - Κάστρου, 107.
 - Χώρας Σερίφου, 113.
 Ἁγιος Ἰωάννης, ναός
 - Γαλατᾶ, 194.
 - (στόν) Ἐλεήμονα, 116.
 - Θεολόγου, Πεταλιοῦ, 105.
 - Θεολόγου, Κάστρου, 105.
 - Θεολόγου, Μογκοῦ, 5-98, 119.
 - Προδρόμου, Σικίνου, 109.
 - Χρυσοστόμου, Φυτειᾶς, 5-98.
 Ἁγιος Κωνσταντίνος, 108, 182.
 Ἁγιος Νικόλαος, Κάστρου, 48, 104.
 Ἁγιος Σπυρίδων, Ἀπολλωνίας, 117, 195.
 Ἁγιος Σώζων-Φανούριος, 120.
 Ἀρχάγγελος Μιχαήλ, καθολ., 176.

Γωνιάς, μονή Κισσάμου, 116.

Θεοτόκου, ναός
 - Εἰσοδίων, Χώρας-Ἰου, 112.
 - Εἰσοδίων, Κάστρου, 105.
 - Κοίμησης, Αἰγίνης, μονή, 194.
 - Σκοινιώτισσας-Μήλου, 117.
 - Κοίμησης, Σοφικοῦ, 118.

Μεταμόρφωση, ναός
 - Ἀπολλωνίας, 105, 110, 116, 120.

Παναγία
 - Ἄμμου, Ἀρτεμῶνος, 109.
 - Βουνοῦ, μονή, 84, 104, 119, 120.
 - Βρύσης, μονή, 84, 101, 105, 110, 111, 195.
 - Γερανοφόρα ἢ Οὐρανοφόρα, 108, 109, 112.

- (σ)τά Γουρνιά, 107.
 - Ἐλεοῦσα, Καστοριάς, 192.
 - Ἐλεοῦσα, Κάστρου, 48, 108, 112.
 - Ζωοδ. Πηγῆ (Μπαροῦ), 9, 107, 117.
 - Ζωοδ. Πηγῆ, Ἰου, 112.
 - Ζωοδ. Πηγῆ, μονή Σικίνου, 112.
 - Θεοδοτιανή, Ἰου, 111.
 - Καταπολιανή, Πάρου, 104.
 - Κιτριανή, 109.
 - Κόγχη, 108.
 - Νίκους-Θερμίων, 121.
 - Παντάνασσα, Φολεγάνδρου, 109.
 - Τουρλιανή-Μυκόνου, μονή, 76.
 - Ὑπαπαντή, Κάστρου, 120.
 - Φανερωμένη, Κάστρου, 104.
 - Χρυσοπηγῆ, στό Κόμα, 176.

Προφήτης Ἡλίας, μονή Σίφνου, 19, 98, 102, 107, 117, 158, 159.

Σταυρός, Χώρας, Ἰου, 110.
 Ταξιάρχης
 - Ἀπολλωνίας, 112, 113, 120.
 - στό Βαθύ, 2, 118.
 - Κιμῶλου, 107.
 - Μέγας Σέρφου, μονή, 23, 188.
 - τῆς Σκάφης, 102.
 Τίμιος Σταυρός, 116, 119, 120.

Χοζοβιώτισσα, μονή Ἀμοργοῦ, 185.
 Χριστός Ἐξαμπέλων, 110.

III. ΤΟΠΩΝΥΜΙΩΝ

Ἁγία Βαρβάρα, 37-38, 39.
 Ἁγία Τριάδα, 37, 40.
 Ἁγιος Κωνσταντίνος, 175.
 Ἁγιος Νικήτας, 175.
 Ἁγιος Πέτρος, 42, 158, 161.
 Ἁγιος Σπυρίδων, 42.

Ἅγιος Στέφανος, 76.
Ἅγιος Σώστης, 42, 43.
Ἅγιοῦς, στοῦς, 37.
Ἄλεβροχιά, 37.
Ἄλυκή, 175.
Ἄνευδράδα, 41.
Ἄσπρη Μάνδρα, 87.
Ἄφεντικοῦ, στ', 36.
Βικαρίου, στοῦ, 40.
Βρύση, 42.
Γοζαδίνου, στοῦ, 175.
Ἐλεήμονας, 116.
Θῶλος, 41, 43.
Καλόγηρον, στόν, 42.
Καμάρες, 36, 37.
Καμολιό, 175.
Καυκάρα, 159.
Καφάλους, στοῦς, 175.
Κῆπος, 175.
Κόμα, στό, 176.
Κορακιά, 42.
Κο(υ)ρκοσούρι, 23, 42, 87, 88.
Κουτζούδι, 37, 39.
Λαγκάδα, 36.
Λεύκα, 41.
Λεῦκες, 42, 175.
Λούρους, στοῦς, 188.
Μάγκανα, 41.
Μάτσα, στοῦ, 175.
Μαῦρο Βουνί, 42.
Μουγκοῦ, στοῦ, 37, 39, 40.
Μύλους, στοῦς, 175.
Παλαιός Κῆπος, 38.
Πηγγή, 36, 38.
Πλακιά, 37, 38.
Πλακωτό, 42.
Πλατύ Γιαλός, 36, 109, 175.
Πράσσα, στά, 175.
Σεράλια, 175.
Σκαλωτό, 189.
Τζιπούλη, στοῦ, 36.
Τόργια ἢ Τόρια, 42, 87, 88.
Τοῦρλος, 38.
Τρανά Βουνά, 42.
Φάρος, 175, 176.

Φουντάνα, 196, 198.
Φραγγιά, στοῦ, 36.
Φυτειά-ές, 11, 12, 42, 175.

IV. ΞΕΝΩΝ ΟΝΟΜΑΤΩΝ

Alichì, 171.
Ambrussa, vescovo d', 173.
Amurgo, 172.
Anafi, 172.
Andro, 170, 171.
Arcipelago, 172.
Argentiera, 169, 170, 171.
Artimona, 171.
Astopalia, 172.
Bernardo da Parigi, 169.
Buondelmondi, 197.
Camillis, vesc., 170, 171, 172.
Camolio, 171.
Capsalus, 171.
Cardi Gio. Maria, 171, 172, 176.
Castelli Vincenzo, vesc., 70.
Chipos, 170.
Cipro, 173.
Condostaulo Gasp.,
Dellaroca, Giacomo, vesc., 169,
170, 187.
Dray, 70.
Faro, 171.
Filareto, vesc., 173.
Fitia, 171.
Gosadino, 171.
Lefchies, 171.
Mazza, 171.
Mich. Arcangelo, 171.
Micono, 172.
Milo, 169, 170.
Milus, 171.
Nio, 172.
Paros, 170.
Plati Yalo, 171.
Policandro, 172.
Prassa, 171.
Rossi Marino, 169.

Ruggieri Smaragdo,
Salonichi, 173.
San Constantino, 171.
San Nichita, 171.
Sant Antonio Abbate, 169.
Santerini, 170.
Sebastiani, vesc., 19, 169.
Seraglia, 171.

Serchies, 171.
Serfo, 172.
Sichino, 172.
Sifanto, 169, 172.
Sira, 170.
Timoteo, vesc., 173.
Venier Angelo, vesc., 169.